DAIVA ŠABASEVIČIENĖ

SMĖLIO PILYS

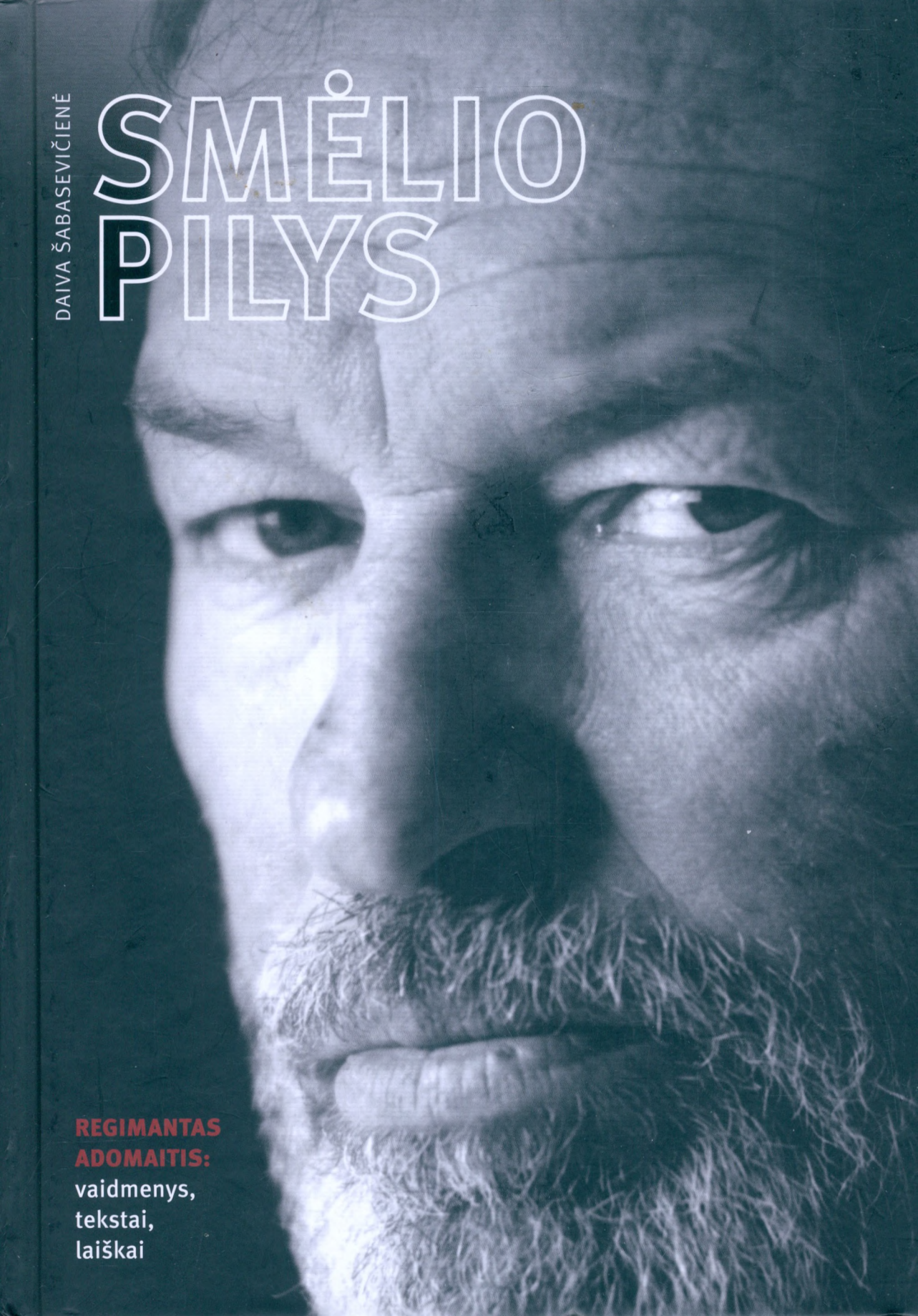

REGIMANTAS ADOMAITIS:
vaidmenys,
tekstai,
laiškai

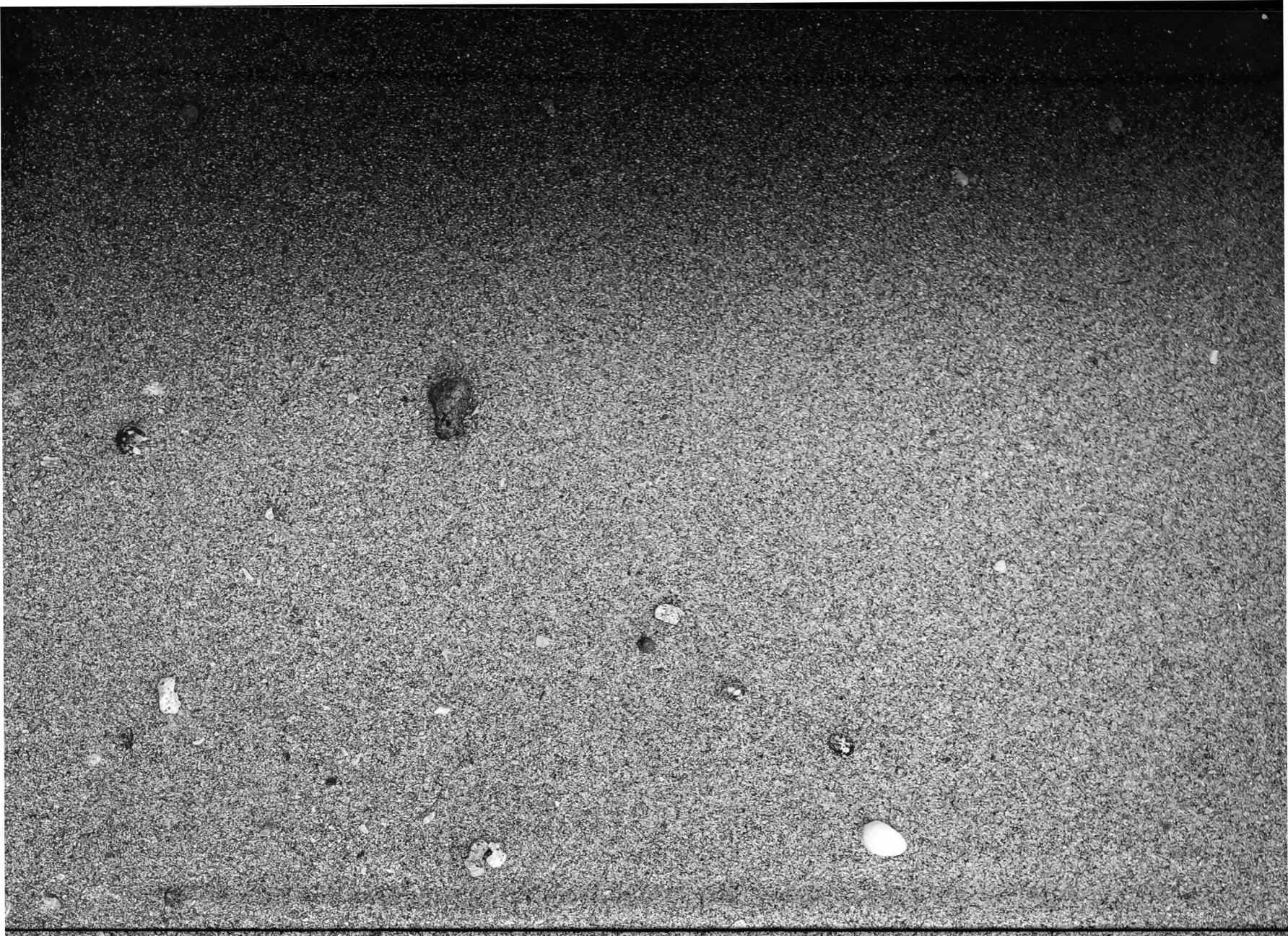

Daiva Šabasevičienė

SMĖLIO PILYS

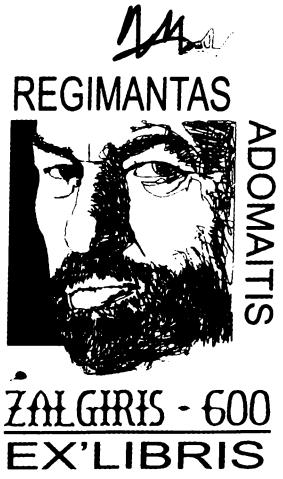

Arūnas Vaitkus.
Ekslibrisas Regimantui
Adomaičiui, 2010

UDK 792.071.2(474.5)(092)
ŠA-03

Kūrinio leidybą rėmė

LIETUVOS KULTŪROS TARYBA

Advokatė Renata Todesaitė

Advokatė Elzė Matulionytė

Recenzavo
Prof. dr. Rasa Vasinauskaitė
Doc. dr. Nerijus Milerius

Knygos dailininkas ir piešinių (p. 102–121) autorius – Liudas Parulskis.

Nuotraukos iš asmeninio Regimanto Adomaičio archyvo, Lietuvos nacionalinio dramos teatro ir Valstybinio Vilniaus mažojo teatro rinkinių.

Fotografai: Antanas Ališauskas (p. 14), Juozas Budraitis (p. 170), Milda Juknevičiūtė (p. 54, 55, 126), Aldona Matulaitytė (p. 26), Dmitrijus Matvejevas (viršelis, p. 56–65, 139, 155, 257), Ona Pajėdaitė (p. 42, 43), Liudas Parulskis (p. 200, 203), Ignas Stanys (p. 260), Antanas Sutkus (p. 141), Juozas Valiušaitis (p. 53), Martynas Vidzbelis (p. 23).

Šį leidinį draudžiama atgaminti bet kokia forma ar būdu, viešai skelbti, taip pat padaryti viešai prieinamą kompiuterių tinklais (internete), išleisti ir versti, platinti jo originalą ar kopijas: parduoti, nuomoti, teikti panaudai ar kitaip perduoti nuosavybėn.
Draudžiama šį kūrinį, esantį bibliotekose, mokymo įstaigose, muziejuose arba archyvuose, mokslinių tyrimų ar asmeninių studijų tikslais atgaminti, viešai skelbti ar padaryti visiems prieinamą kompiuterių tinklais tam skirtuose terminaluose tų įstaigų patalpose.

ISBN 978-9986-39-929-2

© Daiva Šabasevičienė, sudarymas, 2017
© Liudas Parulskis, dizainas, 2017
© Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2017

Daiva Šabasevičienė

SMĖLIO PILYS

REGIMANTAS ADOMAITIS:
vaidmenys,
tekstai,
laiškai

Lietuvos
rašytojų
sąjungos
leidykla

TURINYS

Padėka 7
Autobiografija 10
Tarp teatro ir kino 15
Jausmai 20
Kurti vaidmenį – kurti save 25
Lietuvių kino veidas 67
Neatspėtas talentas 101
Iš pokalbių 123

Regimantas Adomaitis smėlio pilis statė ir Kaspijos pakrantėje. Sumgaitas, netoli Baku, filmuojant Vytauto Žalakevičiaus *Tas saldus žodis – laisvė!* 1971

Iš minčių *149*
Iš dienoraščių ir užrašų knygelių *177*
Apie aktoriaus etiką *195*
Iš laiškų *201*
Esė *261*
André Maurois „Tarpinis nutūpimas“ *268*
Regimanto Adomaičio kūrybinė biografija *279*

Neatimki, Dieve, iš manęs klydimo teisės...

Vytautas Mačernis, „Neatimki, Dieve“, Šarnelė, 1944 02 14

PADĖKA

Teatro aktoriaus darbas panašus į smėlio pilių statymą. Pašviečia saulė – ir nebelieka. Gerai, jei būna apsiniaukę, tada ilgiau išsilaiko. Kitaip sakant, – jokios išliekamosios vertės, gal tik kai kurių žiūrovų atmintyje. Teatrologai bando užfiksuoti tai popieriuje, bet jų rašiniai dažnai būna pernelyg protingi ir lieka nesuprasti eilinio teatro lankytojo. Tikroji realybė išbyra kaip smėlis pro pirštus. Kai kas imasi memuarų, bet juose slypi gausybė pagundų pabrėžti savo išskirtinumą. Manęs tai pernelyg nežavi: neprivalgei – neprilaižysi. Kai kas pasitelkia kitų teatralų nuomonę, nepiršdami savosios. Bet, deja, reikia žmogui numirti, kad galima būtų apie jį pasakyti tiek daug gerų žodžių.

Daiva Šabasevičienė pasirinko kitą, manau, teisingesnį kelią: leisti kalbėti pačiam aprašomajam. Nors šis kelias taip pat nėra idealus, pilnas pribarstytas savimylos akmenėlių, be to, žodžiai niekados neatstos paties sceninio veiksmo, bet esu jai didžiai dėkingas už šį didžiulį triūsą – surinkti išsibarsčiusius mano paties pasisakymus, straipsnius, interviu, laiškus, o dažnai juos ir išversti iš kitų kalbų – rusų, prancūzų, vokiečių. Gal kai kam bus įdomu.

Norėčiau paminėti keletą savo gyvenimo sėkmės momentų. Pirmoji Dievo siųsta man sėkmė buvo tai, kad gimiau panašus į savo mamą – tiek vidumi, tiek išore. Pagrindinės profesinės aktoriaus savybės – jautrumas ir atjauta, žinoma, iš jos. Prisimenu vieną epizodą iš vaikystės. Kieme gainiojau viščiukus ir netyčia vieną užgavau. Jis dar pabėgėjo ir nugaišo. Išsigandęs paslėpiau jį už tvarto. Kai mama pasigedo, ėmiau fantazuoti, kad mačiau sklandant vanagą, kuris ir bus nusinešęs viščiuką. Pasisiūliau paieškoti ir, žinoma, radau. Mama viską suprato, nepyko, nebarė, tik pasakė: „Vaikeli, daugiau niekada nemeluok.“ Nuo to

karto, ko gero, ir ėmiau nekęsti melo. Nekenčiau jo ir teatre, nors teatras kone totaliai buvo jo persunktas. Gelbėjo klasika. Ir idealizmas.

Antroji didelė gyvenimo sėkmė buvo režisierius Henrikas Vancevičius, kuris pakvietė mane į Kauno dramos teatrą, vėliau – į Akademinį Vilniuje. Už viską, ką pasiekiau teatre, esu dėkingas jam. Jis buvo tikrasis mano mokytojas. Visus savo pagrindinius darbus – Fransą „Altonos atsiskyrėliuose", Mindaugą, Mažvydą Justino Marcinkevičiaus dramose-poemose, ir Skirgailą, ir Borkmaną – sukūriau jo vadovaujamas. Tačiau – kaip tai dažnai nutinka – mokiniai sukyla prieš mokytojus, vaikai – prieš tėvus, ir aš panašiai pasielgiau, iki šiol dėl to gailiuosi. Kaltas jaunatviškas maksimalizmas, pomėgis neigti vienas kitą iki šiol neleidžia mums pasiekti didesnių aukštumų ne tik teatre, nors pastarajame skųstis lyg ir nėra pagrindo – turime ne vieną gerą režisierių. Iš jų šiltai prisimenu kuklią, bet talentingą režisierę Ireną Bučienę, kurios spektakliuose mielai vaidinau.

Kine didžioji sėkmė sietina su Vytauto Žalakevičiaus vardu. Mano nuomone, tai buvo talentinga, bet tragiška asmenybė, visą gyvenimą bandžiusi išsiveržti iš rėmų, kuriuos jam primetė tuometinė tikrovė. Savo filmų – „Tas saldus žodis laisvė!", „Kentaurai", „Visa teisybė apie Kolumbą" – veiksmą jis perkėlė į Lotynų Ameriką, tikėdamasis Ezopo kalba prabilti apie Lietuvos skaudulius, bet taip ir liko nesuprastas. Man Vytautas Žalakevičius buvo pirmasis kinematografinės kalbos mokytojas, atvedęs mane į kiną, ne viename filme patikėjęs svarbius vaidmenis. Vėliau tai man leido reikštis ir kituose filmuose, ne tik Lietuvoje, bet ir už jos ribų.

Dėkoju kolegoms – Eglei Gabrėnaitei, Vaivai Mainelytei, Aldonai Janušauskaitei, Vytautui Rumšui, Juozui Meškauskui, a. a. Henrikui Kurauskui, Steponui Juknai, Marijai Rasteikaitei, Jonui Kavaliauskui ir kitiems nuostabiems aktoriams, su kuriais teko bendrauti ir dirbti. Aktoriaus darbas primena Sizifo triūsą: tenka risti akmenį į kalną be jokių garantijų, kad pavyks. Čia kolegų parama ir palaikymas – neįkainojamos vertybės.
Taip pat noriu padėkoti teatro burtininkui Rimui Tuminui, nušvietusiam paskutinius mano takus teatre.

Šią knygą skiriu nuostabiai savo gyvenimo draugei Eugenijai Bajorytei, kentusiai savo vyro idealistines klejones, padovanojusiai man tris nuostabius sūnus – Mindaugą, Gediminą ir Vytautą. Dedikuoju ją ir savo anūkams – Elzei, Kasparui, Julijai, Aigustei, Klarisei ir kitiems, kurie dar, tikiu, ateis ieškoti savo kelio.

Regimantas Adomaitis, 2016 m. birželis

9

Prie savo smėlio pilies. Kaspijos jūros pakrantė, Sumgaitas, 1971

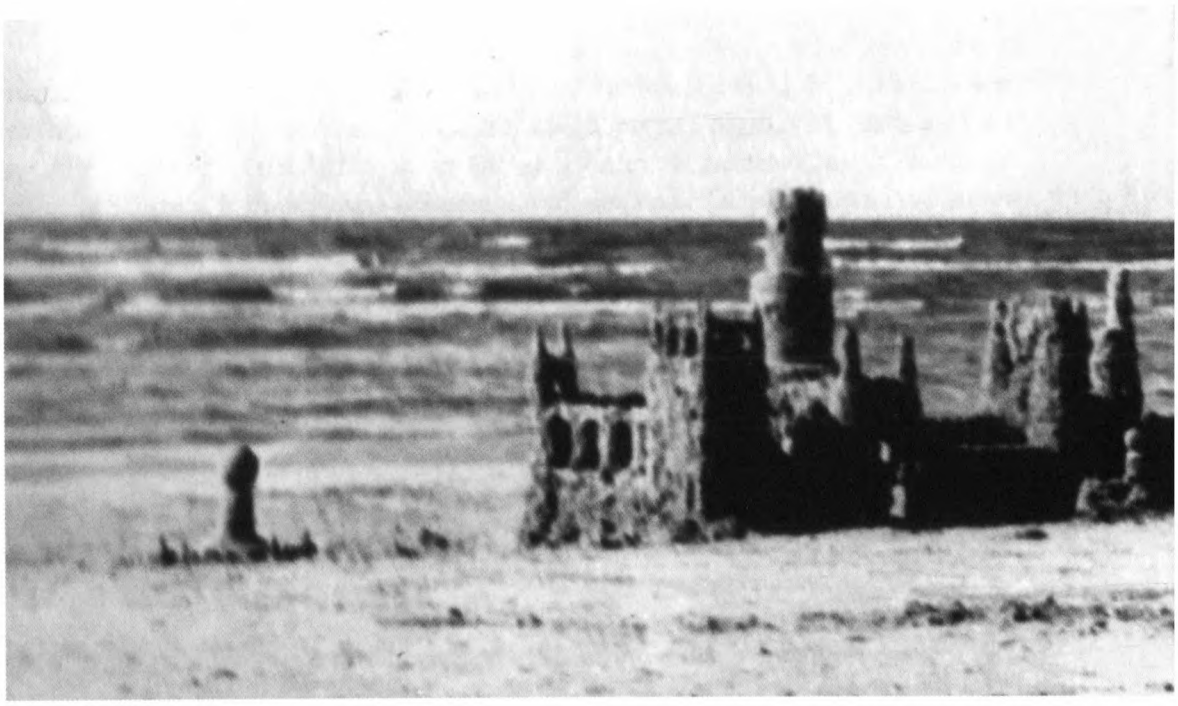

AUTOBIOGRAFIJA

Gyvenimas prabėgo tarp realybės ir fantazijos (būtent – prabėgo, antraip būčiau jį pastebėjęs). Ko buvo daugiau – realybės ar fantazijos – sunku pasakyti. Viena aišku – realybė be fantazijos retai teikdavo pasitenkinimą. Todėl ir pasirinkau ne fiziką, o teatrą, tačiau praėjo daug laiko, kol šiek tiek pramokau svajonę paversti realybe, buvau greičiau fizikas, įsimylėjęs teatrą: paukščių giesmė žavėjo labiau nei dalelė greitintuve, skriejanti šviesos greičiu, tačiau užmiršau beveik viską, ko mokiausi fizikos, išskyrus gal tik Heisenbergo nelygybę, kuri žadino vaizduotę, neleisdama tuo pat metu tiksliai apibrėžti dalelės judėjimo ir vietos, ir kuri – kas žino? – gal ir pastūmėjo mane į kitą neapibrėžto pažinimo sritį – teatrą, kur viskas vyksta čia ir dabar, šią akimirką, vienintelį kartą ir niekada daugiau nebepasikartoja, bet teatrą – jau sakiau – aš mylėjau, o meilė, žinia, yra didi jėga, sugebanti įveikti net talento stygių. Žinoma, nepasiekiau didelių aukštumų, bet vis vien laipiojau po mylimus kalnus, kurie mano dvasiai teikė atgaivą, o kai kada leisdavo patirti net skrydžio svaigulį, jei pavykdavo vaidmeniu uždegti save... negaliu užbaigti sakinio ne todėl kad būčiau sumanęs pasigalynėti su Marceliu Proustu (niekas geriau už jį neparašė sakinio, talpinančio pasaulį), o todėl, kad toks rašymas, manau, geriausiai atspindi mūsų pačių mąstymo specifiką, nesibaigiantį, kartais net nelogišką minčių judėjimą, nenutrūkstantį net miegant, kur ne tiek mintis gimdo mintį, kiek minčių seką lemia asociacijų grandinės... kartais mano vaidmenys mirdavo negimę, kartais pats sąmoningai juos nužudydavau, jeigu jie neatliepdavo mano

11 Regimanto Adomaičio smėlio pilys. Kaspijos jūros pakrantė, Sumgaitas, 1971

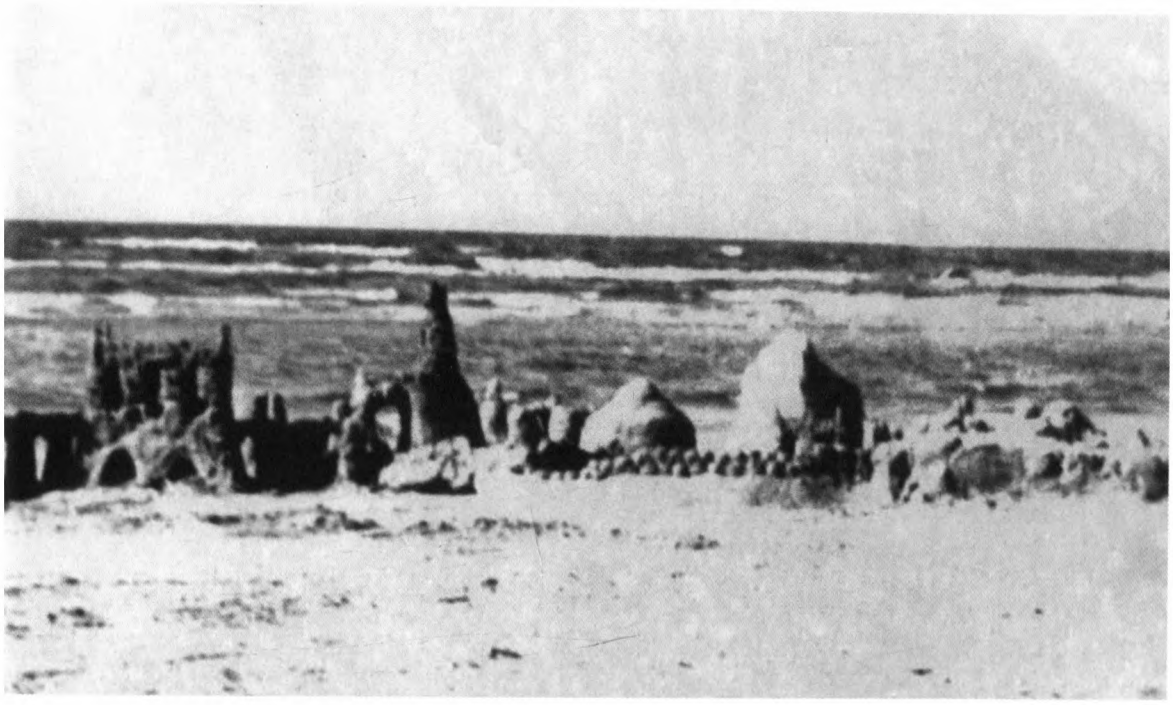

tiesos... nekenčiau netgi savo paties melo, todėl netgi mėgstami personažai man keršydavo, išsprūsdami iš rankų...

Vardinti vaidmenų nėra prasmės – kas domėjosi teatru, tikriausiai matė, o žodiniai apibūdinimai neperteikia realybės. Tik dar kartą pabrėžiu – būtina mano vaidmenų sąlyga buvo meilė, kuri baigėsi taip pat staiga, kaip prasidėjo: vieną rytą supratau, kad nebenoriu teatro... ir lioviausi su juo bendravęs. Šiaip ar taip, ėjo aštuoniasdešimtieji gyvenimo metai.

Regimantas Adomaitis, 2016 m. rugpjūtis

Jau pirmuose susitikimuose Regimantas Adomaitis pabrėžė: „Nuoseklumo nebus." Jo ir negali būti. Aktoriaus biografija – tai ne nuoseklus faktų konstatavimas. Aktorius – tai žmogus, patiriantis nuolatinį stresą. Net tuomet, kai aktoriaus gyvenime nelieka vaidmenų, jis išlieka aktoriumi.

Adomaitis pasiūlė knygos pavadinimą – „Smėlio pilys". Tai lyg metaforiška realybė, tačiau labai artima teatrui: smėlio pilys išlieka labai trumpai. Savo sieloje ir aktoriniame stote išlaikęs didelę ir garbingą praeitį, knygos herojus pripažįsta aktoriaus gyvenimo paradoksą: „Saulutė pašildė – ir viskas subyrėjo. Jeigu dar apsiniaukusi diena, tai išlieka šiek tiek ilgiau – kokį pusdienį..."

Knyga „Smėlio pilys" – tai į amžinybę nusitęsęs Regimanto Adomaičio ryšys su žiūrovais, be kurių neįsivaizduojama aktorinė būtis.

Daiva Šabasevičienė, 2016 m. rugpjūtis

Regimantas Adomaitis

Artiste, kas esi?
Tik vilkas avinėlio kaily
Ar iškamša išminčiaus,
Ieškanti tiesos
Jausmų
Suskaldytam
Pasauly?

Kelionė savos gamybos plaustu Nerimi ir Nemunu, 1959

TARP TEATRO IR KINO

Aš regėjau senį, ir tas senis buvau aš. Ir aš žinojau, jog dar daug ką lemta patirti. Bet ką? Palaimą, dalinį proto nuskaidrėjimą, vėl skausmą ir mirtį. Man buvo aišku, jog visa tai aš dar turiu išvysti.[1]

Grįžau naktį iš gatvės. Koridorius buvo visai tamsus. Girdėjosi vargonų muzika. Aš pasijutau požemyje, urvų labirinte. Einu, ir galo nėra. Labirintai, labirintai, labirintai. Einu, klaidžioju, išėjimo nerandu. O gal išėjimo ir nėra? Matyti tik mėnulio nušviesti stiklinių durų kvadratai, bet supranti – jei ten eisi, neišeisi, atsimuši į stiklą. Tolumoj suspindi žiburėlis, ir veržiesi į jį, eini apgraibydamas sienas. Bet tas žiburėlis niekada nepriartėja, jis nesugaunamas, neprieinamas. Pagaliau pavargsti klaidžioti, vilties išeiti nebėr. Pailsęs atsiguli, užsimerki ir prieš tave atsiveria nuostabaus grožio svajonių pasauliai. Ir jautiesi laimingas, laisvas, išsivadavęs.
Tai – gyvenimas. Tai – „aš". Man net verkti norisi. Bet tai ne tos ašaros, kurios bėgo universiteto pirmame kurse, toje labirinto tamsybėje, kada aš nežinojau, kas bus, kada norėjau, bet neturėjau. Ir dabar neturiu (išskyrus, žinoma, darbą), ir dabar mano asmeninė laimė nesutvarkyta, kaip ir tada, ir dabar aš kupinas veržimosi į tą „kažką", bet dabar mano ilgesys pilnas laimės, nes aš suradau savo pasaulį ir aš laimingas šiame pasaulyje. Dabar manasis „kažko" ilgesys pavirto mano turtu. Tai mano kūrybos variklis. Be jo aš būčiau nustojęs būti savimi ir nebūtų iš manęs aktoriaus. Visas dirbtinumas, kurį aš bandžiau sau prilipdyti, nedaro iš manęs aktoriaus. Aš esu aktorius tik tada, kai esu „aš". Tad privalau saugoti save, o ne barstyti. Štai kur aš esu savimyla ir egoistas. Bet aš nesijausčiau laimingas, jei nejausčiau savyje srovenant meilės tikram, realiam gyvenimui, žmonėms, pasauliui. Ir apskritai, be to nieko nebūtų. Aš taip myliu aplinkinį pasaulį, kad noriu pakelti jį iki savo svajonės. Aš noriu, kad pakiltų siela žmogaus, kuris atėjo į teatrą. Aš labai jį myliu. Todėl ir laimingas.

Regimantas Adomaitis, 1963 m. spalio 7 d.

1 Ronald Harwood, *Aprengėjas*, iš anglų k. vertė Regina Rudaitytė, pjesės vertimo rankraštis, p. 47. Šiame režisierius Algirdo Latėno spektaklyje, 1996 m. pastatytame Lietuvos valstybiniame akademiniame dramos teatre, Regimantas Adomaitis sukūrė Sero vaidmenį.

Šiuolaikiniam teatro žmogui, aktoriui ar žiūrovui netikslinga primesti XX a. antros pusės estetikos suvokimo, tačiau galime jį aptarti, o dažnai ir juo pasinaudoti. Visa tai įdomu atlikti, pasitelkiant vieno garsiausių mūsų laikų aktoriaus Regimanto Adomaičio mintis – vienos jų užrašytos rengiant šią knygą, kitos – atrastos jo užrašų knygelėse, sąsiuviniuose, kuriuos aktorius pildydavo pagautas aistros, nevilties, dvejonių, grįžęs po spektaklių, gastroliuodamas su spektakliais ar besifilmuodamas gausybėje filmų.

Šie tekstai pirmiausia charakterizuoja patį aktorių, tačiau laike besikeičiančios jų interpretacijos neišvengiamai pasiekia naują vertės dimensiją. Keli aktyvios kūrybos dešimtmečiai tik išryškino, išskleidė tai, kas aktoriaus kūne nedaloma. Mąstymo lengvumas ir grožis tapo visos kūrybos pagrindu.

„Kiekvieną kartą man išeinant į sceną pakyla karštis, krečia drebulys, padažnėja širdies darbas. Tačiau tokia savijauta man labai padeda. Tokios būklės aš visuomet daug geriau suvaidinu, geriau įsijaučiu", – vaidindamas paskutinius savo vaidmenis prisipažino aktorius. Tokiai atvirai išpažinčiai šiandien ryžtųsi ne kiekvienas, nes teatrinėje padangėje kaukės tampa „natūralia būsena". Bet Adomaitis – didis romantikas. Jis impulsyvus ir veržlus, serga XIX a. amžiaus „liga", kuria sirgo didžios sielos.

Kas Adomaitį įkvėpė ir suteikė jėgų tapti efemeriškiausios pasaulyje profesijos atstovu – aktoriumi? Prigimtis, įkvėpimas, pasisemtas gyvenant gamtoje, tobulas stiliaus valdymas? Aktoriaus profesija prasideda nuo paviršiaus. Kaip pasakytų Robertas Wilsonas, „čia glūdi visa paslaptis. Tai, kas po paviršiumi, yra visai kas kita. Oda, kūnas / raumenys ir kaulai – klasikinis laiko ir erdvės struktūravimo būdas."[2] Ir nors Adomaičio-aktoriaus veido išraiškos, meilės istorijos, kostiumai galėtų būti pardavinėjami tiek rimtoje žiniasklaidoje, tiek „žvaigždžių" rinkoje, tačiau sklidinas lietuviško uždarumo jis skelbia pasipriešinimą. Aktorius atsisako būti „plataus vartojimo preke", ir tai dar labiau sustiprina jo estetines nuostatas. Algimantas Puipa, pakvietęs Adomaitį filmuotis „Edeno sode" (2015), kuriame vaidina Lietuvos senosios kino mokyklos žvaigždės, sulaukė atsakymo: „Aš jau suvaidinau tai teatre, tik ten aš turėjau dvi valandas, o tu man duodi dešimt minučių."[3] Ir tai nebuvo aktoriaus ambicijos; šis trumpas laikas, mažutis vaidmuo aktoriui nieko nereiškia. Duoneliauti sulaukus garbaus amžiaus prasmės nėra, o meną suvokti kaip skiepus („tik viens, ir viskas") Adomaičiui netinka. Nedramatizuojant aktoriaus vietos tiek konkretaus kūrinio, tiek kultūrinės recepcijos atžvilgiu, tenka pripažinti, kad šiam aktoriui pažinti reikia laiko. Gerą vaidmenį jis suvokia kaip dykumoje auginamą sodą. Visą savo kūrybinį gyvenimą jis linko į stiprius, savitus charakterius, į gilius jausmus, autentiškas aistras, kurie pasireiškia lemiamuose, dideliuose veiksmuose. Gal tai yra pirmo svarbaus vaidmens krikštas? Jo Donatas Lokys Vytauto Žalakevičiaus filme „Niekas nenorėjo mirti" – veržlus, nesuvaldomas, impulsyvus, anarchiškas, savo tėvo žudikui keršijantis vienišius. Gyvybe tvinksintis vaidmuo tarytum pagrindė jo profesinę meistrystę visam likusiam gyvenimui.

Adomaitis – vienas iš produktyviausių, bene daugiausia vaidmenų teatre ir kine sukūręs aktorius. Tai praktiškas ir prisitaikantis menininkas, savo profesiją suvokiantis ne tik kaip savianalizės procesus, bet ir puoselėjantis aktorinę atsakomybę, dėl kurios žiūrovas tik ir

2 „Kelios mintys apie šiandieninę vaidybą", *Lietuvos scena*, 2014, Nr. 4, http://www.menufaktura.lt/?m=1052&s=66250#gsc.tab=0.

3 „A. Puipa apie „Edeno sodą": filmuodamiesi paskutinėse scenose aktoriai verkė", http://lzinios.lt/lzinios/Kultura-ir-pramogos/a-puipa-apie-edeno-soda-filmuodamiesi-paskutinese-scenose-aktoriai-verke/207519.

Donatas Lokys, *Niekas nenorėjo mirti*, 1965

gali susiorientuoti jį supančiame pasaulyje. Ar skubantis pasaulis šiandien gali užpildyti tokios psichofizinės būsenos menininką? Ar jis pasmerktas žydėti kančioje?

Regimantą Adomaitį galima vadinti Friedricho Schillerio pasekėju: vienas iš jo romantinių idealų yra estetinis lavinimas*. Laisvą pojūčių jungimą su teatro ar kino meninėmis išraiškos galimybėmis Adomaitis sieja tik su pojūčių visuminiu estetiniu lavinimu. Nors šį suvokimą galima pripažinti itin individualia ir netgi nekomunikatyvia pojūtine patirtimi, Adomaitis daugiau nei penkiasdešimt metų tęsė meninę praktiką, kuri suponavo romantinį salto. Per šį spalvotą romantizmo stiklą efemeriškai besisklaidančioje estetikoje ryškėja individuali jo laiko patirtis, pojūčių gyvenimas, nepaprastai laki kūryba. Šiame procese aktorius dalyvauja kaip ženklas, žymintis virsmą. Romantizmo slinktys bei sukrėtimai tarytum atvėrė sensorinę Hado upę. Slapta ir netikėtai pojūčius Adomaitis sugrąžina pačiai estetikai, kuri metafiziniu rūku aptraukė visą Vakarų estetinę tradiciją. Šiandien, pragmatizmo persmelktoje aplinkoje, kaskart vis agresyviau besismelkiančioje į kūno patirtis, Adomaičio romantizmas gali būti suvoktas kaip laisvai egzistuojantis pojūtinio gyvenimo lavinimo idėjos vienis. Juk be jo aktoriaus profesija apskritai neįmanoma.

Nors šios knygos herojus nėra mediumas, pranašiškai skelbiantis romantizmo koncepcijas, bet jo mintys, pastebėjimai, taip pat ir jo amžininkų – partnerių, režisierių, kritikų – pasisakymai patvirtina Adomaičio asmenybės svarbą ir reikšmę. Jo kūryboje išaugusi

* Ši teorija pirmą kartą visapusiškai išplėtojama itin reikšmingame romantikams F. Schillerio veikale *Über die ästhetische Erziehung des Menschen in einer Reihe von Briefen* (1795). Liet. Friedrich Schiller, *Laiškai apie estetinį žmogaus ugdymą*, iš vokiečių

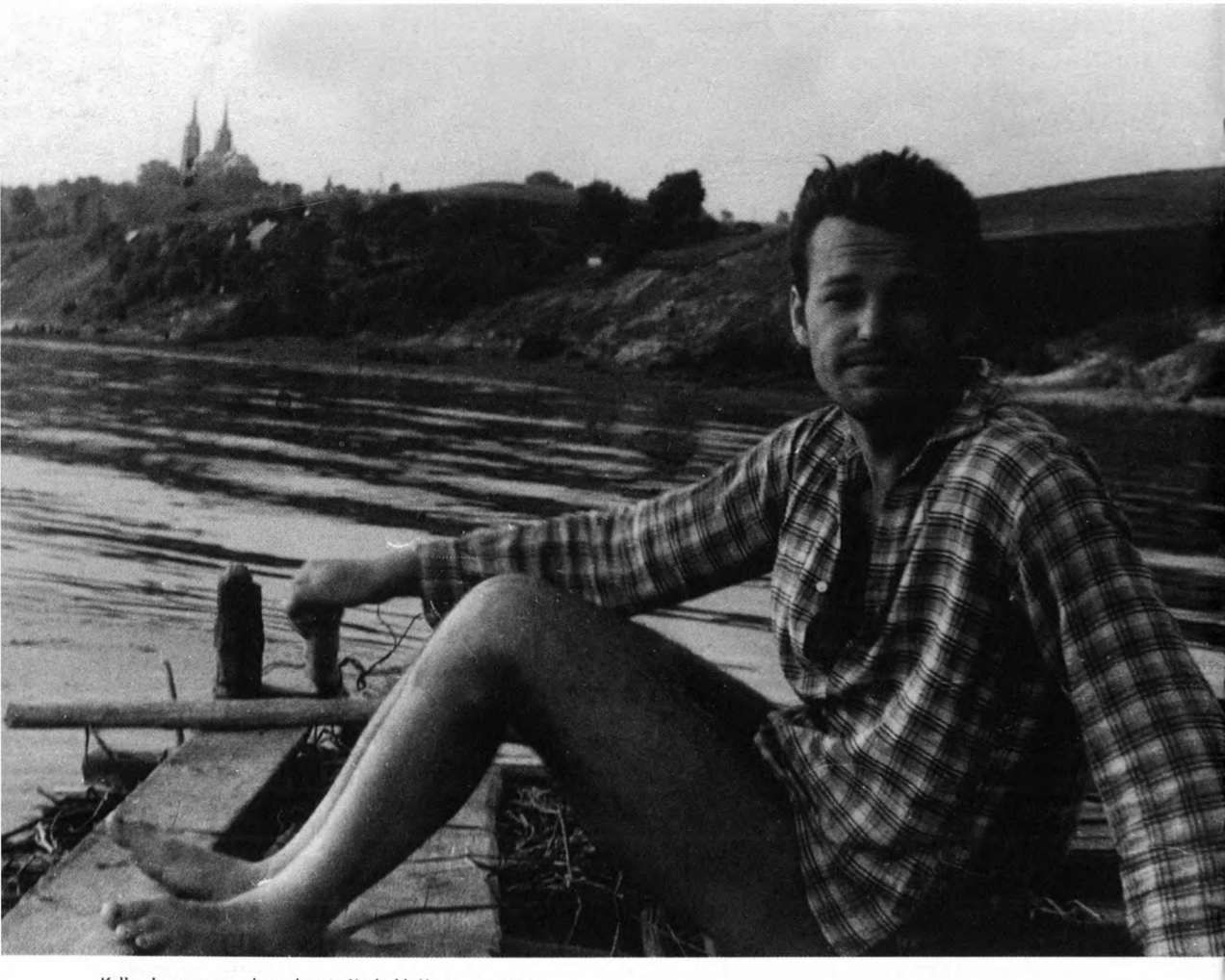

Kelionė savos gamybos plaustu Nerimi ir Nemunu, 1959

ir išplėtota estetikos, kaip pojūtinio gyvenimo lavinimo, idėja yra svarbi analizuojant XX a. pabaigos ir XXI a. pradžios Lietuvos kultūrinį kontekstą. Jam artima romantizmo estetika, ne tik suformavusi individualų aktoriaus mąstymą, jausmų ir elgsenos tipą, bet palikusi pėdsaką visoje lietuvių aktorinėje kultūroje. Šio ypatingo dvasinio kultūros modelio įtaka jaučiama iki šių dienų. Kaip teigia „dekadanso genijumi" vadinamas garsus XIX a. prancūzų poetas Charles'as Baudelaire'as, „romantizmas – tai būdas jausti". Adomaičio romantizmas atsiskleidžia ne tiek skirtingų vaidmenų galerijoje ar įvairiais būdais išsakytose ir užrašytose mintyse, kiek gebėjime visa tai išjausti. Šis aktorius sukūrė visiškai naują vaidybos stilių, jungiantį konkretumą ir simboliką, rimtumą ir skeptišką kartėlį, intensyvų vidinį judesį, formos discipliną ir spontaniško judesio netikėtumą. Adomaičio vaidybos stilius susiformavo iš jo intymiausių jausmų. Vaidybos esmė yra ne diskursas, o konkretus emocinis vaizdas, kurį lenkų režisūros korifėjus Krystianas Lupa vadina *peizažu*. Režisieriui per repeticijas svarbu kitame asmenyje provokuoti peizažą, o tai reiškia – įkalbėti keliauti vaizduotėje. Artikuliuodamas individualią patirtį, tiek teatre, tiek kine Adomaitis poetiškai

išreiškė didingus išplėtotos sąmonės momentus, romantikams būdingas daugiapojūtines metaforas. Šis romantinis polinkis vaidybos aikštelėse pasiekė grynąsias idėjų sritis, tapo ryškus ir viliojantis.

2002 metais „Scenos" leidykla išleido Regimanto Adomaičio knygą „Mintys scenos paraštėse", kurioje jis suformulavo „septynias siektinas nuostatas"[4], galinčias tapti ne tik aktoriaus, bet ir kiekvieno žmogaus gyvenimo kodeksu: 1. Išmokti gyvenime džiaugtis kiekviena smulkmena. 2. Nepraeiti abejingai pro įvykius. 3. Visada atvirai pareikšti savo poziciją, o ne pasilikti ją sau. 4. Nevaizduoti protingesnio ir sąmojingesnio, negu esi. 5. Iš tragiškiausių situacijų išeiti su šypsena. 6. Būti užimtam ne savimi, o kitais. 7. Niekuomet nesakyti už akių to, ko negali pasakyti į akis. Šiose nuostatose matyti aktoriaus subjektyvi teatro pajauta. Perfrazuojant Adomaičio cituojamą Friedrichą Nietzsche'ę („Pianistas, grojantis didžio kompozitoriaus kūrinį, sugros geriausiai, jei privers mus užmiršti autorių ir mums atrodys, tarsi jis pasakoja savo paties gyvenimo istoriją"), tampa regima, kaip kalbantysis apie teatrą pasakoja savo paties gyvenimą. Adomaitis visą gyvenimą buvo reiklus savo profesijai, ieškojo nuoseklaus, pagrįsto santykio su ja. Sujungdamas racionalią techniką ir itin išvystytą emocinį aktorinį pagrindą, jis tapo ne tik aktoriumi-kūrėju, bet ir šios profesijos vertintoju.

Teatro kritikė Dana Rutkutė ne kartą yra pripažinusi, kad Adomaitis sugeba lanksčiai prisitaikyti prie skirtingų partnerių, kiekvieną sykį atrodo ir naujas, ir dar kažkuo netikėtas. Ji aktyviai sekė artisto kūrybinį gyvenimą: „Bandydama apibrėžti jo aktorinės individualybės arba talento ypatumus, supranti uždavinio sudėtingumą. Nieko į akis krintančio, supercharakteringo, ryškiai originalaus... Visą Adomaičio kūrybą vienija korektiškumas ir giliausias teisybės jausmas, galima sakyti, absoliutus – kaip esti absoliuti klausa. Pasišovėliui „sukurti" aktoriaus portretą tai neparanku. Ilgėtumeis kokios nesąmonėlės, nors menko nesklandumo, išsišokimo..."[5] Kitados Adomaičiui išbūrė: „Tapsi šventiku."[6] Tam tikra prasme jis juo ir tapo.

Ryški, iškart į akis krintanti išvaizda – išlakus stotas, taisyklingi veido bruožai, kuriems bėgantys dešimtmečiai suteikė aristokratiško kilnumo, gilios, skvarbios akys – šie išoriniai aktoriaus Regimanto Adomaičio bruožai suformavo kol kas nepranoktą lietuviškos scenos vyriškumo idealą, iki šiol žavintį jo gerbėjus.

4 Regimantas Adomaitis, *Mintys scenos paraštėse*, Vilnius: Scena, 2002.

5 Dana Rutkutė, „Jau per devintą upę. Adomaitis Akademiniame dramos teatre", *Literatūra ir menas*, 1982-03-27, p. 6.

6 „Регимантас Адомайтис: «Мне пророчили: станешь святенником». Беседу вела Арина Абросимова", Кино, 2003-05-06, с. 10.

Janė – Eugenija Bajorytė, *Jausmai*, 1968

JAUSMAI

Už tuos garsius aplodismentus, kuriais sutikote mūsų nuoširdžias pastangas, mano žmona, miledi, visos mano trupės ir savo paties vardu leiskite man padėkoti jums ir pareikšti, visuomet lieku jūsų ištikimas ir paklusnus tarnas. Dar kartą ačiū, ačiū, ačiū.[7]

Mes ilgai šildėmės šlovės spinduliuose, kuriuos skleidė filmas „Niekas nenorėjo mirti". O po kurio laiko sukurtas Almanto Grikevičiaus ir Algirdo Dausos filmas „Jausmai" buvo pripažintas geriausia visų laikų lietuviška kino juosta. Nors Adomaičio herojus Kasparas susilaukė prieštaringų vertinimų (manau, taip atsitiko po paties aktoriaus per daug atvirų prisipažinimų įvairiuose interviu), jis svarbus ne vien dėl vaidmens, bet ir dėl to, kad būtent kuriant šį filmą aktorius pamilo savo būsimą žmoną, Lietuvos filharmonijos dainininkę Eugeniją Bajorytę*. „Jausmuose" Bajorytė suvaidino net du vaidmenis – Janės ir Mortos, pas kurią vakaroti užsuka žmonos netekęs Kasparas – Adomaitis. „Nuo to filmo prasi-

7 Ronald Harwood, *op. cit.*, p. 57.

* Eugenija Bajorytė gimė 1941 m. birželio 19 d. Mirabilėlyje, dab. Kupiškio rajonas. 1949–1960 m. mokėsi Skapiškio vidurinėje mokykloje. 1961 m. lankė Panevėžio muzikos mokyklą, 1962–1965 m. mokėsi Vilniaus muzikos technikume, 1965–1970 m. studijavo Lietuvos valstybinės konservatorijos vokalo klasėje (vadovas prof. Juozas Karosas). Po studijų paskirta į Valstybinę filharmoniją soliste, kur dirbo iki pensijos. Vaidino Janę ir Mortą filme „Jausmai" (rež. A. Dausa, A. Grikevičius, 1968), Veroniką – „Ave Vita" (rež. A. Grikevičius, 1969), Teresą – „Visa teisybė apie Kolumbą" (rež. V. Žalakevičius, 1970), Džoją Haskel – „Smokas ir Mažylis" (rež. R. Vabalas, 1975), Špoko bičiulę – „Rungtynės nuo 9 iki 9" (rež. R. Vabalas, 1980), Kastę – „Skrydis per Atlantą" (rež. R. Vabalas, 1983). Mirė 2011 m. liepos 20 d. Vilniuje.

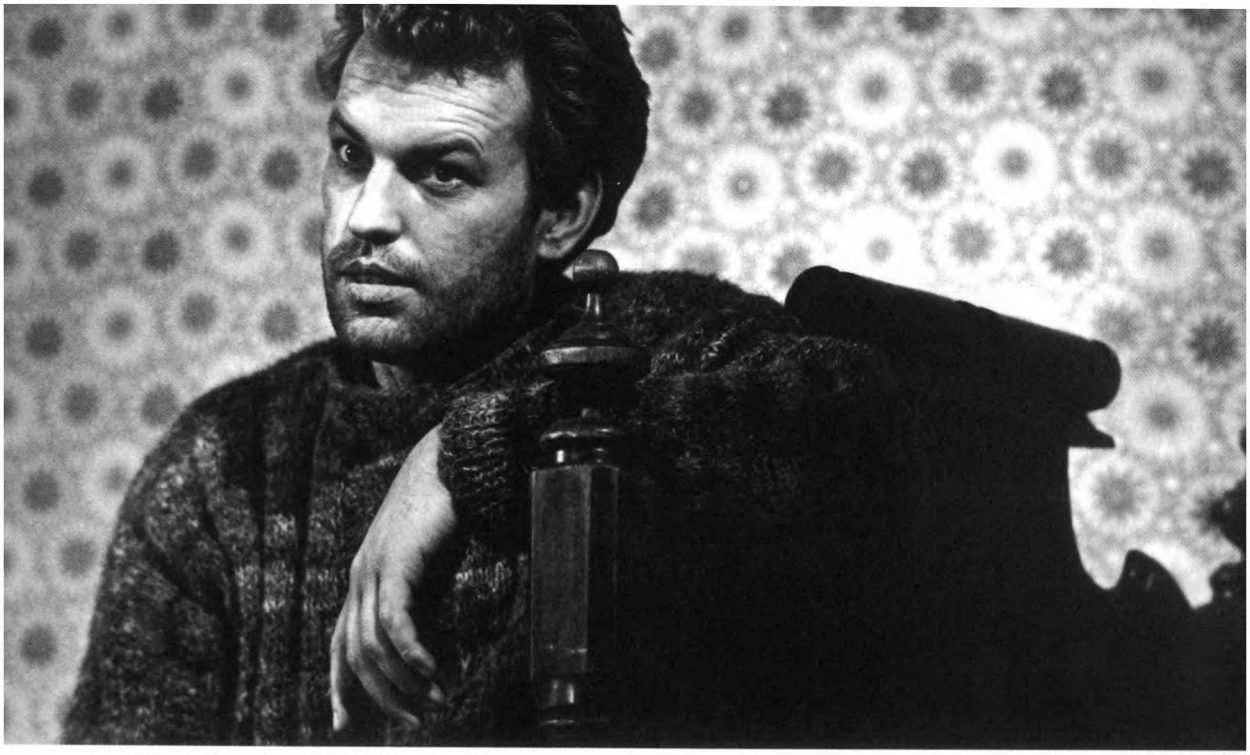

Kasparas – Regimantas Adomaitis, *Jausmai*, 1968

dėjo mūsų draugystė. Vestuvės 1968 m. spalio 5 d. vyko mažame Vilniaus bendrabučio kambarėlyje. Antras vestuves tėvai suruošė Mirabilėlio kaime. Jose užė visas kaimas, giminės, bičiuliai. Kaimiškos vestuvės – su pyragais, mėsos vyniotiniais, besiliejančiu iš uzbonų alumi."[8]

Ar ne simboliška, kad vaidmens intymios scenos, kuždesiai, apie kuriuos užsimena pats aktorius[9], atvirą romantiką susiejo su nuostabaus grožio moterimi? Kino realybė susijungė su gyvenimo realybe. Filme nuskamba Kasparo frazė: „Nežinau, ar būsiu geidžiamas." Po jos – Mortos šelmišką šypseną lydinti ilga pauzė. Ir dar keistas sutapimas: šis dviprasmiškas kadras, kai Mortos akys Kasparui spinduliuoja meile, nors ji tuo metu atlieka namų ruošos darbus, tarytum tapo viso gyvenimo lemties ženklu. „Jausmų" sielos peizažas neliko nepastebėtas kritikų: „Atšiaurus, bet simpatiškas ir žemiškas Regimanto Adomaičio Kasparas. Tokį jį galėtų įsimylėti kiekviena kaimo mergina. <...> Eugenijos Bajorytės Janė, kuri pasirodo tik keliuose epizoduose, bet įsimeni jos kiek pablyškusio skaidraus veido grožį, alsuojantį vidine ramybe, išdidumu. Jis natūraliai vilioja, traukia Kasparą, žadina jo meilę, užmigusias aistras."[10]

Nors po pirmųjų vaidmenų kino kritikai Bajorytę pradėjo vadinti išskirtinio grožio aktore, skleidžiančia amžiną moteriškumą ir rafinuotą erotiškumą, suvaidinusi vos keliuose filmuose ji atsisakė aktorės karjeros. Aktorei netrukus teko suvaidinti Veroniką Almanto Grikevičiaus filme „Ave, vita", kuriame Gydytojas (Gediminas Karka) kūdikio besilaukiančiai Bajorytės herojei tarytum dar kartą priminė: „Yra *jis* arba *ji*, kuris ruošiasi ateiti į

8 Violeta Aleknienė, „Gražuolė iš Mirabilėlio kaimo", *Kupiškėnų mintys*, 2012-12-20.

9 Kino ir Tele virtuvė (KTV) – prisimenant aktorę Eugeniją Bajorytę, I dalis, https://www.youtube.com/watch?v=tLtyF4R2lqE.

10 Audronis Liuga, „Jausmai", *Kinas*, 1994, Nr. 3, p. 7.

Gediminas, Mindaugas, Regimantas ir Eugenija Adomaičiai, 1997

Gediminas, Vytautas, Mindaugas, Eugenija ir Regimantas Adomaičiai, apie 1985

pasaulį. Nuo šiol visas mūsų dėmesys *jam*. <...> Pati greit pajusi, kad jis tave pavergia. Tu priešinsies, bet paskui nusileisi. Ir tik tada, kai nustosi priešintis, tapsi moterim."

Nors Bajorytė dėl šeimos paaukojo artistės karjerą, sieloje ji visą gyvenimą išliko menininkė. Beveik keturiasdešimt trejus metus santarvėje pragyvenusi su Regimantu – daugybės moterų garbinamu ir dievinamu aktoriumi – Eugenija atviravo: „Kai kas man tikrai pavydėjo... Gerbėjos jį užpildavo laiškais, kai kurios net į namus ateidavo. Bet man rūpėjo mokslai, paskui vaikai – nebuvo kada pavydėti. Be to, man jis buvo geras vyras, tik labai daug dirbantis, retai būnantis namie."[11]

Nuolatiniai Regimanto ir Eugenijos išsiskyrimai buvo jų gyvenimo kasdienybė. „Ir mūsų bendras gyvenimas prasidėjo nuo išsiskyrimo. Rytojaus dieną po vestuvių Regimantas išskrido filmuotis Grigorijaus Kozincevo filme „Karalius Lyras", ir aš likau viena. Vėliau likdavau su vaikais. Taip jau susiklostė – jis dirbo kine, aš – namie. Esu tikra, kad žmogus turi rinktis: arba – arba. Kelių darbų daryti labai gerai neįmanoma"[12], – buvo įsitikinusi tris sūnus – Vytautą, Gediminą ir Mindaugą – užauginusi moteris. Šeima jo nematydavo po kelis mėnesius. Grįžus iš filmavimų namo, vaikai kartais verkdavo, neatpažindami tėvo balso.

Mylėjęs ir moterų mylimas Adomaitis pripažino: „Nesmerkiu tų, kurie šeimos neišsaugojo. Nesmerkiu tų susižavėjimų ir nukrypimų. Gyvenimas yra sudėtingas ir įvairus. Mano gyvenimas taip susiklostė – esu prisirišęs prie savo šeimos. Ir tuo džiaugiuosi. Yra toks dalykas – meilė, kuri daug lemia nežiūrint atstumų ir laiko, praleisto atskirai. <...>

Mano kartos žmonės turėjo daugiau atsakomybės, mes buvome auklėjami pagal šeimos vertybes, kurių šiandien tarp jaunimo labai pasigendu. Pasiduodama impulsui, akimirkos žavesiui. O kad žmogus pirmiausia yra atsakingas už tuos, kurie jį supa, apie tai nepagalvojama. Apie tai ir Antoine'as de Saint-Exupéry „Mažajame prince" rašė. Kai šią nuostatą turi nuo pat vaikystės, lengviau tarp visokių kalnų išlaviruoti."[13]

„Žmona. Kai ji išėjo, man viskas išėjo. Baigėsi. Teatras taip pat. Nebenoriu vaidinti, nebenoriu eiti žiūrėti. Praradau potraukį."[14]

11 Violeta Aleknienė, *op. cit.*

12 *Ibid.*

13 Vaida Milkova, „R. Adomaitis: visi artistai yra labai vieniši", *Kauno diena*, 2010-01-23, p. 35.

14 Audrius Musteikis, „R. Adomaitis: nebe fizikas, nebe aktorius", *Lietuvos žinios*, 2013-10-16, p. 12.

25 Tomas, *Dėdės Tomo trobelė*, Lietuvos valstybinė konservatorija, Mokomasis teatras, 1962

KURTI VAIDMENĮ – KURTI SAVE

O kiek jėgų prireikia, kad užmirštum viską, kuo rizikuoji, kad išėjęs į sceną premjerinei publikai apnuogintum savo sielą, kad laikas nuo laiko visą savo gyvenimą ant kortos pastatytum, kad nuolankiai atgręžtum nugarą kritikų bizūnams, ir šitaip kankintis metai iš metų, kaustomam vis didesnio siaubo, kadangi kur kas lengviau užkopti į aukštumas, negu jose išsilaikyti.[15]

Anglų dramaturgas Ronaldas Harwoodas, rašydamas apie XVIII a.–XX a. pradžios aktorius, to laiko aktorius vadybininkus sulygino su visu britų teatru. XX a. antros pusės lietuvių aktorių misija buvo ne mažiau sudėtinga nei šimtmečiu anksčiau egzistavusi Vakarų Europoje. Lietuvių aktoriai, vaidindami tiek profesionaliose scenose, tiek provincijoje, kur kiekvieną kartą reikėjo prisiderinti prie sudėtingų sąlygų, buvo ištvermingi ir ištikimi savo pasirinktai profesijai. Atsidavimas teatrui šiandien gali sukelti net tam tikrą juoką, tačiau niekas nepaneigs, kad Regimanto Adomaičio aktorinė karta suformavo reikšmingą lietuvių profesionalaus aktorinio meno tradiciją.

Nors Adomaičiui teatras buvo dosnus vaidmenų, aktoriaus likimo esmė – ne vien brandžių vaidmenų gausa, bet ir aktoriaus sugebėjimas tuos vaidmenis kurti, netampant vienos ar kitos ideologijos įkaitu. Pirmuosius vaidmenis sukūręs Kapsuko teatre (1962–1963), vėliau ketverius metus (1963–1967) dirbęs Kauno valstybiniame akademiniame dramos teatre, o nuo 1967 metų – Lietuvos valstybiniame akademiniame dramos teatre (nuo 1998 – Lietuvos nacionalinis dramos teatras), jis prisidėjo prie reikšmingiausio lietuvių tautos istorinio tarpsnio, formuojant visuomenės pasaulėžiūros klimatą. Asmeninė Adomaičio pozicija nulėmė daugelio vaidmenų turinį. Būdamas tarpininku tarp teksto ir minties, jis sugebėjo savo kuriamais vaidmenimis išvengti visuomenės sovietizavimo. Lietuvoje dar

15 Ronald Harwood, *op. cit.*, p. 22.

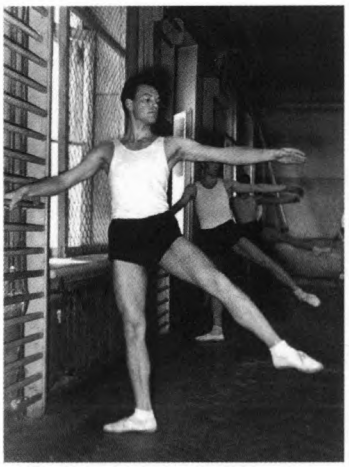

Lietuvos valstybinėje konservatorijoje: klasikinio baleto pamokoje; su Giedre Pranckūnaite; su Gintu Žiliu, 1960

neprasidėjus atšilimui, jo vaidmenys tapo tautiškumo šaukliais. Nors istorikai pripažįsta, kad pati visuomenė buvo ištroškusi tautiškumo, tačiau tik nuo individo priklausė jo sugebėjimas perteikti tai, kas teatre vadinama metafora. Adomaitis priklausė prie tų retų menininkų, kurių „antroji realybė" tapo širdimi matoma ir perskaitoma. Dar šeštajame dešimtmetyje, patekęs į sudėtingas teatrų vidaus politikos aplinkybes, sugebėjo išlikti neutralus, o pasirinkęs vienišo menininko poziciją tapo vertikale, į kurią lygiavosi tūkstančiai žmonių. Nors vėliau Adomaitis ne kartą prisipažino, kad jis į Sąjūdžio iniciatyvinę grupę nesiveržė, o buvo įrašytas, akivaizdu, kad Sąjūdį jis jau buvo sukūręs daugelio žmonių širdyse. Jis tapo svarbia jo dalimi.

Tik vienas kitas aktorius sugebėjo išlikti laisvas nuo ideologinių pagundų. Septintajame, aštuntajame dešimtmečiuose Lietuvos akademinis dramos teatras ypač pasižymėjo politiniu angažuotumu, o tie, kurie nepriklausė prie įvairių „ministrų kabinetų", dažnai, lyg nieko blogo neįžvelgdami, „raudonas" eiles skaitė įvairių mitingų „balkonėliuose" ar vaidino leninus toje pačioje scenoje. Adomaičio net į komunistų partiją nekvietė, jo paprastumas ir teisingumas liko neperkąstas to laiko itin ideologizuotoje teatro aplinkoje. Gal taip atsitiko ir dėl to, kad jis nuo pat savo aktorinės karjeros pradžios didžiausią dėmesį skyrė vaidmens kokybei ir teatro kaip vienintelės alternatyvos – antros, o gal net ir tikresnės realybės – analizei.

Viskas prasidėjo net ne nuo Mūšos, išplukdžiusios jo svajonių žuvis. Aktorinė vaidmenų „semiotika" prasidėjo nuo tam tikro sisteminimo, nuoseklios kritinės analizės. Aktoriaus archyve išsaugotas pats pirmasis straipsnių segtuvas – „Regimanto Adomaičio kūrybinis kelias – surinkta mamos". Mamos pradėtą darbą tęsė pats aktorius – taip pat rinko įvairiausius tekstus, rašė savo pastabas, ieškojo to, kas leistų geriau pažinti teatro paslaptis.

Segtuve „Surinkta mamos" recenzijos iškarpytos mažomis žirklutėmis. Paprastai to imamasi naktį, po visų darbų, kai šeima jau miega. Tekstai paklijuoti ant baltų lapų, dažnai autorių pavardės, o kartais ir pats tekstas nukirpti – paliekant tik nuotrauką... Didelis segtuvas iškarpų, kuriose kartais matosi tik aktoriaus portretas

ar pavardė, paminėta tarp kitų pavardžių. Svarbiausia – mamos širdis, nuoseklumas ir džiaugsmas sūnumi, kuris vėliau taps neįrišamas, nesusegamas, netelpantis į įprasto sisteminimo rėmus.

Adomaičio vaidmenis belieka grupuoti dešimtimis, atskirti istorinius nuo šiuolaikinių, herojinius nuo komiškų, tapusius svarbiais laikmečio ženklais nuo paties aktoriaus kritikuojamų. Adomaičio portretą sudaro konkrečios aplinkos ir asmeninio santykio su ja vidinis konfliktas, o jo išraiška – unikali aktoriaus vaidyba, virtusi ryškiu aktoriaus meno pavyzdžiu. Tai intelektualus aktorius, sugebėjęs kuriamu vaidmeniu išreikšti turtingą vidinį pasaulį, paversti kūrybą instrumentu, tyrinėjančiu XX a. pabaigos žmogaus dvasinę savijautą. Aktoriaus kūryba rėmėsi subtilia personažo psichologine analize ir sugebėjimu kurti apibendrintą charakterį, ieškoti ypatingų jo savybių, atsisakant natūralizmo ir buitiškumo.

Teatro scenoje sukūręs kelias dešimtis vaidmenų, tarp kurių svarbiausi – Mindaugas (1969), Mažvydas (1978) Henriko Vancevičiaus pastatytose istorinėse Justino Marcinkevičiaus dramose, įdomių, netikėtų vaidmenų Adomaitis sukūrė Irenos Bučienės pastatymuose – Arthuro Millerio „Kainoje“ (1970), Karelo Čapeko „Makropulo recepte“ (1973), Friedricho Dürrenmatto pjesėje „Vaidinam Strindbergą“ (1974). Paskutiniu savo kūrybos laikotarpiu teatre jis vaidino Jono Vaitkaus, Algirdo Latėno, Rimo Tumino, Oskaro Koršunovo spektakliuose. Ne kartą juos prisiminęs Adomaitis atsigaudavo, pabrėždamas savo ryžtą rizikuoti. Jis visais laikais buvo atviras naujovėms. Žiūrovai tuo galėjo įsitikinti stebėdami jo vaidmenis, sukurtus įvairiuose teatruose, skirtingo režisūrinio braižo spektakliuose.

Garsus anglų kritikas Michaelas Keithas Billingtonas, kalbėdamas apie šiuolaikinį režisieriaus teatrą, pabrėžė svarbų faktą: „Kai kada jis [režisūrinis teatras – aut.] daug duoda, o kai kada – labai daug ką sugriauna.“[16] Adomaitis priklauso prie tos aktorių „dinastijos“, kuri, pripažindama režisieriaus vaidmenį, spektaklio struktūroje tapo „tarpine“ aktoriniorežisūrinio teatro grandimi. Pripažindamas ir atvirai siekdamas režisieriaus „invazijos“ į spektaklio audinį, niekada nekritikavęs režisūrinio teatro akibrokštų, ką, beje, drąsiai atmetė kai kurie jo kartos aktoriai[17], nuosekliai analizavęs naujausius pastatymus, savo aktorine kultūra, visa laikysena tiek scenoje, tiek gyvenime jis stengėsi suvaldyti kraštutinumus, pažeidžiančius pagrindinius teatro segmentus. Tai susiję ne su amžiumi, ne su konkrečia aktorine karta – aktorius tiesiog savo esybe siekė sutvirtinti etinius teatro pagrindus, o ne pasinerti į tuščiavidurių formų paieškas, kurios pereinamajame postsovietiniame laikotarpyje užtvindė repertuarinius teatrus. Galima manyti, kad ši tendencija pagreitino Adomaičio pasitraukimą iš teatro. Svyruojant sveikatai dar buvo atsiradusi ne viena niša, kurioje aktorius galėjo grįžti prie anksčiau sukurtų vaidmenų, tačiau jo aktorinė laikysena, matyt, tapo tam tikra kliūtimi, iš režisierių pareikalavusia dėmesio, įsiklausymo, o ne formalaus požiūrio į personažo aplinkybes.

Adomaitį galime laikyti unikalia teatrine „sistema“. Jis ypatingas ne vien savo talentu, ypatingu teatrinės etikos suvokimu, bet ir fenomenaliu santykiu su žiūrovais. Lietuvoje, kur „žvaigždės“ sąvoka niekada nebuvo susijusi su tokiu atviru publikos pripažinimu kaip

16 „Восемь тысяч вечеров. Беседу с Майклом Биллингтоном ведет Юлия Савиковская“, *Петербургский театральный журнал*, 2015, № 1 (79).

17 10+1 temų apie teatrą su Vytautu Tomkumi (Lietuvos teatro sąjungos projektas) // https://www.youtube.com/watch?v=FtESstS5Itk.

kai kuriose kitose šalyse, Adomaitis yra išimtis. Šią gal net metafizinę jauseną galima buvo stebėti net paskutiniais jo vaidybos metais: net epizodiniuose vaidmenyse išvydusi šį aktorių, žiūrovų salė „subanguodavo", pasigirsdavo aplodismentai. Jį mylėjo, dėl jo ėjo į teatrą. Svarbiausia – jis pats mylėjo teatrą. Pats aktorius prasitarė: „Jauti savyje glūdinčius tam tikrus dalykus, kurie lyg ir nesąmoningi, tačiau valdingai stumia aktorystės link. O pradinis impulsas – skaidrus ir grynas, kaip krištolas – tai meilė teatrui."[18]

„Tikras aktorius yra tas, kuriam namie „ankšta", kurį kankina noras palikt artimuosius, mylimąją, netgi patį gyvenimą. Namie jis jaučiasi tik scenoje"[19], – tai labai brangi ir iki šiol jo kolegų knygose nepastebėta pilietinė pozicija. Rašydamas apie 1970-uosius, aktorius pažymi: „Aplink pavargę, susirūpinę, nedraugiški veidai be šypsenų. Vergų veidai... Ir psichologija vergiška: už nugraužtą kaulą pasiruošę ranką laižyt. Jei nenori meluot, sukčiaut, gudraut – esi kvailas, glušas, juokingas, kaltas. Taip, kaltas, jei nepriimi visuomenės veidmainystės. Kaltas... šalyje, kur viešpatauja Blatas, kur norint nusi... greit reiks gaut raštišką leidimą, prieš tai apėjus daugybę institucijų."[20] Tai nėra šiandienos prisiminimai apie praeitį. Adomaitis – retenybė: išdidus lietuvis, turintis įgimtą garbės jausmą. Prisiminkime, kokioje terpėje jam apskritai teko dirbti, kokie politiškai angažuoti buvo jo kolegos. Sovietmečiui jis skelia antausį lyg nieko ir neneigdamas. Jam užtenka kelių retorinių sakinių, atspindinčių vidines nuostatas: „Bažnyčią panaikino, o ar yra kas ją pakeistų?" Jis visa tai išgyvena krauju: „Nebenoriu eiti į sceną. Depresija. Pavargau ar išsekau? Nei emocijų, nei noro."[21]

Adomaitis visą gyvenimą tikėjo teatru iki pamišimo. Įvairiuose pasisakymuose ar savo užrašuose jis kalba apie „paslaptį", kuriai įminti burtažodžio ieško daug garsių menininkų. „Aktorius turi būti burtininkas, pasakantis žiūrovui *paslaptį*."[22] Jo kiekvienas išėjimas į sceną buvo tolygus ne vien rizikai ar savianalizei, bet maksimaliam susitapatinimui su kuriamu personažu, sutapatinimui savęs su tais, kurie sėdi salėje ir dar atviri pažinti tariamas tiesas. Tai aktorius, priklausantis prie tų vienetų, kurie niekada scenoje nesiilsėjo, jį visada lydėjo deganti, karščiuojanti aistra. Pats aktorius apie tai rašė: „Bene pagrindinė aktoriaus savybė turėtų būti aistringumas. Bet koks vaidmuo be aistros – nulis."[23]

Aktorius per visą savo kūrybinį gyvenimą visada pabrėždavo nuolatinę „dileminę" būseną. Prisimindamas kai kuriuos gyvenimo periodus, jis neslėpė nepaliaujamų svarstymų apie kūrinio kokybę, apie savo vaidmenis įvairių spektaklių sandaroje. Tai ypač ryšku jo svarstymuose apie „Mažvydą": „Atsisakyti savęs vardan Mažvydo, t. y. ne apie save galvot, ne apie tai, kaip aš dabar „duosiu", o papasakot apie „Mažvydą". Būt autoriaus tarnu, dingt

18 Audronė Jablonskienė, „Regimantas Adomaitis: „Aktoriai, suvaidinę daug vaidmenų, neturi sielos", *Respublika*, 1996-03-27, p. 17.

19 Regimantas Adomaitis, *Mintys scenos paraštėse*, *op. cit.*, p. 42.

20 *Ibid.*, p. 43.

21 *Ibid.*, p. 44.

22 *Ibid.*, p. 47.

23 *Ibid.*, p. 51.

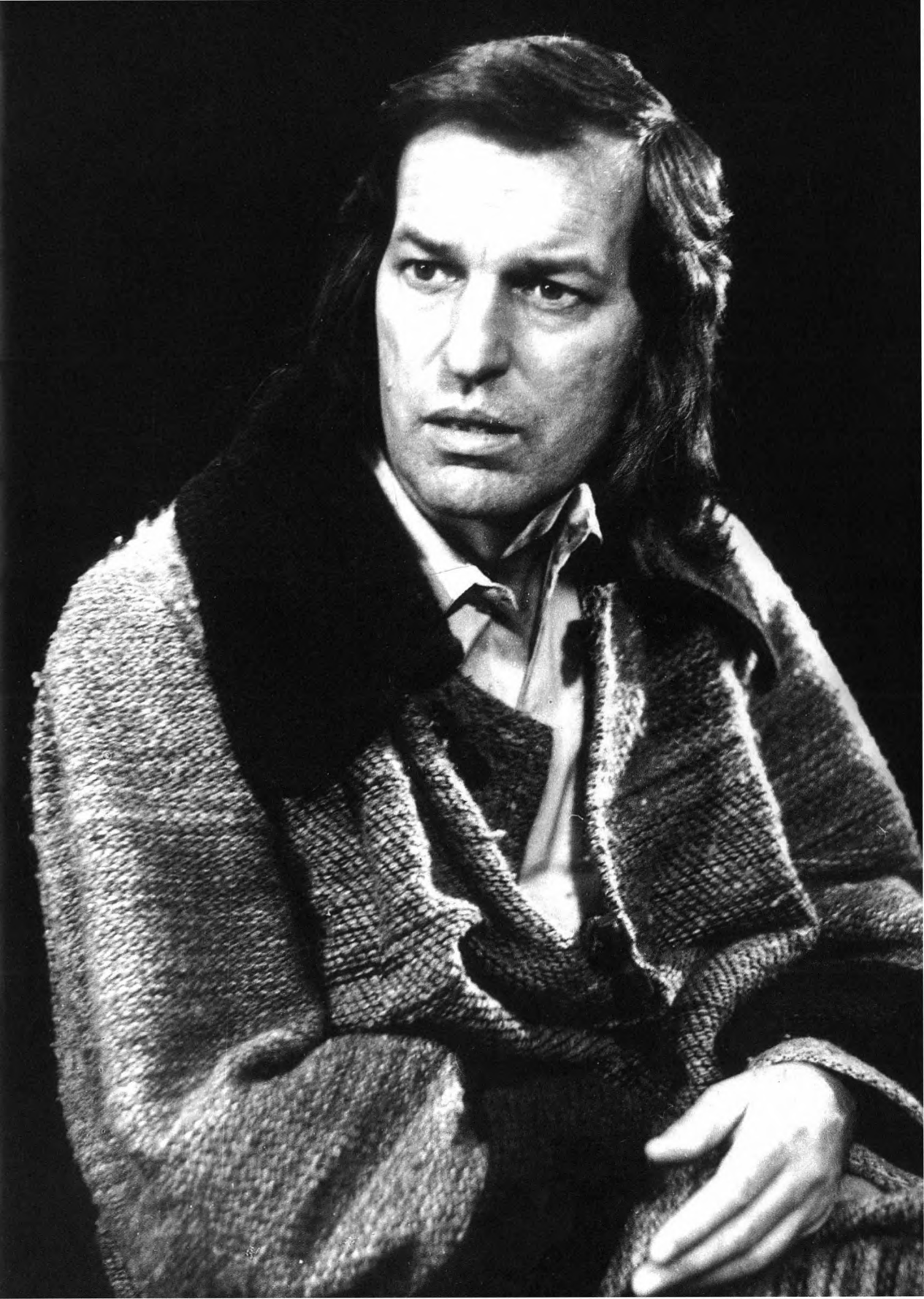

jo šešėly."[24] Šis profesinis tikėjimas vaidmeniu suformavo aktoriaus asmenybę, kuria įtikėjo visa tauta. Mažvydas, kaip ir Mindaugas, – pirmieji tautos budintojai. Lietuvos Sąjūdis be jų taip pat neįsivaizduojamas. Šie vaidmenys – kaip vidinis tautos užtaisas. Mes šiandien nieko panašaus neturime.

Daugiau nei penkiasdešimt metų žiūrovų dėmesys Adomaičiui neatslūgo. Žiūrovai vertino ne tik aktoriaus meistriškumą, bet ir jo stotą, aristokratiškumą, kol aktorius užburdavo galutinai: jis salę valdė plačiausiu spinduliu. Adomaičio siela poetiška. Tiek vaidmenimis, tiek per įvairius pasisakymus jis pabrėždavo, jog romantizmas gyvas ir šiandien ir negali mirti, kol „nemirė menas ir nepagydyta kuriančios asmenybės vienatvė".

Dar šeštojo dešimtmečio aktoriaus užrašų knygelėse galima aptikti apmąstymų, kurie atskleidžia aktoriaus pažintą, atrastą, pagrįstą teatrą. Asmeninių būsenų nuolatinį dvilypumą jis nusako, pasitelkdamas Vinco Mykolaičio-Putino kūrinį „Altorių šešėly": „Skaitau ir matau save, savo klaidžiojimus, abejones, svyravimus, kančias. Liudo kunigystėj aš matau savo fizikos mokslų pasaulį, o jo poezijoj – savo meilę teatrui... Aš dabar gyvenu dvilypį Liudo gyvenimą. Kada gi pagaliau ateis išsivadavimas?"

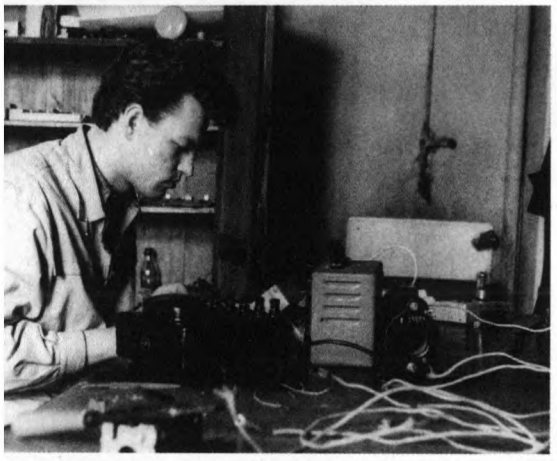

Vilniaus valstybinio V. Kapsuko universiteto Fizikos-matematikos fakulteto laboratorijoje, 1956

Adomaitis nepraslydo nė pro vieno to meto kritiko rankas. Apie jį rašė Dana Rutkutė, Irena Aleksaitė, Saulius Macaitis, Skirmantas Valiulis ir kiti. Vieni kritikai išsamiau apžvelgė konkrečius spektaklius, kiti – kino filmų herojus. Nuo pat kūrybinio darbo pradžios Adomaitis tiek teatre, tiek kine lygiagrečiai kūrė vienus iš pagrindinių vaidmenų, tad svarstyti, kas svarbiau šio aktoriaus kūryboje – teatras ar kinas, būtų neteisinga. 1958-aisiais, dar nebaigęs mokslų Vilniaus universiteto Fizikos-matematikos fakultete, Adomaitis įstojo į tuometinę konservatoriją (dabar – Lietuvos muzikos ir teatro akademija); fizikos mokslus jis sėkmingai baigė 1959 metais, aktoriaus diplomą gavo 1962-aisiais ir iki pat kūrybinio gyvenimo pabaigos teatrą laikė esminiu savo gyvenimo ramsčiu. Ieškodamas gyvenimo harmonijos, jis nepabūgo ir rizikos – per trumpą laiką pakeitė net du teatrus: po vienų metų iš Kapsuko dramos teatro režisieriaus Henriko Vancevičiaus kvietimu pervažiavo į Kauną, o vėliau – kartu su šiuo režisieriumi – į Vilnių. Nors atrodytų, kad ši Adomaičio kelionė daugiau geografinė, vis dėlto ji nusako jo altruistinį siekį tapti rimtu aktoriumi ir, svarbiausia, sugebėjimą nuo pat pirmųjų žingsnių maksimaliai atsiduoti savo profesijai. Be pasiaukojimo ši profesija neįmanoma. Nerti į nežinomybę – vienas iš būdų išlikti nepažeistam. Tik ieškant, abejojant įmanoma savo aktorinį kūną palikti atvirą naujų personažų kūrimui.

Teatro kritikė Irena Aleksaitė, rašydama apie pirmuosius Adomaičio vaidmenis, pažymėjo tam tikrą aktoriaus jaudulį, pirmųjų „klaidų" simptomines savybes. Rašydama apie

24 *Ibid.*, p. 58.

1963 metų Vancevičiaus pastatymą Kauno valstybiniame dramos teatre – Viktoro Rozovo „Prieš vakarienę“ – ji teigė: „Adomaičio Griša buvo kažin koks sukaustytas, suvaržytas. Ir monologas apie meilę buvo perskaitytas techniška greitakalbe, su techniškom pauzėm... Ir scenoje jis tuomet atrodė pavargęs, be temperamento.“[25] Ir kitų vaidmenų kritikė neišskyrė: „Nei kurdamas Povilo Višinskio (K. Inčiūros „Žemaitė“), nei Juozo (R. Samulevičiaus „Studentiška novelė“) paveikslus R. Adomaitis nieko įdomesnio ir ryškesnio neparodė. Žinoma, nei vienas, nei kitas vaidmuo nepasižymi psichologiniu gilumu. Stebino kitkas – aktorius niekaip negalėjo ištrūkti iš anemiško sustingimo ir dirbtinumo. Atrodė, kad jis ir pats visa tai jaučia, o dėl to dar labiau užsisklendžia savyje.“[26]

Veročka Golubeva – Inga Chadaravičiūtė, Griša – Regimantas Adomaitis, *Prieš vakarienę*, KVDT, 1963

Šiame pirmame išsamesniame tekste apie Adomaitį juntama tam tikra aktoriaus drąsa – nevaidinti jaunystės apskritai. Vidinė inteligencija ir kultūra išskyrė jį iš bendraamžių aktorių tarpo, todėl Adomaitis „su savo pirmaisiais jaunais herojais nerado bendros kalbos“[27].

Aleksaitės pastabose užfiksuota ne vien jauno aktoriaus vaidybos savitumas, bet ir režisūrinė tendencija, kuomet spektaklyje eksploatuojamas vienas ar kitas ryškesnis aktoriaus individualybės bruožas. Anot Aleksaitės, visi pirmieji Adomaičio vaidmenys buvo paženklinti šios inercijos. Augustas (Dalios Urnevičiūtės „Vadink mane motina“), Alioša (Fiodoro Dostojevskio „Pažemintieji ir nuskriaustieji“), nežiūrint esminių skirtumų, buvo paženklinti bendrais bruožais. „Pavyzdžiui, stiprus lyrinis pradas, charakterių tyrumas, skaidrumas... Šių savybių turėjo R. Adomaičio Augustas – inteligentiškas jaunuolis, idealistas, vienišas tarp sužvėrėjusių banditų. Švelnus ir vaikiškai naivus buvo, kaip kūrė aktorius, ir kunigaikščio Volkonskio sūnus Alioša. Ir vis dėlto tai sceninio charakterio bruožai. Tiesa, aktorius R. Adomaitis „atšilo“ bejėgio, nesavarankiško Aliošos vaidmeny, bet čia, o ypač jo Auguste, dar stigo vidinio dramatizmo. Tuo metu jau žinojome, kad R. Adomaitis daugiau linkęs į lyrinio plano roles (ta linkme jį kol kas ir vedė režisūra).“[28]

Ledai pajudėjo, kai aktorius pradėjo vaidinti ryškesnių, kontrastingesnių spalvų turinčius vaidmenis. Toks buvo Žygus (Kazio Sajos „Saulė ir stulpas“) – čia teigiamybės buvo

25 Irena Aleksaitė, „Aktoriaus gimimas“, *Nemunas*, 1968, Nr. 3, p. 18.
26 *Ibid.*
27 *Ibid.*
28 *Ibid.*

Vilniaus Valstybinis V. Kā

FIZIKOS-MATEMATI

Doc. V. PAULAUSKAS

Doc. H. JONAITIS

Prof. P. BRAZDŽIŪNAS

Vyr. dėst. V. KYBARTAS

Doc. H. HORODN

Vyr. dėst. J. VIŠČAKAS

Vyr. dėst. P. BREIVĖ

Doc. A. BOLOTINAS

XIII

FIZIKŲ

A. Smilgevičius

A. Vilčinskas

K. Bertulis

A. Saulis

B. Vasiliauskaitė

1954

A. Dragūnas

R. Adomaitis

M. Marcinkevičiūtė

P. Jasinskas

V. Senavičys

A. Taur

apsuko vardo Universitetas
IKOS FAKULTETAS

I–JI

LAIDA

1959

perbraukiamos ir neigiamais potėpiais. Jau pirmuosius savo vaidmenis Adomaitis sprendė lyg matematines lygtis – jam rūpėjo prielaidų gausa ir naujų rezultatų paieška. „Patraukliausia R. Adomaičiui – mąstymas, loginių sprendimų ieškojimas personažo charakteryje, kruopštus psichologinių vingių narpliojimas. Tikriausiai, jame dar gyva fiziko-analitiko gyslelė“[29], – rašė pirmoji Adomaičio kūrybos tyrinėtoja Aleksaitė.

Adomaičio teatro „krikštatėvis“ Vancevičius turėjo tokią savybę – aktoriams paskirti vaidmenis, kurie juos šiek tiek šokiruotų, ir būtent tai juos įkvėpdavo naujiems ieškojimams, skatino aktorinės psichologijos vystymąsi. Aktoriai tokiame teatre jautėsi saugiai, nes jiems buvo suteikta maksimali išraiškos laisvė. Ir nors XX a. laikomas režisieriaus teatru, situacija, kurioje pradėjo kurti Adomaitis, atskleidžia vis dar ryškią „aktorinio teatro“ tendenciją, kai spektaklio turinį didžia dalimi nulėmė psichologinės personažų charakteristikos. Taip atsirado netikėtas Džordžo vaidmuo spektaklyje „Pelės ir žmonės“. Vancevičius vėl „sumaišė kortas“: daugiau į lyrizmą linkstančiam Adomaičiui pasiūlė stipria vidine dramaturgine jėga charakterizuojamą vaidmenį, o štai Vytautui Tomkui teko iš pažiūros jo natūrai prieštaraujantis Lenio vaidmuo. Kontrastingos ir savaip paradoksalios aktorių savybės suformavo netikėtą meninį rezultatą, leidusį „Peles ir žmones“ įrašyti tarp reikšmingų spektaklių, kur Adomaitis atliko pagrindinį vaidmenį. Laikantis nuostatos, kad aktoriaus „gimimas“ yra pirmas vykęs vaidmuo, Džordžą galima laikyti tikruoju įšventinimu į teatrą. Šis vaidmuo aktorių lydėjo visą gyvenimą, apie jį buvo kalbama dažname interviu. Net praėjus dviem dešimtmečiams Adomaitis sakė: „Aš susigyvenau ir pamilau tik keturis savo vaidmenis: Dž. Steinbeko Džordžą „Pelėse ir žmonėse“ Kauno dramos teatre, Mindaugą Justino Marcinkevičiaus „Mindauge“, nors galbūt tik praėjus penketui metų po premjeros, Francą Ž. P. Sartro „Altonos atsiskyrėliuose“ ir Mažvydą, nors taip pat tik po keliolikos spektaklių. Aš myliu tokius herojus, kurie turi savo idėją, kovoja dėl jos, netgi žūsta. Juos stengiuosi pateisinti net tuomet, kai jie elgiasi niekšiškai. Juk Francas – karinis nusikaltėlis. O Mindaugas? Jo rankos taip pat kruvinos, tačiau jo žiaurumą lėmė ne suluošinta žmogaus prigimtis, o šventa idėja. Todėl ir man rūpi jį parodyti kenčiantį, noriu, kad ir man Lietuva taip degintų širdį, kaip jam.“[30]

1968 metais Adomaitis sukūrė pagrindinį Franco Gerlacho vaidmenį Jeano Paulio Sartre'o „Altonos atsiskyrėliuose“. Tai buvo debiutinis jo vaidmuo Lietuvos akademiniame dramos teatre. Aktorius dienoraščiuose rašė: „Režisierius rėmėsi tuo pačiu metodu, kurį dėstytoja Irena Vaišytė mums diegė konservatorijoj. Vancevičius buvo tikrasis mano mokytojas (kaip Vytautas Žalakevičius kine). <...> Francas – bene geriausias iš visų mano vaidmenų teatre. Kartais per spektaklį pasiekdavau tokį susiliejimo su personažu laipsnį, kad ir žiūrovai, ir aš įkaisdavome iki baltumo. To daugiau niekada nepatyriau <...> Buvo skrydžių, bet ne tokių.“[31] Franco vaidmuo tapo pranašišku aktoriaus gyvenime. „Žmogus turi rinktis: būti niekuo arba vaidinti. Tą jis ir daro.“ Ši Jeano Paulio Sartre'o mintis ne tik perkeltine, bet ir tiesiogine prasme tapo Adomaičio viso gyvenimo kredo. Netgi kalbant su aktoriumi telefonu 2016 metų vėlyvą pavasarį, tuomet jau palikęs sceną Adomaitis tai

29 *Ibid.*

30 Regimantas Adomaitis, „Gimiau po prieštaravimų ženklu“, *Kultūros barai*, 1980, Nr. 8, p. 50.

31 Regimanto Adomaičio užrašai. Nedatuota.

Francas – Regimantas Adomaitis, Tėvas – Jonas Kavaliauskas, *Altonos atsiskyrėliai*, LVADT, 1968

patvirtino: pastaraisiais metais jis pradėjo daug rūkyti, o paklausus, kodėl taip atsitiko, nes paprastai rūkoma įtempto darbo metu, Regimantas atšovė: „Dabar aš nevaidinu. Teatre po spektaklio aš sutraukdavau tik vieną cigaretę, o dabar viskas pasibaigė...“ Jis – lyg tikras klasikas, atradęs pasaulio vientisumo formulę. Per visą savo kūrybinę kelionę labiausiai vertinęs tikslo siekimo procesą, sugebėjęs ne tik siekti šlovės, bet ir išlaikyti ją, Adomaitis sujungė savo meninį gyvenimą su būtiškuoju. Perfrazuojant Vinco Mykolaičio-Putino eiles, jis „ir dangų, ir juodąją gelmę pasiekė kartu“[32]. Praėjus daugeliui metų Adomaitis apie Francą sakė: „Aš turėjau liūdnos patirties, kada visiškai įsijaučiau į vaidmenį ir vėliau ilgai negalėjau iš jo išeiti. <...> Mano herojus taip mane užvaldydavo, kad aš pradėdavau kopijuoti jo manieras, elgesį. Tai pavojinga ir psichikai, ir likimui!“[33] Jausdamas disharmoniją tarp savo sukurtų vaidmenų ir išorinių mąstymo niveliacijos jėgų, jis titanišką aktorinio maišto energiją nukreipė į gyvenimo galių konfliktą.

Lyg „žmogus be odos“ (kaip pasakytų garsus rusų režisierius Anatolijus Efrosas, 1925–1987), Adomaitis kiekvieną naujai kuriamą charakterį stengėsi atskleisti ne tik įvairiapu-

32 „Paskęsiu tavy ir gyvensiu pasauliu kitu: / Ir dangų ir juodąją gelmę pasieksiu kartu.“ Vincas Mykolaitis-Putinas, *Viršūnės ir gelmės*, Vilnius: Vaga, 1981, p. 36.

33 „Всегда быть в маске – сойдёшь с ума! Беседу с Р. Адомайтисом вела Наталья Севидова“, *Вести сегодня*, 2008-11-28, с. 14.

siškai, bet ir romantiškai pakylėtai. Tokia aktoriaus energija radosi ne vien nuo prieštaravimų kupinų personažų, jam pačiam rūpėjo „oidipiškas" praregėjimas. Ši kelionė pažinimo link itin surišta su Justino Marcinkevičiaus herojais, kurie ilgainiui tapo neatsiejami nuo Adomaičio įvaizdžio. (Dirbdama teatre, ne kartą sulaukiau laiškų, kuriuose prašoma atsiųsti Vancevičiaus režisuotos „Katedros" (1971) nuotraukų, kuriose matytųsi Adomaitis, nors aktorius šiame spektaklyje nevaidino.) 1969 metais suvaidintas Mindaugas, 1978-aisiais – Mažvydas tų pačių pavadinimų dramose tapo XX a. antros pusės lietuvių teatro istorijos reikšminga dalimi.* Niūri romantinė Adomaičio energija pakreipė kūrinių fabulas gilaus psichologizmo linkme.

Adomaičio Mindaugas patvirtino istorinę hipotezę – karalių nužudė ne žudikai, o suvokimas, kad gyventa buvo neteisingai. Taurus romumas ir jį „nukertantis" pyktis, pripažįstant, jog veltui liejamas kraujas, – šios prieštaringos Mindaugo laikysenos suformavo tragišką herojų, kuris tapo išganingas, nenustojęs būti pragaištingas. Kiek vėliau aktorius prisipažino: „Labai anksti savyje pajutau herojinio prado poreikį. Taip jaučiau, taip galvojau, to siekiau. Ir atsirado kažkoks grįžtamasis ryšys – man tokius vaidmenis ėmė siūlyti."[34] Ką tik iš Kauno į Vilnių pervažiavęs aktorius po pirmo herojinio vaidmens susilaukė didelio kritikos dėmesio. Teatrologė Gražina Mareckaitė straipsnyje „Trys karaliai", analizuodama Regimanto Adomaičio, Juozo Rygerto ir Vytauto Paukštės Mindaugus[35], savo įžvalgas pradėjo ne tik įvertindama Justino Marcinkevičiaus dramą, bet ir išskirdama Adomaitį: „Pernai metų teatrinis sezonas praėjo su „Mindaugo" ženklu. O ir dabar susidomėjimas šiuo spektakliu nemažėja. Tokį pasisekimą nulėmė ir Justino Marcinkevičiaus autorystė, ir veikalo problematika, ir talentingas, populiarus R. Adomaitis Mindaugo vaidmenyje ir galbūt amžinai gyvas romantikos heroikos ilgesys žmonėse..."[36] Kritikė vilnietišką spektaklį pavadino net monodrama, atliepiančia ne tik literatūros kūrinį, bet iškėlusia šiuolaikinio aktoriaus prasmes, atskleidusias vaidybos ryšį su literatūriniu herojumi: „Štai Mindaugas – Adomaitis prabyla, jis sako savo tekstą čia mąsliai, čia aistringai, čia griežtai, čia sielvartingai ar su valdoviško pykčio prasiveržimais, ir kiekvienas atpažįsta poemos kunigaikštį, ir niekam, atrodytų, negali kilti abejonių, kad būtent toks turi būti valstybės kūrėjas, kad tik tokį Mindaugą, kokį matome H. Vancevičiaus spektaklyje, įsivaizdavo poetas, rašydamas savo dramą-poemą. R. Adomaitis savo ruožtu padarė viską, ką galėjo: nušlifavo vaidmenį, pasvėrė tinkamiausias tokio plano spektaklyje emocijų ir racionalumo dozes, ištobulino taupią judesių ir intonacijų partitūrą – ir visa tai atliko subtiliai, su skoniu, taktu... Aktorius ne tik žino savo „amatą", jis – mąstantis ir intelektualus menininkas. Tiksliai pajutęs J. Marcinke-

34 Audronė Jablonskienė, „Regimantas Adomaitis: „Aktoriai, suvaidinę daug vaidmenų, neturi sielos", *op. cit.*

35 H. Vancevičiaus ir P. Gaidžio pastatymai; abu sukurti 1969 m. Vilniaus ir Klaipėdos dramos teatruose.

36 Gražina Mareckaitė, „Trys karaliai", *Kultūros barai*, 1970, Nr. 5, p. 21.

* Remigijaus Midvikio sukurtas paminklas Lietuvos karaliui Mindaugui (2003), stūksantis Gedimino kalno papėdėje, ir Juozo Kalinausko medalis (2009), skirtas karaliaus karūnavimo 750-čiui, aiškiai turi R. Adomaičio veido bruožų. Midvikis sakė: „Kurdamas skulptūrą norėjau atspindėti ir šių laikų, ir istorinę dvasią." (Artūras Jančys, „Vienišo karalius Mindaugo drama: nužudytas amžininkų", *Lietuvos rytas*, 2012-07-06.)

vičiaus veikalo stilių, autoriaus siekius ir jo minties judėjimą, Mindaugo paveiksle R. Adomaitis vienodai brangina ir ryškina kiekvieną šio personažo dvasinį poslinkį. Ir būtent dėl šio aktoriaus (ir spektaklio režisieriaus) noro suprasti ir perteikti Mindaugą objektyviai, remiantis savo ir rašytojo intelektų suliejimu, R. Adomaičio sukurtas vaidmuo negimdo naujos, sceninės kunigaikščio gyvybės – jis tik sąžiningai, meistriškai, nepriekaištingai grąžina žiūrovams literatūrišką J. Marcinkevičiaus poemos personažą."[37]

Mindaugo vaidmenį tame pačiame spektaklyje sukūrė ir Rygertas. Mareckaitė, lygindama dviejų skirtingų aktorių interpretacijas, išskyrė Adomaičio pranašumą. Anot kritikės, skirtingai nei Rygertas, jis išvengė poetinio teksto deklamavimo.[38] Net praėjus beveik penkiasdešimčiai metų Mareckaitė nenustojo galvojusi apie Mindaugo vaidmenį: „Netgi atrodo, kad Marcinkevičius rašė „Mindaugą" iš anksto matydamas scenoje būtent Adomaitį."[39]

Makbetiškas Justino Marcinkevičiaus Mindaugas tapo Adomaičio viso gyvenimo įvaizdžiu, simboliu, nulėmusiu ir tolimesnį aktoriaus vidinių dramų, išgyvenamų kuriant įvairialypius personažus, dinamiką. Apie Mindaugo moralinių barjerų skalę, apie šio herojaus ir aktoriaus jungtį taikliai rašė to meto Akademinio dramos teatro aktyvus kritikas Markas Petuchauskas: „R. Adomaitis net nebando švelninti Mindaugo paveikslo. Aktorius, gal net negailestingiau nei autorius, be jokio sentimento piešia sceninį Mindaugo portretą. Tam pasitarnauja ir savita R. Adomaičio vaidybos maniera – asketiškai taupi, demonstratyviai, gal netgi polemiškai pajungta minties pulsavimui, filosofiniam charakterio sudėtingumui. R. Adomaičio vaidyboje neįžvelgsi nė mažiausio buitinio aktorinio „prisitaikymo". Šia prasme galima R. Adomaitį pavadinti negailestingu ir sau, ir Mindaugui. Jis nelabai tesitaiko ir prie žiūrovo <...>.

Jaunas aktorius neriboja rizikos būti apkaltintas bejausmiškumu, paviršutinišku teksto perteikimu. Jis drąsiai atsisako pabrėžtinio sakinio „intonavimo", žodžio „padavimo". Aktorius nekala tarsi plaktuku jam į ausį tai, kas, jo manymu, yra svarbiausia. Jo vaidyba skirta palyginti nedidelei salei, kur žiūrovai ne tik girdi, bet ir gerai mato aktorių, gali sekti kiekvieną nežymų veido, žvilgsnio virpesį. Juk ir veido mimikos aktorius pabrėžtinai neakcentuoja, „neintonuoja". Todėl jo Mindaugo kalba priartėja prie šnekamosios – niekad neperdedama, nehiperbolizuojama. Priartėja, tačiau jokiu būdu nesutampa. Aktorius vengia šito kraštutinumo – kasdieniško supaprastėjimo, – išlikdamas tuo pat metu ir monumentalus, ir paprastas, nemodernizuotas, ir dabartiškai mums artimas (tokia nemodernizuota ir spektaklio režisūra). Monologuose R. Adomaitis kalba su savimi ir tuo pat metu su mumis, pasitiki klausytoju anapus rampos, nors nepereina nei į betarpišką bendravimą, nei ropščiasi ant patoso pjedestalo. Jo Mindaugas svarsto ir verčia mus svarstyti kartu su juo, veda mus dramatiškais sielos abejonių, blaškymosi vingiais ir čia pat kaktomuša pateikia mums savo tiesą, nuo kurios nenukrypsta iki pat mirties."[40]

Išsami kritiko analizė nusakė visą tolimesnį aktoriaus gyvenimą. Netgi tie laikotarpiai, kai Adomaitis ne tik scenoje, bet ir kine buvo „naudojamas" kaip „herojinis monolitas", kai Akademinio dramos teatro laivelis iškilmingai laikė iškėlęs savo bures, jis visą laiką tarytum

37 *Ibid.*, p. 21.

38 *Ibid.*, p. 24.

39 Audrius Musteikis, „Regimanto Adomaičio sėkmės obuolmušiai", *Lietuvos žinios*, 2007-01-27, p. 22.

40 Markas Petuchauskas, „Asmenybės ir valdovo tragedija", *Literatūra ir menas*, 1969-02-01, p. 5.

Mindaugas – Regimantas Adomaitis, *Mindaugas*, LVADT, 1969

tam oponavo, o sulaukęs brandaus amžiaus ne sykį pripažino, kad jam svarbus atviras dialogas su žiūrovu. Jis nuosekliai ėjo link to, ką akcentuoja XXI a. teatro praktikai, prašydami „ne vaidinti, o dokumentiškai būti", naudoti „kinematografinį vaidmens kūrimo stilių". Jaunas aktorius, įsijungęs į kolektyvą, kuriame dominavo nusipelnę artistai, tokie kaip Kazimiera Kymantaitė, Ona Juodytė, Monika Mironaitė, Irena Garasimavičiūtė, Napoleonas Nakas, Laimonas Noreika, Juozas Meškauskas, nepabūgo rizikos. „Mindauge" atvirai kurdamas monodramą, jis drąsiai manipuliavo savo būsenomis ir tapo jam „akompanuojančių" aktorių – Stepo Juknos, Jono Kavaliausko, Algirdo Sabalio, Henriko Kurausko, Arno Roseno, Audrio Chadaravičiaus ir kitų – lyderiu.

Aktoriaus jausmų prigimtis tapo pagrindiniu atramos tašku kuriant istorinę dramą, autoriaus pavadintą „drama-poema". Jeigu nėra tragiko, tragedijos pastatyti neįmanoma. Vancevičius tai suvokė: pasikvietus Adomaitį, kūrinį įmanoma užauginti iki tragedijos, naudojant nesusmulkintą, neištrupintą vaidmens kūrimo amplitudę. Spektaklio žanrą šį kartą apibrėžė būtent aktorius, o ne literatūros kūrinys. Ilgus Mindaugo monologus, kuriuose išsakomos istorinės tiesos, žiūrovas galėjo suvokti tik dėl individualaus aktoriaus vaidmens suvokimo. Tai nebuvo psichologiškumas. Tragedija buvo statoma iš didelių, tvirtų plytų. Vancevičius pripažino, kad be aktoriaus unikalių savybių šito realizuoti neįmanoma. Mindaugo vidinė drama, abejonės ir nerimas derėjo su iš pažiūros asketiška Adomaičio vaidybos maniera. Nesitaikydamas prie žiūrovo, atsisakydamas buitiškumo, jis tekstą suvokė artimu planu. Mindaugo, kaip daugelio kitų vaidmenų, dramatizmas buvo monumentalus. Aktoriaus gestai platūs, kalba pilna didingos rimties.

Adomaičio Mindaugo vaidmens traktuotė – šiuolaikinis tragedijos perskaitymas, kai įtempta mintis, susiliesdama su rimtomis kliūtimis, buvo išreiškiama aktoriaus individualiomis intonacijomis, ir visa tai pakilo iki reikšmingų apibendrinimų. Mindaugo monologų tragizmas buvo išreiškiamas ne kibirkščiuojant emocijas, o sutelktomis mintimis, veikiančiomis su didele intelektualine ir jausmine jėga. „Eiliuoto teksto valdymas – retas reiškinys. Čia Adomaitis pasirodė kaip aukščiausios klasės meistras. Neįtikėtinai įvairi jo intonacinė, logiškai prasminga vaidmens partitūra. <...> Mindaugą nužudo ne tiek jo priešai, kiek suvokimas beprasmiškai ir nusikalstamai nugyvento gyvenimo“[41], – apie vaidmenį rašė rusų kritikė Irina Šostak.

Mindaugas, *Mindaugas*, LVADT, 1969

Adomaitis Mindaugo tragedinį dramatizmą augino nuosekliai. Teatro kritikė Natella Lordkipanidzė, praėjus keleriems metams po premjeros, rašė: „R. Adomaičio Mindaugas sudėtingas, nes nevienareikšmiai ir sudėtingi istorijos keliai ir stiprios aistros, valdančios žmogų; jis dramatiškas, nes jame gyvena pavergianti sąžinė. <...> Jo herojaus smegenys, apimtos sumaišties ir įtampos, deginančios jį, – užkariauja salę.“[42]

Nors kritikams atrodė, kad šis vaidmuo Adomaičiui tiko kaip „gerai pasiūtas drabužis“, aktorius „nesimaudė“ šlovės spinduliuose: „Karaliaus Mindaugo vaidmuo man labai reikšmingas, turėjęs kūrybos procese didelę prasmę. Tačiau vis dėlto nesiliauju svajojęs apie kitokio, anaiptol ne herojinio, plano vaidmenį – noriu vaidinti įvairiausius žmones, tik tada, jaučiu, galėčiau augti kaip aktorius.“[43]

„Mindaugą“ Vancevičius statė kaip monodramą – tačiau pagrindiniam vaidmeniui jis pakvietė du aktorius – Adomaitį ir Rygertą. Kitaip ir būti negalėjo, nes gimstant spektakliui Adomaitis filmavosi net keliuose filmuose. „Sėkmė? Pralaimėjimas? Pergalė? Žinau tik viena: esu persivalgęs. Išsekęs fiziškai ir dvasiškai. Bedirbdamas išsikroviau, viską iššvaisčiau, atidaviau premjerai, nieko nebeliko“[44], – tokius svarstymus gali rasti jo minčių sąsiuviniuose. Režisieriui tokio valdovo ir reikėjo: abejojančio, nerimstančio.

Adomaitis Mindaugo vidinę dramą išgyveno ilgai. Šio vaidmens jis „pigiai“ neheroizavo, neafišavo jo didingumo. Dutūkstantųjų metų pradžioje per vieną iš teatro vakarų režisierius Rimas Tuminas paprašė Adomaičio paskaityti ištrauką iš „Mindaugo“. Tuomet ji

41 Ирина Шостак, „Принадлежит нашему времени“, *Театральная жизнь*, 1979, № 18, с. 14.

42 Нателла Лордкипанидзе, „Чем жив театр“, *Правда*, 1976-10-03, с. 3.

43 „R. Adomaitis: įvairūs žmonės, įvairūs charakteriai. R. Adomaičio pokalbis su Gražina Mareckaite“, *Kinas*, 1973, Nr. 2, p. 9.

44 Regimanto Adomaičio užrašai, 1969.

suskambo skausmingai, santūriai. Aktorius Mindaugo dramos nepavertė patosišku skaitymu. Skaitydamas jis ieškojo prasmės, siekė, kad sakinys turėtų ir potekstę, ir intonaciją. Galima buvo suprasti, koks ieškantis ir žiūrovų išgirstas Mindaugas buvo 1969 metais. Praėjus beveik pusei amžiaus Adomaitis išsidavė, koks reikšmingas buvo jam šis vaidmuo: „Man ir Sąjūdis iš esmės prasidėjo nuo „Mindaugo". To pirmojo. Atgimimu dar nė nekvepėjo, o kas dėdavosi salėje, vos ištarus žodį „Lietuva"! Nesvarbu, kaip tu vaidini – salė sprogsta! Su Vancevičium ilgai sukom galvas, kaip draminę Marcinkevičiaus poemą perkelti į sceną. Ieškojom potekščių, motyvacijos. Kaip kurti personažo charakterį, jei autorius visai nesiekė istorinio realizmo. Jam svarbiausia – išlieti to laiko lietuvio širdgėlą dėl prarastos valstybės. Jo Mindaugas – pakylėtas nuo žemės, nuo molio – į poetinių apibendrinimų sferą. Vienu metu net siūliau: nereikia vaidinti Mindaugo personažo. Parodykim jį kaip menininką, per savo prizmę žvelgiantį į istoriją. Gal net skulptorių, lipdantį savą Lietuvos idėją. O paskui kažkas ateina ir sugriauna..."[45]

1978 metais Justino Marcinkevičiaus „Mažvydas" taip pat buvo pastatytas kaip monodrama. Režisierius Vancevičius Mažvydo vaidmenį patikėjo trims aktoriams – Laimonui Noreikai, Henrikui Kurauskui ir Regimantui Adomaičiui. „Spektaklio kūrėjai sutelkė dėmesį į žodį, jie poeziją girdi ne tik poetiniuose Mažvydo (R. Adomaitis) monologuose, intymiose išpažintyse, bet ir archajiškose liaupsėse, ir rupios buities scenose"[46], – apie spektaklio sandarą rašė kritikas Valdas Vasiliauskas. O Dana Rutkutė rašė: „Tik Adomaičiui ir pasiseka taip iš tikro išgyventi laimę ir skausmą, vizualiai to (beveik) niekaip neišreiškiant, o stipriai užkrečiant savo išgyvenimu ir žiūrovus, ir partnerius. Nuostabus atmosferos kūrimo ir išspinduliavimo menas!"[47] Persikūnijančiu, intuicija besiremiančiu Adomaičiu žavėjosi visi rašantieji apie spektaklį. „Jau pirmame spektaklyje R. Adomaitis pakėlė monodramos protagonisto naštą, po išorinio nuovargio luobu nepaliaujamai pulsuoja vidinis ritmas, mintis, nuosekliai brandinamas išgyvenimas, kuris prasiveržia tai tylia lyriška reminiscencija, tai intensyvia refleksija. Nenutrūksta šio monologinio vaidmens ištisinė linija, aiškūs akcentai, deramai detalizuotas vidinis veiksmas <...>"[48], – rašė Vasiliauskas. „Mažvydo gyvenimo, jo likimo poslinkiai – tai aktoriaus dvasiniai poslinkiai, todėl personažas pakilęs virš buities, jį lydi graudi, tragiško likimo nuojautos žymė"[49], – iš viso spektaklio konteksto Adomaitį išskyrė prozininkė Emilija Liegutė.

Kritikai, bandę rašyti apie Adomaičio vaidmenis teatre ir kine, stengėsi jų neatskirti. Ir nors kino kritikai ne kartą akcentavo, jog kinas visapusiškiau atskleidžia aktoriaus talentą, jie klydo, nes didžiausias aktoriaus privalumas – balsas, kuris galėjo tik teatre kaip reikiant suskambėti – juk kine Adomaitį dažnai įgarsindavo kiti aktoriai. Ir tai suprato net tie, kurių gimtoji kalba ne lietuvių. Ne kartą į Adomaičio kūrybą didesnį dėmesį atkreipusi maskvietė kritikė Irina Šostak rašė: „Ir Mindaugas, ir Mažvydas scenoje tarsi negali nuo žiūrovų nuslėpti nė vieno savo sielos virptelėjimo, nė vienos minties, įkūnytos puikios Justino Marcinkevičiaus poezijos žodžiuose. Visi žinome, kad žodžio mokyklos kine nėra, kad jai

45 Audronė Jablonskienė, „Tarpustotės tarp dviejų „Mindaugų", *Respublika*, 2014-03-06, p. 11.

46 Valdas Vasiliauskas, „Suteikęs amžinybėje balsą", *Literatūra ir menas*, 1978-06-10, p. 14.

47 http://iq.lt/kultura/vizualusis-cv-henrikas-vancevicius.

48 Valdas Vasiliauskas, *op. cit.*

49 Emilija Liegutė, „Trys vaidmenys", *Švyturys*, 1980-08, Nr. 15, p. 9.

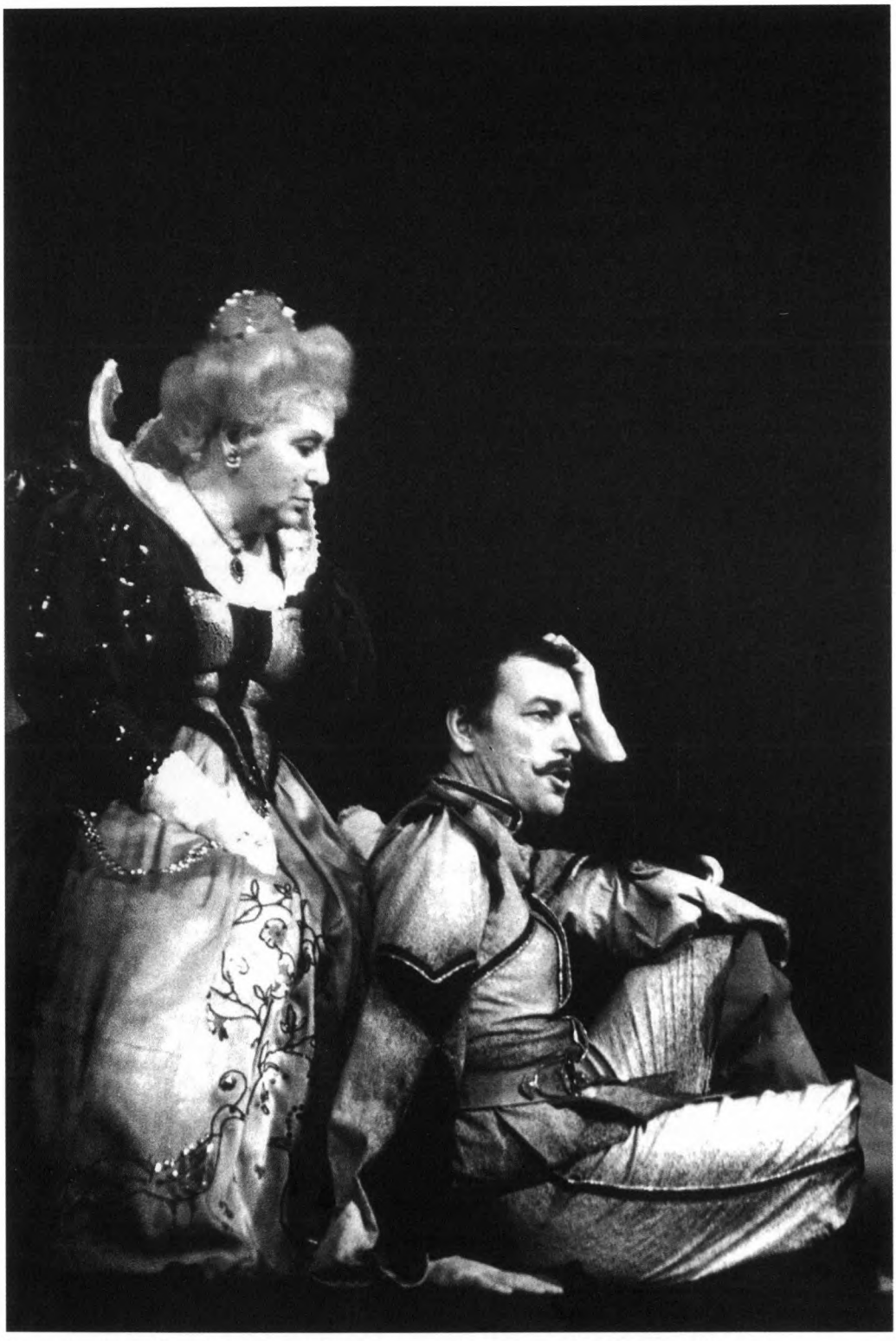

Marysenka – Monika Mironaitė, Jokūbas Sobieskis – Regimantas Adomaitis, *Kazimieras Sapiega*, LVADT, 1979

būdingesnės kitos meninės išraiškos priemonės, ir jau jokiu būdu ne eilės. R. Adomaičiui žodis – viena svarbiausių jo išraiškos priemonių. Teatre – pagrindinė."[50]

Ji pripažino, jog Adomaičiui „istorinis persikūnijimas kategoriškai nepriimtinas. Ir ne todėl, kad aktoriui stigtų meistriškumo vaidmens charakteristikai. Jo kūryboje ypač išryškinta individuali tema, griežtai nužymėti veikėjo psichinių ir fizinių savybių nepakartojamo derinio kontūrai."[51] Analizuodama Adomaičio vaidybą, kritikė per gan trumpą laiką sugebėjo įminti pagrindines aktoriaus vaidmens kūrimo ypatybes: „Reikšmingiausius savo vaidmenis R. Adomaitis vis dėlto sukūrė teatre. Nepaprastas išraiškos priemonių tikslumas ir taupumas, iki asketizmo santūrus šiaip jau be galo turtingo herojaus emocinio pasaulio atskleidimas – tai ne tiek šiuolaikinio kino reikalavimai, kiek visų pirma lietuvių nacionalinės aktorių mokyklos požymiai. Tad neatsitiktinai tarybiniame kine lietuvių aktoriai tapo labai populiarūs. Jiems būdingas meninis braižas labai artimas įtikinančiam šiuolaikinio kinematografo realizmui. Lietuvių teatrui būdinga gili vidinė mintis, rūstokas formos tikslumas, pastangos vertinti herojaus poelgius filosofiškai, o suvaidinti santūriai. Visi šie bruožai išugdo ypatingo meninio braižo aktorių, jie būdingi ir R. Adomaičiui."[52] Tai patvirtino jo suvaidintas Mažvydas.

1979 metais su lengva ironija Adomaitis suvaidino Jokūbą Sobieskį Balio Sruogos dramoje „Kazimieras Sapiega". Čia jam taip pat pavyko išlikti elegantiškam, subtiliam, tiksliai perteikiančiam Vancevičiaus režisūrinę koncepciją. Kai Adomaitis atvirai prašneko apie norą vaidinti komedijoje, nes tik tuomet įmanoma daugiau improvizuoti, kritikai taip pat tam pritarė: „Iš tikrųjų gaila, nes aktorius Jokūbo Sobieskio vaidmeniu įrodė, kokie „neatkasti" improvizacijos klodai slypi jo prigimtyje."[53]

Adomaitis buvo nuoseklus mokytojo Vancevičiaus metodo įgyvendintojas. Abu jie priklausė prie psichologinio, realistinio teatro kūrėjų. Režisieriaus Vancevičiaus žodžiais, „mūsų spektakliuose mes negalėjome žengti žingsnio, nežinodami, kodėl mes jį žengiam."[54] Šių mokyklos pagrindų Adomaitis nepamiršo visą kūrybinį gyvenimą. Tardamas bet kokio vaidmens tekstus, jis valdė ne tik kūną, bet ir balsą. Aktoriaus energija pirmiausia buvo nukreipta į prasmių paieškas. Jis kalbėjo, turėdamas aiškų

Jokūbas Sobieskis – Regimantas Adomaitis, Elžbieta – Eglė Gabrėnaitė, Kazimieras Sapiega – Laimonas Noreika, *Kazimieras Sapiega*, LVADT, 1979

50 Irina Šostak, „Menininkas ir gyvenimas. Aktorius – savo vaidmens režisierius", *Tiesa*, 1979-05-12, p. 4.

51 *Ibid.*

52 *Ibid.*

53 Emilija Liegutė, *op. cit.*

54 Iš autorės pokalbio su režisieriumi H. Vancevičiumi, 2004-01-15.

tikslą. Tokia prasminga kalba niekada nepasimetė tarp rampos šviesų, ji buvo išgirsta net paskutinėse žiūrovų salės eilėse. Sugebėjęs suderinti išmintį ir jausmus, jis puoselėjo sceninę kalbą ir judesio išraišką. Kuriant naujus vaidmenis jį lydėjo neišsenkantis reiklumas sau, ugdantis aktoriaus profesionalumą. Tokią vidinę ir išorinę harmoniją ypač vertino aktorinio meno tyrinėtoja Dana Rutkutė: „Požiūrio rimtumu, realistišku talento prigimties suvokimu Adomaitis išsiskiria iš didžiumos savo kolegų visuose Lietuvos teatruose, o ypač – Akademiniame, kur jaunų, net laikomų talentingais, aktorių kūrybiškumas dažnai nuslopsta karjeros pradžioje. Po poros metų niekas nebeprisimena, kad tai buvo talentingi žmonės, – jie pasidavė rutinai. Adomaitis kuria savo talentą. <...> Kurdamas vaidmenį, jis kuria ir save – Artistą."[55]

Aktorius niekada nekoketavo ir neslėpė savo nuoseklaus profesinio įdirbio. Samprotaudamas apie asmenybių trūkumą, jis prisipažino: „Bet juk iš nieko jos neatsiranda – jas reikia ugdyti ir mokėti išsaugoti. Man rodos, kad šiuo metu vaidybos mene naudojamės minimalia išraiškos galimybių skale. „Pergyvenimo" meną lyg ir visi jau esame įvaldę, bet kaip priversti pergyventi žiūrovą! Niekas ar beveik niekas neeksperimentuoja šia kryptimi – nei būsimųjų aktorių paruošime, nei režisūroje, nei dramaturgijoje, todėl ir neatskleidžiame naujų ir reikšmingų teatrinio meno tiesų, naujų pasaulių. Vaikštome pramintais takais arba ieškome apgraibomis."[56]

Kita vertus, iš pažiūros „klasikinio" auklėjimo aktorius kaip retas kuris jo kolega sugebėjo novatoriškai vertinti režisieriaus darbą ir vaidmens rengimą. Viename iš interviu Adomaitis sakė: „Kūryba – tai vaizduotės žaismas, improvizacija. Manau, mes per ilgai sėdime prie stalo. Juk kiekvienas naujas spektaklis – nauja kūrybinė mįslė, nežinia. Vėl viskas iš naujo, tad ar ne geriau, jei tu paklūsti ne tik šaltam logikos balsui, bet sugebi ir lengvai improvizuoti. Jeigu savo vaizduotės jėga surandi detalių, suteikiančių personažui gyvo žmogaus bruožų, jį sušildančių."

Nors Adomaitis pasižymėjo santūrumu, įvairiuose interviu vengė gilesnių vaidmens kūrimo interpretacijų ir tik sulaukęs brandaus amžiaus prabilo apie aktorinio meistriškumo paslaptis: „Scena reikalauja kitokio vidinio ritmo, kitokio energinio užtaiso. Žengdamas į sceną tarsi peršoki į kitą orbitą – ten reikia atviro, įtempto nervo, tankesnio širdies plakimo, minties aktyvumo, stipresnės energetikos. Kitaip bus nuobodu žiūrėti.

Pavyzdžiui, vaidiname spektaklį ir sekasi puikiai. Grįžęs namo mėginu analizuoti, kodėl sekėsi, kodėl buvo ta nuostabi kūrybinė nuotaika, kokie veiksniai padėjo ją sukurti, ką aš veikiau tą dieną, kaip gyvenau, kuo buvau užsiėmęs, apie ką mąsčiau. Artėjant kitam spektakliui bandai viską kartoti, darai tą patį ir – nulis! Nulis! Iki šiol nežinomas sėkmės raktas. Žmogus – gyvas padaras, jis negali išbūti tam tikros būsenos ar nuotaikos ilgą laiką. Yra biociklai, fiziniai ir mentaliniai ciklai, organizmo svyravimai. Anksčiau bandžiau susekti, kada sutampa fizinis, mentalinis ir psichinis aktyvumas, bet tas žaidimas greitai atsibodo. Esmė ta, kad iš naujo, kasdien iš naujo reikia surasti ką nors tokio, kas tave uždegtų, kilstelėtų, sukeltų interesą šiandien būti scenoje. Kartais jau vaidinant visai netikėtai tik žybt žybt iš kažkur kibirkštys, ir įsidega ugnelė, paskui įsiplieskia liepsna – tau pačiam staigmena

55 Dana Rutkutė, „Jau per devintą upę...", *op. cit.*, p. 7.

56 „R. Adomaitis: įvairūs žmonės, įvairūs charakteriai", *op. cit.*, p. 9.

ir naujiena, tarsi šiandien viską darytum pirmą kartą. O kaip valdyti tuos procesus, nežinau recepto. Gal todėl ir į pedagogiką niekada nėjau, kad nežinau atsakymo. Galiu tik savo kailiu išbandyti vienus ar kitus ėjimus, kurie nežinia ar bus vaisingi. Kitą kartą nepavyksta, bet vis tiek suvaidini, žiūrovas gal ir nepastebi tavo nekūrybiškumo, bet po tokio spektaklio išeini bjaurios nuotaikos, pavargęs, nepatenkintas. O kai sekasi, gali nežinia kiek išbūti scenoje ir jautiesi pailsėjęs."[57]

Adomaitis buvo reikalingas daugeliui režisierių. Jis galėjo vaidinti istorines asmenybes ir greta – groteskiškus, ironiškus personažus. Tačiau, anot kritikų, „bet kuriame vaidmenyje jis – visų pirma aktorius Adomaitis, iš kurio individualybės išauga ir Mindaugas, ir Jakovas Bardinas „Priešuose", ir Orlandas, ir Mažvydas, ir Edmundas iš „Karaliaus Lyro", ir Franciskas [tai – kino vaidmenys – aut.]. Net ir tuose vaidmenyse, kur, atrodytų, neįmanoma sujungti personaže visais atžvilgiais prieštaringų kūrėjo ir veikėjo, aktorius visada eina tik „nuo savęs", beveik visiškai pajungdamas vaidmenį sau. Ir galbūt ne tiek į jį persikūnija, kiek „perkūnija vaidmenį į save".

J. Vachtangovas kitados pasakė, jog kiekvienas aktorius privalo būti savo vaidmens režisieriumi, turėdamas omenyje visų pirma menininko-kūrėjo savarankiškumą, jo iniciatyvą, sugebėjimą traktuoti vaidmenį, t. y. sugebėjimą per personažą išreikšti savo požiūrį į gyvenimo reiškinį, vaizduojamą scenoje. Tokiais principais, kurdamas vaidmenis, vadovaujasi ir aktorius Regimantas Adomaitis".[58] Vienu metu bendraudamas ir su partneriu, ir su žiūrovų sale, žanriniu požiūriu jis buvo vienas universaliausių dramos teatro aktorių.

Dar XX a. aštuntojo dešimtmečio pradžioje Adomaitis prasitarė, jog nemėgsta vaidinti „teigiamų herojų". Visi kiti – tiek klasikinio repertuaro, tiek šiuolaikiniai personažai, jį vilioja. „Karaliaus Mindaugo vaidmuo man labai reikšmingas, turėjęs kūrybos procese didelę prasmę. Tačiau, vis dėlto, nesiliauju svajojęs apie kitokio, anaiptol ne herojinio, plano vaidmenį – noriu vaidinti įvairiausius žmones, tik tada, jaučiu, galėčiau augti kaip aktorius. Kartais leidžiu sau pafantazuoti apie Dostojevskio kūrybos bedugnes, nors jokiais savo norais ir fantazijom nesukursi scenoje Dostojevskio – esame priklausomi nuo daugybės faktorių ir negalime kalbėti apie pasirinkimo laisvę. Pavyzdžiui, vaidmenų pasirinkime dažnai lemiamą vaidmenį suvaidina išoriniai duomenys. Ypatingai kinas juos naudoja. Bet mano vidus tokiam „nuosprendžiui" aktyviai priešinasi."[59] Kritikė Dana Rutkutė taikliai apibūdino šias aktoriaus nuojautas, tiksliau, jam būdingus du vaidybos pradus: „Bendriausiai Adomaičio „akademinį" laikotarpį nusakytų (atsitiktinis, tikriausiai) kontrasto principas: stiprios herojiškų siekių asmenybės ir groteskiški – ironizuojantys, juokdariški personažai."[60]

Irena Bučienė ir buvo toji režisierė, sujudinusi, atskleidusi *kitokį* Adomaitį. Savo kūryboje išskirtinį dėmesį rodydama aktoriniams darbams, ji sugebėjo gabius aktorius kilstelti dar aukščiau, siekdama atverti jų naujas, dar neregėtas savybes. Į jos režisūrinį lauką neišvengiamai buvo patekęs ir Adomaitis. Teatrologė Irena Aleksaitė, rašydama apie Bučienės režisuotą Karelo Čapeko „Makropulo receptą" (1973), sulygino du Gregoro vaidmens atlikėjus. Kritikuodama Ramučio Rimeikio „per daug susmulkintą", „nesaikingą" vaidmenį,

57 Audrius Musteikis, *op. cit.*

58 Irina Šostak, *op. cit.*

59 „R. Adomaitis: įvairūs žmonės, įvairūs charakteriai", *op. cit.*, p. 8

60 Dana Rutkutė, „Jau per devintą upę...", *op. cit.*, p. 6.

Regimanto Adomaičio autoportretas, 1961

kaip alternatyvą jam pakylėtai apibūdino Adomaičio personažą – „impulsyvų, trūkčiojantį, nenustygstantį vietoje, naivų, juokingą ir apgailėtiną. Visas jis, kaip ir jo apdaras (trumpos kelnės, pretenzingas „dendiškas" kašnė), kurioziškai juokingas. Gerai pažįstamas artistas atveria tokias savo kūrybines galimybes, kurių buvimo nenumanėme. Pavydėtinas R. Adomaičio sceninio gyvenimo nenutrūkstantis intensyvumas. Jo personažo vidus – tarsi susisiekiančių indų sistema: tik ką kliedėjo apie savo palikimą, žiūrėk, jau kliedi meile Emilijai, staiga tampa grėsmingu „pavyduoliu", su tokiu pat pasiutišku „atkaklumu" griebiasi pasiteisinimo, „teisia" tą pačią Emiliją Marti... Vos besuspėjame paskui Gregorą ir jo stebėtinas „metamorfozes"."[61] Ir pačiam aktoriui šis vaidmuo „buvo atgaiva"[62]. Adomaičio virtuoziškumą „provokavo" ir partnerė Monika Mironaitė, vaidinusi Emiliją Marti. Mironaitė buvo nenuspėjama artistė, pateikianti vis naujus moters pavidalus. Adomaitis kiek prisibijojo dvidešimt ketveriais metais vyresnės primadonos. Tiksliau, jautė tam tikrą kūrybinę įtampą, norą kuo tiksliausiai suvaidinti, asistuoti, prilygti... Net praėjus keturiems dešimtmečiams aktorius nepamiršo širdgėlos, kuri tarytum nieko bendro neturėjo su partneryste, bet tiksliai nusakė tuomet dar jauno aktoriaus psichologinę būseną: „Kartą aš, vedamas geriausių kolegiškų ketinimų, po „Vyšnių sodo" jai [M. Mironaitei – aut.] pasakiau: „Monika, jūs nevaidinkit Ranevskajos jaunos." Nes ji – tokią naivią, žavią, aikštingą... Koookia buvo reakcija! Tik tada atsitokėjau: iš kur vaikėzui tiek drąsos! Nes prieš ją tikrai tebuvau vaikėzas, nors jau šį tą ir suvaidinęs. Ilgai man to įžūlumo neatleido."[63]

Tai ne vien amžiaus skirtumas ar džentelmeniškumo išraiška – tai aktoriaus nuolatinė savianalizė, būdinga menininkui. Adomaitis nuolat susilaukdavo komplimentų ne tik iš kritikų, bet ir rašytojų, aktorių. Pavyzdžiui, po Bučienės režisuotos premjeros – Friedricho Dürrenmatto „Vaidinam Strindbergą" (1974) rašytoja Emilija Liegutė apie spalvingą Edgaro paveikslą rašė: „Grakštūs, kupini lengvo trapumo judesiai ir, rodos, tik tarp kitko, su tokiu pat lengvumu pasakyti žodžiai organiškai susilydo ir sukuria ne vien išoriškai žavų vaizdą, bet ir prasmingą improvizacinį žaidimą, rodantį didelį aktoriaus dvasinį paslankumą."[64] O praėjus porai savaičių po premjeros Mironaitė, šiame spektaklyje sukūrusi Alisės vaidme-

61 Irena Aleksaitė, „Kūrybinės jaunystės receptas", *Tiesa,* 1973-03-31, p. 4.

62 Audronė Jablonskienė, „Tarpustotės tarp dviejų „Mindaugų", *op. cit.*

63 *Ibid.*

64 Emilija Liegutė, *op. cit.*

nį, savo partneriui ant programėlės užrašė: „Mielas Regimantai, daug kartų pasimokiau iš paties – ieškojimo, kantrybės, tylos ir jautraus vaidmens vaizdo matymo. Gaila, kad baigiasi mano sceninės dienos, manęs nelepino gyvenimas dažnais protingais partneriais, taigi atsimenu Tave su dėkingumu, nors ir beveik esi išmušęs man l. reikalingą dantį, nes būni nuo susikaupimo dar l. kietas. Šiandien aš ligonis ir turiu teisę rašyt ir kvailystes. Katrą iš jų taip pavadint – spręsk pats. Monika / Mes kartais užmirštam, kad tai vis dėlto „Mirties šokis". 22 gruodžio 74 metų."[65]

Režisierė Irena Bučienė veik kiekviename spektaklyje siekė aktorių dominantės (ypač gyvenimo pabaigoje net programėlėse ar afišose ji prašė kūrėjus rašyti pradedant aktoriais, o po jų – visus likusius). Spektaklyje „Vaidinam Strindbergą" ji tarytum antrino Dürrenmatto pjesės įžangoje užrašytoms mintims: „1943 metai. Bazelyje žiūriu Strindbergo „Mirties šokį", dalyvaujant Marijai Fein* ir Rudolfui Forsteriui**; atmintyje išlieka aktoriai, bet ne pjesė."[66] „Buržuazinės santuokos" tragedija, skirta trims aktoriams, dėl unikalios partnerystės virto asmenybių spektakliu. Monika Mironaitė (arba Lidija Kupstaitė), Regimantas Adomaitis (arba Jonas Kavaliauskas) ir Laimonas Noreika vienas kito neužgožė – vieni kitus stiprino, suteikė dar didesnį pasitikėjimą savimi. Kondensuotus Dürrenmatto sceninių situacijų variantus darniai suvaidino unikalus aktorių trio.

Dovydas Judelevičius, analizuodamas Michailo Bulgakovo „Moljerą" (1984), kurį taip pat režisavo Bučienė, pastebėjo Adomaičiui būdingą atsiribojimo efektą, dažnam vaidmeniui suteikusį išskirtinumą. Liudvikas „apskaičiuoja kiekvieną žodį, intonaciją, gestą, lyg būtų iš anksto viską surepetavęs. Jis protingas ir išmano meną, tačiau dar labiau jis vaidina protingą valdovą ir išprususį mecenatą. <...> Atsiradus ironiškam aktoriaus atsiribojimui, ir Liudvikas iškyla kaip neeilinė asmenybė."[67]

Poreikis išreikšti save kiekvienam naujam vaidmeniui suteikė drąsos ir kūrybinės laisvės. Šį Adomaičio bruožą vertino ir režisieriai, pastebėjo ir žiūrovai. Kurdamas klasikinius ir šiuolaikinius, teigiamus ir neigiamus personažus, jis sugebėjo išlikti „mūsų laikų herojumi" – artimu savo amžininkams. Iš pažiūros sėkmės lydimas aktorius niekada neužmigo ant laurų. „Nors man ir labai priekaištaujama dėl racionalumo, manau, kad geriausiomis savo gyvenimo akimirkomis (kalbu apie sceną) esu pasąmonės impulsų valdomas aktorius. Matyt, dėl to ir į techniką mažai dėmesio kreipta. Pasikliauta intuicija, jausmu. Ir tai turbūt teisinga."[68] Tokiomis nuostatomis vadovaudamasis jis sukūrė Juną Gabrielį Borkmaną Henriko Ibseno to paties pavadinimo dramoje, kurią režisavo Henrikas Vancevičius (1981). Kritikė Audronė Girdzijauskaitė lygindama du Borkmanus – Regimanto Adomaičio ir Artiomo Inozemcevo, pakviesto iš Rusų dramos teatro (Adomaitis tuo metu filmavosi net keliuose įvairių kino studijų filmuose), rašė: „Pirmasis atrodė energingas, slepiantis moralinį nuovargį, savotiškai žavus, galintis kalnus nuversti – tik patikėk juo! Gyvenimo

65 Spektaklio „Vaidinam Strindbergą" programėlė, Lietuvos valstybinis akademinis dramos teatras, 1974-12-07, Regimanto Adomaičio archyvas.

66 Pjesės rankraštis, Vytauto Martišiaus vertimas (1974), Lietuvos nacionalinio dramos teatro archyvas.

67 Dovydas Judelevičius, „Padėti Moljerui", *Kultūros barai*, 1985, Nr. 3, p. 10.

68 Regimantas Adomaitis, „Gimiau po prieštaravimų ženklu", *op. cit.*, p. 49.

* Maria Fein (1892–1965) – Austrijos aktorė ir teatro režisierė.

** Rudolf Heribert Anton Forster (1884–1968) – Austrijos aktorius.

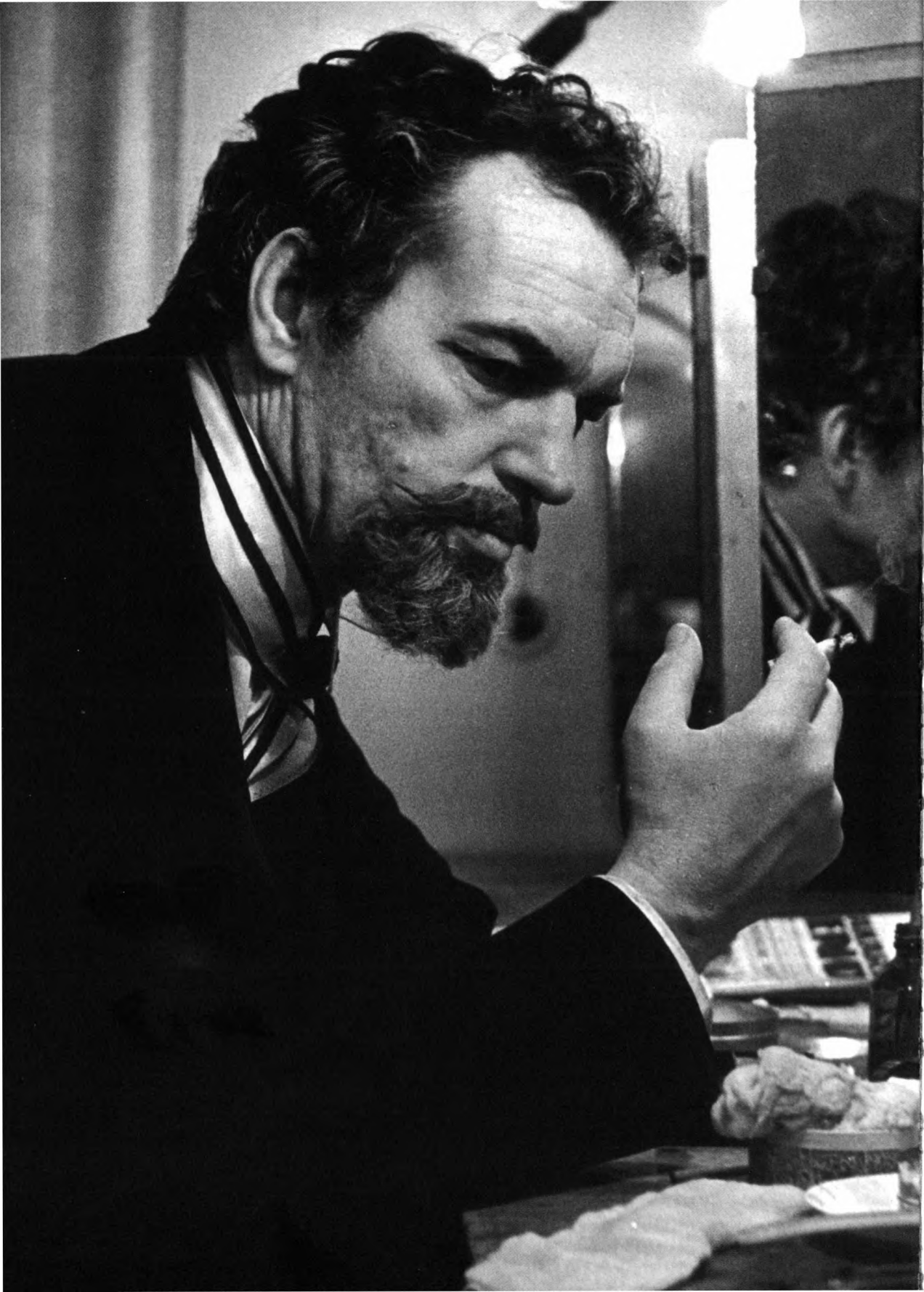

Junas Gabrielis Borkmanas – Regimantas Adomaitis, freken Ela Rentheim – Vaiva Mainelytė,
Junas Gabrielis Borkmanas, LVADT, 1981

troškimu ir kažkuo nenumaldomu dvelkė visa jo stamantri figūra. Jokių dvejonių, jokio kaltės jausmo."[69] Adomaičiui, kuriančiam vaidmenį jau keturioliktame Vancevičiaus spektaklyje, buvo nesunku perprasti režisieriaus sumanymą, kurio esmė buvo iškelti Borkmano tragediją: koks bebūtų protingas ir pasitikintis, jis taip pat gyvenime gali suklupti.

Po Borkmano ėjo ne mažiau įdomus Andrejaus Golubevo vaidmuo Aleksandro Gelmano dramoje „Akis į akį su visais", kurią pastatė Bučienė (1982). Nors Golubevas buvo teigiamai įvertintas kritikų, pamiltas žiūrovų, pats Adomaitis vis dėlto pripažino, kad jam artimesni klasikiniai vaidmenys. Netrukus po premjeros jis kaip tikras romantikas svarstė apie aktoriaus pašaukimą apskritai: „Kiekviena banga turi savo dinamiką: pradžią, kulminaciją, pabaigą, kiekvienam, kad ir pažangiausiam reiškiniui, ateina rutinos metas. Taip, ko gero, atsitiko ir su mūsų natūraliuoju herojumi, natūraliuoju aktoriumi. Buvo nukrypta į kitą kraštutinumą: protestuojant prieš teatrališkumą, neretai atsisakoma charakterio kūrimo, kas juk visada sudarė teatro ir pačios vaidybos esmę. Po sceną ir po ekraną ėmė vaikščioti prižemintas, supilkėjęs herojus, kuriamas gana skurdžiomis vaidybos priemonė-

Grimo kambaryje prieš spektaklį *Junas Gabrielis Borkmanas*, LVADT, 1981

69 Audronė Girdzijauskaitė, *Ibsenas Lietuvos teatro veidrodyje (1918–1998)*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2013, p. 206.

mis. Visi pajutome – tapo nebeįdomu. Atsirado polinkis grįžti prie tos anksčiau neigtos estetikos, kuri reikalavo iš aktoriaus aukščiausio profesionalumo, talento, sugebėjimo spalvingai, aštriai, paradoksaliai vaidinti, kuri grąžintų vaidybai įvairovę, galimybę realizuoti fantastiškiausius vaizduotės polėkius."[70] Jis kaip graikų tragikas siekė kūrinių, susijusių su didelėmis aistromis ir didvyriškais poelgiais.

Analitinis požiūris į aplinką Adomaičiui būdingas visais gyvenimo laikotarpiais. Nors aktorius daug kartų galėjo didžiuotis „pagiriamąja" kritika, jis dažniau pabrėždavo griežtos analizės reikalingumą: „Protinga kritika veiksminga, padeda į save pažiūrėti iš šono. Ir populiarumas malonus. Be to, pas mus jis nėra varginantis. Lietuvoje nėra tokių fanatiškų žiūrovų kaip Maskvoje. Ir reakcija salėje ramesnė, ir niekas po spektaklio nesibūriuoja prie tarnybinio įėjimo. Įkyrumas ir egzaltacija erzina."[71]

Adomaičio niekada nedomino fasadinė teatro pusė. Siekdamas analitiškumo ir interpretavimo galimybių, jis su džiaugsmu priimdavo visus kūrybinius iššūkius. Tokia galimybė jam pasitaikė, kai režisierius Jonas Vaitkus jį pakvietė į Kauno dramos teatrą Kaligulos vaidmeniui to paties pavadinimo Albert'o Camus dramoje (1983). „Aš jau ilgėjausi naujo – ryškios formos kelio. Buvo pabodusi beformė „teisybėlė" scenoje"[72], – sakė aktorius. „Iki šiol esu dėkingas už galimybę suvaidinti Kaligulą, nors vaidinau neilgai, tik keliuose spektakliuose."[73] Režisierius, net praėjus daugeliui metų, sakė: „Apie Adomaitį daug galvojau, nes jutau jo sprogstamąją galią. Manau, kad gal ir dėl to jis atsitraukė iš spektaklio. Aktorius galėjo išsigąsti savęs. Po pirmųjų premjerų jis pasakė, kad nesuspėja paskui *tą* traukinį bėgti, – kaip jis įsivaizdavo, koks tas Kaligula buvo."[74] Netrukus kurti šį vaidmenį buvo pakviestas Valentinas Masalskis. „Tada spektaklis iš esmės pasikeitė: R. Adomaitis vaidino Kaligulos eksperimentą, V. Masalskis – Kaligulos likimą, R. Adomaitis žaidė šachmatais, V. Masalskis žaidžia ugnimi."[75]

Adomaitis šį vaidmenį suvaidino klasiškai tragiškai, jis iškildavo virš absurdiško pasaulio, ir jo žiaurumas, ir jo kaltė buvo aiškūs ir tikslūs; kankinantis ieškojimas tarytum atitiko jį patį. Toks Kaligula tvoskė šalčiu, jo sakomos tiesos buvo grįstos labiau protu nei jausmais. Vyriškas, valingas – bet savo idėjų vergas, Adomaičio Kaligula pats užaugino savo kančias, iškentėjo tą kruviną eksperimentą, kurį jis darė su kitais ir pirmiausia su pačiu savimi. Šio eksperimento ištakos, įsitikinęs Kaligula, nepavykęs gyvenimas. Aktorius prisiminė: „Turėjau savo įsivaizdavimą. Bet Vaitkus pasiūlė ką kita. Visai kitus prisitaikymus. Rezultatą (mizanscenų, charakterio prasme), iki kurio reikia užaugti, pripildant vaidmenį kraujo ir gyvybės. Be galo sunku „užpildyti" tai, ką siūlo Vaitkus. Supratau tada, kodėl prieš jį buvo sukilimai Kaune ir Vilniuje... Nepajėgia aktoriai. Fiziškai ir dvasiškai pavargsta. <...> Dariau kiek galėdamas... Ilgas buvo procesas."[76]

Antrasis vaidmens atlikėjas Valentinas Masalskis netikėtą pirmojo Kaligulos pasitraukimą paaiškino: „Kažkada, važiuojant iš Kauno į Vilnių, Adomaitis manęs paklausė, ar aš no-

70 Neringa Jonušaitė, „Regimantas Adomaitis: „kūrybai būtinas nerimas..."", *Kinas*, 1983, Nr. 12, p. 17.

71 Игорь Фейн, „И всё-таки театр", *Московский комсомолец*, 1983-01-16, с. 2.

72 Dana Rutkutė, „R. Adomaičio portretas be palinkėjimų", *Lietuvos rytas / Mūzų malūnas*, 1997-01-31, p. 28.

73 Audronė Jablonskienė, „Regimantas Adomaitis: „Aktoriai, suvaidinę daug vaidmenų, neturi sielos"", *op. cit.*

74 Iš autorės pokalbio, 2015-09-28.

75 Rūta Vanagaitė, „Kaligula": variantai", *Literatūra ir menas*, 1984-03-03, p. 6.

76 Dana Rutkutė, „R. Adomaičio portretas be palinkėjimų", *op. cit.*

rėčiau suvaidinti Kaligulą? Prisipažinau, kad labai norėčiau, nes man egzistencialistai buvo viskas... Camus, Sartre'as, Heideggeris, Maceina... Tuomet Adomaitis prasitarė, kad jis nelabai norintis tą vaidmenį vaidinti."[77] Įdėmiau įsižiūrėjus į Adomaičio kūrybą ir įsigilinus į jo mintis įvairiuose interviu ar dienoraščiuose, aiškėja, kad pagrindinė priežastis buvo psichologinė: vaidmuo tapo neatskiriama kūno dalimi. „Su kai kuriais fantomais taip suartėji, jog tie numirėliai ima veikti tave. Man taip vos neatsitiko su Francu ir Kaligula. Pavojingas dalykas, todėl ir reikia išlaikyti tam tikrą distanciją tarp savęs ir personažo"[78], – praėjus daugeliui metų prasitarė aktorius.

Kaligulos vaidmuo ilgai „persekiojo" Adomaitį, – tai išduoda jo rankraščiai, tarp kurių yra ir konkreti šio vaidmens analizė (žr. p. 165–167), ir tuo metu spaudoje pasirodę įvairūs apmąstymai: „Kaip bebūtų paradoksalu, giliausiais susiliejimo su personažu momentais, kai tu esi jau nebe tu, o tas kitas žmogus, paaštrėja distancijos pojūtis, išdygsta trečiasis stebėtojas, kuris regi ir personažą, ir tave patį. Tu lyg ir vadovauji vaidmeniui ir nebepriklausai pats sau, bet tas trečiasis, kuriam atsiradus įgyji aiškiaregiškumą, leidžia, susiliejus su personažu, iš distancijos kontroliuoti vaidmenį."[79] Arba: „Aktoriui laimė – tam tikras savinaikos procesas. Man laimė – jausmų pilnatvė. <...> Mane visada viliojo tragiški likimai. Per juos aš gaunu galimybę eiti iki kraštutinės ribos."[80]

Eugene'as O'Neillas savo kūrinio „Ilgos dienos kelionė į naktį"[81] dedikacijoje, skirtoje sutuoktinei Karlotai, rašė: „Tai dėkingumo duoklė už tavo meilę ir švelnumą, kurie sustiprino mano tikėjimą ir meilę. Dėl to tikėjimo pagaliau aš galėjau papasakoti apie savo mirusius artimuosius ir parašyti šitą pjesę – parašyti ją su didele užuojauta visiems besikankinantiems Taironams, suprasdamas ir atleisdamas kiekvienam iš jų." Džeimso Tairono vaidmuo buvo patikėtas Adomaičiui. Premjeros dieną (1989 03 19) spektaklio režisierius Gytis Padegimas, tarytum perfrazuodamas genialųjį amerikiečių dramaturgą, ant spektaklio programėlės aktoriui užrašė: „Mielas Regimantai, mūsų ilgasis keliavimas į O'Neillą, kurio metu keitėsi daugybė dalykų mumyse ir apie mus, atrodo, artėja į pabaigą, jeigu čia pabaiga iš viso įmanoma. / Širdingas dėkui už supratimą, toleranciją, visišką pasiaukojimą darbui! / Su dėkingumu, meile ir pagarba Gytis."[82] Tai – tik trumpas darbo nusakymas, tačiau jis būdingas Adomaičiui ir kuriant kitus vaidmenis. Padegimas tiksliai pastebėjo šio aktoriaus vidines būsenas. Juk Adomaitis ne viename interviu yra užsiminęs apie savo *ego*, kuris išryškėja, vos tik prasideda „kelionė" į naujo vaidmens pasaulį. Būdamas puikus analitikas, jis buvo geras įrankis režisieriui ir pats save pasmerkė nuolatiniams ieškojimams.

Save, o kartu ir vaidmenis analizuojantis Adomaitis pripažino aktorinės profesijos dėsningumą: „Užlipai į kalnelį – gerai. O tam, kad eitum toliau, reikia nusileisti ir kito aukščio siekti iš naujo."[83] Tam tikru aktoriaus renesansu tapo AA vaidmuo Sławomiro Mrožeko „Emigrantuose", kuriuos prieš pat Nepriklausomybę (1989 11 17) pastatė

77 Iš autorės pokalbio, 2015-08-27.

78 Dana Rutkutė, „R. Adomaičio portretas be palinkėjimų", *op. cit.*

79 Neringa Jonušaitė, „Regimantas Adomaitis: „kūrybai būtinas nerimas...", *op. cit.*, p. 16.

80 Антанас Рагайшис, „Регимантас Адомайтис: Отдавать, отдавать, отдавать!", *Московские новости*, 6 мая 1984, с. 11.

81 Iš anglų k. vertė Regina Rudaitytė.

82 Spektaklio „Ilgos dienos kelionė į naktį" programėlė, Lietuvos valstybinis akademinis dramos teatras, 1989-03-19, Regimanto Adomaičio archyvas.

83 Антанас Рагайшис, *op. cit.*

AA – Regimantas Adomaitis, XX – Vytautas Rumšas, *Emigrantai*, LVADT, 1989

Irena Bučienė. Tai – tvirtai suregztas spektaklis, virtęs dviejų aktorių – Regimanto Adomaičio ir Vytauto Rumšo meistrystės benefisu. Nuo pat pradžios šis spektaklis skambėjo pranašiškai, skelbdamas ne tik temos aktualumą, bet ir grėsmingai besitęsiančios istorijos pasikartojimus. Tai buvo vienintelis spektaklis šiuolaikine tema, kurį Adomaitis labiausiai vertino: „Visiškai naujai atskleistas visuomenės pjūvis. Susiduria du socialistinio lagerio gastarbaiteriai užsienyje. Prasčiokas ir inteligentas, gyvenimo aplinkybių nustumti į marginalinį užribį. Toks dvigubas *homo sovieticus* skerspjūvis. Atsidūrę normalioje terpėje jaučiasi lyg žuvys, išmestos į krantą. Nebemoka gyventi. ...Rumšo proletaras džiaugiasi nusipirkęs pigių konservų. Inteligentas, dirstelėjęs į etiketę: betgi čia šunims! Ir kaip neprisiminsi mūsų varganos buities užsienio gastrolėse, kai taupėme kiekvieną dienpinigių skatiką lauktuvėms namiškiams..."[84]

Kritikai be išlygų įvertino aktorių duetą („magijos nepajėgtų apibūdinti visų teatro kritikų instrumentai"[85]), apie Adomaitį rašydami: „Kas, jei ne aristokratiškos plastikos ir racionalaus mintijimo Regimantas Adomaitis, gali vaidinti Intelektualą."[86] „AA – išsiblaškęs individualistas-anarchistas, į kiekvieną XX klausimą atsakantis tarptautinių žodžių tirada, su pedantišku mokslininko kruopštumu nagrinėjantis kiekvieną žodį, emociją ar jausmą. <...> R. Adomaitis lipdo savo AA lyg iš smulkių detalių, kiekvienas jo judesys – ūmus ir

84 Audronė Jablonskienė, „Tarpustotės tarp dviejų „Mindaugų", *op. cit.*

85 Rūta Oginskaitė, „Emigrantai" jau emigravo į Jaunimo teatrą", *Lietuvos rytas / Mūzų malūnas*, 1993-12-10, p. 41.

86 *Ibid.*

nežabotas energijos protrūkis – tikslus, išreiškiantis jo nuolatos besikeičiančias būsenas, kurias sąlygoja ne tiek personažo psichologija, kiek baltojo klouno kaukės bruožai."[87]

Nors Adomaitis sąmoningai režisavo savo vaidmenis, jis niekada neneigė režisieriaus reikalingumo: „Nesąmonė! Tik režisierius mato visumą."[88] Dėl tokio požiūrio jam puikiai sekėsi dirbti su skirtingais režisieriais. O teatro visumos samprata jam taip pat buvo labai svarbi. Jis vertino pastovumą – savo teatro trupę, aplinką. Kai estų režisierius Mikkas Mikiveris 1994 metais Valstybiniame jaunimo teatre planavo statyti Henriko Ibseno „Laukinę antį", Adomaičiui pasirinkti buvo pasiūlyti net keli vaidmenys. Į tai Adomaitis laiške atsakė: „Verle manęs nedomina (esu laisvas, naudojuosi pasirinkimo teise), dėl Jalmaro aš būsiu neįtikinamas (nors ir seniai užbaigiau su herojais, visgi fiziniai duomenys kai ką lemia, o Gregersas man toks atgrasus, kad nenorom jį pradėsiu šaržuoti. Lieka tik Relingas, bet Jaunimo teatre ir savų „girtuoklių" užtenka, kokia prasmė jiems mane kviestis."[89] Nebijodamas individualių eksperimentų, darbo su pačiais įvairiausiais režisieriais, vis dėlto jis pagrindinį dėmesį sutelkdavo į aktorinio meistriškumo klausimus. Jam rūpėjo tai, kas vyksta su juo pačiu, kuriant vieną ar kitą vaidmenį: „Yra tokia sąvoka kaip medžiagos pasipriešinimas. Kaip sunku yra atsiverti, traukti iš savęs tas emocijas, išgyvenimus, apnuoginti sielą, išeiti iš savęs į viešumą, kai dažnai norisi priešingai – užsisklęsti, pasislėpti, susigūžti. Šis vektorius į išorę yra savęs naikinimo, savęs dalijimo vektorius. Pasakymas, kad aktorius kiekvienąkart scenoje miršta, nėra tik frazė. Kaskart miršta dalelė jo sielos. Aktoriai, suvaidinę daug vaidmenų, nebeturi sielos. Kažkada aktorių neleisdavo laidoti kapinėse – kaip besielių būtybių."[90]

Medžė – Larisa Kalpokaitė, Seras – Regimantas Adomaitis, *Aprengėjas*, LVADT, 1996

1996 metais tuometiniam Akademiniam dramos teatrui įpirkti anglų dramaturgo Ronaldo Harwoodo autorines teises buvo beveik neįmanoma – jam atstovaujanti britų autorių teisių agentūra reikalavo neįtikėtinai didelio honoraro. Vien dėl to, kad Algirdo Latėno režisuojamame „Aprengėjuje" sutiko vaidinti Adomaitis, buvo kreiptasi į valdžios institucijas, prašant tarpininkauti dėl leidimo statyti spektaklį. Lūkesčiai išsipildė. „Aprengėjas" buvo sėkmingai buvo rodomas tol, kol baigėsi sutartyje numatytas vaidinimų skaičius.

Pjesė „Aprengėjas" remiasi susižavėjimų ir nusivylimų derme. Tai pjesė pjesėje, teatras teatre. Profesionalams šį spektaklį buvo smalsu žiūrėti regint save iš šalies, žiūrovui – tai teatro užkulisiai, kurie vienu ar kitu požiūriu traukia kiekvieną, bent kiek nutuokiantį apie teatro virtuvę. Adomaitis tuometinio Akademinio dramos teatro scenoje nesirodė apie šešerius metus (per tą laiką buvo suvaidinęs tik Mindaugą Žemutinėje pilyje*), o po ilgokos

87 Rasa Vasinauskaitė, „Sugrįžę „Emigrantai", *7 meno dienos*, 1993-12-10, p. 5.

88 Dana Rutkutė, „R. Adomaičio portretas be palinkėjimų", *op. cit.*

89 Ištrauka iš Regimanto Adomaičio laiško (juodraščio) estų režisieriui Mikkui Mikiveriui, 1994-02-03.

90 Audronė Jablonskienė, „Regimantas Adomaitis: „Aktoriai, suvaidinę daug vaidmenų, neturi sielos", *op. cit.*

* Justinas Marcinkevičius, *Mindaugas*, režisierė I. Bučienė, Žemutinė pilis, premjera 1994- 07-06.

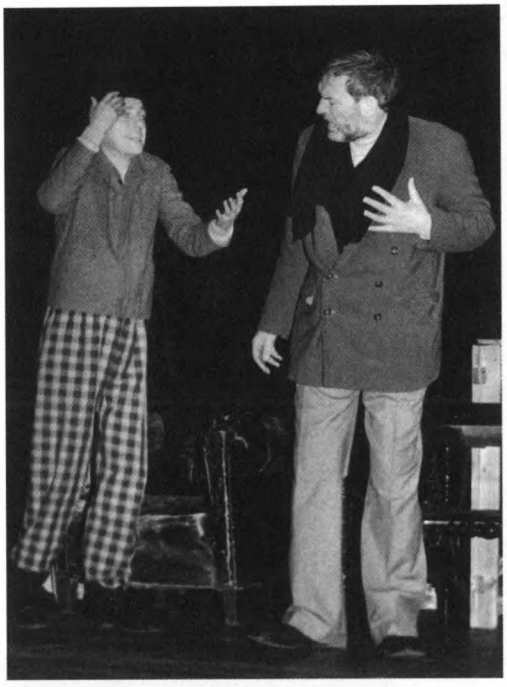

Normanas – Arūnas Sakalauskas, Seras – Regimantas Adomaitis, *Aprengėjas*, LVADT, 1996

pertraukos grįžęs į sceną sujungė praeities „mitologiją“ su tikrove.

Teatro kritikė Rūta Oginskaitė savo tekstą apie spektaklį pradėjo nuo to meto sensacingo aprašymo: „Nuo penktadienio vakaro prie Akademinio dramos teatro būriavosi minios. Tai žiūrovai, laukę „Aprengėjo“ premjeros kaip malonaus įvykio.“[91] XX a. paskutiniajame dešimtmetyje Lietuvos teatrai dėl intensyvių politinių įvykių išgyveno žiūrovų atoslūgį. Du pagrindinius vaidmenis suvaidinę aktoriai Regimantas Adomaitis (Seras) ir Arūnas Sakalauskas (Normanas) tapo rimtu masalu skirtingų kartų žiūrovams.

Adomaitį visa spauda sutiko entuziastingai, negailėdama pagyrų: Sero „vaidmuo suteikė jam galimybę net neatverti sielos, o tiesiog plėšte praplėšti ją stebint sėkmingai publikai. Tikrų tikriausiai grodamas akordeonu valiūkišką „neapolietišką“ melodiją ir šokdamas ant stalo džiaugsmo ir žmogiškumo triumfo šokį, tuo vėl pakerėdamas sielas dėkingos publikos, kuri, regėdama didžiojo talento įkvėpimą, pati tą akimirką pasijunta talentingesnė ir kurianti kartu su juo.“[92]

Teatrologė Ramunė Marcinkevičiūtė, neslėpdama susižavėjimo, rašė: „Seras išprovokavo sugrįžti į sceną aktorių Regimantą Adomaitį. Ačiū, Ronaldai Harwoodai! Sugrįžimas – efektingas. Ir nors niekur nedingo ankstesnis karalių majestotiškumas, Sero atveju jis nekenkia. Kas įkalė į galvą banalybę, jog R. Adomaitis – netemperamentingas? Nesąmonė. Jo Seras dinamiškas, sugestyvus, pašėlęs. Aktorius tiksliai perteikia išsekusio, psichinę pusiausvyrą praradusio žmogaus nenuspėjamą blaškymąsi iš vienos emocinės būsenos į kitą.

Seras isteriškai rauda, plėšo nuo galvos perukus, plevėsuoja rankomis, palaimingai šoka ir groja akordeonu, svirduliuoja nuo išsekimo. R. Adomaitis rodo Serą esant gudrų, įnoringą, ekscentrišką, akimirkomis pasiekdamas net atstumiantį efektą, tačiau per visą spektaklį aktorius išlaiko aukštai iškeltą Didelį Pasiteisinimą. Dėl beribio egoizmo, amžinojo artisto palydovo, žiauriai kertančio per artimiausiuosius. Bravo, Sere Adomaiti!“[93]

Šio aktoriaus įsikūnijimą į vaidmenį tiksliai apibūdino ir kritikas Audronis Liuga, rašydamas, jog „R. Adomaitis neslepia savo asmeninio santykio su vaidmeniu, nekausto savo aktorinės prigimties, leisdamas jai laisvai reikštis, dominuoti, ir pats tuo mėgaujasi. Jo Seras išgyvena

91 Rūta Oginskaitė, „Aprengėjo“ premjera su dviejų kartų žvaigždėmis“, *Lietuvos rytas / Sostinė*, 1996-03-20, p. 52.

92 Juozas Žemgaila, „Regimanto Adomaičio sugrįžimo skausmas ir triumfas“, *Respublika*, 1996-03-19, p. 17.

93 Ramunė Marcinkevičiūtė, „Aprengėjas“: teatromanija pagal Ronaldą Harwoodą ir Algirdą Latėną“, *Lietuvos rytas / Mūzų malūnas*, 1996-03-22, p. 39.

Seras – Regimantas Adomaitis, Miledi – Eglė Gabrėnaitė, *Aprengėjas*, LVADT, 1996

artėjančią senatvę, bet sugeba išlikti impozantiškas ir neprarasti gyvenimo džiaugsmo, įtaigiai pateisinti savo „mažas nuodėmes" ir simpatiškai eksponuoti profesinius kompleksus."[94]

Pats aktorius pripažino šio vaidmens svarbą savo gyvenime: „Su šiuo personažu iš tiesų susiję labai daug mano gyvenimo analogijų. Ir ne tik mano... Bėgta į tikslą, sąžiningai stengtasi kažką nuveikti, tikėta egzistavimo, pašaukimo prasmingumu... paskutinį kartą vaidindamas vėl prisiminiau V. Žalakevičių. Juk tai apie jį! Net paskutinę savo gyvenimo akimirką rado jėgų šypsotis."[95] Nors spektaklis labiausiai buvo kurtas dėl Adomaičio (žr. Algirdo Latėno pasisakymą, p. 119–120), aktorius bandė savo personažą pasukti tai į vieną, tai į kitą pusę, stengėsi nevaidinti savęs, „o kurti apibendrintą aktoriaus paveikslą, kad būtų įmanoma suvokti šios profesijos fenomeną..."[96]

Sero vaidmuo ir iki tol trukusi kūrybinė pauzė dar labiau sutvirtino Adomaičio profesines pažiūras, leido jam dar lanksčiau keisti savo įsitikinimus, dar intensyviau mąstyti apie teatrą: „Šiandien teatre vien psichologinės tiesos per maža. Dramaturginės situacijos, žmonių charakteriai yra amžini, ir mums dabar įdomiau manyti, „kaip" jas pateikia vienas ar kitas režisierius, aktorius. Daugelis vaidinamų pjesių buvo rašytos anam, senajam, teatrui, o juk šiandienos žmogaus protas ir informacija yra taip toli pažengę, kad primityvu ir nereikalinga žiūrovui aiškinti paprastų dalykų ir daugiau galima pasakyti naudojant metaforas ar abstrakčius ženklus. Scena – tai sutartinė erdvė, kurioje kuriamas iliuzinis vaizduotės žaismas, ir teatro uždavinys – priversti žiūrovą patikėti iliuzija, sukurti tokią

94 Audronis Liuga, „Apie teatro užkulisius ir nepagydomą nerimą", *7 meno dienos*, 1996-03-29, p. 4.

95 Jadvyga Godunavičienė, „Gyvenimo medus ir pelynai", *Vakarinės naujienos*, 1996-12-20, p. 6.

96 „Teatras buvo mano tikslas. Šešiasdešimtmečio išvakarėse su aktoriumi Regimantu Adomaičiu kalbasi Rasa Vasinauskaitė", *7 meno dienos*, 1997-01-31, p. 2.

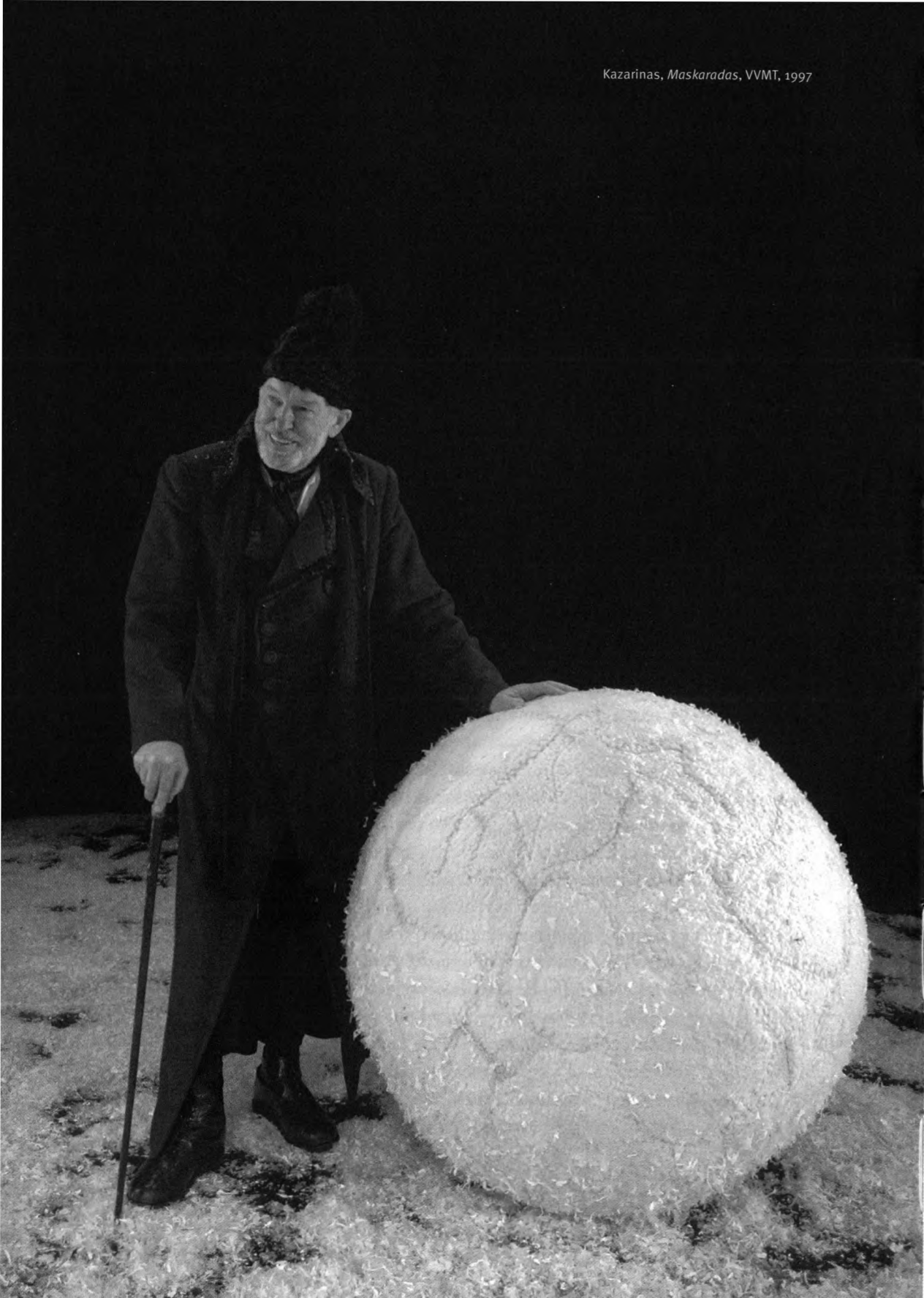

Kazarinas, *Maskaradas*, VVMT, 1997

daugiaplanę, daugiasluoksnę scenos kalbą, kuri žadintų ir žiūrovų fantaziją...“[97]

Atvirai žvelgdamas į gyvenimą, gerbdamas kiekvieno režisieriaus koncepciją, Adomaitis ir toliau tęsė savo teatrinę kelionę: priėmė naują iššūkį – kurti Kazarino vaidmenį Rimo Tumino režisuojamoje Michailo Lermontovo dramoje „Maskaradas“. Sūnui Vytautui, tuo metu studijavusiam Amerikoje, Adomaitis rašė: „Mėnesio gale – „Maskarado“ premjera (1997 02 27). Nors mano darbelis nedidelis, dirbt įdomu, žavi Tumino improvizacijos. Bet jaučiuosi lyg pirmą kartą būčiau atėjęs į teatrą. Matyt, kiekvienas stilius, meninė kalba, srovė iškelia savo veikėjus, užšokt ant kitos bangos ne kiekvienam lemta. Bet kodėl nepabandžius?“[98] Nors repeticijų pradžioje Adomaitis buvo kiek išsigandęs, klausdamas, „ar sugebėsiu ten būti, ar sugebėsiu kalbėti jo teatro kalba, ar ją išmoksiu, ar man vėl reikės pradėti mokytis nuo elementoriaus“[99], bet, vos jam įsigilinus į šio režisieriaus darbo metodą, abejonės išsisklaidė: „Su Tuminu dirbu pirmą kartą, bet suspėjau pastebėti, kad šio režisieriaus kredo – principinis stereotipų naikinimas, tarp jų ir klasikinio literatūros interpretavimo stereotipų. Tuminas absoliučiai paneigia įprastą aistrų eigą, ieško visiškai netikėtų momentų. Tai ne paprasta „kita traktuotė“, o visiškai kitas teatras.“[100]

Adomaitis, dar 1998 metais rašydamas laišką į Maskvą pažįstamam Nikiforui Sykčinui*, jausdamas prieš premjerinę įtampą, abejojo: „Spektaklyje „Maskaradas“ aš truputį užimtas, vaidinu Kazariną, kuris pagal Tumino sumanymą ypač transformuotas ir sutrumpintas. Ir apskritai, ar neatkreipėte Jūs dėmesio į tai, kad aktorius teatre tampa nereikalingas, dominuoja tik režisūrinis įsikūnijimas. Stanislavskio patarimas režisieriui „numirti aktoriuje“ – pamirštas, mirė ar tiesiog nereikalingas?“[101]

Spektaklyje buvo du Kazarinai – dvi traktuotės. Regimantas Adomaitis ir Vytautas Grigolis nepasidavė

Kazarinas, *Maskaradas*, VVMT, 1997

97 *Ibid.*

98 Laiškas sūnui Vytautui (juodraštis), 1997-02-10, Regimanto Adomaičio archyvas.

99 Iš autorės pokalbio, 1997 m. sausis.

100 Татьяна Балтушникене, „Регимантас Адомайтис и Эугения Байорите: «Чувсва нам подарили друг друга»“, *Эхо Литвы*, 31 января 1997, с. 5.

101 Laiško juodraštis, 1998-01-02, Regimanto Adomaičio archyvas.

* Nikifor Sykčin – rusų teatrologas, buvęs Vilniaus konservatorijos (LMTA) prorektorius. Išvykęs iš Lietuvos jis rašė aktoriui nemažai laiškų, kviesdamas apsilankyti Maskvoje.

Fransua, *Vėpla*, LNDT, 1998

lyginami. Abu neišsižadėjo savo amplua – jų ir neįmanoma išsižadėti. Adomaitis – orus vienišius, o Grigolis – paprastesnis, atviresnis. Romantinė drama ir tai, kad režisieriaus nesilaikė griežtų jos statymo kanonų, leido aktoriams naudoti kiek skirtingus vaidybos stilius. Šis pirmas Adomaičio susitikimas su Tuminu tapo tvirtos jų draugystės pradžia.

Adomaičio kūryboje būta ir netikėtai keistų atradimų. Pavyzdžiui, Fransua vaidmuo Franciso Vebero „Vėploje", kurią 1998 metais pastatė Ramutis Rimeikis. Adomaičio vaidmuo tapo spektaklio triumfu. Mažiau įgudusi akis turbūt iš pradžių net nepažino šio garsaus aktoriaus, kadangi režisieriaus, dailininkės ir savo temperamentingos vaidybos dėka jis sukūrė vitališką, nenuspėjamą, šmaikštų, ypatingos plastikos vyriškį, retsykiais net panėšėjantį į prancūzų aktorių Jeaną Paulį Belmondo. Šviesiu, natūralių medžiagų kostiumu (tarytum iš aktoriaus kasdienybės) ir šviesiu peruku dailininkė Virginija Idzelytė kardinaliai pakeitė nusistovėjusį statiško „karaliaus" įvaizdį, tą adomaitišką Adomaitį, kurį paprastai kūrė išdidus aktoriaus stotas ir sudvasinti judesiai. Fransua – valiūkiškas pramuštgalvis, persisunkęs rafinuočiausiu humoru. Aktorius, sąmoningai vaidindamas situacijų komediją, žiūrovus dar labiau įpainiojo į komedijos pinkles. Adomaitis puikiai valdė tekstą: pusiau greitakalbe raiškių raiškiausiai pliekdamas ilgiausias tiradas, jo Fransua iš delikataus pedanto virto meilės maniaku, kol galų gale tapo normaliu žmogumi. Likimo suvestas su partneriu Vytautu Rumšu (antrasis po Mrožeko „Emigrantų" šitoks ryškus aktorių duetas), jis dar sykį demonstravo subtilų partnerystės jausmą. Tai nebuvo aktoriaus lindimas į akis *en face* – linguojant galvą ir išpūtus akis reaguoti į kaimyną. Nuolat mindžiukuojantis, savo personažo minčių pasaulyje „besikuičiantis" Adomaitis galėjo puikiai bendrauti su partneriu, stovėdamas į jį nugara ar net pasislėpęs už sąlygiškų dekoracijų. Jį jautei ir laukei jo pasirodymo. Prancūziškoje pjesėje jis atrodė labai prancūziškas.

Hendelio vaidmuo Paulio Barzo „Susitikime" (1999) buvo netikėtai pasiūlytas režisieriaus Rai-

mundo Banionio. Komedijos siužeto pagrindas – išgalvota istorija apie Bacho ir Hendelio susitikimą 1747 metais Bacho priėmimo į Muzikos mokslų draugiją proga. Ji buvo statoma numanant, kad kiekvienas vaidmuo bus tam tikras garsių aktorių – Regimanto Adomaičio, Donato Banionio, Vytauto Tomkaus ir Vytauto Rumšo benefisas. Kurdamas spektaklį režisierius neutriravo žinomų istorinių asmenybių būdo savybių – siūlydamas aktoriams vaidmens piešinį, jis tiesiog ieškojo genialumui būdingų išorinės elgsenos požymių. Gal todėl buvo toks veržlus, užsidegęs, nuo pirmųjų sceninių minučių afišuojantis savo autoritarizmą Adomaičio Hendelis. Visada galantiškas, aristokratiškų manierų, artistiškai išdidus Adomaitis sceną pripildė vulkaniškos jėgos, egocentriškų reakcijų. Nuo pat pirmųjų spektaklio minučių Hendelio buvo pilna scena. Jis tvyksčiojo lyg žaibas, ir niekas jam neiškėlė žaibolaidžio. Žiūrėdamas į Hendelį negalėjai atspėti, ar jis pats pasiryžo tokiam aukštam vaidybos tonui, ar tai buvo režisieriaus sumanymas. Tarškantis nervų kamuolys, dažnai neurasteniškas, narciziškas Hendelis tapo spektaklio dominante, diktuojančia visą spektaklio tempą ir lemiančia jo komunikabilumą. Todėl nuo aktoriaus būsenos dažnai priklausė spektaklio sėkmė.

Sakoma, kad aktorius – savotiškas valdžios ir eilinių žmonių tarpininkas. Aktorius girdi žmones, o aktoriai daro įtaką ir jų klausomasi. Toks yra Regimantas Adomaitis. Jis – ypatinga teatro sistema, ir ne tik dėl reto talento, bet ir dėl santykių su žiūrovais. Lietuvoje, kur teatrinių žvaigždžių sistema nebūdinga, Adomaitis – išimtis. Mariaus Katiliškio „Paskendusioje vasaroje“, kurią 2001 metais pastatė Julius Dautartas, net epizodinį vaidmenį – Stočkų – vaidinantį aktorių publika pasitikdavo gausiais aplodismentais. Rodos, nei jo veido per daug nesimatė per užmaukšlintą kepurę su snapeliu, nei ilgų monologų jis nebėrė, bet žiūrovams Adomaitis buvo reikalingas kaip gyvas mitas, kuris prisimenamas, kuriuo tikima, kurio pasiilgstama.

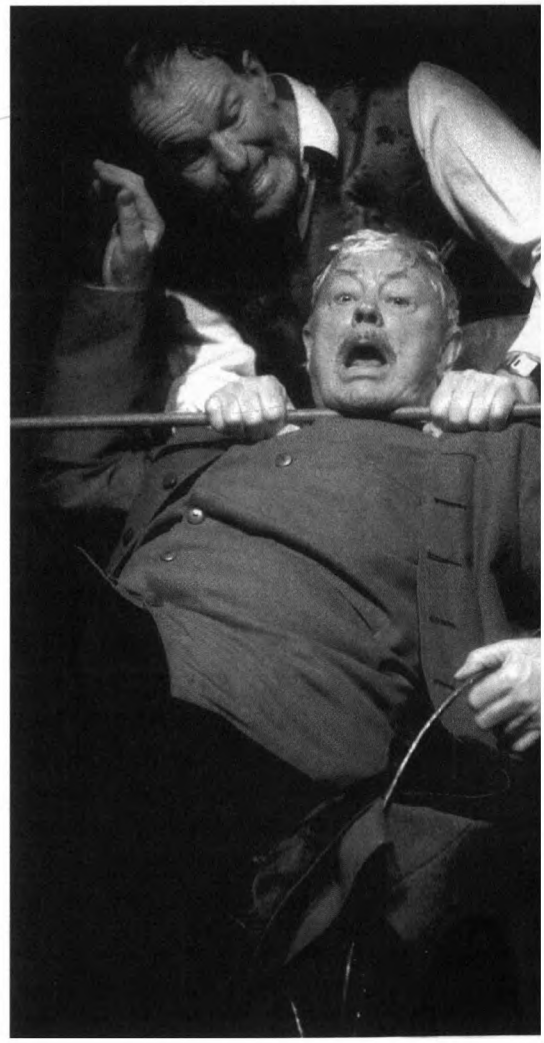

Bachas – Donatas Banionis, Hendelis – Regimantas Adomaitis, *Susitikimas*, LNDT, 1999

Adomaitis kiekvienu savo nauju vaidmeniu pirmiausia siekė praturtinti spektaklį, suvokdamas, kad gerų aktorių, kaip ir gerų režisierių, pasaulyje vis dėlto yra ir kad reikia ne vien tik būti scenoje, bet ir išties nustebinti. Kruopš-

čiai, kone moksliškai gilindamasis į savo vaidmenų kūrimo procesą, jis ne kartą pripažino, kad aktorius gali žinoti tik menką dalelę to, kas padaryta. Racionali analizė ir sugebėjimas filosofiškai suvokti ne tik vaidmens, bet ir spektaklio kaip bendro teatrinio organizmo kūrimo procesą Adomaitį įkvėpė brandiems vaidmenims. Psichologinis aktoriaus lankstumas leido jam ne tik intensyviai dirbti ir teatre, ir kine, bet ir keistis kartu su visu teatru. Retas kuris brandus teatro „emeritas" buvo kviečiamas į jauniausių režisierių sumanymus. Adomaičiui vaidmenys buvo siūlomi tol, kol jis fiziškai ir energetiškai galėjo dalyvauti teatro procese. Jis turėjo galimybę susitikti ir su Oskaru Koršunovu Sofoklio „Oidipe Karaliuje" (2002). Jo kuriamas Žynys spektaklio kontekste – tik epizodas, tačiau vaidmuo buvo regimas, jo energija buvo juntama.

Kristina – Vitalija Mockevičiūtė, Stočkus – Regimantas Adomaitis, Kelpšienė – Dalia Overaitė, *Paskendusi vasara*, LNDT, 2001

Rodos, paprasta, bet prasminga Regimanto Adomaičio mintis: „Teatre negalima nevaidinti." Prisitaikydamas prie laiko diktuojamų sąlygų, aktorių kvietimo iš teatro į teatrą, jis antrą kartą sutiko vaidmenį kurti Vilniaus mažajame teatre. Savo gyvenimiška ir menine patirtimi jis dalijosi su žiūrovais, vaidindamas Tėvą šiuolaikinio italų dramaturgo Furio Bordono pjesėje „Paskutiniai mėnesiai" (režisieriai Rimas Tuminas ir Arvydas Dapšys, Vilniaus mažasis teatras, 2005). Yra teatrinių medžiagų, kurios aktoriams būna įdomios, aktualios, intriguojančios. „Paskutiniai mėnesiai", kad ir kaip minoriškai pavadinimas beskambėtų, tapo ne tik Adomaičio gyvenimo tapatybe, bet ir naujų pažinimų pradžia. Aktoriui rūpėjo keistis, transformuotis, persikūnyti, nusimesti visas kaukes ir likti tik savimi: „Pjesę pasirinkau pats. Man ji aktuali, įdomi. Joje kalbama apie gyvenimą, jo prasmę, mirtį. Tai yra esminiai dalykai, apie kuriuos turi kalbėti menas, amžinos temos. Ieškojau tokios pjesės, kuri leistų man kalbėti iš scenos beveik be grimo, be personažo kaukės, kurią paprastai užsidedi eidamas į sceną. Čia kalbėjimas su žiūrovu vyksta nuo asmeniško „aš" be klouno

kaukės."[102] Intelektuali pjesė, kurioje daugiau apmąstymų nei veiksmo, tiko Adomaičiui, nes aktorius siekė kameriškumo, intymumo. Tuminas dar prieš premjerą džiaugėsi, sakydamas: „Labai įdomu buvo su Regimantu Adomaičiu, su jo vaidinamu Tėvo personažu leistis į šią kelionę – ne, ne į senelių namus – gyvybės atradimo link."

Aktorius scenoje pratęsė savo gyvenimą, o Tuminas leido jam maksimaliai išlikti savimi ir iš įvairiausių niuansų suaudė sudėtingiausią žmogaus gyvenimą. Čia jis buvo tarsi nuvainikuotas, paliktas be jokio patoso, be laurų, be pakylėtų intonacijų. Prieš keletą metų „Susitikime" vaidinęs Hendelį, įsivaizduojamą jo akistatą su Bachu, „Paskutiniuose mėnesiuose" Adomaitis tik mėgo klausytis Bacho. Šie, rodos, atsitiktiniai sutapimai kūrė aktoriaus įvaizdį, padėjo suvokti, ką jam apskritai reiškia būti scenoje.

Tėvas, *Paskutiniai mėnesiai*, VVMT, 2005

Adomaitis ne viename interviu sakęs, kad teatras vis dėlto turi likti teatru, suvaidinęs senąjį profesorių, prisipažino, jog šiame spektaklyje jis vaidybos paliko tikrai mažai, nedarė jokio teatro. Vaidmuo stebino intymumu ir kartu netikėtu komizmu. Beje, Venecijoje paties dramaturgo pastatytuose „Paskutiniuose mėnesiuose" šį vaidmenį sukūrė italų kino ir teatro legenda Marcello Mastroianni.

Pilnas liūdesio ir lyrikos Adomaičio Tėvas žiūrovams buvo labai reikalingas. Tačiau aktoriui buvo vis sunkiau ir sunkiau vaidinti šį vaidmenį, nes kuo toliau, tuo labiau jis tapo autobiografinis. Dar vaidinant šį spektaklį, aktorius sakė: „Scenos magijos negalima įminti. Teatre slypi didelė paslaptis. Aš žinau tik viena: negalima savęs sutapatinti su personažu."[103] Aktoriaus ir vaidmens tikslių ribų nubrėžti neįmanoma. Kai personažas pradeda gyventi privatų žmogaus gyvenimą, aktorius vėl siekia užsidėti kaukę, kad ji nors trumpam atskirtų teatro ir gyvenimo realybes: „Dabar aš laikausi japonų kabuki teatro etikos – atėjai, užsidėjai

102 Vaida Milkova, „R. Adomaitis: visi artistai yra labai vieniši", *op. cit.*

103 „Всегда быть в маске – сойдёшь с ума!", *op. cit.*

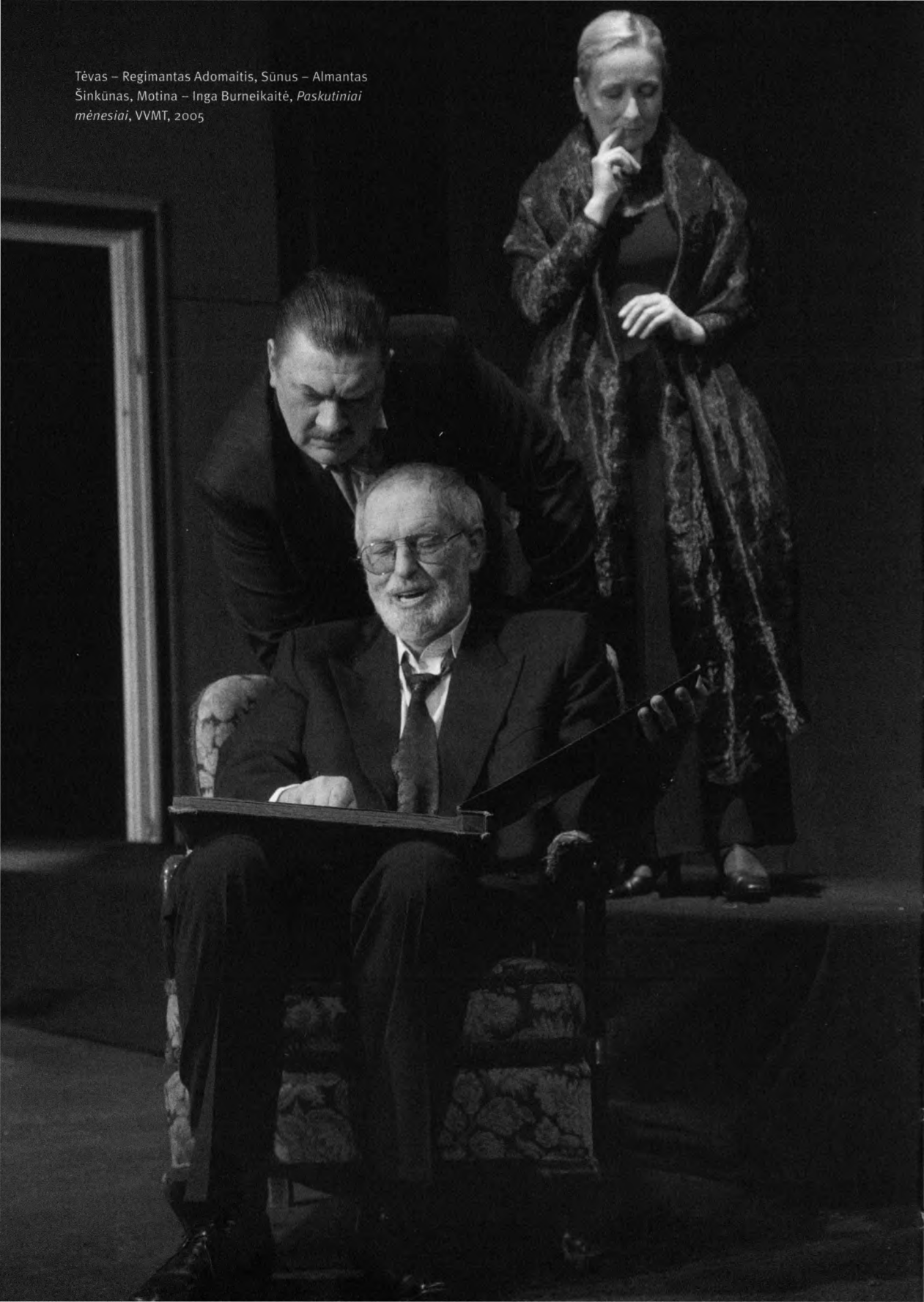

Tėvas – Regimantas Adomaitis, Sūnus – Almantas Šinkūnas, Motina – Inga Burneikaitė, *Paskutiniai mėnesiai*, VVMT, 2005

Paskutiniai mėnesiai, VVMT, 2005

kaukę, suvaidinai, nusiėmei ją ir daugiau nieko bendro su šiuo personažu neturi. Tu esi tu."[104]

Tas laikas, kada Adomaitis vaidino Tėvą, buvo pilnas išminties ir apmąstymų: „Žmonės vien dėl to ir eina į teatrą, nes laukia gyvo poveikio: aktorius scenoje vaidmenį perleidžia per save ir savo emocijas atiduoda žiūrovui. Va tokį teatrą aš visada mylėjau, taip mane mokė mano mokytojai. <...> Aš nebūtinai tik savyje turiu ieškoti analoginių jausmų ir išgyvenimų, kokių nors herojaus charakterio panašumų. Nuo scenos aš galiu papasakoti daug daugiau. Būtent papasakoti apie personažą, o ne būti juo. <...> Teatre nė vienas spektaklis nepasikartoja. Bus ta pati mizanscena, dekoracijos, partneriai, tačiau to, kas buvo šiandien vakare, mes jau niekad negalėsime atkurti. Dėl to teatras ir žavus: va taip buvo – ir daugiau niekada nebus!"[105]

Adomaitis – intelektualus aktorius. Jo visa kūryba rėmėsi subtilia personažo psichologine analize ir sugebėjimu kurti apibendrintą charakterį, ieškoti ypatingų jo savybių, atsisakant natūralizmo ir buitiškumo. Tapus emeritu, Adomaitį ėmė kviesti vaidinti garbaus amžiaus personažus. Taip buvo pasiūlytas seno ūkininko Telesporo Žemgirdo vaidmuo Juozo Glinskio dramoje „Vieno tėvo vaikai", kurią režisavo Gytis Padegimas (2006). Tai buvo polifoninis spektaklis, kuriame vaidino dvidešimt septyni aktoriai. Kritikai, rašę apie šį spektaklį, ne tik pastebėjo, bet ir išskyrė Adomaitį. Ir Vlada Kalpokaitė, ir Gražina Mareckaitė atkreipė dėmesį į tai, kad vien jo buvimas scenoje magiškai veikia publiką.[106] Kritikas Vaidas Jauniškis ironizuodamas tiksliai charakterizavo Adomaitį: „Koks, remiantis šia pjese, būtų apibendrintas lietuvio būdas? Jis pirmiausia yra ūmus, nepaslankus ir nepajudinamas kaip uola. Užsispyręs, bet tvirtas, ypač jei jį paremia sodrus Regimanto Adomaičio balsas."[107]

Gyvas ir įdomus buvo Dorno vaidmuo Antono Čechovo „Žuvėdroje", kurią 2010 metais Sankt Peterburge, teatre „Baltijskij dom", režisavo Jonas Vaitkus. Spektaklis buvo rodomas didžiulėje salėje, kurioje telpa 1200 žiūrovų, o Adomaitis gebėjo ją suvaldyti. Aktorius prieš premjerą sakė: „Kai ruošiausi Dorno vaidmeniui, skaičiau „Žuvėdrą" ir nieko nesupratau! Aš galų nesuvedžiau. Nežinojau, kaip elgtis. <...> Nesu tikras, kad pasiekiau savo personažo gelmę. Bet kitos išeities aš neturiu, kaip tik pateikti savo viziją."[108] Nors Adomaičiui ramybės nedavė abejonės, tačiau kritikai jam pagyrų negailėjo, rašydami, jog tai „aktorinio meistriškumo aukščiausias pilotažas, iš tikrųjų Adomaitis kuria nuostabų Dorną, keliose replikose suvaidina spektaklio temą <...>."[109] Arba: „Jis vaidina provokuojamai ciniškai, pašaipiai, beveik

104 *Ibid.*

105 *Ibid.*

106 Žr.: Vlada Kalpokaitė, „Vieno tėvo...", *Menų faktūra,* 2006-09-19, http://www.menufaktura.lt/?m=1025&s=30324#gsc.tab=0 ir Gražina Mareckaitė, „Ilga šermenų puota", *Kultūros barai*, 2006, Nr. 10, p. 27.

107 Vaidas Jauniškis, „Lietuvių (teatro) būdas pagal Glinskį ir Padegimą", *Verslo žinios / Savaitgalis*, 2006-10-27, p. 3.

108 Светлана Мазурова, „Ребусы Чехова и Вайткуса", *Известия*, № 15, 31 января 2011.

109 Мария Смирнова-Несвицкая, „Черные начинают и выигрывают", *Петербургский театральный журнал*, 28 января 2011.

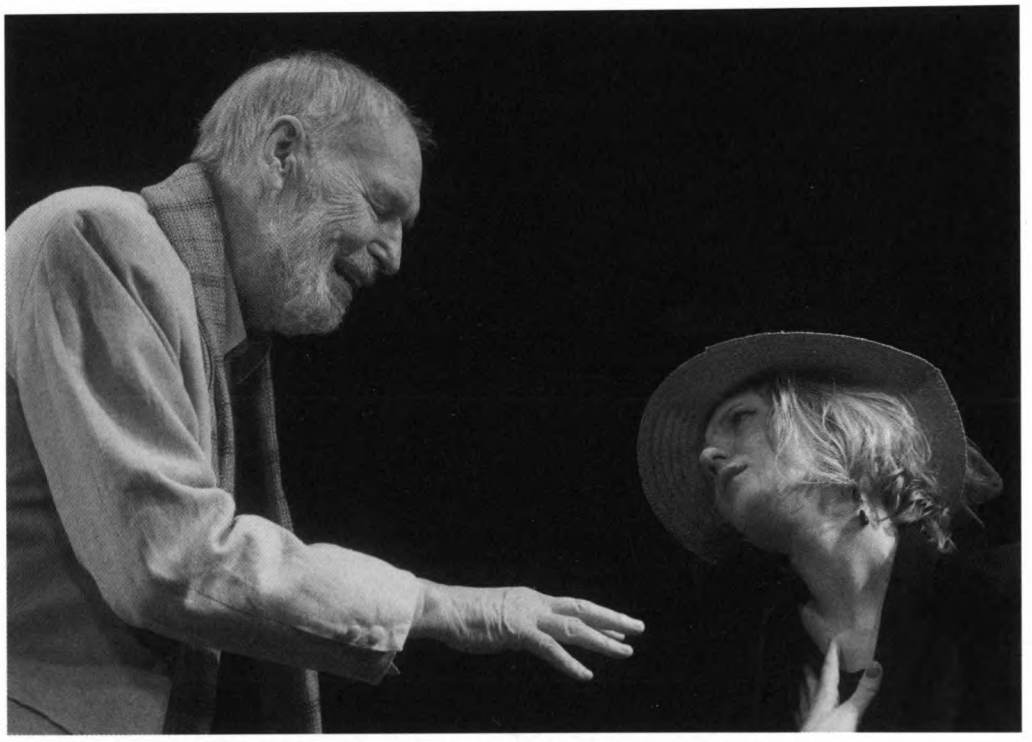

Mykolas – Regimantas Adomaitis, Prancūzaitė – Agnė Kiškytė, *Dėdės ir dėdienės*, VVMT, 2014

maivydamasis, bet vis dar prisilaikydamas padorumo ribų, – tai nekliudo aktoriui pasilikti ir fatališko vyro amplua rėmuose, nepaisant amžiaus."[110]

Paskutinis Regimanto Adomaičio vaidmuo – simboliškas. Aktorius atsisveikino su scena vaidindamas Mykolą Gabrielės Tuminaitės režisuotame Vaižganto kūrinyje „Dėdės ir dėdienės" (Vilniaus mažasis teatras, 2014). Adomaitis tarytum įsikūnijo į žodžiais sukurtą paveikslą: „Visa girdėjo ir visa giliai jautė. Tik jau toks jo buvo būdas: neprieštarauti, ne gintis, ne pretenzijas kelti, tik vis gilyn į savo kiautą trauktis; juo skaudžiau, juo giliau, ir ten gyventi savo gyvybe. <...> nyko jo apatija ir rezignacija, jis darėsi status, kai stovėjo, nužemintai pasilenkęs, kai klūpėjo; akys blizgėjo išmintimi, protu, tokiu vidaus turiniu, kurs kiaurai peršviečia visą kūną – sielos žievę. Jis meldės ir mokėjo melstis taip, kaip temoka tikrieji dvasininkai, įpratę vartalioti savo sielą, mintimis gyventi. <...> Ir buvo tiek laimingas, tiek laimingas, tiek to pilnas, jog ničnieko daugiau ir nebegeidė iš gyvenimo. Žinojo jį nieko geriau nebegalint duoti."[111] Mykolo vidinės būsenos tiksliai atitiko tai, kuo gyveno ir ką jautė pats Regimantas Adomaitis. Aktorius, kaip ir jo herojus, liko ir toliau gyventi – tik jau be teatro. Šiandien jis, dvasios milžinas, perėjęs įvairiausius gyvenimo išbandymus, išgyvenęs sudėtingiausių personažų likimus, pasinėręs į žmogiškąją vienatvę.

110 Жанна Зарецкая, „Булгаковская дьяволиада на территории Чехова", *Афиша*, 02.02.2011.

111 Juozas Tumas-Vaižgantas, „Dėdės ir dėdienės", *in*: *XX a. lietuvių literatūros chrestomatija, 1904–1989*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014, p. 61.

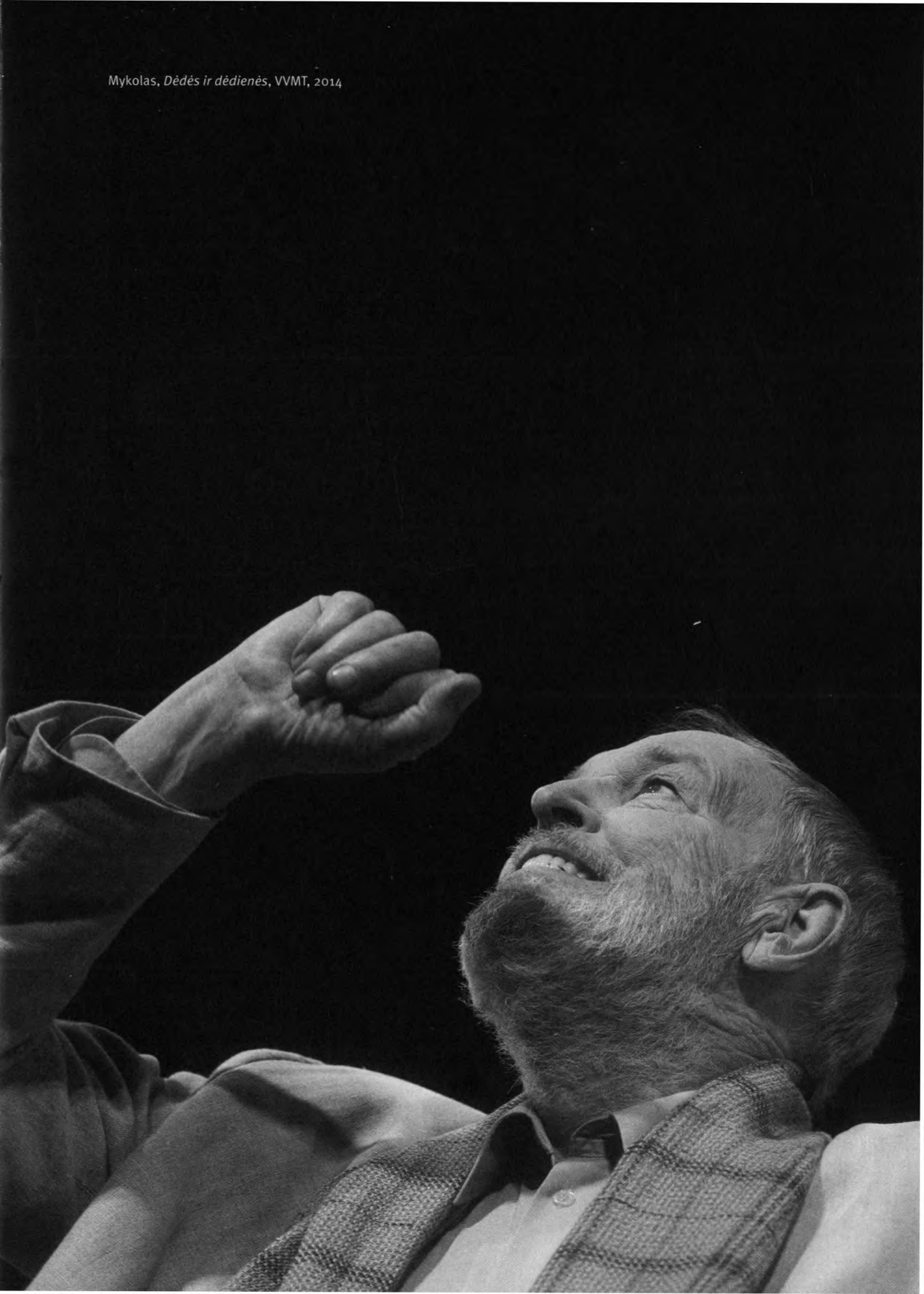

Mykolas, *Dėdės ir dėdienės*, VVMT, 2014

LIETUVIŲ KINO VEIDAS

Dar neišrado tokios didelės kameros, kad galėtų mane filmuot.[112]

„Apuokas" – Vytautas Tomkus, Donatas Lokys – Regimantas Adomaitis, *Niekas nenorėjo mirti*, 1965

Regimanto Adomaičio mintys apie filmą „Niekas nenorėjo mirti"

Nedaug tebuvo šią vasarą saulės. Bet ją pačią, pasirodžiusią, keikė visi išsijuosę. Jai pasislėpus, jie džiaugdavosi, pagyvėdavo, ir darbas užvirdavo. Kas jie, iš kur jie, tie Dievo rūstintojai ir vasaros saulės priešai? Ne, jie ne saulės priešai, jie tarpusavio priešai, jų kova – be saulės. Toks buvo metas. Liejosi kraujas. Niekas nenorėjo mirti. Istorija neturėjo saulės. O saulė juos versdavo ištisas valandas vaikščioti Dubysos pakrante be darbo, su grimais, apsiavusius auliniais batais ir apsirengusius kareiviškomis uniformomis ar valstietiškomis milo striukėmis, su šautuvais, visą laiką pasiruošus išnaudoti kiekvieną debesį, slepiantį saulę,

112 Ronald Harwood, *op. cit.*, p. 47.

neišblaškant vidinio ir fizinio stovio žmogaus, uždususio nuo bėgimo ar vedamo sušaudyti. O dabar, saulei šviečiant, jie būdavo visi kartu, banditai ir keturi broliai, režisierius ir operatorius, valstiečiai ir liaudies gynėjai, juokaudavo, ginčydavosi, užkandžiaudavo, ilsėdavosi, meškeriodavo, maudydavosi užvertę galvas, kad nenuplautų grimo, bet visų veiduos buvo matyti laukimas, susirūpinimas būsimaisiais filmo kadrais, istorija be saulės. Kartais saulę staiga pakeisdavo lietus, o paskutinius lietaus lašus – vėl saulė, arba, kai jau stovėdavai prieš kamerą, sukaupęs visas savo dvasines jėgas, sustreikuodavo aparatūra...

(Vieną dieną teko tiek daug lakstyt, kad po to būtų buvę galima maratoną bėgti.)

Bet buvo daug ir gerų, įtemptų, karštų darbo momentų, kada tikrai buvo dirbama „iš peties“, ir saulė nešviesdavo nepriklausomai nuo oro, kada po tokių valandėlių ar ištisų dienų grįždavai ilsėtis nuvargęs, atidavęs dalį savo nervų. Po to žiūrėdavai nufilmuotą medžiagą, ir vėl ateidavo nepasitenkinimas: „O, kad taip kas duotų pakartot dar kartą.“ Ekranas kaip padidinamasis stiklas – išryškina visas klaidas. Deja, šaukštai popiet. Teatre tai gali iš spektaklio į spektaklį gilinti vaizdą, pergalvoti, papildyti, įnešti naujų detalių. O čia – ne. Praėjo tas keletas sekundžių, gal minutė, po signalo „motoras“ – ir baigta: pasilik savo nepasitenkinimą sau kaip palydovą, kuris tau po to visą dieną temdys saulę, o Dubysos vanduo atrodys šaltesnis. Tokia buvo vasara: saulė – lietus, lietus – saulė.

Mano asmeniški jausmai pirmą kartą turėjus galimybę filmuotis? Be abejo, malonu pasidžiaugt palankiais atsiliepimais ir geru žiūrovų filmo įvertinimu. Bet tai jau praeitas etapas. Tenka galvot apie ateitį, viską vėl pradėt iš pradžių su kiekvienu nauju darbu, bet ir dabar, žiūrint filmą, iš naujo jaudinies, pergyveni dėl kiekvienos scenos, situacijos, kadro, lyg vėl būtum prieš kamerą. Atminty lygia greta bėga dar viena filmo juosta – prisiminimų... Telefono skambutis. Patvirtintas Donato vaidmeniui. Džiaugsmas ir baimė. Baimė, nes ateina atsakomybės supratimas. Bandymai filmui buvo tik malonus pasivaikščiojimas po nežinomą kino pasaulio šalį, be jokios atsakomybės. Buvai tik turistas. O dabar staiga – atsakingas. „Ar sugebėsiu?“ Galima užmiršti šaltą kameros akį, aplinką, bet vien mintis, kad per tą trumpą filmavimo momentą turi įgyvendinti tai, apie ką buvo kalbėta gal visą mėnesį, mintis, kad paskui tai žiūrės tūkstančiai žiūrovų – sukausto ir paralyžiuoja veiksmą ir mintį. Stengiesi tik vykdyti režisieriaus nurodymus.

Įsitikinau, kad norint būti kūrėju kine, reikia turėti didelį meistriškumą. Tai, ką reiškia kine kurti vaidmenį, pradėjau suvokti tik į filmavimo pabaigą. Vėl – deja! Jeigu dabar kalbama apie pasisekusius aktorinius darbus, tai, mano manymu, čia pirmiausia režisieriaus ir, antra, jo kaip scenaristo, pateikusio aktoriams gerą medžiagą, nuopelnas. Malonu, kad žiūrovai patenkinti.[113]

113 Regimanto Adomaičio rankraštis, 1965.

Donatas Lokys – Regimantas Adomaitis, „Apuokas" – Vytautas Tomkus, *Niekas nenorėjo mirti*, 1965

***

Nuo pat savo pirmųjų vaidmenų kine Regimantas Adomaitis naudojosi didele privilegija – galimybe šalia teatro pasirinkti kino aktoriaus kelią. Visą kūrybinį gyvenimą aktorius nuolat ieškojo meninio savitumo, galimybių sukurti ką nors nauja. Kino aktoriaus mene egzistuojančių elementų individualus naudojimas tapo Adomaičio kalba ir originaliu aktoriaus stiliumi. Kinas jam tapo ne vien darbu, bet ir atradimų galimybe.

Teatro kritikė Dana Rutkutė, savo tekstuose rodžiusi šiam aktoriui išskirtinį dėmesį, pažymėjo: „Nesinorėtų griežtu brūkšniu atskirti Adomaitį kine nuo Adomaičio teatre, ieškant jo kūrybinės veiklos tose dviejose arenose skirtingumų. Jie – kaip ir bendrumai – visiems vienodi. Tačiau susidaro įspūdis, kad kinas tarytum visapusiškiau atskleidžia Adomaičio talentą negu teatras. Iki šiol. Arba – išradingiau jį panaudoja. Didesnė kine Adomaičio sukurtų vaidmenų įvairovė. Bet prie tokios išvados prieinu, stebėdama įamžintus juostoje vaidmenis – „užšaldytas" aktoriaus kūrybos proceso akimirkas, be to, dar ir blaiviai suvokdama, kad visumą – net ir kiekvieno atskiro vaidmens – kine išpildo režisierius."[114]

Režisierius Vytautas Žalakevičius žinojo, kokia aitri gyvenimo liepsna ir drauge su kuo ją galima išdeginti. „Mūsų karta ne ugnį, o pelenus ant savo krūtinės bandė pernešti. Bet ne tam, kad šiandien kas nors barstytų jais mūsų galvas."[115]

Dirbęs Lietuvos ir daugelyje užsienio kino studijų, Adomaitis išskyrė darbą Žalakevičiaus filmuose, jį vadino savo antruoju krikštatėviu: „Su juo kine surišta viskas."[116] Visada vertino Almantą Grikevičių, Arūną Žebriūną, Algirdą Dausą, bet idealo neturėjo. Jis pri-

114 Dana Rutkutė, „Jau per devintą upę...", *op. cit.*, p. 6.

115 Vytautas Žalakevičius, *Aš nežinau...* Sudarytoja Rasa Paukštytė, Vilnius: Teatro ir kino rėmimo fondas, 1996, p. 8.

116 Игорь Фейн, *op. cit.*

pažino, kad jo ir būti negali. Na, gal arčiausiai idealo – Žalakevičius, nes jis „Mokytojas. Meistras".[117] Daug reikalavo, bet ir daug davė. (Teatre tokiu vadino Henriką Vancevičių.)

Kai 1963 metais Žalakevičius pakvietė Adomaitį Piloto vaidmeniui filme „Vienos dienos kronika", dar sunku buvo įsivaizduoti, kad dvidešimt šešerių metų jaunuolio ištarta vienui vienintelė frazė: „Virš jūros audra, Leningradas nepriima, Ryga nepriima, reikės palaukti", taps adomaitiškos kino epopėjos pradžia. Lietuvos kino studijos aštuoniasdešimt keturių minučių nespalvotas meninis filmas užfiksavo nerūpestingą, gal net kiek sarkastiškai juokingą jauno Piloto povyzą, atvirą aktoriaus šypseną. Lėktuve jis pasirodė po to, kai keleiviai jau buvo paruošti skrydžiui, kai stiuardesė pagal tų laikų madą išdalino čiulpiamuosius saldainius, įspėdama: „Saldainių paskirtis tokia: čiulpdami, jūs automatiškai ryjate, ir tai apsaugo nuo oro slėgimo pasikeitimo." Adomaičio pasirodymas tiko ne tiek scenarinei logikai pateisinti, kiek taip pat dar jauno, trisdešimt trejų metų Žalakevičiaus režisūriniam eksperimentui, bandymui atsisakyti tuo metu kinematografe egzistavusių kinematografinių štampų. Praėjus daugiau nei keturiems dešimtmečiams lietuvių kino kritikas Saulius Macaitis rašė: „Sąmonės srautas, kuriuo remiasi V. Žalakevičiaus dramaturgija, mums tuomet dar buvo nematytas negirdėtas atradimas. <...> Nežinau, ar V. Žalakevičius kur nors buvo matęs pirmuosius Jean-Luco Godard'o filmus, bet kad naujos, laisvesnės kino kalbos būtinybė tuomet brendo ne vien Prancūzijoje, faktas. Nors matysime kupiūruotą ir „pagerintą" filmo versiją, pro ją vis tiek prasišvies nepakantaus meniniams štampams kūrėjo individualybė, jo moralinis nerimas."[118] Kad ir nediduku vaidmeniu, bet Adomaitis prisidėjo prie naujos kino estetikos kūrimo. Anot kritiko, „tais laikais ji tikrai buvo novatoriška, tegul ir ne pasauliui, bet didžiulei sovietų šaliai, kur filmą pamatė 9,5 milijono žiūrovų."[119]

Filme „Vienos dienos kronika" Adomaitis susitiko su visą gyvenimą kine jį lydėjusiais aktoriais – Broniu Babkausku, Antanu Šurna, Algimantu Masiuliu, Donatu Banioniu, Elvyra Žebertavičiūte, Eugenija Šulgaite, Vytautu Tomkumi. Ir, svarbiausia, po šio filmo Žalakevičiaus gyvenime Adomaitis tapo pagrindiniu aktoriumi, kurį jis augino sulig kiekvienu nauju darbu. Kitas – Donato Lokio vaidmuo filme „Niekas nenorėjo mirti" (1965) lyg užtvirtino aktoriaus sėkmės kelią.

Garsus lenkų kino kritikas Januszas Gazda straipsnyje „Už kryžių lango – Lietuva" rašė: „Kai kūrė šį filmą, visi buvo tokio amžiaus, kuris pats savaime teikia jėgų, padeda išreikšti save, atsiskleisti talentui. Režisieriui tada buvo 35 metai. Operatorius buvo už jį dvejais metais vyresnis. Seniausias iš pagrindinių aktorių, Donatas Banionis, buvo 41, Bruno Oja – 32, Regimantas Adomaitis – 28, Juozas Budraitis – 25 metų. Tai toks amžius, kai menininkas jaučiasi dar jaunas ir visų pirma trokšta atverti save, o kartu jau yra pasiekęs tam tikrą brandą. Energijos iškrova galėjo įvykti ir todėl, kad visi susitiko, kad jų potencialai, susidūrę vienas su kitu, daug kartų padidėjo, – tokios staigios iškrovos būna atmosferoje audros metu."[120]

117 *Ibid.*

118 Saulius Macaitis, „Vienos dienos kronika", *Šiaurės Atėnai*, 2004-02-07, p. 11.

119 *Ibid.*

120 Janusz Gazda, „Už kryžių lango – Lietuva", iš lenkų k. vertė Rasa Rimickaitė, *in*: Vytautas Žalakevičius, *Aš nežinau...*, *op. cit.*, p. 88.

Virš jūros audra, Leningradas nepriima,
Ryga nepriima, reikės palaukti“

Pilotas, *Vienos dienos kronika*, 1963

Skaitant Žalakevičiaus kino apysaką[121] iškart gali pastebėti, kaip kruopščiai išrašytas Donato vaidmuo, kurį režisierius pasiūlė Adomaičiui. Jį rašydamas režisierius nujautė realų šio vaidmens įkūnytoją: apysaka buvo parašyta 1963-iasiais, kaip tik tais metais, kai buvo baigtas filmas „Vienos dienos kronika". Tiesa, Žalakevičius Donato vaidmeniui naudojo archajiškąją Adomaičio aktoriaus pusę – stichiškumą, emocijas, griežtus svarstymus ir poelgius, netgi anarchišką nesivaldymą. Tačiau šis bebaimis savo gyvenimą mylinčios natūros atvirumas tapo be galo patrauklus. Gazda savo straipsnyje apie brolius Lokius rašė: „Tai nuostabūs vyrai, kuriuos vaidina aktoriai, vėliau tapę publikos numylėtiniais. Vienas iš jų (kurį vaidina Regimantas Adomaitis), tiesą sakant, yra brutalus, neniekina prievartos, stengiasi nušauti paimtą į nelaisvę vieną „miškinį" (neva bandant šiam pabėgti), įtardamas (ir pagrįstai), kad jis ir yra jo tėvo žudikas, bet brolių yra pasmerkiamas, o savo prievartą ir brutalumą, savąjį kerštą troškimą atperka mirtimi."[122]

Apie filmą „Niekas nenorėjo mirti" rašyta daug, Donato charakteristikos paprastai prasideda nuo panašių epitetų – „provokuojamai gražus, plastiškas, ryškus"[123]. Kaip pastebėjo peterburgietis kritikas Eugenijus Abas, „Donatas Lokys kine tam tikram laikui nulėmė Adomaičio aktorinį tipą. Stichinis temperamentas, sūkurys jausmų šio aktoriaus tolimesniame kinematografiniame kelyje jokių abejonių nesukėlė. Nuo tipažo priklausė charakteris. Arba, vienaip ar kitaip, tos įgimtos savybės, kurios gali suartinti charakterius. Žalakevičius įžvelgė jauname atlikėjuje heroizmą – būtent su herojinio aktoriaus reputacija Adomaitis ir atėjo į kinematografą."[124] Vien Adomaičio išvaizda tinka herojiniams vaidmenims: aukštas, petingas, tvirto, skvarbaus žvilgsnio. „Nuo išorės nepabėgsi, ypač kine", – kaip ne kartą prasitarė aktorius. Pripažindamas išorinių duomenų svarbą kine, jis tuo nepiktnaudžiavo. Adomaitis nuolat gyveno kūrybinėse dvejonėse, kurdamas vaidmenį po vaidmens, jis teigė, kad „mano vidus tokiam „nuosprendžiui" aktyviai priešinasi"[125]. Rusijos kritikė Nėja Zorkaja apie „idealią" aktorių išvaizdą rašė, jog dažnai ji būna beveidė, o Adomaičio – ypatingai individuali: tam tikra kančia ir liūdesys žvilgsnyje, kaktos sandara ir judesių kampuotumas.[126]

Užsiliepsnojantis, atviras Donato charakteris tapo lyg ir antipodu lietuviškam santūrumui, tačiau aktorius sugebėjo sujungti šias dvi stichijas – vaidmuo tapo lemtingas. Žalakevičius pakrikštijo Adomaitį kaip kino aktorių visam likusiam gyvenimui, kartu suteikdamas visišką profesinę laisvę: „Meno aktas vyksta ne tarp menininko ir jo kūrinio, o tarp meno kūrinio ir žiūrovo. Meno drobė pati sugeba generuoti įvairiausių žiūrovų idėjas, kurios dažnai būna viena kitai priešingos. Kūrybą savaip interpretuoja kiekvienas, kuris prie jos prisiliečia."[127]

Adomaitis statė ne tik „smėlio" pilis, bet ir tiesė tiltus tarp jų. Nuo pat karjeros kine pradžios jis ne tik kritiškai skaitė scenarijus, buvo ištikimas režisūrinei minčiai, bet suge-

121 Vytautas Žalakevičius, „Niekas nenorėjo mirti", kino apysaka, 1963, *in*: Vytautas Žalakevičius, *Aš nežinau...*, *op. cit.*, p. 9–74.

122 Janusz Gazda, *op. cit.*, p. 105–106.

123 Евгений Аб, „Героический мир Адомайтиса", *Аврора*, 1977, №. 5, с. 48.

124 *Ibid.*, с. 48–49.

125 „R. Adomaitis: įvairūs žmonės, įvairūs charakteriai", *op. cit.*, p. 8–9.

126 Žr.: Нея Зоркая, „Счастливое начало", *Советский экран*, 1970, № 11, с. 4.

127 Vytautas Žalakevičius, *Aš nežinau...*, *op. cit.*, p. 84.

bėjo išlikti laisvas, o tai reiškia, kad kiekvienas naujas vaidmuo galėjo atverti žiūrovui netikėtas interpretacijas. Daugelis kino kritikų nevengė ir žodžio „likimas“, pripažindami, kad Adomaitis gimė po „laiminga žvaigžde“, nes jį žiūrovai pamilo nuo pat pirmųjų kino minučių.

Regimanto Adomaičio piešinys iš užrašų sąsiuvinio, 1960

Žalakevičius, svarstydamas apie aktorių apskritai, labai tiksliai charakterizavo ir Adomaičio situaciją: „Nemėgstu neįdomių aktorių. Žiūrėdamas netgi svetimus filmus, po minutės dviejų, susidūręs su pirmaisiais personažais, perprantu to filmo lygį, – ne profesine prasme, o kaip reginio sistemą, režisierių norą surasti personažus labai gyvenimiškus, realius, antiherojus, kažkokius susikūprinusius, susiraukšlėjusius... Matyt, siekėm savotiško neorealizmo. Bet senasis teatras – graikų, romėnų – turbūt buvo teisus, rodydamas gražius ir įdomius žmones, kurių kovoje, abejonėse, visuomeninėse dramose glūdi žodis ir veiksmas, į kuriuos įdomu žiūrėti ir kurie priverčia žiūrovą jais sekti, pavergia net ir savo išvaizda. Aktorius galų gale nėra vien tik žmogus, socialiai atitinkantis kažkokią žmonių, charakterių grupę. Jis pirmiausia turi būti įdomus, gal net erzinančiai įdomus, turi priversti žavėtis juo. Kitaip sunku bus žiūrovą priversti sekti to personažo gyvenimą ir kovą. Kokiomis dar priemonėmis aktorius gali to pasiekti, nežinau...“[128] Analizuodamas Žalakevičiaus kūrybą knygoje „Laiškanešys, pasiklydęs dykumoje“ kino kritikas Laimonas Tapinas pripažino, kad Adomaitis buvo aktorius, kuriuo Žalakevičius absoliučiai pasitikėjo.[129] Jau pirmuose filmuose režisierius išskyrė šio aktoriaus analitinį mąstymą, tinkantį kuriant naują kino kalbą. Savo kūrybinės karjeros pabaigoje aktorius lyg su dviguba – savo ir Žalakevičiaus – nostalgija prisiminė, kad jau tada, kai pas jį nevaidino, režisierius lyg tarp kitko tarstelėjo: „Supranti, mano bėda ta, kad aš visą laiką filmuodavau blogus aktorius.“[130]

Adomaitis nuo pat savo kūrybos pradžios nenustojo mąstyti apie sukurtus vaidmenis. Net praėjus daugeliui metų, kalbant apie Donato vaidmenį filme „Niekas nenorėjo mirti“, akcentavo, jog kino menas nuo pat pradžių jam buvo patrauklus būtent dėl galimybės

128 „Dialogai šiapus ekrano. V. Žalakevičius. Kalbasi žurnalistas Laimonas Tapinas“, *Kinas*, 1973-11-11, p. 11.

129 Žr.: Laimonas Tapinas, *Laiškanešys, pasiklydęs dykumoje. Vytauto Žalakevičiaus gyvenimo ir kūrybos pėdsakais*, Vilnius: Alma littera, 2008, p. 293.

130 Audronė Jablonskienė, „Arbata devintą vakaro pas Regimantą Adomaitį“, *Respublika*, 2012-01-09, p. 9.

užbaigti charakterio kūrimą, dėl galimybės, kompensuojančios „žmogiškos aktoriaus asmenybės nenuoseklumą ir netobulumą“[131]. Kino aktorius neslėpė, jog jam svarbu „iš vidaus kreipti save pasirinkto tikslo link“[132]. Pilnaties siekis tapo viso likusio gyvenimo palydovu, nes tik tuomet idėja galėjo prasiskleisti tinkamai.

„Kartais vienas susitikimas gali būti vertingesnis už ištisų metų ieškojimus. Toks susitikimas man visada buvo su Vytautu Žalakevičiumi – plačios erudicijos žmogumi. Atrodo, tarsi būčiau gavęs didelę brangią dovaną, kurios vertę lemta suvokti žymiai vėliau, nuodugniai viską permąsčius“[133], savo užrašuose užfiksavo aktorius. Toks nenutrūkstantis santykis su unikaliausiu lietuvių kino režisieriumi pirmiausia yra susijęs su pačiais subtiliausiais profesiniais dalykais, šiuo atveju – su sugebėjimu įminti aktorinės psichologijos paslaptis. Kaip pats Adomaitis detalizavo: „Žalakevičius buvo artistas provokatorius. Kaip jis režisuodavo: pasikviesdavo į kokį kampą ir pradėdavo vaidinti temperamentingą nebylų spektaklį. Jis gestikuliuodavo, o iš šalies gal atrodydavo, kad labai išraiškingai kalba apie tai, koks neįprastas turi būti epizodas. O balso tai nebūdavo. Artistas klausydavo įsitempęs, apstulbęs, virtęs šaltu blynu, bet suprasdavo tik finale pašnibždom ištartus žodžius: „Supratai? Pabandom?“ Ir artistas sutrikęs eidavo bandyti.“[134] Su kino kritikais jis dalinosi prisiminimais, kaip Žalakevičius „nuplėšia nuo aktoriaus visas kaukes, smelkdamasis iki tavo esmės, kurios nė pats nežinai, kol galiausiai sukelia baisų vidinio nerimo pojūtį. Nerimas – tai gana nemalonu, bet tik tokioje būsenoje galima kurti, nes ramybė kūrybai yra mirtis. Tai gal ir yra atmosfera, kuriai labiausiai tinka apibūdinimas – kūrybinė.“[135] Aktorius pateisino ir režisieriaus kontrastingas būsenas: „Žalakevičius – agresyvus, despotiškas, reiklus. Blogiausia, kad nesupranti, ko jis nori. Nerišli greitakalbė, ekspresyvūs gestai, išraiškingos grimasos. Baimės įvaro kiek reikiant, klausti nedrįsti, bandai atspėti, pagauti... <...> Yra tik vienas kelias: tą nervą, nesusigaudymą pervesti į personažą. Ir, žiūrėk, išeina visai neblogai.“[136] Adomaičio akyse jis buvo „jautrus, kompleksuotas, pažeidžiamas. Ir labai ambicingas. Kita vertus, be ambicijų nebūsi menininku.“[137]

Adomaitis tapo lietuvių „kino veidu“, „vizitine kortele – iš pradžių tik Lietuvoje, o vėliau – jau ir svetur“[138] – tai pastebėjo ne tik lietuvių kritikai. Netgi savo sudėtingos kino karjeros pabaigoje jis išliko ne tik kuklus savo paties atžvilgiu, bet ir ištikimas savo „krikštatėviui“: „Buvo toks ypatingas Pabaltijo braižas, kuris stipriai pasireiškė režisieriaus Vytauto Žalakevičiaus filmuose, ypač filme „Niekas nenorėjo mirti“. Žalakevičius apibrėžė tam tikrą toną nacionalinėje kinematografijoje ir padarė įtaką kitiems mūsų režisieriams. Ir tai suteikė pagrindą kalbėti apie lietuvių režisūrinę ir netgi aktorinę mokyklą.“[139]

Adomaitį įvairiuose filmuose žiūri jau trečia žiūrovų karta. Pats aktorius iki šiol išskiria filmą „Niekas nenorėjo mirti“. Gal dėl to, kad jam atidavė labai daug, kad stengėsi iš visų

131 „Регимантас Адомайтис: судьба героя – судьба актёра“, *Экран*, 1981, май, с. 6.

132 *Ibid.*

133 Regimanto Adomaičio rankraštis, nedatuota.

134 Rūta Oginskaitė, „Sklandžiame kelyje buvo ir keistybių“, *Lietuvos rytas*, 2014-12-13, p. 23.

135 Neringa Jonušaitė, „Regimantas Adomaitis: „kūrybai būtinas nerimas...“, *op. cit.*, p. 17.

136 Audronė Jablonskienė, „Arbata devintą vakaro pas Regimantą Adomaitį“, *op. cit.*

137 *Ibid.*

138 Žr.: Saulius Macaitis. „Rupi kino duona“, *in*: Regimantas Adomaitis. *Mintys scenos paraštėse*, *op. cit.*, p. 104.

139 „Всегда быть в маске – сойдёшь с ума!“, *op. cit.*

Sergejus Lazo – Regimantas Adomaitis, Komarovskis – Ion Ungureanu, *Sergejus Lazo*, 1967

jėgų, kad nuo pat pradžių buvo stipriai prisirišęs prie Žalakevičiaus. Aktorius visą gyvenimą sekė informaciją apie šį filmą ir ypač sielojosi, kai po Nepriklausomybės atkūrimo ne kartą spaudoje išnirdavo išpuoliai prieš šį filmą. Adomaitis kiekviename savo interviu rasdavo galimybę ginti Žalakevičiaus pozicijas, o savo dienoraštyje rašė: „Kodėl Shakespeare'o niekas nekaltina neteisingu Anglijos ar Danijos pavaizdavimu? Tai pirma. O antra, kodėl mes užmirštame, kad 1965 metais jau vien pokario rezistencijos paminėjimo faktas buvo neregėtos drąsos dalykas. Ar tai nebuvo pakankama išpirka menininkui už kai kuriuos kompromisus? Beje, dažniausiai neišvengiamus, kitaip išvis nebūtume išvydę filmo ir dar giliau į užmaršti nukišę savo tautos tragediją. Ar tai būtų buvę geriau?.."[140]

Šimtai laiškų, sveikinimų, nuomonių po Lazo vaidmens Aleksandro Gordono filme „Sergejus Lazo" (1967). Šis vaidmuo atskleidė ir kitas Adomaičio aktorines puses. Vaidinti Sergejų Lazo Adomaičiui buvo įdomu, nes „visų pirma kėlė susidomėjimą šio labai savito herojaus – iš bajorų kilusio revoliucionieriaus – biografija, minties evoliucija, be to, viliojo galimybė su filmavimo grupe pasiekti Vladivostoką"[141].

Repetuodamas du spektaklius Vilniuje – „Altonos atsiskyrėlius" ir vėliau „Mindaugą", Adomaitis važinėjo į moldavų kinų studiją. Aktorius tuo metu buvo tik ką iš Kauno persikraustęs į Vilnių. Rodos, smulkmenos, bet daug ką nusakančios – septintojo dešimtmečio vidury viename iš savo laiškų jis džiaugėsi padidinta alga: „Nuo šiol gausiu net 85 rublius!" Tarp kitų aktoriaus archyve saugomų dokumentų gali atrasti pažymas, kuriose jis oficialiai patvirtinamas kaip vieno ar kito vaidmens atlikėjas įvairių kino studijų filmuose, nurodant,

140 Regimanto Adomaičio rankraštis, nedatuota.

141 „Prieš žiūrovą ir prieš objektyvą. Kalbėjosi Eustachijus Aukštikalnis", *Literatūra ir menas*, 1968-08-24, p. 11.

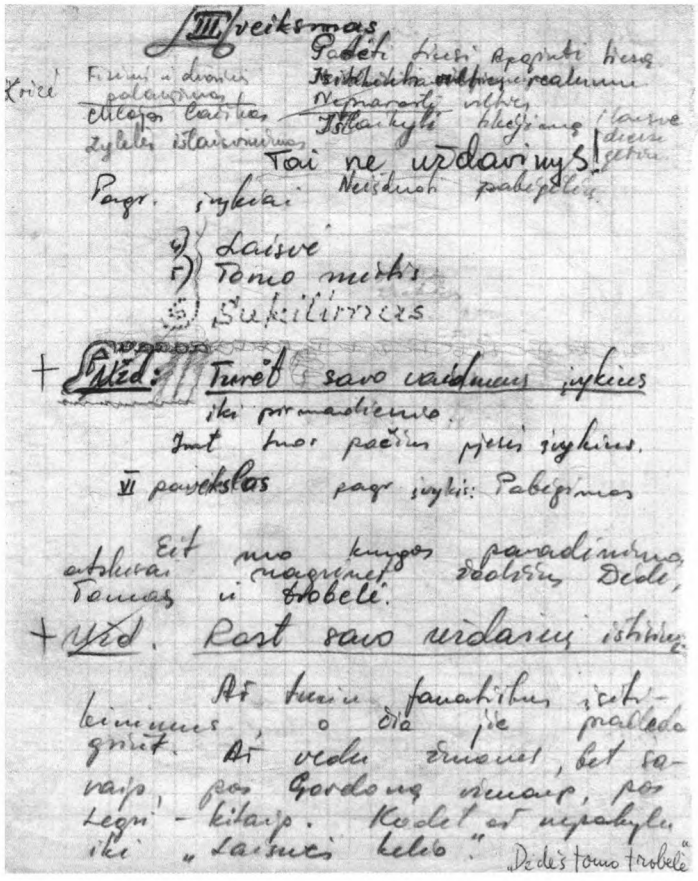

Iš užrašų sąsiuvinio, 1962

koks honoraras bus mokamas. Pavyzdžiui, Sergejaus Lazo vaidmuo įvertintas 25 rubliais už filmavimo dieną. Toks didelis teatro ir kino užmokesčio kontrastas galėjo Adomaitį į kiną pavilioti visiems laikams, bet aktorius liko ištikimas teatrui ir kino vaidmenis derino prie teatro, o ne atvirkščiai. Maža to, kylanti kino žvaigždė niekada nesipūtė, svarbiausia jam išliko vaidmens analizė. Jam buvo įdomūs ne tik paties sukurti vaidmenys, bet ir kūrybinė aplinka, visi kūrėjai. Ir, svarbiausia, pats kino kūrimo procesas: „Tik imk galvoti, kad esi geras aktorius ir viską gali – galas. Taip mano budrumą užliūliuodavo „Mosfilm“ režisieriai. Po kiekvieno dublio giria, žavisi, duoda visišką laisvę. O aktoriai – baisūs tinginiai. Tik atleisk vadeles – ir nuklys į lankas. <...> O rezultatai – prisiminti nesinori. Tuščiai praleistas laikas. Nebent viena kita įdomi pažintis. Dar prieš „Jausmus“ filmavausi Kišiniove „Sergejuje Lazo“. Režisierius [Aleksandr Gordon – aut.] – Andrejaus Tarkovskio sesers vyras, o Tarkovskis, po „Andrejaus Rubliovo“ bedarbis, atvažiavo padėti, pakoreguoti scenarijų. Sėdėdavome viešbučio balkone ir, čirškiant cikadoms, gerdavome raudonąjį vyną, užsikąsdami moldaviškais arbūzais. Tarkovskis ekspromtu perrašinėdavo atskiras scenarijaus vietas, lopydamas, kur nesueina. Idėjos jam kildavo čia pat.“[142]

Adomaitis ne kartą yra sakęs, kad aktorius kine vaidmens gali tik atsisakyti, bet ne jį pasirinkti. Bet kartais ir jam nepakakdavo valios atsisakyti to, kas siūloma: „Taip, pavyz-

142 Audronė Jablonskienė, „Arbata devintą vakaro pas Regimantą Adomaitį“, *op. cit.*

džiui, aš sutikau filmuotis prastame filme „Rytų koridorius“ (1968). <...> Ėmiausi jo labai abejodamas, bet mane skatino noras dar sykį išmėginti jėgas, įgyti daugiau patirties. Juk kino aktoriui, kaip ir balerinai, nuolat reikalingas trenažas. Deja, mano viltys nepasiteisino. Jau daugybė scenarijaus trūkumų turėjo mane priversti atsisakyti dalyvauti šiame filme.“[143] Tai buvo gera pamoka ateičiai, tuo labiau kad aktorius nuo pat savo kūrybos pradžios buvo puikus analitikas, taikliai pastebėdavęs pražūtingą properšą, kada filmuose pasibaigia meninė sfera ir prasideda kita – gamybinių klausimų analizė. O kur atsiranda tokia riba, ten pasibaigia ir charakterio vystymasis. Kuriant vaidmenį aktoriui labai svarbu surasti siūlo galiuką ir jį tempti. Ir kaip sunku, jei tas galiukas būna neatrastas.“[144]

Per kraštus besiliejanti jaunystė, energija, skausmas ir įniršis buvo su kaupu naudojami pirmųjų Adomaičio režisierių. Jo herojų emocijų protrūkiai leido nuspėti šio aktoriaus didžiulę vidinę jėgą, reikalingą kuriant ir sudėtingus vaidmenis, ir kino meną apskritai. Svarbiausia, šis aktoriaus emocingumas buvo pastebėtas žiūrovų, Adomaitis tapo populiarus ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje. Į Lietuvos nacionalinį dramos teatrą iki šiol atklysta laiškai nepažįstamųjų, kuriuose nostalgiškai prabylama į aktorių. (Pvz.: „Laba diena, teatro administracija! Prašome perduoti šitą laišką gerbiamam Regimantui Adomaičiui. Gerbiamas aktoriau! Sveikinam Jus su gražiu jubiliejumi! Linkime daug laimės, sėkmės, stiprios sveikatos ir kūrybingų metų. Su malonumu žiūrim filmus, kuriuose jūs vaidinote, ir esame įsitikinę, kad jūs aktorius – pavyzdys kelioms aktorių kartoms. Su pagarba, Audra Potapova 2012 02 01.“)

Adomaitį kino verpetai įtraukė visiems laikams. Nors pagrindine savo stichija laikė teatrą, jis nuolat pasiilgdavo kino. Vien dėl to aktorius sutikdavo vaidinti ne vien didelius, bet ir mažesnius vaidmenis. Toks menininko elgesys atskleidžia jo atvirumą eksperimentams, norą atrasti savo dar neišbandytas kūrybines galimybes. Sukūręs pirmuosius vaidmenis, Adomaitis lygino teatro ir kino aktoriaus darbo ypatybes, kartu prisipažindamas, kad siekia būti universaliu aktoriumi: „Filmuojantis nuolatos tenka kažko laukti, ir neveiklumas slegia. Aktorius dirba tik iš malonumo, kurį teikia vaidyba, o kine gali ant pirštų suskaičiuoti retas, laukime beskęstančias, tikro pasitenkinimo minutes. Turbūt niekad neįprasiu prie paties filmavimo proceso: neišvengiamo minčių srovės, psichologinių ryšių trūkinėjimo, gyvenimo skaidymo į smulkiausius epizodus, kurių seka dažnai priklauso nuo netikėčiausių aplinkybių. <...> Mano manymu, vaidinimo teatre ir kine technikos artėja. Kažkokių bendrų taisyklių, aišku, negali būti, bet manau, kad kinas daug duoda teatrui, o teatras – kinui. <...> Teatre ir kine man dažniau kliūva „žydrieji“, herojiniai vaidmenys. Matyt, to priežastis yra mano išoriniai duomenys. O man pačiam atrodo, kad mano amplua – niekšai ir išdavikai. Charakteriniai vaidmenys reikalauja groteskiškos plastikos, o šia kryptimi man ir norėtųsi dirbti.“[145]

Kritikams sunkiai sekėsi įminti mįslę, kas lėmė, kad Adomaitis tapo pagrindiniu tuometinio Akademinio dramos teatro aktoriumi ir vienu įdomiausių kino aktorių Lietuvoje? Jie stebėjosi tokiu kritišku aktoriaus požiūriu į kiną, bet jis atskleidė kūrėjo susitelkimą į

143 „Prieš žiūrovą ir prieš objektyvą“, *op. cit.*

144 Žr.: Регимантас Адомайтис, „Простота – не простоватость“, *Искусство кино*, 1970, № 2, с. 127.

145 „Regimantas Adomaitis: aktoriaus kūnas – draugas ir priešas. Kalbėjosi Irina Šleivienė“, *Kultūros barai*, 1973, Nr. 3, p. 20, 23.

esminius dalykus, o ne į fasadinę profesijos pusę. Begalinis reiklumas sau tapo neatsiejamu nuo reiklumo kitiems.

Ankstyvuosius savo filmus Adomaitis vertino su išlygom, suvokdamas, kad aktorius turi sugebėti maksimaliai valdyti savo profesinį arsenalą: „Tragediją vaidinant teatre, negalima jos kartoti filmavimo aikštelėje."[146] Jis suvokė, kad būti geru aktoriumi įmanoma tik tuomet, jei esi sukaupęs nemažą gyvenimišką patirtį, jei valdai emocijas, jausmus. „Visa tai turi būti perdirbta pasąmonės ir tik tokia medžiaga tinka menui, tik tuomet įgyta patirtis įgauna visai kitą kokybę."[147] Jau sukūręs pirmuosius kino vaidmenis Adomaitis „guodėsi": „Aš sunkiai priprantu prie filmavimo technologijos. Filmas filmuojamas epizodais. Epizodų eiliškumas dažniausiai nenuoseklus. Neišvengiamas minčių tėkmės, psichologinių būsenų, ryšių trūkinėjimas. Vidinis paveikslo gyvenimas skaidosi. Visa tai iš aktoriaus reikalauja papildomų pastangų, kad galėtum vaidindamas gyventi natūralų gyvenimą. Ir čia man padeda mano metodas, kurio aš mokiausi teatrinėj scenoj. Aš negaliu vaidinti, kol nesudarau savo paveikslo linijos, linijos prielaidų ir įrodymų, kol man neaiškus mano santykis su žmogumi, į kurį persikūniju, kol aš netapau jo nešališku teisėju."[148]

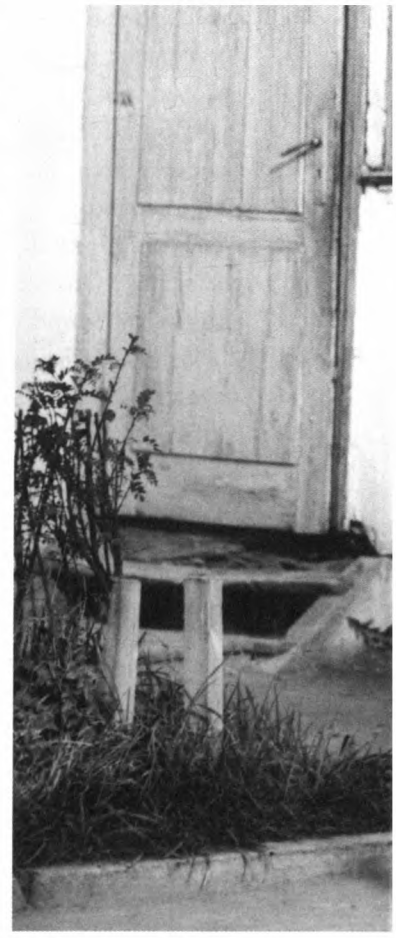

Bronius, *Suaugusių žmonių žaidimai*, 1967

XX a. septintojo dešimtmečio pabaigoje kino kritikai bandė daryti išvadas, kad nesutampa Adomaičio herojų vidus ir išorė. Bet jau pirmasis dešimtmetis, pirmieji kino vaidmenys leido manyti, kad tik protingo režisieriaus rankose holivudiniu grožiu apdovanotas aktorius taip pat gali būti įdomus. Aktorius per metus sukurdavo po vieną ar po du kino vaidmenis, ir visi jie išsiskyrė ne tik įvairove, bet ir charakterių ryškumu bei sudėtingumu. O tylos pauzėse, į kurias dažnai Adomaitį „panardindavo" režisieriai, „pulsavo" turtingas personažo vidinis gyvenimas. Šio aktoriaus galia – akyse, kaktos raukšlėse, visoje kūno plastikoje... Mąstant apie Adomaičio vis augančią vaidmenų amplitudę, kartais net sunku įsivaizduoti, kad juos įkūnijo vienas aktorius, tai – skirtingų laikmečių, skirtingų charakterių, patys įvairiausi vyrų tipai. Tokia stipri šio aktoriaus kino įtaiga nuspalvino jo visą kūrybinį gyvenimą.

Nors Adomaitis priklausė prie tų aktorių, kurie pripažino aktoriaus amplua egzistavimą, tačiau jis sakė: „Dažniausiai aktorius siekia sulaužyti savo amplua rėmus, dažnai jam primestus."[149] Adomaičio brandžiausi vaidmenys sukurti tuo metu, kai virė nemažai diskusijų apie „režisieriaus" ir „aktoriaus" kinematografą. Tarytum nuo to priklauso aktoriaus likimas. Adomaitis pripažino, kad jo pagrindinė sritis – autorinis kinematografas. „Aš galvo-

146 Regimanto Adomaičio rankraštis, nedatuota.

147 Regimanto Adomaičio rankraštis, nedatuota.

148 Алберт Кейнас, *Регимантас Адомайтис. Актёры советского кино:* буклет, Москва: Союз кинематографистов СССР, 1970, с. 8.

149 „Регимантас Адомайтис: судьба героя – судьба актёра", *op. cit.*, с. 7.

ju: kas autorius, tas ir siūlo savo žaidimo taisykles. Svarbu, kad meno kūrinį kurtų bendraminčiai, sutinkantys ne tik dėl būsimo filmo ar spektaklio esmės, bet dėl kūrybinio darbo mechanizmo. Jeigu aktorius jaučia, kad nori ir gali būti autorius ne tik savo vaidmens, tai jo valioje tapti režisieriumi: Vasilijaus Šukšino ir Nikitos Michalkovo likimai – įtikinantys pavyzdžiai. Bet jeigu jis save suvokia kaip aktorių, tuomet jis režisieriui privalo padėti, o ne kliudyti. Kita medalio pusė, jo režisierius turi aktorių suvokti kaip smuiką ir smuikininką vienu metu. Šiuo instrumentu galima groti geriau, blogiau, bet jį sustyguoti, kad skambėtų kaip violončelė, negalima – stygos persitemps. Čia aktorinė autorystė. Ir režisieriai tai turi prisiminti."[150]

Tokie aktoriaus svarstymai kilo po filmų „Suaugusių žmonių žaidimai" (1967), „Vyrų vasara" (1970), „Akmuo ant akmens" (1971), kuriuose jis netapo „ryškiausiu šviesuliu", bet išsiskyrė savo vyrišku žavesiu. Adomaitis vaidino „laisvai, psichologiškai tiksliai, galima sakyti, net elegantiškai"[151]. Jo Bronius „Suaugusių žmonių žaidimuose" – tai provincijos Kazanova, „patrauklia šypsena kerintis sutiktas moteris, per gyvenimą einantis lengvai, be

150 Regimanto Adomaičio rankraštis, nedatuota.

151 Juozas Daujotas, „Regimantas Adomaitis šiandien, vakar, rytoj...", *Kinas*, 1974, Nr. 12, p. 14.

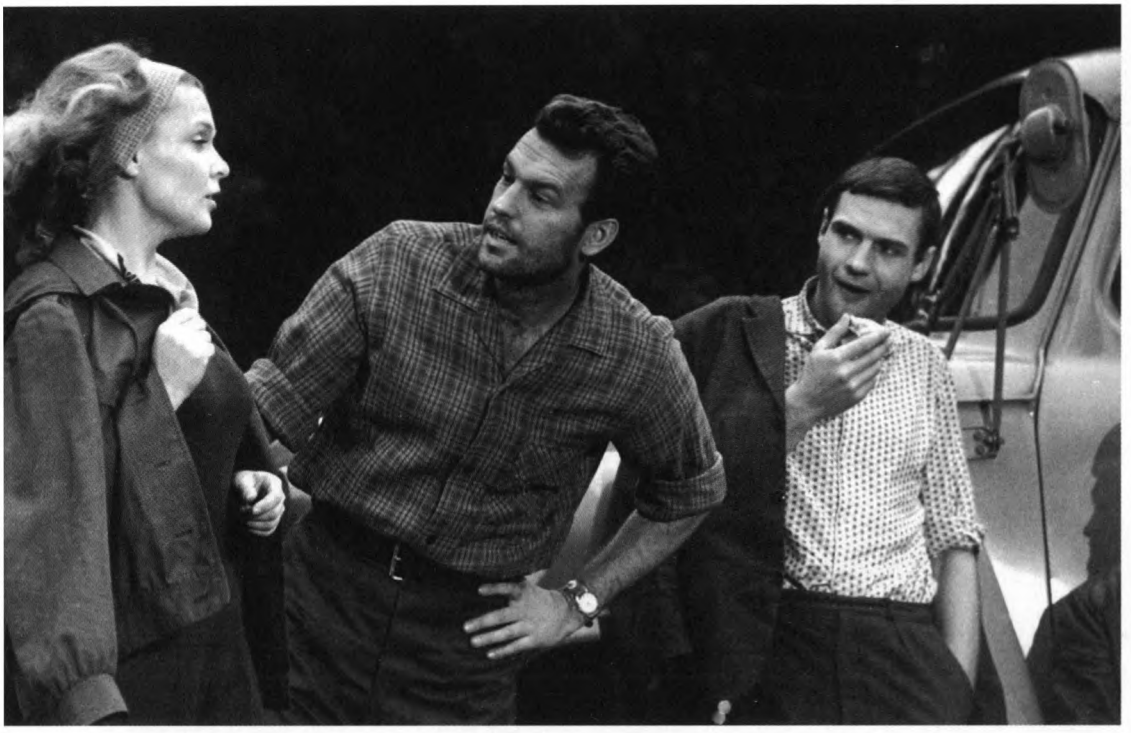

Regina – Eugenija Pleškytė, Bronius – Regimantas Adomaitis, *Suaugusių žmonių žaidimai*, 1967

jokių moralinių skrupulų ar kompleksų“[152], o mokyklos ūkvedys Augustinas „Vyrų vasaroje“ – „toks minkštabūdis, švelnus, su vos pastebimomis vyriškumo prošvaistėmis, nepaprastai šiltas, šiek tiek graudokas ir labai žmogiškas nevykėlis, jog stebiesi, kaip kartais įprastinis amplua gali apriboti talentingo artisto galimybes“[153]. Nors ir filmui „Akmuo ant akmens“ Adomaičio Grafas suteikė daug naujų spalvų, kaip pažymėjo kino apžvalgininkas Juozas Daujotas, aktorius „būdamas visada nepaprastai reiklus sau, gana kritiškai vertino šį darbą, jo paties žodžiais tariant, „nenori net prisiminti Grafo“, vis tik jis nebuvo vien pasyvus režisieriaus valios vykdytojas, o pasirodė kaip kūrybingas, ieškantis menininkas“[154]. Laiminga Regimanto Adomaičio „žvaigždė“, neatsiejamai surišusi jį su talentingu režisieriumi Vytautu Žalakevičiumi, netrukus suvedė aktorių su dar vienu režisieriumi, palikusiu jo kūrybinėje biografijoje gilų pėdsaką, davusiu jam be galo didelę gyvenimiškos patirties ir meistriškumo pamoką – Grigorijumi Kozincevu. Po visame pasaulyje išgarsėjusių filmų „Don Kichotas“, „Hamletas“ ir kitų Adomaitį jis pakvietė vaidinti Edmundą filme „Karalius Lyras“ (1971) pagal Williamo Shakespeare'o dramą.

Filmo pastabose režisierius rašė: „Gamtos ir laiko sampratos, paprastai Shakespeare'o poetikoje konfliktuojančios, Edmundo filosofijoje sudaro savotišką vienį. Edmundas šlovina ir audringą gamtą, kurioje nėra įstatymų, ir geležies amžiaus įsakus.“[155] Gali pasirodyti

152 *Ibid.*

153 *Ibid.*

154 *Ibid.*

155 Григорий Козинцев, *Собрание сочинений в пяти томах*, Ленинград: Искусство, 1983, т. 3 с. 273–274.

Edmundas, *Karalius Lyras*, 1971

keista, kad tokiam vaidmeniui Kozincevas pasikvietė Adomaitį – patrauklų užkrečiančio temperamento aktorių. Ir Adomaitis tyrė Shakespeare'o Edmundą – šį jaunesnįjį Ričardo III dvynį – psichologinio meno priemonėmis. Tačiau būtent toks atlikėjas ir galėjo sukurti sudėtingą paveikslą. Režisierius šį analitinį Adomaičio bruožą itin vertino ir ne kartą pabrėžė, kad dirbti su juo įdomu ir lengva. Prisimindamas sudėtingiausius filmo kadrus, jis pasakojo: „Adomaitis po kiekvieno kadro vos atgaudavo kvapą, ilgai žingsniuodavo po aikštelę, dar vis neatsitokėdamas. Tik taip ir galima suvaidinti Edmundo mirtį (tikriau, praregėjimo akimirką prieš mirtį).“[156] Filme „montažas“ kontrastinių jausmų, kuriuos aktorius visą kūrybinį gyvenimą itin vertino, buvo pakeltas iki šekspyriškų aistrų. Kritikai šį vaidmenį pripažino kaip vieną iš stipriausių ir lygino jį su Adomaičio sukurtu Lokio personažu filme „Niekas nenorėjo mirti“, o pats aktorius – su Justino Marcinkevičiaus Mindaugu, kurį jis įkūnijo to paties pavadinimo spektaklyje Lietuvos valstybiniame akademiniame dramos teatre. Adomaičiui buvo svarbu iš vidaus atverti sudėtingų personažų likimus.[157]

Yra piktadariai ir „piktadariai“. Edmundas pagal Adomaičio interpretaciją – piktadarys visa savo esybe. Tačiau tai – ir sudėtingas žmogiškasis charakteris su heroizmo pradmenimis, įtvirtinantis save gyvenime drąsiai ir beatodairiškai. Aktorius labai ryškiai atskleidžia nerealizavusio savęs herojaus tragizmą. Antiherojaus žlugimą. Kino tyrinėtojas Skirmantas

156 Skirmantas Valiulis, *TSRS liaudies artistas Regimantas Adomaitis:* bukletas, Vilnius: LTSR meno darbuotojų rūmai, Lietuvos kinematografininkų sąjunga, 1986, p. 1.

157 Žr.: Нея Зоркая, *op. cit.*, c. 5.

Valiulis rašė: „Rūškanoje „Karaliaus Lyro“ atmosferoje R. Adomaičio Edmundas – drąsus, temperamentingas, tvirtai siekiantis tobulumo herojus. Istorija pučia į bures, tad praregėjimas turi būti itin tragiškas tą paskutinę gyvenimo minutę, kai viskas paaukota kovai dėl... nieko.“[158] Tai energingas ir įžūlus garbėtroška, kunkuliuojančios ir nesuvaldomos prigimties. Paniekinęs visus žmogiškuosius ryšius, Edmundas nesusimąstydamas žengia per lavonus. Ir tuo pat metu jausmų jėga ir aštrumu, gigantišku aistrų stiprumu tai buvo įdomus šekspyriškas charakteris.

„Subjektyvi aktoriaus kamera“ būtina, kad veiksmas ekrane įgytų gyvenimiškumą, kurio ieškojo kūrėjai. Kozincevo „stambus“ vieno vaidmens planas įėjo į bendrą tragedijos planą, kur asmeniškos individualios pastangos – tegul ir nuoširdžiausios, ir labiausiai viduje pateisintos – realizuojamos per poelgius bei jų katastrofiškas pasekmes, kur Edmundo tikslas ir priemonės užėmė savo kraupią vietą amžiaus panoramoje ir tapo jo išraiška.

Adomaitis „Karaliaus Lyro“ filmavimą laikė išskirtiniu ir dažname interviu jam skyrė nemažai dėmesio, netgi gretino du režisierius – Kozincevą ir Žalakevičių: „Šiame filme dirbau su džiaugsmu – sąlytis su Šekspyru, su didele dramaturgija, su šekspyriškomis aistromis, su įdomia režisieriaus G. Kozincevo asmenybe. Tai didelės erudicijos, plačių pažiūrų žmogus, matyt, būtent todėl labai tolerantiškas aktoriams, su kuriais dirba. Kurdamas Edmundą, esmėje viską dariau taip, kaip pats supratau ir norėjau, režisieriaus diktatūra beveik visai nebuvo jaučiama. Tačiau anaiptol nesu nusiteikęs prieš vadinamą režisierių-despotą – nei kine, nei teatre. Tegul tik būna protingų ir talentingų „diktatorių“ su savo tvirtom pažiūrom į gyvenimą ir meną, su savais kūrybiniais siekiais, šiuolaikišku formos pajautimu ir valdymu, tokių kaip Vytautas Žalakevičius.“[159]

Kritikas Laimonas Tapinas knygoje „Laiškanešys, pasiklydęs dykumoje. Vytauto Žalakevičiaus gyvenimo ir kūrybos pėdsakais“ prisimena savo dalyvavimą „Lenfilmo“ kino studijoje 1969 metais vykusioje „Karaliaus Lyro“ repeticijoje. Pastebėjęs, kad Adomaičiui ne sykį teko kartoti dublius, jis režisieriaus paklausė: „Mūsų Adomaičiui, regis, nelabai sekasi?“ Kozincevas, pakėlęs savo gauruotus antakius, atsakė: „Iš kur jūs ištraukėt? Atvirkščiai, jis dirba labai tiksliai ir kūrybingai. O dubliai – be jų neapsieina joks aktorius, toks mūsų darbas.“[160] Po filmavimo Tapinas paprašė Adomaičio paaiškinti, kas sudaro aktoriaus kūrybą, kai per filmavimą jam neleidžiama improvizuoti. Į šį klausimą tuomet dar jaunas aktorius atsakė: „Matai, aš nesu tikras, ar kino aktoriaus darbą išvis galima vadinti kūryba... Kai kuriose šalyse aktoriai vadinami tiesiog atlikėjais. Ir tai visai teisinga. Tikras kūrėjas yra dramaturgas ir režisierius. Ir jeigu pastarasis žino, ko nori, mato ne tik atskirą sceną, bet ir filmą, kokia prasmė aktoriui, kuris gali būti apgalvojęs tik mažytį filmo gabaliuką, vieną scenelę, kištis su savo improvizacijomis. Man, tarkim, pakanka to, kad pasiseka tiksliai ir natūraliai įvykdyti režisieriaus sumanymą... O Kozincevas puikiai žino, ko nori vienoje ar kitoje scenoje.“[161]

Savo užrašuose Adomaitis rašė: „Visam likusiam gyvenimui įsiminiau šį filmą. Jis prasidėjo tuomet, kai G. Kozincevas nuosekliai mums papasakojo, kaip jis suvokia šią tragediją,

158 Skirmantas Valiulis, *op. cit.*

159 „R. Adomaitis: įvairūs žmonės, įvairūs charakteriai“, *op. cit.*, p. 9.

160 Laimonas Tapinas. *Laiškanešys, pasiklydęs dykumoje... op. cit.*, p. 204.

161 *Ibid.*

išanalizavo kiekvieną vaidmenį. Tokiu būdu pasitikėjęs aktoriumi, tarytum pakvietė tapti bendraautoriu. Repetuodamas Edmundo vaidmenį prieš kamerą turėjau perskaityti ilgą monologą. Pradėjau pakiliai, garsiai, o Kozincevas vis ramino: „Tyliau, tyliau! Kalbėkite sau! Vien tik sau! (Teatre tai būtų neįmanoma.) Ir tik tuomet, kai savo intonaciją sušvelninau, kaip sakoma, iki nulio ir susikaupiau iki maksimumo, Kozincevas pasakė: „Gerai!" Nuo to, ar operatorius galvoja apie atlikėją, priklauso atlikėjo savijauta ir jo vaidmens piešinys. Prisimenu, kaip sunkiai man sekėsi dvikovos scena „Karaliuje Lyre". Prieš kamerą fechtuotis be nuolatinių treniruočių ir taip sunku, o čia pirmą kartą teko kautis kardais. Mus mokė senas scenos judesio meistras Ivanas Kochas. Pradėjome nuo pirmųjų žingsnių, dirbome daug, nes atsiliepė prastas kūno paruošimas. Ir labai nustebau, ekrane pamatęs save puikiai valdantį kardą! Taip mūšį nufilmavo operatorius Jonas Gricius. Tik jis negalėjo ištaisyti kito dalyko – mano herojaus eisenos (Edmundas nuolat balne, tai turi matytis ir iš jo vaikščiojimo manieros). Deja, savo klaidą pastebėjau vėlai, kai filmas jau buvo baigtas."[162]

***

Adomaitis kėsinasi į Adomaitį – tai tipiška Adomaičio būsena. Tai nuolatinė būsena žmogaus, be paliovos ieškančio *kažko* naujo, dar neatrasto, siekiančio prisiliesti prie neatpažintų gyvenimo sluoksnių. Aktoriui buvo įdomu tyrinėti žmogaus vidines būsenas, žmogaus, kuris neatranda savo kranto, kuris „savas tarp svetimų, svetimas tarp savų", atsakyti į klausimą, dėl ko realus gyvenimas jį nuolat laužo? Vokiečių režisieriaus Günterio Reischo pasiūlytas pagrindinis Volco vaidmuo to paties pavadinimo filme („Volcas", 1973) ir buvo tai, ko siekė Adomaitis. Nors lietuvių kritikai šį filmą laikė ne itin pasisekusiu, aktorius manė kitaip. Dramaturginės medžiagos nevisavertiškumu jis nesiskundė, pripažindamas Volcą vienu mylimiausių savo vaidmenų. Kino kritikas Saulius Macaitis rašė: „Lietuvių aktorius puikiai perteikia Volco vitališkumą, nesutvardomą aktyvios veiklos troškimą ir greta – jo visišką infanti-

Filmo „Volcas" scenografijos detalė – plakatas su Regimanto Adomaičio-Volco nuotrauka, kuriame už jo galvą žadama 100 000 markių, 1973

162 Regimanto Adomaičio rankraštis, nedatuota.

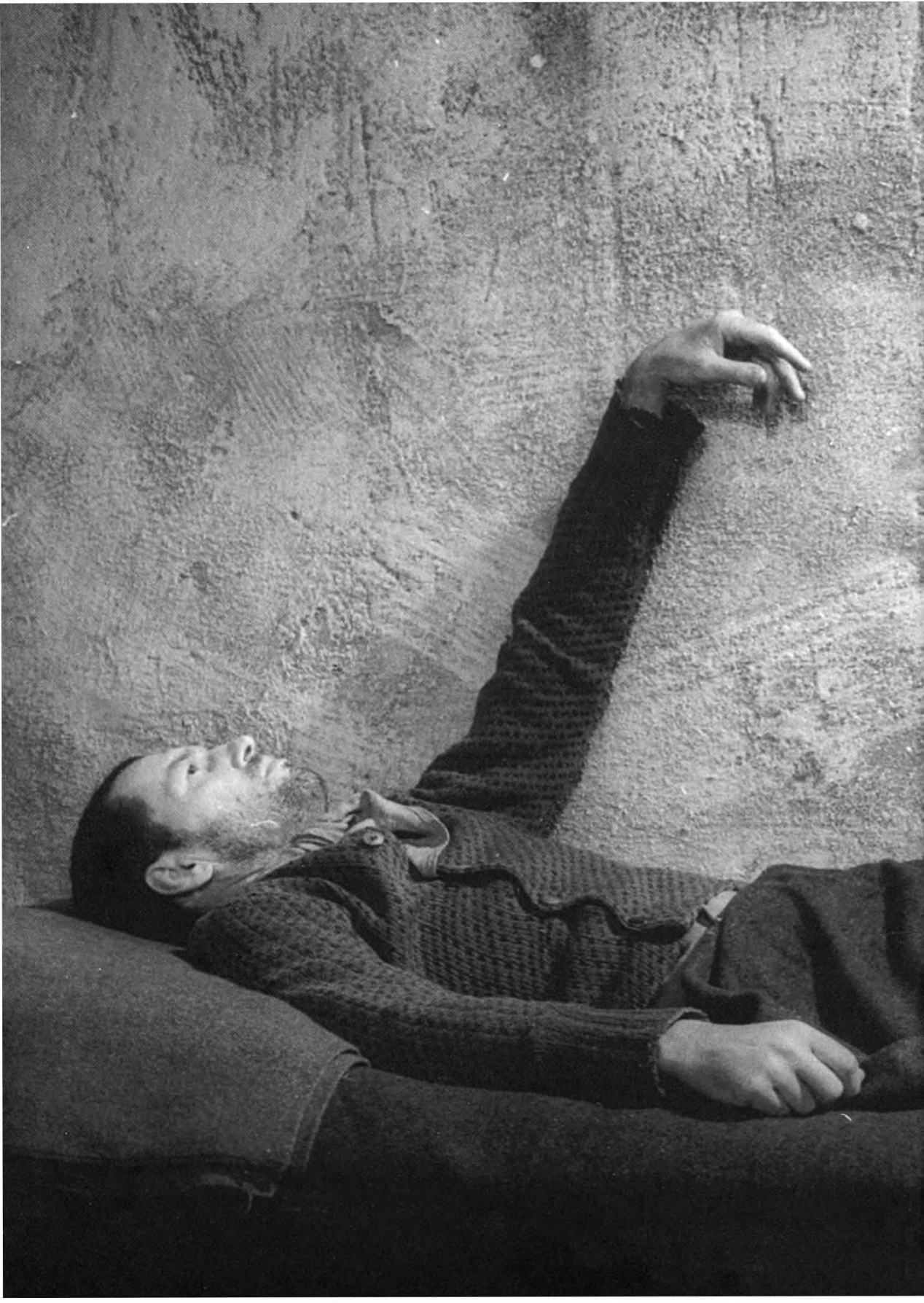

Volcas, *Volcas*, 1973

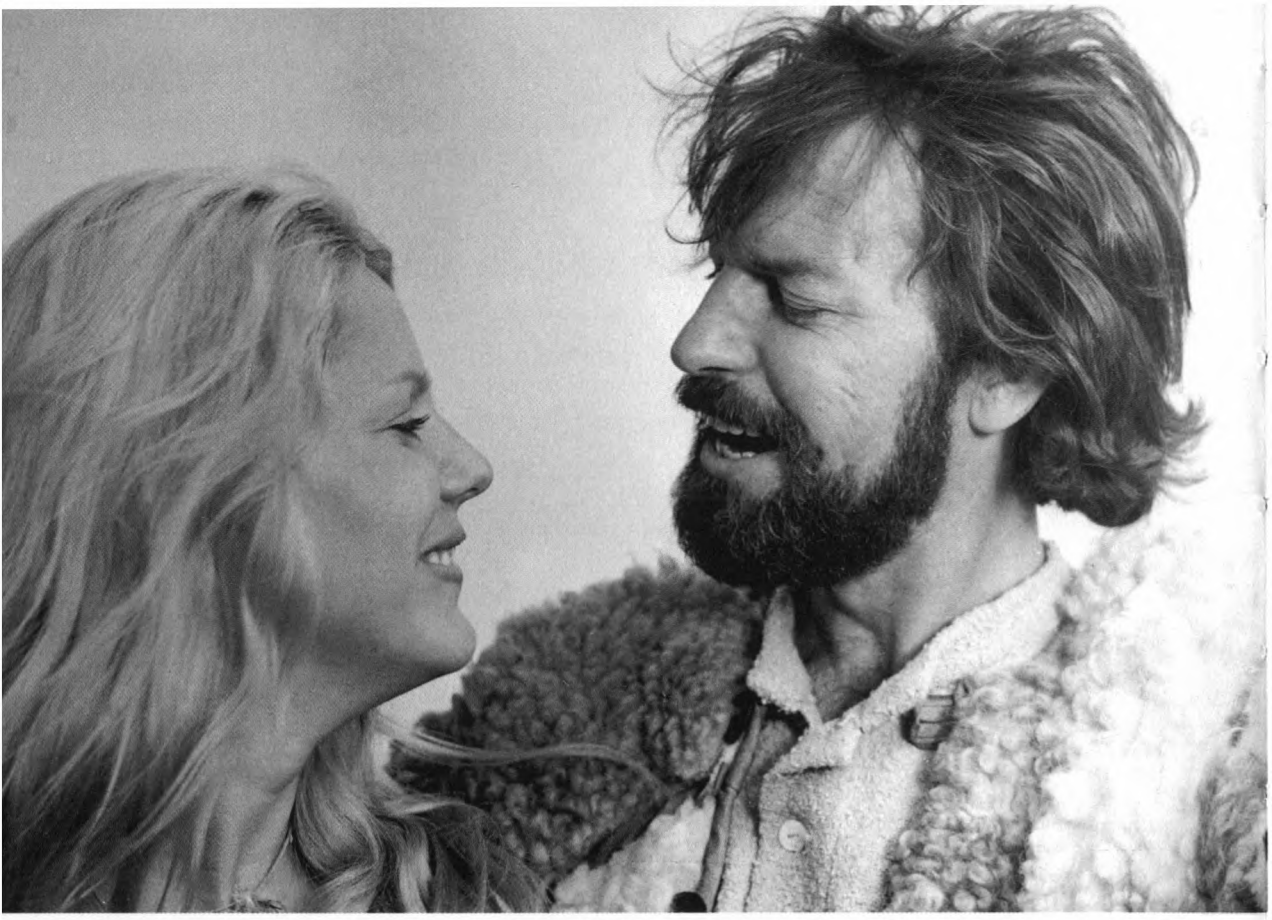

Jurga – Vaiva Mainelytė, Girdvainis – Regimantas Adomaitis, *Velnio nuotaka*, 1974

lizmą, saviveikliniais būdais atstatant teisingumą, visiškai nesugebant blaiviai įvertinti savo pergalių reliatyvumo, įsivaizduojant save tikruoju ir vieninteliu žmonijos gelbėtoju. <...> Adomaitis labai subtiliai analizuoja šią maištingą, taip prie nieko ir nepripratusią sielą, palaipsniui tirštindamas dramatines spalvas, vesdamas kad ir labai patrauklų savo herojų prie neišvengiamo vidinio pralaimėjimo."[163]

Į visai kitokį pasaulį Adomaitis pateko filmuodamasis pirmajame lietuviškame miuzikle, Arūno Žebriūno filme „Velnio nuotaka" (1974). Viename interviu režisierius prasitarė: „Statydamas „Velnio nuotaką", beveik pamiršau, kad reikia naudotis scenarijumi. Dažnai tekdavo atmesti iš anksto sumanytus variantus, čia pat ieškoti naujų sprendimų, trumpinti netgi muzikines temas."[164] Ir visa tai Žebriūnas darė vien dėl aktorių, „kurie sąlygiškame, muzikiniame filme jautėsi lyg savo stichijoje"[165]. Šokantys ir dainuojantys, plastiški ir muzikalūs, jie puikiai perteikė romantinę savo personažų prigimtį. Vaivos Mainelytės Jurga ir Regimanto Adomaičio Girdvainis spinduliavo pakilumą, laisvę, savo išdidžią prigimtį. Gamtos apdovanoti aktoriai ne tik nušvito grožiu, bet ir tapo Lietuvos kino simboliais.

Siautulingos jėgos kupinas Girdvainis – tai ne vien aktoriaus vitališkos prigimties iš-

163 Saulius Macaitis, „Volcas. Avantiūrizmo tragikomedija", *Kinas*, 1981, Nr. 8, p. 13.

164 Neringa Jonušaitė, „Kelyje į ekraną „Velnio nuotaka", *Savaitės ekranas*, 1974-12-30–1975-01-05, p. 4.

165 *Ibid.*

dava. Juk įsigilinus į aktoriaus-kūrėjo situaciją gali suprasti, kad menininkui visada svarbu save išreikšti. Tačiau šis procesas nėra toks paprastas: pakankamai dažnai nors ir visiškai save išreiškęs, kūrėjas nepasiekia žymesnio rezultato, nes nelabai turi ką išreikšti. Adomaičiui niekada tai negrėsė. Visų jo herojų ištikimybė savajam pašaukimui rėmėsi nepalyginamai svarbesniu dvasiniu pagrindu – kompromiso nepažįstančiu *moraliniu* tyrumu. Poetiški „Velnio nuotakos" momentai susilieja su Girdvainio pasauliu, rodos, ne kamera, valdoma operatoriaus Algimanto Mockaus, o Adomaičio skvarbus žvilgsnis fiksuoja harmonijos ir šėlsmo pritvinkusį pasaulį. Apie kitokio darbo pobūdį aktorius pasakoja: „A. Žebriūnas ilgai galvodavo, ruošdavosi. Jis kruopščiai surežisuodavo aplinką, atmosferą ir tada į kadrą įleisdavo aktorių, visiškai juo pasitikėdamas. Jis nesikišo į aktoriaus vidų."[166] Režisieriui buvo svarbu apibendrinimai, filosofiniai apmąstymai, „poetinis kinas, tai pakylėtų (nepamanykite, kad egzaltuotų) jausmų kinas"[167]. Tokiomis aplinkybėmis reikšmingi buvo aktoriaus psichofiziniai duomenys. Ir nors Macaitis Girdvainį pavadino deklaratyviu, ne itin atitinkančiu realų atlikėjo amžių[168], šiame lietuvių miuzikle lietuvių tautos sąmonėje jis išliks tiek pat paveikus kaip koks amerikiečių dainininkas ir aktorius Tedas Neeley Andrew Lloydo Webberio kūriny „Jėzus Kristus superžvaigždė". Jau daugiau nei keturis dešimtmečius kiekvienais metais lietuvių spauda randa progą priminti apie šį filmą: „Visi žiūrėjo kvapą užgniaužę, o moterys svaigo nuo Adomaičio grožio"[169] ar panašiai.

Atskirą kūrybinės biografijos skyrių sudaro Adomaičio vaidmenys režisieriaus Almanto Grikevičiaus filmuose: aukščiau minėtas Kasparas („Jausmai", kartu su Algirdu Dausa, 1968), Povilas Baibokas („Sadūto tūto", 1974), Adomas Vainoras („Sodybų tuštėjimo metas", 1976), Fišeris („Veidas taikinyje", 1979), Buckus („Faktas", 1980). „Nelengva surasti tarp šių personažų sąlyčio taškus, bet, teigdami paties režisieriaus mintis apie gyvenimą ir žmones, Adomaičio herojai čia įkūnijo dramatišką žmogaus kovą su pačiu savimi, su savo likimu, savo tikėjimu. Mes susitinkame su jais, kai istorijos verpetai valingai įsuka į savo sūkurį ir Kasparą, ir Adomą, ir Buckų, įsakmiai reikalaudami žingsnio, poelgio, pasirinkimo. Tokį ąžuolą negi aplenks vėjai! Šie vaidmenys, paremti nacionaline charakterio tradicija, leido Adomaičiui sukurti sodrų buitinį piešinį, gaivališką gyvenimo pilnatvės pojūtį derinti su prislopintomis vidinio nerimo intonacijomis."[170]

Adomaičiui kino „rūbas" pritiko nuo pat pradžios ir dėl visai paprastos priežasties: priklausydamas prie tylesnių, uždaresnių aktorių kategorijos, jis patvirtino aksiomą, jog pauzės svarbesnės už žodžius, minutės tylos – svarbesnės už ilgus dialogus. Šie pagrindiniai kino principai tapo aktoriaus varomąja jėga. Ir nors Adomaičio biografijoje dominuoja „herojiniai", kino fabulas nulemiantys vaidmenys, pirmiausia jis išsiskiria „tyliąja" vaidyba.

Kodėl lietuvių režisierių filmuose Adomaitis tapo vienu iš įdomiausių aktorių? Taip yra dėl to, kad jis visais atvejais sugebėjo išplėsti savo kuriamų personažų ribas, suteikdamas jiems netikėtas ir visam filmui reikšmingas prasmes. Geriausias įrodymas – Kasparo

166 Rūta Oginskaitė, „Sklandžiame kelyje buvo ir keistybių", *op. cit.*

167 „Arūnas Žebriūnas: „Įteisinti savo mąstymą mene..." Kalbėjosi Neringa Jonušaitė", *Kinas*, 1980, Nr. 8, p. 10.

168 Žr.: Saulius Macaitis, „Rupi kino duona", *op. cit.*, p. 106.

169 „Našlaujančio Regimanto Adomaičio gyvenime – vis daugiau tamsių spalvų", http://www.delfi.lt/klubas/tv/naslaujancio-regimanto-adomaicio-gyvenime-vis-daugiau-tamsiu-spalvu.d?id=51197113.

170 Neringa Jonušaitė, „Regimantas Adomaitis: „kūrybai būtinas nerimas...", *op. cit.*, p. 17.

Kasparas – Regimantas Adomaitis, Janė – Eugenija Bajorytė, *Jausmai*, 1968

vaidmuo filme „Jausmai“ (1968). Čia aktoriui iškilo kur kas sudėtingesni uždaviniai. Jo personažo Kasparo gyvenimas – tai ne vien kova už savo ir dvynukų egzistenciją žiauriais vokiečių okupacijos metais, tai ir kelias į save, į savęs atradimą. Kai, persikėlęs per marias pas savo dvynį brolį Andrių, tarybinio milicininko paklaustas: „Tu juk mūsiškis!“, Kasparas atsako: „Nežinau“, jis iš tikrųjų nežino. Jam rūpi kaip nors išgyventi, kol bus išvyti vokiečiai ir jis galės vėl grįžti į aną krantą, po savo pastoge. Tačiau per visą karą išlikęs didžiųjų kautynių nuošalėje, Kasparas, stebėdamas aplinką ir žmones, padaro išvadas. Lemtingoje susirėmimo su emigrantais scenoje Kasparas jau žino, kieno jis pusėje.

Ne vienas kino apžvalgininkas Adomaičio Kasparą išskyrė kaip vieną „ryškiausių ir patraukliausių filmo personažų. Tik pasirodžius jam ekrane, iš karto pajunti, kad čia aktorius, ne vien puikiai įvaldęs savo personažo plastinį piešinį, bet ir sugebantis giliai mąstyti, išjausti iki galo savo nebylų skausmą, nebylų rūpestį ir nebylią ištikimybę savo krantui, savo darbui, savo moteriai.“[171] Tai uždaras, santūrus, mažakalbis žvejys, bet jo jausmų pasaulis gilus ir iškalbingas. Šio vyro esybę gali justi net jam esant už kadro. Adomaičio Kasparas – tai toks „archajinis“ lietuvis. Nors ne kartą aktorius sakė, kad šis vaidmuo jam nepasisekė, bet kartu pripažino, kad protingus jausmus vaidinti visada buvo įdomu ir patrauklu. Šiame filme jam pavyko tapti kone epiniu personažu. Visa tai puikiai suvaldė pagrindiniai kino kūrėjai – scenarijų rašęs ir aiškiai Kasparą (kaip ir Donatą) Adomaičio kūne matęs Žalakevičius ir režisieriai Dausa ir Grikevičius. Filme – erdvės ir laiko kirtis, istorinės pokario Lietuvos žmonės, pasirinkimo, apsisprendimo būtinybė ir su tuo kontrastuojantis lėtas lietuviškas Kasparo charakteris, – visa tai „nuspalvinta“ gražios lietuviškos gamtos, tylos pauzių, netikėtų prisilietimų, nuojautų atspindžiais...

Viename filmo „Jausmai“ epizode nuskamba Adomaičio Kasparo frazė broliui: „Daug kalbi.“ Nors, kaip sakė kino kritikas Saulius Macaitis, „mažiau kalbėti, matyt, jau nebeįmanoma“[172], regis, kad filmo kūrėjai šią frazę paliko kaip tam tikrą ironiją, kurios „autorius“ yra pats Adomaitis. Daugeliu atvejų jis į klausimus atsako išmintinga tyla. Jam

171 Juozas Daujotas, *op. cit.*

172 Saulius Macaitis, „Gerai kalbate...“, *Literatūra ir menas*, 1968-12-14, p. 10.

geriau galvoti, mąstyti, abejoti, o kartais atrodo, kad nuoširdus ir atviras gali būti tik save užrašydamas. Tai įrodo aktoriaus dienoraščiai, pavienės lapų skiautės, kur beveik nėra pastabų apie partnerius, kūrėjus, – visos mintys sutelktos į asmeninius išgyvenimus, jausmus, nuojautas. O skaitant ir to laiko aktoriaus interviu, pastebi, jog savo asmeninių jausmų jis neafišavo, tam tikrais momentais mokėjo užsidėti kaukę, slepiančią ne tik liūdesį ar džiaugsmą, bet ir demonišką aktoriaus sielą.

Netrukus po filmo premjeros aktorius apie Kasparo vaidmenį svarstė: „Tai paprastas, grubokas, „neaptašytas" žmogus, valdomas primityvių jausmų. Žinojau, kad nereikia forsuoti, bet vietoje paprasto herojaus, ko gero, išėjo prastas. Kurdamas Kasparą, pajutau, kad savotiškai jau esu sugadintas savo svarstymų, esmės ieškojimų, kurie nebūdingi mano herojui. Stengiausi tai paslėpti, bet ekranas negailestingas. Matyt, kad universalumas, pasirenkant vaidmenį, kaip ir ribotas amplua, aktoriui visada pavojingas. Kiekvienas vaidmuo visų pirma turi atitikti vidinę aktoriaus struktūrą."[173] „Jame nėra nieko išgalvoto, nieko „intelektualaus". Žmogus, atsidavęs būtiniausiems, pirminiams gyvenimo reikalavimams: jam reikalinga moteris, reikalingi vaikai, reikalinga pastogė, galinti tuos vaikus priglausti, reikalinga karvė, kuri duotų vaikams pieno. Šis žmogus sudėtingas savo paprastumu. O supratau tai, tik pamatęs filmą... Teatre kitaip. Gali taisyti, šlifuoti."[174] Nežiūrint tokios vaidmens savianalizės, Kasparas, anot Macaičio, „prikausto dėmesį kaip nuo amžių lietuviškai suvokiamo vyriškumo įvaizdis. <...> Dažniausiai tylintis ir daug ką nutylintis Adomaičio Kasparas savaip disidentiniuose tuo metu „Jausmuose" piešiamas taip tiksliai, kad, regis, jauti, kada po ta tylos siena iš tikrųjų šaukia it žvėris. Tos slapstomos emocijos bei mintys daro paveikslą daugiamatį, šiandien – jau kone klasikinį lietuvių kine."[175]

Kalbant apie lemtingus sutapimus, tenka pripažinti, kad „Jausmai" taip pat tapo lemtingais ir asmeniniame Adomaičio gyvenime. Pats aktorius pripažino: „Žalakevičius man – kaip tolima žvaigždė, kuri visą laiką lemia mano gyvenimą. Jei jis nebūtų parašęs „Jausmų" scenarijaus, gal nebūčiau sutikęs Eugenijos Bajorytės ir mes šiandien neturėtume trijų sūnų..."[176] Tai nebuvo vien „lemtingas sutapimas", tai daugiau meninės įtaigos išpro-

173 Prieš žiūrovą ir prieš objektyvą, *op. cit.*

174 Regimanto Adomaičio rankraštis, nedatuota.

175 Saulius Macaitis, „Rupi kino duona", *op. cit.*, p. 106.

176 Audronė Jablonskienė, „Regimantas Adomaitis: „Aktoriai, suvaidinę daug vaidmenų, neturi sielos", *op. cit.*

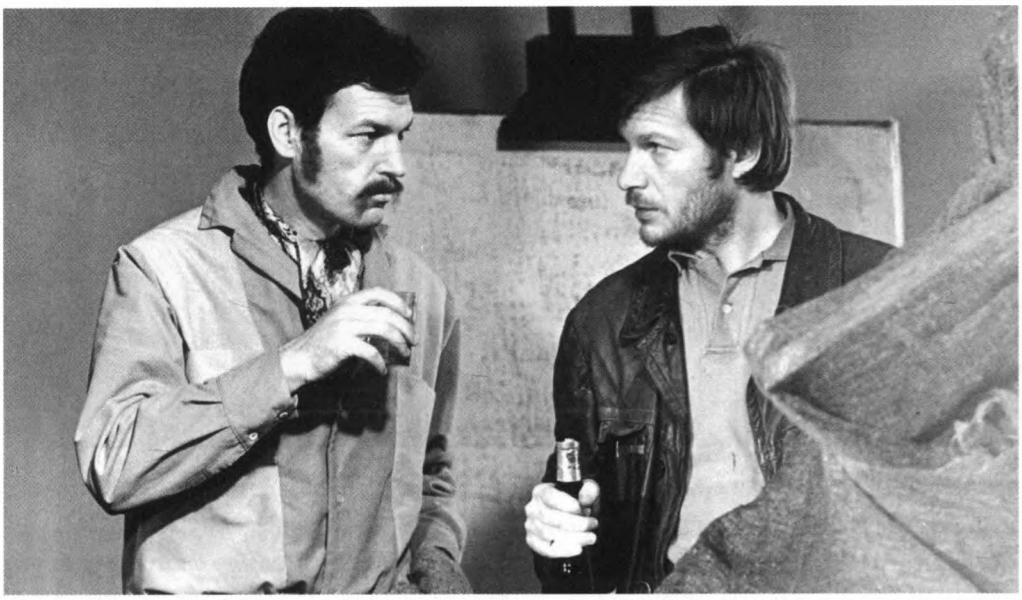

Povilas Baibokas – Regimantas Adomaitis, Petras Minkus – Juozas Budraitis, *Sadūto tūto*, 1974

vokuotas jausmų iškalbingumas, kurį taikliai apibūdino kritikas Audronis Liuga: „filmas kupinas erotinių impulsų. Jie išskaidyti pačioje „Jausmų" atmosferoje, išryškėja herojų santykiuose <...>. „Jausmai" nėra meilės istorija. Bet tai filmas apie amžiną meilės troškimą akistatoje su niūria realybe."[177]

Nors pirmenybę Adomaitis atidavė Žalakevičiui, jis itin vertino Grikevičių: „Labai jautrus, pažeidžiamas, nervingas. Labai dėmesingas aktoriui. Puikiai žino, ko nori. Tvirtai veda aktorių link rezultato. Nepūsdamas miglos."[178] Pavyzdžiui, filme „Sadūto tūto" Povilas Baibokas buvo kiek manieringas, išgalvotas personažas. Adomaitis pasakojo: „Kad kažkas ne taip, pats [Grikevičius – aut.] jautė. Dažnai [Žalakevičius – aut.] atvažiuodavo į filmavimus, kišosi, koregavo. Almantą tai veikė siaubingai. Jo akivaizdoje jausdavosi stačiai paralyžiuotas. Scenarijus ir man nepatiko. Personažų poelgiai nelogiški. Daug retorikos, dirbtinumo. Gal tai reikėjo vaidinti su ironija?"[179] Anot aktoriaus, gal Grikevičius „nedrįso pasipriešinti..."[180] Prisimindamas skirtingus lietuvių režisierius, Adomaitis sakė: Grikevičiui „gali pasisekti ar nepasisekti, bet su juo dirbti buvo malonu"[181]. Šis režisierius, pasak Adomaičio, „buvo labai jautrus, pažeidžiamas, dvejojantis, nervingas, o aktorius jis saugojo, puoselėjo. Tik save naikino. Labai supykdavau, kai ateidavo į filmavimo aikštelę neblaivus. Bet kas tas aktoriaus pyktis talentingai natūrai su polinkiu priartinti savo gyvenimo tikslą!"[182] Svarstydamas apie praeities vaidmenis, apie įvairius tų vaidmenų atlikėjus, aktorius be išlygų juos prisimena ir vertina bendrame, pasauliniame kino kontekste. Pavyzdžiui,

177 Audronis Liuga, „Jausmai", *op. cit.*

178 Audronė Jablonskienė, „Arbata devintą vakaro pas Regimantą Adomaitį", *op. cit.*

179 *Ibid.*

180 *Ibid.*

181 Iš autorės pokalbio, 2014-06-05.

182 Rūta Oginskaitė, „Sklandžiame kelyje buvo ir keistybių", *op. cit.*

Algimantas Masiulis, Regimantas Adomaitis. Filmo *Sadūto tūto* bandymai, 1974

prisimindamas Eugenijos Pleškytės Mariją filme „Sadūto tūto“, jis tvirtino: „Pleškytė – galinga aktorė. Jei nebūtume tokia maža šalis, jei anuomet ne ta geležinė uždanga – ji būtų tapusi žvaigžde, uždirbančia milijonus. Kaip, beje, ir Bajorytė. Į jas investavę prodiuseriai būtų tapę milijardieriais!“[183]

Režisierius Almantas Grikevičius filmo „Sodybų tuštėjimo metas“ (1976) išvakarėse viename iš savo interviu labai įdomiai charakterizavo Adomaičio ir jo kino „brolio“ Juozo Budraičio duetą: „Pasirinkdamas aktorius Gedimino [Budraitis – aut.] ir Adomo [Adomaitis – aut.] vaidmenims, aš norėjau pabrėžti jų pirmapradę dvasios giminystę net išorišku panašumu. Tuo įdomiau buvo ieškoti skirtumų jų požiūryje į konfliktą. Aš jau tris kartus „eksploatavau“ R. Adomaičio ir J. Budraičio duetą. „Jausmuose“ jie – dvyniai Kasparas ir Andrius, atsidūrę skirtingose barikadų pusėse. „Sadūto tūto“ jie – buvę draugai, abu – dailininkai, bet labai skirtingai ieškantys prasmės ir grožio gamtoje ir kūryboje. Ir „Sodybose“ tarp jų vėl tas pats pirminis bendrumas (jie netgi myli tą pačią moterį), kuris dingsta, kai tik iškyla pasirinkimo būtinybė: su kuo tu, už ką tu?“[184] Adomaičio ir Budraičio partnerystė prasidėjo dar filme „Niekas nenorėjo mirti“, o draugystė tęsiasi iki šių dienų.

Sovietų Sąjungoje veikė devyniolika vaidybinio kino, dvylika multiplikacinių ir dvidešimt aštuonios dokumentinio bei mokslo populiarinimo filmų studijos. Kiekvienais metais savo geriausius praėjusių metų kūrinius jos siųsdavo į sąjunginį kino festivalį. Lietuvos kinematografas šiuose festivaliuose yra pelnęs kone visų laipsnių apdovanojimus. XIV festivalis 1980 metų gegužę vyko Lietuvoje – Vilniaus ir Kauno ekranuose. Tarp kelių lietuviškų filmų buvo parodytas ir Almanto Grikevičiaus „Faktas“ (1980). Kaip rašė kino kritikas Laimonas Tapinas, „iš mūsų aktorių ilgam atmintin įstrigs R. Adomaičio Jonas Buckus, kurį

183 Audronė Jablonskienė, „Arbata devintą vakaro pas Regimantą Adomaitį“, *op. cit.*

184 „Filmo „Sodybų tuštėjimo metas“ premjeros išvakarėse. Užrašė S. Rudnik“, *Savaitės ekranas*, 1978-05-03–07, p. 1.

Jonas Buckus – Regimantas Adomaitis, Kazia Buckuvienė – Vaiva Mainelytė, *Faktas*, 1980

scenarijuje V. Žalakevičius charakterizavo vienu štrichu – jis visada šypsojosi kaip žmogus, nieko savo gyvenime nelaidojęs... Ir aktoriui pavyko be rimtesnės dramaturginės medžiagos parodyti personažo šilumą, jo šeimininkiškai dorą patiklumą, todėl jo mirtis beprasmiška, kaip ir visos šio filmo mirtys, laikant ant rankų mažą dukrelę, nuaidėjo pačia dramatiškiausia gaida."[185] Didelio žavesio ir tikrumo filmui suteikė trejų metukų Justina Širvinskaitė, vaidinusi Buckaus dukrą.

„Kai girdžiu dainuojančias lietuves moteris, man rodosi, kad jos tėvynę gina", – rašo Vytautas Žalakevičius scenarijuje. „Tai daina gyvenimui, kartu ir filmo kūrėjų giesmė sudeginto kaimo žmonėms"[186], – savo tekste apie filmą Žalakevičiaus mintis pratęsia dokumentinių filmų režisierius Vytautas Damaševičius. Ne veltui Adomaitis laukė šio filmo kaip tam tikro išsigelbėjimo. Savikritiškai vertindamas ne vieną prieš tai sukurtą vaidmenį įvairių režisierių filmuose (daugiausia Rusijos ir Ukrainos kino studijose)[187], jis ilgėjosi ne tik ryškesnio vaidmens, bet ir brandžios medžiagos. Tapinas tiksliai charakterizavo filmo „Faktas" turinio aplinkybes: „Be visų kitų funkcijų, menas mums suteikia galimybę emocionaliai išgyventi seniai žinomas tiesas. Gerai žinome, kad 1944 metų birželio 3 dieną dvi esesininkų kuopos sudegino Pirčiupio kaimą, kad liepsnose žuvo 119 žmonių – moterų ir vyrų, senelių ir vaikų. Labai gerai žinome ir niekada nepamiršime. <...> Žinome protu, bet ne širdimi. <...> Yra giedras ir vaiskus birželio rytas, yra sunkiai iš miego bundantis varganas dzūkų kaimas. Yra aiškus jausmas, kad visa, ką tu matei, yra tikra ir nesumeluota, nesugalvota. O svarbiausia,

185 Laimonas Tapinas, „Tragedijos anatomija", *Švyturys*, 1981, Nr. 8, p. 11.

186 Vytautas Damaševičius, „Dideli įvykiai Zervynose", *Kinas*, 1980, Nr. 11, p. 6.

187 Žr.: „R. Adomaitis: „Galvoju apie rytdieną". Kalbėjosi Liucija Archipovaitė", *Savaitės ekranas*, 1980-06-30–07-06, p. 4.

kad jame yra naujai ir skaudžiai suprasti žmonės, laikas. Žmonės, kurie ir scenarijaus autoriui, ir režisieriui A. Grikevičiui yra vienodai svarbūs <...>."[188]

Darbas filme „Faktas" Adomaičiui buvo lyg išsigelbėjimas. Įsisukęs į profesinės kasdienybės verpetą ir suvokęs savo profesijos laisvės ribotumą (bent jau pasirenkant vaidmenis), jis nuosekliai stengėsi griauti inerciją: „Jeigu vaidmuo prieštarauja mano įsitikinimams arba jeigu dramaturgijoje nejaučiu sau artimos meninės tiesos, negaliu „persilaužti". Esu „sunkus" aktorius. Dar daugiau – suvaidinęs keliolika nemylimų vaidmenų, jaučiu nusivylimą savimi."[189]

***

1980 metų vasario mėnesio spauda („Tiesa", „Vakarinės naujienos", „Kinas", „Savaitės ekranas") mirgėjo nuo skelbimų, kuriuose neslėpdami džiaugsmo žurnalistai skelbė apie Adomaičio sėkmę – už pagrindinį Germano Raimerso vaidmenį vokiečių režisierių Günterio Reischo ir Güntherio Rückerio filme „Sužadėtinė" jam buvo paskirta VDR I laipsnio nacionalinė premija. Itin plačiai apie šį filmą ir apie pagrindinį vaidmens atlikėją rašė Vokietijoje rusų kalba leidžiamas žurnalas „GDR" (1980, Nr. 12.), iš Maskvos į Lietuvą plaukė pranešimai, sveikinimo telegramos, tais pačiais metais filmas pelnė „Krištolinio gaublio" prizą Karlovi Varų tarptautiniame kino festivalyje. Iki tol Vokietijoje Adomaitis buvo sukūręs vaidmenis filmuose „Volcas" (1973) ir „Vienas prieš vieną" (1975). Įdomus faktas, kad, pavyzdžiui, G. Reischas 1944 metais buvo įstojęs į nacių partiją[190], o vėliau kūrė filmus apie socialistinius revoliucionierius. Pats Adomaitis, pasisakęs ne viename Vokietijos kino žurnale, pabrėžė, kad „man kurti revoliucionierius ne problema, nes aš dažnai kuriu „kovingas", politines asmenybes. Kol kas man sunkiai pavyksta atsisakyti šio savo įvaizdžio stereotipo".[191] Tačiau populiarumą kine ir didžiausias žiūrovų simpatijas kaip tik ir suformavo Adomaičio herojai maištautojai, kovotojai. Savo dienoraštyje aktorius rašė: „Visada jaučiau didelį kūrybinį pasitenkinimą, kai galėjau žiūrovams nurodyti savo herojų didvyriškumo šaltinius."[192] Nuolat gilindamasis į aktoriaus profesiją, Adomaitis sakė: „Aktorius – impulsyvus žmogus. Jis – pastovumo priešas. Taip atsitiko, kad mano vardą įprasta sieti su stiprių ir narsių herojų paveikslais. <...> Aš džiaugiuosi, jausdamas šiokį tokį savo likimo ir savo herojų likimo santykinumą. Juk bet kurio menininko kūryboje turi būti sava kažkokia pagrindinė tema. Vis dėlto man nuolat norisi išbandyti save neįprastuose vaidmenyse."[193]

***

Regimantas Adomaitis sukūrė net septynis vaidmenis Vytauto Žalakevičiaus filmuose. Be aukščiau minėtų Piloto („Vienos dienos kronika") ir Donato Lokio („Niekas nenorėjo mir-

188 Laimonas Tapinas, „Tragedijos anatomija", *op. cit.*

189 Regimantas Adomaitis, „Gimiau po prieštaravimų ženklu", *op. cit.*, p. 50.

190 https://en.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCnter_Reisch.

191 Gisela Harkenthal, „Die Verlobte" [Sužadėtinė], *Filmspiegel*, 1980-03, p. 7.

192 Regimanto Adomaičio rankraštis, nedatuota.

193 Antanas Ragaišis, „Regimantas Adomaitis: „Aktorius – pastovumo priešas", *Tarybinė Klaipėda*, 1981-07-30, p. 4.

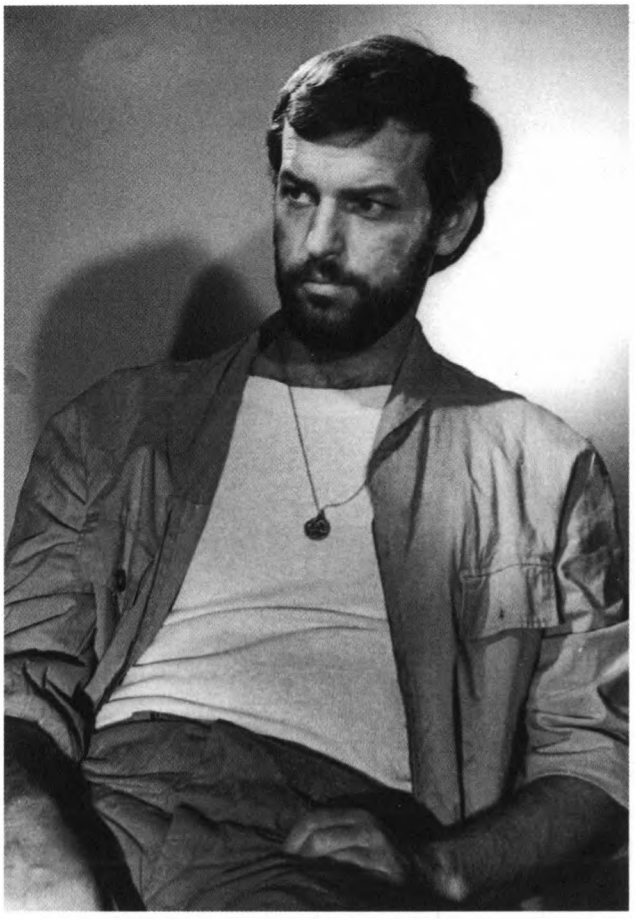

Filmo *Tas saldus žodis – laisvė!* bandymai, 1973

ti"), jis suvaidino Daktarą Antonijų („Visa teisybė apie Kolumbą", 1970), Franciską („Tas saldus žodis – laisvė!", 1973), Trapsą („Avarija", 1974), Orlandą („Kentaurai", 1978), Ačą („Atsiprašau", 1982). Su šiuo režisieriumi jo kūrybiniai santykiai buvo visai kitokie nei su Almantu Grikevičiumi. Žalakevičius, anot Adomaičio, buvo „daug šiurkštesnis". „Jis beveik visada įtikinamas ir neginčijamas tavo vaidmens autorius. Bet laužydamas tavo minčių įprastą eigą, stereotipinį priėjimą prie vaidmens ir aktoriaus darbo apskritai, atlikėjui jis atveria dar neregėtus horizontus. Pradžioje prieštarauji, galbūt bijodamas kažko naujo, o vėliau, apgalvojęs, be galo tuo susižavi. Galiausiai tu tampi pats sau atradėjas."[194]

Žalakevičiaus filmuose Adomaičio vaidmenys ne tik skyrėsi vienas nuo kito, bet ir brendo, herojų veiduose vis labiau atsispindėjo gyvenimo randai. Anot kino apžvalgininkės Neringos Jonušaitės, šiuose filmuose buvo „nesunku atsekti psichologinę struktūrą, charakterio ištakas, kurios buvo ženklios jau Donato paveiksle. Nesvarbu, kokios socialinės ir istorinės aplinkybės formavo šį herojų, jiems yra bendras ir nekintamas vyriškumo kodeksas"[195]; „Vyriškumas čia nėra suprantamas kaip akla primityvi jėga, kuri triuškina

194 „Регимантас Адомайтис: «Судьба героя – судьба актера». Записал Алексей Черкизов", *Советский экран*, 1981, № 9, с. 7.

195 Neringa Jonušaitė, „Regimantas Adomaitis: „kūrybai būtinas nerimas...", *op. cit.*, p. 16.

visas kliūtis, nors ši vyriškumo sistema įjungia ir toreadoro stotą, ryškų herojinį gestą, sugebėjimą brutaliai jėgai priešpastatyti kietą kario kumštį. Vyriškumas tai sugebėjimas bet kokioje situacijoje likti ištikimam savo principams, savo idealams, ginti juos iki paskutinio atodūsio V. Žalakevičius išbando šį herojų niekšybe ir demagogija, mirtimi ir meile, išdavyste ir neištikimybe, ieškodamas jo gyvenime aukščiausios jėgų įtampos dramatizmo, dvasios polėkio, žygdarbio poezijos."[196]

Adomaitis suvokė, jog vaidmens esmę nulemia tikslas, kuriam skiriamos aktoriaus pastangos. Šalia Žalakevičiaus jis jautėsi saugiai. Suprasdamas, kad priemonės taip pat labai svarbios, jis vis dėlto labiausiai vertino režisieriaus kūrybinę išmintį. Jam visą gyvenimą buvo svarbesnis tikslo siekis nei aplinkybės. Praėjus net keliolikai metų po paskutinio vaidmens Žalakevičiaus filme „Atsiprašau", Adomaitis sakė: „Kartais tie bandymai baigdavosi žiauriai. Vaidini, o V. Žalakevičius: „Stop!" Vėl vaidini, vėl stabdo. Esu matęs aktorių, pravirkusių dėl tokio metodo. Tik daug dirbęs su šiuo nepaprastai talentingu režisieriumi galėdavai suprasti, kad šitaip jis pykdavo ant savęs, ant savo scenarijaus nepavykusio epizodo, bet išsiliedavo ant aktoriaus. Jis neleisdavo aktoriui jaustis gerai."[197]

Kad Žalakevičius buvo bekompromisis režisierius, patvirtina ir Tapino prisiminimai, susiję su filmu „Tas saldus žodis – laisvė!". Nuvykęs į Krymą kaip žurnalo „Švyturys" korespondentas, jis pasišovė parengti gyvą reportažą apie filmavimą: „Kryme radau tą pačią bobų vasarą, tuos pačius aplink uolas prie jūros augančius, tik dar ryškesne raudonai geltona spalva suliepsnojusius dygiakrūmius, po kuriais per filmavimo pertrauką išsitiesę ilsėjosi du seni mano pažįstami – R. Adomaitis ir J. Budraitis. Paklausęs, kaip jiems sekasi, iš Regimanto išgirdau seną dainelę:

– Viskas tas pats. Žala ir toliau pudruoja smegenis ir veda visus iš proto.

– O kaip tau pačiam?

– Kol kas nieko, lyg ir pataikau... Dar nebuvau įkritęs į duobę.

– Nenusimink, Regi, – pertraukė jį J. Budraitis, – dar viskas prieš akis.

– Tuo net neabejoju. Gali būti blogiau negu Babkui, jam Žala užtaisė 27 dublius. Atrodytų, lygioje vietoje, visai paprastoje scenoje. Gali įsivaizduoti – ne du, tris, penkis, o dvidešimt septynis."[198]

Žalakevičiaus akiratyje Adomaitis prabuvo net dvidešimt metų, ir režisierius puikiai išnaudojo aktoriaus simpatizavimą herojiniams charakteriams. Adomaitį viliojo natūros, sugebančios aktyviai įsitraukti į gyvenimą, didvyriškumą jis suprato kaip gilių įsitikinimų žmogaus bruožą, pagimdytą tikėjimo savo teisumu. Kalbėdamas apie Franciską filme „Tas saldus žodis – laisvė!", jis sakė: „Kam sunkiau – tiems, kurie nežmoniškomis sąlygomis kasa požeminį kelią į kalėjimą-tvirtovę, ar Franciskui? Manau, kad Franciskui. Mano herojus nedalyvauja gaudynėse ir susirėmimuose, nešaudo. Tačiau kiekviena jo gyvenimo minutė – tai drąsos, tvirtos valios ir tikėjimo savo pergale pavyzdys. Mano uždavinys – atskleisti jo dvasinių jėgų priežastis."[199] Jam rūpėjo atskleisti, o ne pateisinti. Anot aktoriaus, „net vagis save pateisina"[200].

196 *Ibid.*, p. 16–17.

197 Jadvyga Godunavičienė, *op. cit.*

198 Laimonas Tapinas, *Laiškanešys, pasiklydęs dykumoje...*, *op. cit.*, p. 204.

199 Regimanto Adomaičio rankraštis, nedatuota.

200 Regimanto Adomaičio rankraštis, nedatuota.

Orlandas, *Kentaurai*, 1978

Gilindamasis į kino kūrybos pamatus, Adomaitis tapo ištikimu Žalakevičiaus bičiuliu. Kai kino apžvalgininkė Audronė Jablonskienė Vytauto Žalakevičiaus filmus „Tas saldus žodis – laisvė!" ir „Kentaurai" palygino su „bloga publicistika", aktorius atsakė: „Na, nesakykit. Tų filmų negalima traktuoti pažodžiui. Nesvarbu, kad Venesuela, kad numanoma Čilė. Žala iš esmės kalba apie okupuotą Lietuvą, apie tą uždraustą saldų laisvės gurkšnį. Jis buvo tikras Lietuvos patriotas. Labai didžiavosi savo karininku tėvu, be kurio, deja, teko augti..." [201]

Kai 1996 metais Žalakevičius mirė, Adomaitis prisipažino: „Ne svarbiausias, o baisiausias šių metų įvykis man, be jokios abejonės, yra Vytauto Žalakevičiaus mirtis, privertusi apie daug ką pagalvoti, daug ką prisiminti ir įvertinti. Vis atrodė – dar kažkas bus, dar kažką nuveiksiu, dar kažkas laukia. Staiga supratau – viskas! Su šio žmogaus išėjimu baigiasi ištisa meno epocha, baigiasi kartai skirtas laikas. Apie Vytautą Žalakevičių, žinoma, reikėtų rašyti knygas. Jis iki paskutinės dienos gyveno savo paties susikurtoje erdvėje, viską vertindamas iš maksimalistinių pozicijų. Tie, kurie sako, jog su šiuo režisieriumi buvę sunku bendradarbiauti, irgi teisūs, nes jis niekada nenusileisdavo iki kasdienės buities, net paprasčiausiuose pokalbiuose."[202] Pradėjęs ir tarytum baigęs savo kino aukso amžių su Žalakevičiaus režisierių karta, Adomaitis tapo lietuvių kino simboliu.

201 Audronė Jablonskienė, „Arbata devintą vakaro pas Regimantą Adomaitį", *op. cit.*

202 Jadvyga Godunavičienė, *op. cit.*

***

Aštuntojo dešimtmečio pabaigoje–devintojo pradžioje Regimanto Adomaičio darbo tempas buvo pasiekęs piką. Vienu metu aktorius filmavosi net keliuose filmuose. Pavyzdžiui, 1980-ųjų vasarą jis filmavosi Centrinės televizijos (tuo metu taip vadinosi Sovietų Sąjungos televizija) užsakymu Lietuvos kino studijos kuriamoje režisieriaus Marijono Giedrio „Amerikoniškoje tragedijoje", „Mosfilmo" kino studijos režisieriaus Nikolajaus Gubenkos kūrinyje „Iš poilsiautojų gyvenimo", taip pat minėtame „Fakte". Nors šiandien esame įpratę gyventi neįtikėtinu ritmu, Adomaičio visas gyvenimas jau tuomet buvo ant ratų. Viename iš interviu 1983 metais jis prisipažino: „Nė karto neatostogavau. Daugiau kaip savaitės neturėjau. Ir dabar kiekvieną rytą lakstau į repeticijas Kaune, vakare spektakliai Vilniuje, o tarpuose dar įsigudrinu važiuoti į filmavimus Rygoje."[203] Įvairiuose aktoriaus susirašinėjimuose galima aptikti panašių įspėjimų, sudarant būsimų filmavimų grafikus: „Repeticijos ryte vakare. Be to, per savaitę vaidinu 2–3 spektaklius savo teatre ir vieną spektaklį Kauno teatre (A. Camus „Kaligula"). Nuo naktinių filmavimų, be abejonės, atsisakau. Prašau Jūsų į visa tai pažiūrėti labai rimtai, sprendžiant apie mūsų bendradarbiavimo galimybę, dėl to, kad aš žinau: teatre prasidės maldavimai."[204]

Jau tapęs garsiu aktoriumi, po kūrybinių susitikimų su tokiais režisieriais kaip Žalakevičius ir Kozincevas, Adomaitis įgijo drąsos ir išdrįsdavo režisieriams išsakyti savo nuomonę ne tik apie silpnus scenarijus, jam siūlomus „neišbaigtus" personažus, bet ir atskleisti savo gyvenimišką poziciją. Pavyzdžiui, 1983 metais laiške režisieriui Viačeslavui Vinnikui, kuris siūlė Samoilovo vaidmenį filme „...ir puiki pergalės akimirka", rašė: „Labiausiai man kelia nerimą tam tikra *idealizacija* visa ko ir būtent personažo. Neužtenka, atleiskite, labai atleiskite už žodį, – neužtenka šūdo. Netikiu kilnumu „apskritai"... Ištikimas, mylintis savo komandą, jautrus pedagogas... Visa tai gali (ir turi) būti, bet kur šaknys, kur tas mėšlas, kuriuo šios šaknys maitinasi? Esu įsitikinęs, kad visos savybės – kilnumas, gerumas ir t. t. – įmanomos tik turint labai daug vidinės energijos. <...> Jeigu verta imtis kino meno, tai tik dėl to, kad ten kokiu nors kampu prasiskverbtų gyvenimas. O gyvenimas šiuo atveju, mano nuomone, yra tai, dėl ko

Samoilovas, *...ir puiki pergalės akimirka*, 1984

203 Игорь Фейн, *op. cit.*

204 Regimanto Adomaičio laiškas (juodraštis, 1983) kino režisieriui Viačeslavui Vinnikui, kurio filme „...ir puiki pergalės akimirka" (1984) jis suvaidino Samoilovo vaidmenį.

aš nekenčiu didžiojo sporto: sporto pavertimas politika, kai viskas daroma dėl pergalės, kai žmonės tampa luošiais, nes iš jų išspaudžiama visut viskas ir netgi daugiau. Tai suluošinti žmonės, kurių meilė sportui, palaipsniui skatinama savimeilės ir kolektyvizmo, virsta apdovanojimų vaikymusi. <...>

Manau, jog reikėtų vengti tam tikrų kinematografinių štampų: avialainerių (aš pats mačiau mažų mažiausiai 20 filmų, kuriuose tai reiškia vieną ir tą patį), kavinių su šokančiomis mergaitėmis – mėgstamas užsienietiško gyvenimo simbolis. (Tarp kitko, jeigu tarybinio žmogaus užsieny nepersekioja baimės ir kompleksai, jis vis tiek mieliau gers savo atsivežtą „rusiškąją", užsidaręs viešbučio numeryje.) Du senstantys vyrai ant suoliuko rudeniniame parke, laiminga pabaiga – ji vis dėlto atėjo (Dieve tu mano, jie jau ne kartą gulėjo ant grindų rūbinėje)...

Dėl Dievo, nepriimkite visko kaip pasityčiojimo, pamokymo. O darbo metu aš neturiu įpročio lįsti ne į savo reikalus. Tiesiog truputį užsisvajojau (ach, kaip norisi tikro vaidmens!). Be to, suprantu: lengva pasakyti... Bet jeigu mums teks kartu dirbti, noriu, kad Jūs žinotumėte, ką aš mąstau. Jeigu mano mąstymo kryptis labai skiriasi nuo Jūsiškės, manau, kartu dirbti bus sunku, o jeigu Jūs tik norėdamas mane apraminti sutiksite su manimi – tai apskritai darbas taps kančia, kuri virs neapykanta. Kad šito išvengtume, aš buvau toks atviras. Pagarbiai, nors ir nepažįstami."[205]

Kitame laiške tam pačiam režisieriui Adomaitis dar labiau „užmynė ant nuospaudų", patardamas, kokios temos tuo metu išties būtų svarbios, išdrįsdamas atvirai įvardyti tarybinio žmogaus užslėptos baimės jausmą: „Tai yra viso mūsų kinematografo liga: bijome būti patys savimi, kad, neduok Dieve, mūsų neįtartų pasąmonės slėpiniais, apsvaigsime nuo melagingo kilnumo, savimylos, pasitenkinimo (baimės inercija! – va, tarybinio žmogaus vertinga tyrimų tema)."[206] Nors Adomaitis niekada nesiafišavo, kad buvo Nepriklausomybės Sąjūdžio narys, nes jam tai buvo natūralus veiksmas, šis ir panašūs pasisakymai išreiškia labai tikslią aktoriaus politinę poziciją. Nereikia pamiršti, kad devintojo dešimtmečio viduryje politinis atšilimas labiau jautėsi Rusijoje nei Lietuvoje, kur tūlas lietuvis bijojo visko – atvirų telefoninių pokalbių, blaivaus požiūrio į politines temas, atviro dialogo ir panašiai, kai Rusijos šviesuoliai atvirai reiškė savo pagarbą laisvės idėjoms. Adomaičio pozicija tuo metu išsiskyrė drąsa ir bekompromisiškumu.

Adomaičio individualių ir nepakartojamų vaidmenų paslaptis

Volcas, *Volcas*, 1973

205 *Ibid.*
206 *Ibid.*

buvo pats aktorius. Jis visą kūrybinį gyvenimą siekė sudėtingų vaidmenų, nuosekliai ieškojo žmogaus asmenybės ištakų. Ramūs ir garsūs, atviri ir uždari Adomaičio herojai pirmiausia kalba apie jo paties, kaip žmogaus, moralines idealo paieškas.

Savo kino karjeros pabaigoje Regimantas Adomaitis sakė: „Kinas – toks keistas menas, kuriame ničnieko nesuprantu! Atrodo, gerai suvaidini ir staiga dublį ne taip padarai. Dieve, visai savimi nepatenkintas! Staiga rakursas kitas ir gimsta kita realybė, kuri tiesiogiai nesusijusi su aktorių vaidyba ar režisūra. Ekrane gimsta kita tiesa, kitas tiesos matmuo."[207]

207 „Регимантас Адомайтис: Мне пророчили: станешь священником", *op. cit.*

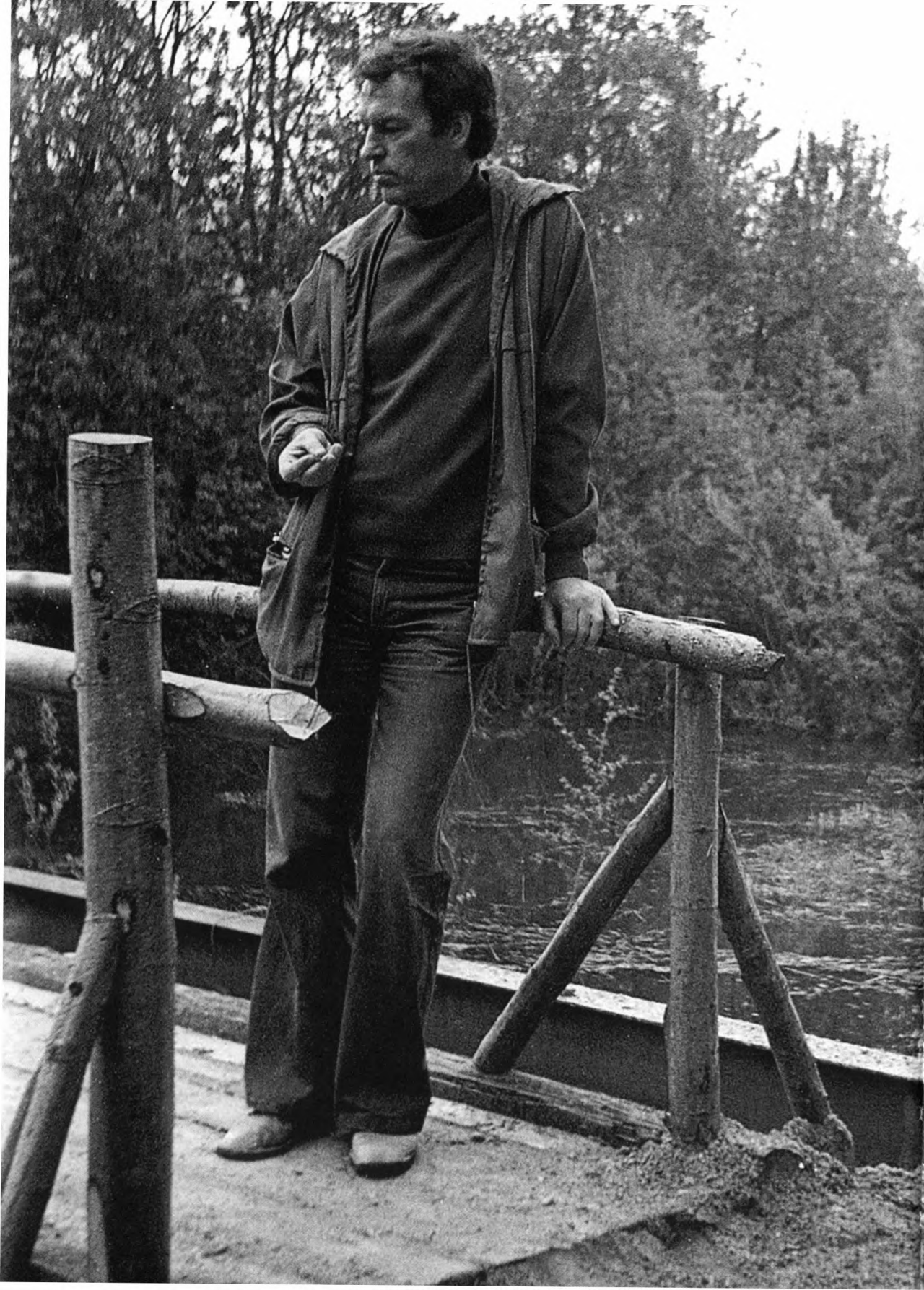

Prie Alantos, apie 1980

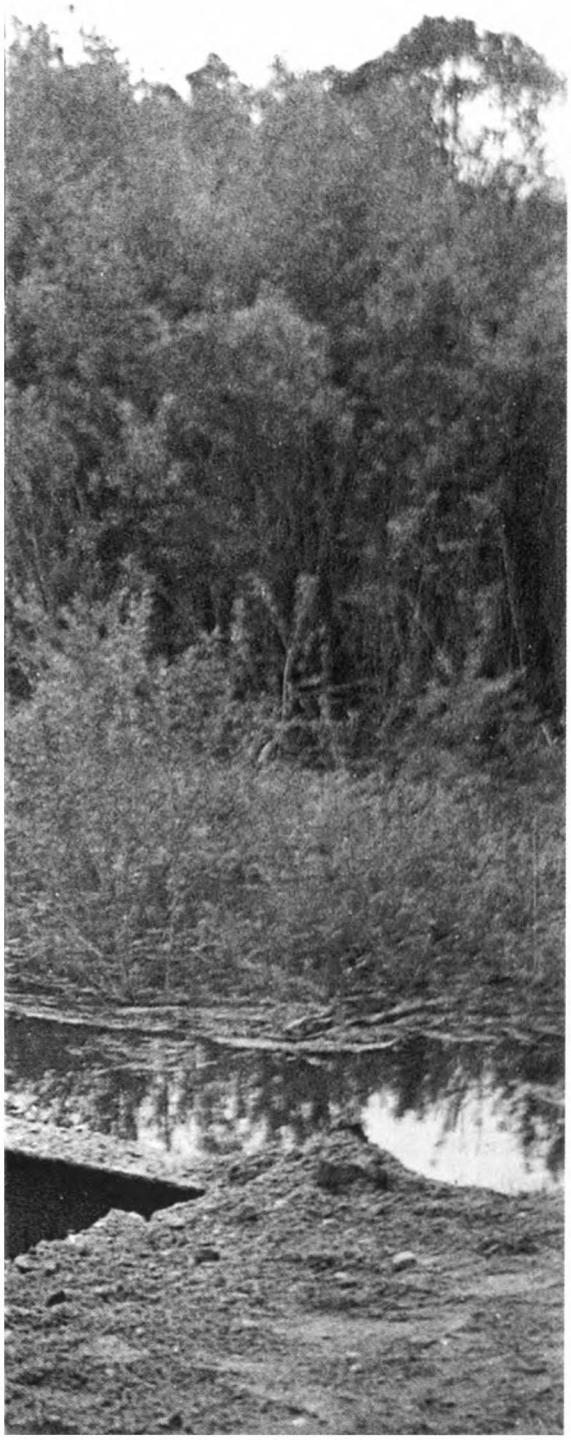

NEATSPĖTAS TALENTAS

Pamačiau save tokį, kokį jis mane mato. Tardamas žodžius: „Ne tau suprasti, kas mums reikalinga“, aš staiga atsiplėšiau nuo savojo „aš“. Mano mintys pleveno ore, o aš viską stebėjau iš aukštybių.[208]

208 Ronald Harwood, *op. cit.*, p. 47.

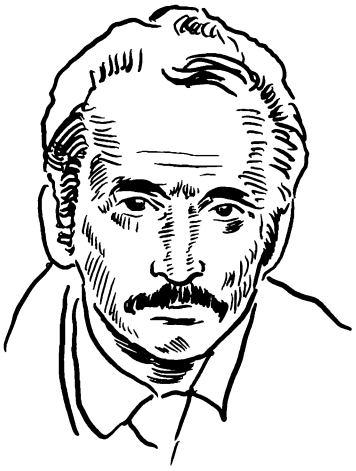

Kino režisierius **Vytautas Žalakevičius**

Adomaitis, kurio nepažįstame

Regimantas Adomaitis – dalis mano filmų, dalis mano scenarijų, nes dažnai rašydavau, turėdamas omeny, kad būtent jis vaidins, o tiksliau – turi vaidinti tą ar kitą vaidmenį. Taigi, jis – dalis mano biografijos.

Štai kodėl man taip sunku apie jį rašyti. Bandau mintyse išvesti takoskyrą, atsiriboti nuo mūsų bendros praeities, nuo Adomaičio – žmogaus ir aktoriaus – žavesio, kurio jam gamta atseikėjo taip dosniai, kad užtektų dviem trims individualybėms. Bandau užmiršti jo kankinimosi talentą, kada jis nusiplėšia Adomaičio odą ir matuojasi nematomą kūną ir sielą savo būsimojo personažo, kuris ne tik aktoriaus antrininkas, bet ir kerštingas priešas: jo nenumaldysi nei pataikavimu, nei meilės žodžiais. Kiekvienas personažas, tegul ir ne Šekspyro, ne Gogolio jėgos, reikalauja iš aktoriaus daugiau, nei žmogus aktorius gali atiduoti Vaidmeniui. Kūrybos procese menininkas ne tik turtėja, bet ir praranda. Praranda dalelę savojo „aš". Tai lyg žvakės degimas. Adomaitis naikina save negailestingai. Darbas mene jam nėra šventinis piknikas. Jis pats pasirinko tokį gyvenimo būdą, nes gyventi, kaip žinome, galima įvairiai. Man regis, Adomaičiui lengviau gyventi tada, kai jam sunku...

Svarstydamas, ką derėtų apie jį pamiršti, palikti Jo Asmenine Savastimi, nemainoma į populiarumą ir šlovę, tuo pat metu galvojau apie jo ateitį, į kurią jis eina, klausydamas savo nenumaldomo vidinio balso, kviečiančio nežinia Kur ir Kada. Kalbu apie ateitį, nes to Adomaičio, kurį mes pažįstame iš „Karaliaus Lyro", „Niekas nenorėjo mirti" ir dešimčių kitų filmų, to kartais aistringo ir visada žavaus herojaus daugiau nebėra. Jei grįžtume prie degančios žvakės įvaizdžio, galėtume pasakyti, kad režisieriai ir žiūrovai jį sudegino, mažai ką davę mainais.

Visa tai aš pasakiau apie „buvusį“ Adomaitį. Tačiau jau šiandien iškyla visai kitos formacijos individualybė, galinti praturtinti mus naujomis žiniomis apie žmogų, jo galimybių ribas. Pastaruoju metu ne taip jau dažnai su juo matausi, gal todėl ypač dėmesingai seku, kaip gimsta kovotojas, praturtėjęs patyrimo išmintimi, pasiruošęs mesti iššūkį savo praeičiai, atsisakyti visų likimo malonių. Adomaitis aktorius yra man padovanojęs nepamirštamų ekraninio laiko minučių. Pusantro dešimtmečio jis buvo – kaip Aleksejus Batalovas ar Viačeslavas Tichonovas – vyriškumo ir moralinės jėgos modelis. Ir vis dėlto man atrodo – kad ir kaip paradoksaliai tai skambėtų – jog jis dar neprisilietė prie savo tikrosios, nepakartojamos temos ir dar nebuvo jo asmeninio pasakojimo apie būtį. Kita vertus, jis pats tai žino ir neturi dėl to jokių iliuzijų. Pamenu, šnekučiavomės (gal tai buvo statant „Kentaurus“, o gal „Tą saldų žodį – laisvę“), ir jis pasakė su tokia vidine gėla ir nerimu: „ ... aš visai ne herojus. Atvirkščiai... Nejau taip sunku įžiūrėti mano tikrąjį „aš“?.. Man ne tik svetima tai, ką vaidinu diena dienon, tai tiesiog prieštarauja mano prigimčiai (!)... Nejaugi gali būti toks stebėtinas panašumas tarp to, „kas aš esu“ ir to „kas aš nesu“?.. Aš noriu mąstyt, o ne veikti. Aš noriu kalbėti apie švelnumą ir susitaikymą, o ne primesti kitiems savo valią. *Kas duos man galimybę pabūti pačiam savimi mene!..* “

Negalėčiau prisiekti už kiekvieno šio monologo žodžio tikslumą, tačiau už prasmę – galiu. *Būti pačiam savimi* – tai ne šiaip gražūs žodžiai, greičiau tai pamatų pamatas, be kurio neįmanomas menas. Visi tai supranta, kai kalbama apie dailininką, režisierių arba rašytoją, tačiau aktorių priimta matuoti kitu matu, jam leidžiama – dažnai net reikalaujama – išduoti savo prigimtį, linksminti mus „vaidyba“. Tikras aktorius pakyla į sceną ne „vaidinti“, o „išsisakyti“, atskleisti savą gyvenimo sampratą, apginti tą žmonijos dalį, kuriai gynimo reikia. Kalbu apie tikrą aktorių žmogų, koks yra Regimantas Adomaitis. Jis nori ir gali atskleisti savo sielą. Jis gali vaidinti Dostojevskį ir Tomą Maną. Su nerimu laukiu būsimo Adomaičio, protingo ir doro aktoriaus, darbininko, gamtos apdovanoto ypatingu magnetizmu, žmogaus, sugebančio įtikinti mus, kad Gėris gali nugalėti Blogį.

Tai visai nereiškia, kad bent iš dalies nubraukiu Adomaičio sukurtus darbus. Taip darydamas išduočiau ir savo praeitį. Mąstau apie tai, kaip sunku priklausyti nuo aplinkybių, kaip sudėtinga menininkui kalbėti ne savo žodžiais ir kaip būtina kovoti už teisę būti savimi. Aš įsitikinęs, būsimieji susitikimai su aktoriumi Regimantu Adomaičiu visada bus džiugi akistata ir su tikru talentu, ir su tikrais atradimais. Dar noriu pasakyti, kad man be galo brangi pamokanti patirtis menininko, plėšiančio nuo savęs stabo kaukę ir drąsiai rodančio savo tikrąjį veidą.

Jau vien tai – siužetas filmui.[209]

209 Vytautas Žalakevičius, „Adomaitis, kurio nepažįstame“, *Kinas*, 1987, Nr. 1, p. 7. Straipsnis perspausdinamas R. Adomaičio pageidavimu.

Teatro kritikas **Egmontas Jansonas**

Įminti talento mįslę

Keistai gimė šis rašinys... Jau trys dešimtmečiai, nuo stojamųjų egzaminų į Konservatoriją 1958-aisiais, mūsų keliai eina greta. Sveikinuosi su juo iš tolo, kai kada matydavomės bendruose renginiuose. Po „Kaligulos" premjeros chaotiškame ir triukšmingame susiėjime pasveikinau jį ir leptelėjau kažką panašaus į „pagaliau vėl vaidini" (tai buvo po kelių „postmarcinkeviškų" vaidmenų teatre), į ką Regimantas reagavo gan keistai – su nuostaba, ironija, gailesčiu (žinoma, mano netakto ir bukumo atžvilgiu). Trumpiau tariant, pažįstami nebuvom. Apsidžiaugiau, kai „Kinas" pasiūlė parašyti apie jį. Atrodė, lengva – mačiau visus jo vaidmenis dar nuo Višinskio K. Inčiūros „Žemaitėje". Skaičiau bene viską, kas apie jį parašyta, pats šį bei tą rašiau. Tad „medžiagos" per akis. Ir, parašęs porą pastraipų, mečiau – nebuvo paties R. Adomaičio. Jis tarsi vanduo pro pirštus, vis išsprūsdavo, buvo nepagaunamas ir neapčiuopiamas...

Kažkada, dar šviesiais Renesanso laikais, mene susiformavo dvi kryptys. Ir menininkai buvo vadinami artistais bei artisanais. Artistai – kūrėjai, originalių, nepakartojamų meno kūrinių autoriai. Artisanai – amatininkai, reprodukuotojai, plataus vartojimo pusiau meninių prekių gamintojai. Teatre artisanai vadinami aktoriais. Jų turime daug. Artistų – maža. Bet jais didžiuojamės, jų einame žiūrėti, jų menu remiasi mūsų teatro laimėjimai. Artistai – vaidmenų kūrėjai, artistai – režisieriai ir scenografai, artistai – dramaturgai ir kompozitoriai. Artistai – S. Richteris ir D. Šostakovičius, M. K. Čiurlionis ir R. Juknevičius, J. Miltinis ir E. Nekrošius, J. Vaitkus ir V. Bagdonas... Daug jų, bet – ir kaip maža. Artistai, gavę Dievo dovaną ir tą dovaną kasdien, kasvakar, kiekvieną akimirką atiduodantys mums, žiūrovams. Artistas, kaip ir mitologinis karalius Midas, turi galią paliestą daiktą paversti auksu. Tiesa, Midas blogai baigė. Betgi ir artistai sudega kūrybinės liepsnos kaitroje – fiziškai ar dvasiškai (tada jie tampa artisanais). Teatre sudega, net pelenų nepalikdami. Recenzijose ir kino kronikoje artistai atrodo artisanais, nes nėra galimybių atgaivinti patį meno gimimo stebuklą – kūrybą scenoje. Pernelyg efemerinis, subjektyvus ir pats teatro menas, ir mūsų santykis su juo. Sakysit – na, o kine? Kas yra vaidmuo – tai artistas plius režisierius, plius operatorius, artistas plius montažas, plius rakursas, plius planas, tai juosta, užfiksavusi

tą ar kitą momentą, kūrybos ar gamybos akimirką. Ir sunku pasakyti, kas iš tikro sukūrė vaidmenį – artistas ar režisierius, talentingai sumontavęs kilometrus kino juostos, operatorius ar tas titruose nenurodomas aktorius, įgarsinęs ekrane matomą kolegą.

Taigi – artistas Regimantas Adomaitis. Vienas iš nedaugelio, kuriais matuoju mūsų teatro lygį. Šiandien artistams suskaičiuoti man užtenka rankos pirštų (gal taip visada buvo, tik ilgainiui pasidarėm atlaidesni, artistais ėmėme vadinti vis didesnį būrį išmoningų artisanų, diplomuotų specialistų).

Artistas R. Adomaitis atėjo į mano teatrinį gyvenimą dar anais Kauno laikais, kai jiedu su V. Tomkum pasirodė Dž. Steinbeko „Pelėse ir žmonėse"... R. Adomaitis – Ž.-P. Sartro „Altonos atsiskyrėliuose" ar A. Milerio „Kainoje"... R. Adomaitis V. Žalakevičiaus „Niekas nenorėjo mirti" (prisimenu, negaliu užmiršti jo priešmirtinio, tokio drastiško ir turbūt vienintelio įmanomo toje situacijoje gesto) ir A. Grikevičiaus „Saduto tūto" (kažkaip tyliai, be triukšmo filmas dingo, o aidas – nostalgiškas, intonacinis – liko – pats nežinau kodėl...), Vokas G. Reišo juostoje... Edmundas G. Kozincevo „Lyre"... Mindaugas, Mažvydas, Kaligula, Borkmanas... Tai vis – R. Adomaitis. Mačiau ir kitus juos vaidinant, gal kartais ir ne prasčiau, bet man tai R. Adomaičio personažai. Gal todėl, kad jie – „mano", kad visada su manimi. Tai – „mano" teatras, kaip visi E. Nekrošiaus spektakliai, kaip J. Miltinio didieji spektakliai, kaip „Dėdė Vania" ir dar kai kas – tai, kas yra mano turtas, mano nuosavybė, šventė, kuri visada su manim.

R. Adomaitis suvaidino daug. Jį noriai kviečia kino studijos. Jį stengiasi užimti savo spektakliuose Akademinio dramos teatro režisieriai. Bet išlieka atmintyje – ne ten, kažkur smegenyse, o visos tavo esybės atmintyje, regimi ir apčiuopiami, realiai egzistuojantys – tie, išvardytieji... Nors ir „Vaidinam Strindbergą", ir „Ančiuko kryžiuje", ir „Akis į akį su visais" R. Adomaitis buvo ryškus, iškilus, dramatiškas, tikras. Tik... gal pernelyg stambaus kalibro sviedinys pataikė į alytiškės serijos namelius. Suprasdamas kolektyvinės kūrybos akto prasmę ir esmę, apsuptas išmaningų aktorių, Regimantas vis vien tokiuose spektakliuose ir filmuose lieka „akis į akį su visais", vienas, skyrium. Kaip naujausiame filme „Žmogaus iš „Mercedeso" dosjė", kurį tyčia nuėjau pažiūrėti, prieš sėsdamas rašyti šį rašinį. Vaidina nemaža aktorių (nuo A. Batalovo, N. Kriučkovo, L. Čiursinos iki mūsiškių klaipėdiečių, šmėkščiojančių epizoduose), pasirinkta gera tema, taisyklingai sudėstyti idėjiniai ir kitokie akcentai, net yra kažkoks nūnai madingas „dokumentalumas", tačiau... išėjo dar vienas prastas filmas. Dar viena juosta apie užsienio šnipus, apie gerai dirbančius mūsiškius kontržvalgybininkus, apie „vitrininį" užsienio gyvenimą (jachtos, reklamos žiburiai, komfortas) ir apie „natūralų", „paprastą" mūsiškį (kiaušinius renkantis N. Kriučkovas, supuvusi jo „hasiendos" tvora). Truputis melodramos, kiek detektyvo, publicistikos, tiksliai atmatuotos patriotizmo, „filosofiškumo" (teksto lygmeniu), demaskavimo, psichologizmo, lyrikos dozės. Dar vienas kino produkcijos gaminys, taip ir netapęs meno kūriniu. R. Adomaitis vaidina šnipą diplomatą, pradedantį suprasti savo veiklos beprasmybę ir nehumaniškumą, kai filmo kūrėjai „leido" jam pamilti tarybinę rentgenologę (ir jau pirmoje serijoje išsėmė šią temą), prarasti dukterį (ji atsirado ir žuvo antroje serijoje). Kiek tokio likimo variantų jau esame matę! Ir vis vien R. Adomaitis ir čia išlieka savimi. Jis, atrodo, daro viską, kad tik nenuverstų, nesulaužytų jį supančio trapaus, efemeriško pasaulio (dramblio antikvariate fenomenas). Net šiame, tiesą sakant, neįdomiame vaidmenyje aktorius ieško vienintelės,

nepakartojamos savasties. Jį domina žmogaus esmė, jo gyvenimo prasmė, tai, kas priklauso tik jam, kas skiria jį nuo kitų, daro individualybe. R. Adomaičio dėmesys žmogui – didžiulis. (Gal todėl kiekviename spektaklyje tie patys artisto herojai vis kitokie, jie gimsta, tampa, miršta tik tą vakarą, juos reikia žiūrėti daug kartų.) „Dosjė" jo antagonistą, tarybinį kontržvalgybininką vaidina kitas ne mažiau populiarus aktorius A. Batalovas. Tik A. Batalovui šįsyk apriorišKai viskas žinoma apie jo pulkininką (generolą, o gal majorą – nesvarbu). Belieka tą bendrą žinojimą, „tipą" paįvairinti viena kita „batalovišKa" detale. Ir turime schemą, nors ir „batalovišką" – su jo mąslia šypsena, intymia intonacija. Ne, aš nebandau čia iškelti R. Adomaitį, nors tas vaidmuo scenarijaus variante teikė daugiau vilčių. Noriu tik pasakyti, kad net šiame prastame filme artistas stengiasi maksimaliai išnaudoti menkiausią šansą, slypintį vaidmens struktūroje, prasiskverbti prie jo esmės, rasti jame pirmapradžius žmogiškojo „aš" elementus: kaip jis stebi karo veteranus per iškilmingą, graudžią ir didingą tylos minutę Pergalės dieną, kaip jis „sprogsta" scenoje su dukrele, kaip subtiliai jis ieško žmogiško, tiesioginio, natūralaus kontakto su L. Čiursinos heroje. A. Batalovas „spalvina" vaidmenį kitomis seniai žinomomis spalvomis, o R. Adomaitis ir „eina" į vaidmenį, ir kelia jį iki savęs. (Ir H. Ibseno Borkmanas – ne „genijus narve", tokį jį padaro R. Adomaitis.)

Apie Regimantą Adomaitį parašyta daug, labai daug. Straipsnių, recenzijų, esė, skirtų visai jo kūrybai ar atskiriems vaidmenims. Daugybė ir interviu. Visa tai – daugiau ar mažiau sėkmingi bandymai suvokti artistą. (Gal arčiausiai tikslo buvo D. Rutkutė, „Literatūroje ir mene" 1982 metais paskelbusi savo straipsnį „Jau per devintą upę"[210].) Net prastuose spektakliuose (o tokių nemaža ir pastaraisiais metais jų vis daugėja) ar prastuose filmuose (jų irgi užtenka) R. Adomaitis lieka R. Adomaičiu – pačiame blyškiausiame, pilkiausiame fone jis tarsi koks talentingo menininko štrichas, mestelėtas ant mokiniškos drobės. Ir toji drobė atgyja, nors meno kūriniu ji ir netampa. Menu išliko tas štrichas, detalė, kilstelėjusi visą paveikslą į kitą, aukštesnį lygį, sujungusi amatą su menu... Kaip „Ančiuko kryžiuje" ar „Dosjė"...

Taigi buvo R. Adomaičio „dosjė", buvo jo vaidmenys, buvo mano požiūris į tuos vaidmenis ir į artistą. Supratimo nebuvo – kaip nėra iki šiol. Nutariau... susipažinti su Regimantu, susitikti su juo – gal priartėsiu prie kažkokios paslapties. Nė velnio. Kelias valandas kalbėjomės apie viską – kiną ir teatrą, aktorystę ir naują visuomeninį klimatą, etiką, lietuviškojo kinematografo ir teatro kelius, klystkelius ir šunkelius, apie meną ir tai, ką tik vadiname menu, norėdami būti didesni nei esame. Supratau, kad apie daug ką galvojame panašiai, daug ką jaučiame panašiai, mūsų vienodas skausmas, susirūpinimas, požiūriai. Betgi tai aš žinojau ir anksčiau – po R. Adomaičio Franco ir Mažvydo, jaunojo Lokio ir jaunojo Edmundo, po Mindaugo ir Džordžo. Gal todėl R. Adomaitis ir yra „mūsų artistas", kad jis savaip, adomaitiškai, teatre ir kine išreiškia mūsų požiūrį į gyvenimą ir istoriją, žmoniją ir kiekvieną žmogų, formuoja mūsų etinį, dvasinį, intelektualinį imperatyvą. Per personažus, sukurtus aktoriaus nervais ir intelektu, kultūra ir temperamentu, artistizmu ir taurumu, sąžiningumu ir talentu (talentas negali būti nesąžiningas, netaurus, nekilnus – šie jo ypatumai gražiai išskiria Regimantą iš daugelio jam lygių profesionalų tarpo), ir mes priartėjame prie kitų ir prie savęs. Per aktorių pažįstame gyvenimą – koks jis buvo, yra, koks turėtų būti, per jį suvokiame, kas esame mes patys, kuo dedamės, kuo galėtume ir privalome būti.

210 Straipsnis taip pat publikuotas kn.: Regimantas Adomaitis, *Mintys scenos paraštėse*, *op. cit.*, p. 112–120.

Turiu pripažinti, kad man taip ir nepavyko įminti Regimanto Adomaičio mįslės, iki galo suprasti šį menininką, talentingą visuose savo darbuose, žmogų, maksimaliai reiklų sau, savo misijai, profesijai, konfliktišką su savimi ir kitais, kasdien draskomą prieštaravimų ir ieškantį harmoningumo disharmonijoje, gėrio ir idealo – kasdienybėje. O gal talentas ir turi likti neatspėtas?[211]

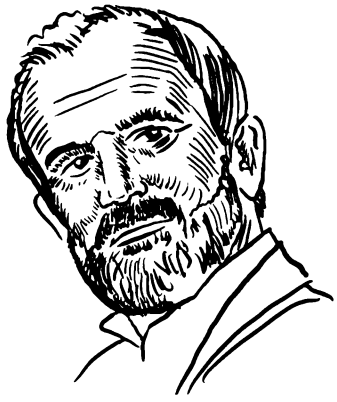

Režisierius **Rimas Tuminas**

Stengiuosi suprasti, kodėl, pavyzdžiui, Regimanto Adomaičio septyniasdešimt penkerių metų jubiliejų mes šventėme ne Nacionaliniame, o Mažajame dramos teatre? Ką reiškia į teatrą atėjusi nauja karta, kuri to nežino, nesupranta ir nenori žinoti? Tai – akivaizdus beraštiškumas, abejingumas. Šiandieniniame teatre ieškant *kažkokių* naujų formų, užmirštami šalia esantys. Man buvo garbė, kad garbingą jubiliejų jis šventė Mažajame teatre, nors su nuoskauda ir jam, ir mums.

Repetuojant „Maskaradą" (1997), Adomaitis salėje sėdėdavo netoli manęs. Jis lankydavo visas repeticijas. Ne dėl to, kad žiūrėtų, kaip aš dirbu, ar kažką kitko, o dėl to, kad jam svarbi teatro esmė: jis nuolat nenustoja mokytis. Jam įdomu, kaip šiandien tas teatras atrodo, kur link viskas krypsta ir kaip turi keistis aktorius?

Adomaitis pats save smerkė, juokėsi iš savęs, ironizavo. Jis suprato, kodėl ir jo balso tonacija turi kisti. Jis viską sekė, bandydamas keistis laike. Tai man labai patiko. Buvo kaip draugas, tapo kaip brolis, todėl, kad jis visą laiką norėjo mokytis. Nesustabarėjo, nereikalavo to paties – kažkada susiformavusio vaidybos stiliaus, kaip kai kurie jo amžininkai...

Spektaklis „Paskutiniai mėnesiai" (2005) tapo beveik autobiografiniu Regimanto Adomaičio spektakliu. Kaip atsitiko, kad dar repetuojant jam atidavėte tiek daug laisvės? Šis kūrinys be galo nostalgiškas – juk tai pašnekesys su mirusia žmona.

211 Egmontas Jansonas, „Įminti talento mįslę", *Kinas*, 1987, Nr. 1, p. 8–9. Straipsnis perspausdinamas R. Adomaičio pageidavimu.

Spektaklio „Paskutiniai mėnesiai“ po žmonos mirties jis negalėjo toliau vaidinti. Jam viskas buvo pernelyg akivaizdu, apčiuopiama, kūniškai artima. Jis negalėjo... Aš jį suprantu.

Aš nuolat žavėjausi Adomaičio profesionalumo grožiu, jau nekalbant apie talentą. Tas jo rytinis atėjimas į repeticiją, kada nieko nėra, o *jis jau* yra. *Jis jau* scenoje. Jaunimas aplink migruoja: ateina, išeina, vėluoja, o Adomaitis – scenoje. Jis kaip Arnas Rosenas, Juozas Rygertas, kaip dar kiti, kurie suprato profesionalumą kaip amato dalį, kaip talento atspindį. Profesionalumas ir yra talento dalis. Mes dabar visiškai neatsakingai elgiamės su savo talentais: labai daug talentingų jaunų žmonių, bet jie nemoka savo talento tvarkyti, organizuoti, disciplinuoti, ir jiems niekas nepadeda. Reikia tikslingai nukreipti, tikslingai dirbti, kad iškiltum kaip Adomaitis. Jis tikslingai dirbo. Įsivaizduokim sau, kaip būdamas nepaprastai užimtas ir teatre, ir kine, kai važinėjo po visą Tarybų Sąjungą, jis niekada jokių kliūčių nesudarė teatro repertuarui. Derino įsakymais, tarp studijų ir teatro direkcijos, bet niekada nelindo į akis, nesakė, kad filmuojasi, savęs neaukštino, bet elgėsi kukliai. Filmuodavosi naktimis, o ryte jau repetuodavo spektaklius. Tik staiga mes pamatydavome: *toks* filmas, ar *toks*, o mes net nepastebėdavom, kada jis visa tai padarė. O šiandien, jei aktorius filmuojasi, turi žinoti visi, turi parklupti, suklusti ir t. t. Tai yra naivu ir kvaila. Šiandienos kontekste Adomaičio atvejis – aukščiausias profesionalumo lygis, kaip geriausio operos solisto, kuris privalo jungti ir vokalą, ir artistizmą. Nors Adomaitis pats save vertino labai kritiškai, jis buvo neįtikėtinas profesionalas, ypatingai mylėjęs teatrą. Scena jį traukė visą gyvenimą, joje džiaugsmo patyrė daugiau nei kine.[212]

Ilgametis teatro direktorius, dramaturgas **Pranas Treinys**

Regimantas Adomaitis – švarios sielos žmogus. Jis man „prilipo“, kai buvo kuriamas spektaklis „Ančiuko kryžius“. Buvo toks momentas, kai atėjau su šia medžiaga ir drebančia širdimi prieš kolektyvą perskaičiau. Grįžtu namo, skambina režisierė Irena Bučienė ir sako, kad Adomaitis sutiko ir nori Ančiuką vaidinti. Tai man toks vedlys išėjo! Pradžioje net norėjom vadinti „Šilojų

212 Užrašyta 2016-03-14.

mitu“, taip ir kolektyvas patarė, bet Adomaitis sustabdė, sakydamas, kad palikčiau „Ančiuko kryžių“. Adomaitis, daužydamas lazdele medį, kurį drožė, vaidmenį „paėmė“ netikėtu rakursu. Niekas taip jo „nepaimtų“, kaip jis. Kadangi jis pats meistro sūnus, tai kažką tokio jis turi.

Man jis prilipo prie širdies, kai pastebėjau jo išskirtinius santykius su žmonėmis. Jis labai dėmesingas kiekvienam. Adomaičio pirmos fiziko studijos uždėjo antspaudą – jis labai protingas. O protingų aktorių yra nedaug. Aktorius yra tas, kurio jausmai, širdis „bėga“ prieky proto. O Adomaitis proto turėjo daugiau negu mūsų visas kolektyvas. Vaidindamas spektakliuose jis labai moka „išsidėstyti“ savo jėgas. Vaidmens „konstrukciją“, „reguliaciją“ jis pats susitvarko. Kai jam pritrūkdavo emocionalumo, Vancevičius aplink jį eidavo ratais, keliais... Regimantas man yra prisipažinęs: „Kai mane pagauna emocija, aš tada ir išeinu *tais* keliais, o jei nepagauna, pro šalį praeinu.“ Jis klausos neturėjo, – pats kažkada prisipažino, bet kai reikėjo scenoje groti, jis to išmoko. Adomaitis – nepaprasto darbštumo aktorius ir labai protingas.[213]

Regimanto Adomaičio žmona, aktorė ir dainininkė **Eugenija Bajorytė**

Mačiau, koks svarbus Regimantui teatras. Kiekvieno spektaklio gimimas teatralams – kaip moteriai kūdikio gimimas. „Šiandien nėjo...“ – grįžęs pusbalsiu ištaria... Iš to, kaip suskamba durų skambutis, kaip Regimantas peržengia slenkstį... – jau žinau, kaip sekėsi spektaklis. Tai irgi buvo mano kasdienybės dalis.

Pavyzdžiui, net jeigu prieš spektaklį Regimantas būdavo namuose, jo vis tiek nebūdavo. Prisimenu, Kaune repetavo „Kaligulą“, miegodavo grimo kambaryje ant sulankstomosios lovelės, grįždavo porai dienų ir vaikščiodavo po butą tokiais kietais kulnais... Prie jo būdavo baisu net prieiti...

<...> Būdavo, parskrenda, suvaidina spektaklyje, namo grįžta prieš vidurnaktį, o pusę šešių ryte – vėl į oro uostą ir atgal į Piterį filmuotis.[214]

213 Užrašyta 2015-07-02.

214 Jūratė Ražkovskytė, „Eugenija Bajorytė ir Regimantas Adomaitis: „Žmogus sukurtas būti dviese“, *Legendos*, 2010, Nr. 3, p. 22, 21.

Aktorė **Birutė Raubaitė**

Kauno valstybiniame dramos teatre Regimantas Adomaitis suvaidino visą tuziną vaidmenų. Iš Kapsuko atvykęs į Kauną, dar 1963 metais jis pirmąjį spektaklį suvaidino kartu su Jumis, tai buvo Viktoro Rozovo „Prieš vakarienę“, 1964 metais kartu vaidinote net trijuose spektakliuose – Kazio Inčiūros „Žemaitėje“, Čingizo Aitmatovo „Mano tuopelėje raudona skarele“, Vladimiro Metalnikovo „Miegančiojoje gražuolėje“. Koks tuo metu buvo jaunasis Adomaitis?

Apie Regimantą Adomaitį galiu pasakyti tik pačius geriausius žodžius: į mūsų teatrą atvažiavo labai taktiškas jaunas vaikinas. Gal dėl to, kad kažkada buvo studijavęs ir fiziką, jis nebuvo per daug atsipalaidavęs, jautėsi tam tikras susikaustymas, nedrąsa. Bet tarp visų aktorių jis itin išsiskyrė savo taktiškumu.

„Žemaitę“ kūrėme labai įdomiai: čia pat salėje sėdėjo dramaturgas Kazys Inčiūra, čia pat buvo tekstas rašomas, braukomas... Visas kolektyvas dalyvavo šiame procese. Adomaitis vaidino Povilą Višinskį, o aš – Žemaitę. Kadangi Povilas skatino Žemaitę rašyti, į šį personažą žvelgiau su didele pagarba ir meile. Yra išlikusi ir spektaklio nuotrauka, kurioje matosi, kaip Adomaičio Višinskis man atneša laikraštį – „Aušrą“.

Adomaitis nuo pat savo kūrybos pradžios buvo įdomus, taktiškas aktorius. Žinoma, jis skyrėsi iš visų jaunų, naujai atėjusių. Jis buvo gražus, geras jaunuolis. Kaip aktorių jį galima pavadinti „Henriko Vancevičiaus rankų darbu“.

O kokia tuo metu buvo jūsų teatro bendra atmosfera?

Nuostabi! Šio teatro pagrindą sudarė kursas, mokslus baigęs Maskvoje, ir Vancevičius – režisierius tos pat mokyklos (GITIS), tai yra tai, ko trūksta dabar. Šiandien teatro didžioji bėda – nėra sistemos. Aktoriai neparuošti darbui. Jie plėšosi, draskosi, žino, kad reikia jausmą vaidinti, tačiau ne jausmą reikia vaidinti. Pagrindinis dalykas – žinoti, ką darau, kodėl darau ir kokiose aplinkybėse tai darau. Nuo to atsiras ir jausmas, ir visa kita. Tokioje atmosferoje Vancevičius ugdė Adomaitį. Jeigu prisiminsime, koks Adomaitis atėjo ir koks išaugo, kokį didį aš paskui jį pamačiau Vilniuje...[215]

215 Užrašyta 2016-03-14.

Aktorė **Doloresa Kazragytė**

Su Regimantu Adomaičiu viename teatre dirbau tik porą metų. Lietuvos akademiniame dramos teatre po baigimo aš dirbau tik dvejus metus, 1969-aisiais aš jau pabėgau pas Jurašą nuo Vancevičiaus, tai man teko su Adomaičiu vaidinti tik „Mindauge" mažytį vaidmenėlį. „Tėveli, tu mamaitės nemylėjai", – kaip dabar atsimenu Ramunės žodžius. Nors scenoje kartu vaidinome nedaug, tačiau jaunystės metai įsimintini.

Visų pirma vyrų tokių dabar nėra teatre. Kaip Masiulis, Adomaitis... Ir fizine netgi prasme. Antras dalykas, kurį prisimenu, repeticijų metu Adomaitis ypač gilinosi į Lietuvos istoriją, skaitė įvairias knygas, straipsnius. Aš supratau, kad jis yra intelektualus aktorius, kuriam reikia maksimaliai sužinoti apie savo vaidmenį. Pirmiausia jis siekė protu suvokti visas aplinkybes.

Dar nebuvau Kaune, bet atsimenu, kaip žiūrėjau to teatro spektaklius „Antonijus ir Kleopatra" (1965), „Pelės ir žmonės" (1966), kuriuose Adomaitis vaidino. Man jis patiko ir kartu kažkas užkliūdavo, lyg buvo per daug susikaustęs. Bet kai pamačiau jį Akademinio dramos teatro spektaklyje „Altonos atsiskyrėliai" (1968) vaidinantį Džordžą, supratau, kad jis yra beprotiškai įdomus aktorius, tai vienas iš pačių įdomiausių vaidmenų. Šiame spektaklyje jis atsiskleidė visu savo gilumu, nervingumu, garsumu, visa savo plastika, temperamentu... Visų istorinių dramų aš niekada per daug nemėgau.[216]

216 Užrašyta 2015-03-21.

Aktorė **Vaiva Mainelytė**

Į teatro ir kino istoriją Jūs ir Regimantas Adomaitis įrašyti kaip meilės duetas. Abu jūs esate aktorių grožio idealai. Ir teatre, ir kine – nuolatiniai partneriai. Ką Jums reiškia Regimantas?

Regimantas yra mano didžioji meilė scenoje ir kine. Iš tikrųjų mus taip buvo suporavę ir žiūrovai: po Lietuvą važinėdami į įvairius susitikimus su publika dažnai susilaukdavom klausimų: „Kodėl nepasiėmėt žmonos Vaivos?“, o manęs klausdavo: „Kodėl neatvažiavo Adomaitis?“ Aišku, niekada negali likti abejingas partneriui, ypač kai nuolat vaidini meilės scenose. Be to, Regimantas toks tolerantiškas, toks džentelmeniškas, kad visą laiką buvo gera būti šalia jo. Žinojai, kad niekada neįžeis, niekada nepasakys šiurkščios pastabos, galinčios traumuoti, o vėliau ir paveikti spektaklį. Tuo metu, kai jis filmavosi daugelyje kino studijų, man jis buvo kaip Lietuvos vyro aktoriaus vizitinė kortelė. Tikras Lietuvos ambasadorius, garsinantis visą Lietuvą. Tuo metu nedaug kas išvažiuodavo, ir mus nedaug kas žinojo, o kino pasaulyje buvo tokie trys „drambliai“ – Regimantas Adomaitis, Donatas Banionis ir Juozas Budraitis.

Regimantas buvo partneris visuose filmuose ir spektakliuose, kuriuose sukūriau didžiausius savo vaidmenis. Nors brandžiu dar negalima pavadinti, bet pirmas mano vaidmuo – Mokytoja Aldona Marijono Giedrio filme „Vyrų vasara“ (1970) man įsiminė visam gyvenimui: baimės, siaubo pilnos akys, nes tuomet pirmą kartą išvydau visus asus: Povilą Stankų, Vytautą Kanclerį, Antaną Šurną, Juozą Budraitį, Regimantą Adomaitį, – visą vyrų žvaigždyną. O aš – pirmą kartą žengiau kino keliu... Kol aš nugalėjau pliauškės baimę... Ant jos kreida rašydavo kiekvieną filmavimo epizodą, kad vėliau būtų lengviau surasti reikalingą medžiagą. Tuomet buvo taip netobulai tai daroma, kad prieš pat jau surepetuotą sceną pliauškę prinešdavo prie pat nosies ir taip pliaukšteldavo, kad net kreida pabirdavo. O man viskas pasimiršdavo. Regimantas tai pastebėjęs nuėjo prie režisieriaus ir kažką tyliai pašnibždėjo. Aš net nepajutau, kaip buvo nufilmuota „klasės“ scena. Pasirodo, pliauškė buvo gale.

„Velnio nuotaka“, „Faktas“, „Junas Gabrielis Borkmanas“ – filmai ir spektakliai, kurie man labai brangūs, aš juos mylėjau ir tebemyliu dabar. Juose pagrindinis mano partneris ir buvo Regimantas. Jis tik sako, kad jam teatras nerūpi, bet kai kalbamės telefonu, pastebiu, kad greit pokalbis nukrypsta ir apie teatrą, ir apie kiną, ir tai tęsiasi ilgai. Kai praleidi visą

gyvenimą teatre ir kine, o vėliau atitrūksti, reikia iš naujo mokytis gyventi. Juk teatras ne tik kaip vampyras išsiurbia visas jėgas, bet kartu ir duoda stimulą, impulsą gyventi. Tu gali ar negali, bet eini, nes tavęs laukia kolegos, žiūrovai... Ačiū Dievui, kad Regimantas labai ilgai rado jėgų nepalikti teatro. Kokie brandūs, gražūs jo paskutiniai vaidmenys Mažajame teatre!

Adomaitis visą gyvenimą buvo atviras meilei. Kaip Jums pavyko netapti tikrąja jo žmona?

Jis kaip ta sraigė – visą jausmų pasaulį nešioja savyje. Jo meilė kaip perlas, uždaras kriauklėje, kurios niekada neatverdavo. Regimantas – labai uždaras žmogus. Teatre jis mažai su kuo bendravo. Jo jausmų, aistrų, meilės „pavasario" aš nežinojau, tik iš pasakojimų. Adomaičiui aš visą gyvenimą jutau didžiulę pagarbą, ir tai buvo daug daugiau, nei simpatizuoti žmogui.

Giliau neperkandus Adomaičio, gali atrodyti, kad scenoje jis buvo gana šaltas.

Gal tai yra daugiau išdėliota kaip matematiko, fiziko? Jis buvo nežmoniškai darbštus ir galėjo savo vaidmenis „spręsti" kaip tam tikras formules. Aš stebėdavausi, kai jis ateidavo daug anksčiau, nei reikia, apsivilkdavo tokius mėlynus treningėlius, apsiaudavo čežutes ir darydavo mankštą, stovėdavo ant galvos, o vėliau raiškiai skaitydavo laikraštį. Dėl to ir buvo rezultatas: niekas niekada nesiskundė, kad Regimanto scenoje nesigirdi, girdėdavosi net paskutinėse žiūrovų eilėse. Regimantas yra nepaprastai darbštus. Į repeticijas jis ateidavo visą laiką pasiruošęs. Aš kažkada net bandžiau beždžioniauti – garsiai skaičiau laikraščius, bet tai truko neilgai.

Kuo jis vis dėlto skyrėsi nuo savo kolegų?

Jis buvo puikus diplomatas, niekada nesipykdavo su partneriais. Visuomet išlaviruodavo, išskyrus vieną susirinkimą, kuriame pasisakė prieš savo mokytoją. Po to jis visą laiką gailėjosi savo poelgio. Henrikas Vancevičius tikrąja žodžio prasme išvedė Adomaitį į teatrą. Visi prisimena jo nuostabų vaidmenį – Francą spektaklyje „Altonos atsiskyrėliai" (1968). Kiek daug metų praėjo, o užmiršti vaidmens neįmanoma. Kai iš Kauno jis buvo pakviestas į Vilnių, pradžioje gyveno teatro palėpėje. Tuomet dar buvo senasis, nerekonstruotas teatras. Jis užsidarydavo savo kambarėlyje ir atsidavęs repetuodavo.

Koks jis buvo nerepetuojant?

Per gastroles po spektaklių Regimantas būdavo labai linksmas, nuoširdus, žinojo nemažai anekdotų. Kai jis atsipalaiduodavo, matyt, ir buvo tikriausias Regimantas. Pamenu žiemos metą, kai po spektaklio „Junas Gabrielis Borkmanas" eidavome tuščiu prospektu namo ir tylėdavome, nes nesinorėjo ardyti gamtos stichijos – krintančių snaigių ramumos.[217]

217 Užrašyta 2015-09-16.

Aktorė **Eglė Gabrėnaitė**

Mudu su Regimantu bendravome labai ilgai. Ir dabar mūsų ryšys nenutrūkęs. Turėjome tą pačią dėstytoją – profesorę Ireną Vaišytę. Visam ką tik įstojusiam mano kursui ji labai daug pasakodavo apie Regimantą, kurį vadino nepaprastai darbščiu artistu. Tais laikais maniau, kad svarbiausia – talentas, o jei kas nors daug dirba, vadinasi, jam trūksta talento. Tačiau būtent Regimantas yra pasakęs žodžius, kurie padėjo man susivokti: „Aš ne toks gabus – turiu labai labai daug dirbti." Mano supratimu, tai daro garbę tokiam talentingam menininkui. Save jis sukūrė darbu.

Regimantas – labai intelektualus žmogus, be to, didelis altruistas. Jis, ypač dabar, yra sklidinas meilės pasauliui. Su tokiu krūviu, ko gero, nelengva vaikščioti. O svarbiausia jo savybė – dorumas. Jis visada laikėsi nuošaly nuo teatro intrigų, nedrabstė purvais kitų ir neišbarstė savęs. Atsitverdavo nuo to erzelio, pasiėmęs prancūzų kalbos vadovėlį, iš kurio savarankiškai mokėsi.

Prisimenu mūsų gastroles po Lietuvą, kai rodėme spektaklį „Akis į akį su visais" (rež. Irena Bučienė, Lietuvos valstybinis akademinis dramos teatras, 1982), gyvavusį dešimt metų. Vaidinome dviese, patys nusigrimuodavome, rūbų daug nebuvo, du darbininkai pastatydavo dekoracijas... Kartą atėjau pavėlavusi keletą minučių, o anksčiau visada ateidavau prieš pusvalandį. Regimantas išvažiavo be manęs! Vien su darbininkais nukeliavęs gana ilgą kelią, atsitokėjo tik tada, kai kažkuris paklausė: „O kur ta kita artistė?" Tada grįžo ir pasiėmė mane. Štai čia yra visas Regimantas, paskendęs savo mintyse. Iš pradžių man buvo labai sudėtinga – gastroliuodavome tik dviese, pasikalbėti neturėdavau su kuo. Mėnesiui išvažiuoji, o Regimantas be paliovos dirba, atsivežęs krūvas pjesių, knygų... Jis primena katiną, kuris vaikšto pats vienas. Puikiai jį suprantu – šiuo atžvilgiu mudu panašūs.

Iš jo mokiausi dirbti, jis įpratino ateiti į teatrą bent porą valandų prieš spektaklį. Kartą vienas jaunas aktorius manęs paklausė, kodėl taip anksti ateinu. Atsakiau: aš ne tokia gabi, kad išlipusi iš troleibuso tiesiai pulčiau vaidinti. Turiu ramiai pabūti, po sceną pavaikščioti. Visa tai perėmiau iš Regimanto. Man labai pasisekė – didžiulį vaidmenį sunkiame, įvairialypiame spektaklyje „Akis į akį su visais", kuris trukdavo pusketvirtos valandos, jaunai aktorei vaidinti su tokiu scenos meistru yra didžiulė dovana. Nors nelengva šitaip ilgai išlaikyti energinę įtampą. Atsimenu, kartą po spektaklio Regimantas priėjo ir pasakė: „Aš su tavimi verkti išmokau." Supratau tai kaip didžiulį komplimentą – šitoks artistas pasakė man tokį dalyką!

Man jo racionalumas nekliudė. Kadangi manyje visko kunkuliuoja pernelyg daug, su Regimantu visada jausdavausi rami. Jis – tarsi atsvara audringam mano charakteriui. Nors... Atsimenu „Akis į akį su visais" premjerą. Salė lūžta. Aš sėdžiu spintoje – spektaklis prasideda tuo, kad iškrintu iš spintos. Trečias skambutis, salėje – pikas, galima išprotėti nuo jaudulio, apima noras bėgti, kur kojos neša, negi už tai į kalėjimą pasodins? Iš teatro išmes? Ta baimė būna visiškai nevaldoma, kol neištari pirmo žodžio... Regimantas turėjo ateiti iš priešingos pusės. Akimis ieškau partnerio, galvoju, šitoks asas, kai jį pamatysiu, gal pasidarys ramiau. Ir ką matau? Prie režisieriaus padėjėjos stovi Regimantas, visas išbalęs, tiesia man ranką, pirštais rodydamas pergalės ženklą. Kai pamačiau tas drebančias rankas, visai sutrikau: jeigu jis taip bijo, kas tada bus man?.. Todėl tegul jis nekalba apie savo racionalumą...

Kartais mudu konkuruodavome scenoje, kuris kurį įveiks, bet tas žaidimas būdavo savaip gražus. Pamenu, paklausiau: Regimantai, kodėl tu kefyrą geri, kai aš verkiu? Jis atsakė: kitaip visi į tave žiūrės, o turi žiūrėti į mane. Jis ganėtinai „už save" būdavo ir mane to išmokė. Šiaip aktoriai mokomi vertinti kolektyvą, viską atiduoti partneriui, ir kartais nutinka taip, kad partneris tave paskandina. Regimantas mane išmokė „eiti už save", nepaskęsti. Jam nesvetimas egoizmas. Jeigu skęs, pirmiausia gelbėsis pats, nors netikiu, kad visai nepadėtų kitam. Porąkart yra buvę, kad aš suklydau, sakydama tekstą, o jis laukė, kol pasitaisysiu, nepriminė. Beje, Regimantas perfekcionistas kaip ir aš. Ar tai gerai, ar blogai, nežinau. Tačiau esu mačiusi nepavykusių vaidmenų, dėl kurių jis siaubingai krimtosi, kankinosi. Mačiau, kiek daug kainuoja nesėkmė.

Vienas gražiausių mano matytų aktorinių jo darbų – Jeano Paulio Sartre'o „Altonos atsiskyrėliai" (rež. Henrikas Vancevičius, Lietuvos valstybinis akademinis dramos teatras, 1968). Regimantas įspūdingai vaidino ir Karelo Čapeko komedijoje „Makropulo receptas" (rež. Irena Bučienė, LVADT, 1973). Nepasakyčiau, kad jis turi didelį humoro jausmą – ne. Pernelyg rimtai priimdavo mano juodus juokus... Bet komedinis vaidmuo jam tiko, gaila, kad nesukūrė jų daugiau.

Regimantui nebuvo lengva išeiti prieš publiką. Tam reikia noro pasirodyti, o jis yra ne iš tų žmonių, kurie mėgsta rodytis. Kaip dėl to pats su savimi susitardavo, man sunku įsivaizduoti. Aktorius turi būti narcizas, nebijantis atsiverti, parodyti nuogą savo vidų. O tam, kuris visą laiką pasinėręs į save, eiti į viešumą nėra lengva...

Tokių kaip Regimantas teatro pasaulyje nėra daug – vienetai. Man atrodo, legenda jis tapo todėl, kad nepaprastai daug dirbo. Darbininkas – pats didžiausias komplimentas menininkui. Be to, išsaugojo paslaptį – jo kūrybos sudėlioti į lentynėles nepavyks. Legenda irgi yra paslaptis, neįmanoma atspėti, įvardyti jos priežasčių.

Žinau, kad Regimantas labai vertina savo mokytojus, svarbiausius režisierius – Henriką Vancevičių, Vytautą Žalakevičių. Niekada neprisiimdavo nuopelnų sau – dėkodavo jiems. Šie režisieriai – aktoriaus svajonė, dovana, tekusi galbūt todėl, kad tada, kai kiti linksminosi, jis užsidaręs dirbo. Už tai buvo apdovanotas puikiais vaidmenimis.

Manau, laimingiausias jausdavosi tada, kai ir teatro, ir kino vaidmenys pasiskirstydavo tolygiai. Niekada nepuolė į kiną, palikęs teatrą, – viską kruopščiai derindavo, todėl būtų sunku išskirti kurią nors vieną sritį. Bet Vancevičiaus laikai praėjo, nuo tada Regimantas

teatre nebeturėjo savo režisieriaus. Nebent Ireną Bučienę, kuri mus ir suvedė. O kine buvo Žalakevičius. Tačiau apskritai gerą vaidmenį teatre dažniausiai lydėdavo geras darbas kine.

Vis dėlto antroje gyvenimo pusėje, pačiame jėgų žydėjime, Regimantas turėjo labai mažai galimybių pasireikšti kaip aktorius, nors galėjo padaryti kur kas daugiau. Tačiau tai priklausė ne nuo jo, tiesiog taip susiklostė – nebeliko Žalakevičiaus, nebeliko tų žmonių, su kuriais jis galėjo dirbti. Mano manymu, tokiam artistui kaip jis reikėtų specialiai statyti spektaklius. Regimantas yra nusipelnęs daug daugiau negu šita premija, duodama, pardon, ne tada, kada reikia...

Vaikystėje atradau tokią upę Dzūkijoje – Ūlą. Ten miškai gražūs – Zervynos, Marcinkonys. Visas kaimas žiūrėdavo, kaip aš nerdavau į tą upę, bet greit iššokdavau. Vasarą ji labai gaivi, norisi į ją lįsti, bet ilgai maudytis, pliuškentis kaip kokiame ežere (aš ežerų nemėgstu) joje negali. Baidarėmis plaukdami žmonės keikdavo ją, sunkią, vingrią. Ūla su ūksmingais krantais, su įkritusiais medžiais patraukliai paslaptinga. Skaidri, tyra upė, karštą dieną gaivinanti, paprastą dieną prisileidžianti tik ant kranto pasėdėti ir pasižiūrėti iš tolo, vidun nelabai kviečianti. Man ji asocijuojasi su Regimantu. Jį, kaip ir Ūlą, prisimenu dažnai ir visada šviesiai.

Manau, nesvarbu, kaip pradėsi, svarbu, kaip baigsi gyvenimą. Juk gimstame su tokiu veidu, kokį duoda tėtis ir mama, o išeiname turėdami tokį veidą, kokį susikūrėme. Regimanto veidas labai gražus, šiltas ir patikimas visais atžvilgiais.[218]

Aktorius **Juozas Budraitis**

Regimantas – doras, sąžiningas, padorus, energingas, patriotiškas vyras. Energija, kurią Regimantas skleidžia ir teatre, ir kine, stulbinanti – retai kam pavyksta taip galingai įkūnyti net ir kai kuriuos žmogaus silpnumo požymius. Kita vertus, jis visada atsitvėręs tam tikra siena, nedažnai ją įveikdavau net ir drauge dirbdamas. Ta siena – gana ryškiai išreikštas *ego*, pro kurį norėdamas prasiveržti, prasilaužti turėtum pasirodyti silpnesnis, o būti silpnes-

218 Ištraukos iš Dovilės Statkevičienės pokalbio su Egle Gabrėnaite, „Nuopelnų kilmė: aktoriai apie aktorius“, *Kultūros barai*, 2015, Nr. 2, p. 40–43.

niam niekam nesinori. Vis dėlto gal toks atsiribojimas yra sąmoningai pasirinktas, apmąstytas kelias, atrasta saviraiškos forma. Regimanto uždarumas susijęs su aktyviu dvasiniu gyvenimu – tai dialogas su savimi, nuolat bandant kiek galima originaliau išreikšti savo idėjas, mintis, jausmus. Jis – nekalbus žmogus, užtat kai praveria burną, pabyra taupūs, bet svarūs, svarbūs žodžiai.

Kaip partneriai buvome atviri, nuoširdūs. Visuose filmuose, kuriuose dirbome kartu, įdėmiai stebėdavau, kaip jis įsikūnija į vaidmenį. Juk Regimantas – profesionalus teatro aktorius, o aš toje srityje bemokslis, todėl susidomėjęs žiūrėdavau, kaip jis mankština balsą, kaip ruošiasi repeticijai, kaip ją pradeda. Žavėjausi begaliniu jo darbštumu, užsispyrimu. Mėgindamas įminti aktorystės paslaptis, analizuodavo ne tik vaidmenis, bet ir savo paties vaidmenį teatre. Savarankiškai išlavino balsą, susikūrė artikuliaciją – vien paskaitų konservatorijoje jam nepakako. Ieškojo būdų, kaip išreikšti save balsu kuo ryškiau. Stebiuosi, kodėl jo nepakvietė į konservatoriją dėstyti sceninės kalbos. Jis, mažakalbis, gal nebūtų buvęs idealus pedagogas, bet jo patirtis, meistriškumas būtų labai pravertę ketinantiems tapti aktoriais.

Man jis ypač patinka filme „Jausmai“ (rež. Algirdas Dausa, Almantas Grikevičius, 1968), kur atsiskleidžia labai plati emocinė skalė – tvirtumo, silpnumo, gražumo, jausmingumo mišinys. Tame filme Regimantas turėjo galimybę tiksliausiai išreikšti savo būseną, savo esybę. Kitais atvejais jam tekdavo medžiaga, reikalaujanti pavaizduoti heroizmą, temperamentą, ryžtingumą be vidinių abejonių, be niuansų.

Teatre išskirčiau jo vaidmenį „Altonos atsiskyrėliuose“ – mano supratimu, pats savęs jis nepralenkė iki šiol. Tai buvo nuostabus spektaklis, leidęs patirti kalbos teikiamą malonumą – buvo galima daugybę kartų žiūrėti ir klausytis, klausytis... Be abejo, įtakos turėjo ir tai, kad tekstas Sartre'o, egzistencialistinis, tuo metu negalėdavai bet kur tokio išgirsti. Tai darė didelį įspūdį.

Žiūrovus jis vertina ir myli – juk aktorius kalba ne sau, o žiūrovams. Regimantas dirbo jiems, dirbo su savimi, sąžiningai atiduodamas vaidmeniui save visą ir per tai atsiduodamas publikai, užmegzdamas dialogą. Ne veltui jo balsas toks raiškus, stiprus, artikuliuotas – jam rūpi, kad žiūrovai, sėdintys paskutinėse eilėse, irgi galėtų viską kuo puikiausiai girdėti.

Regimantas, sąžiningai atlikdamas mylimą darbą, sukūrė daugybę panašių ir nepanašių į save, bet panašių į mus – visus kitus – personažų. Per ilgą, dorą gyvenimą išaugino vaikus, mylėjo žmoną... O legenda tapo todėl, kad apie jį kalbame. Kalbame apie „Altonos atsiskyrėlius“, apie „Niekas nenorėjo mirti“ (rež. Vytautas Žalakevičius, 1965), apie „Mindaugą“ (rež. Henrikas Vancevičius, LVADT, 1969). Nors tai – tolima praeitis, tačiau ji vis dar turi sąlyčių su šiandiena, nes tikri, dorai ir gerai sukurti dalykai neišnyksta, niekada netampa blankūs, nepraranda reikšmės.[219]

219 Ištraukos iš Dovilės Statkevičienės pokalbio su Juozu Budraičiu, „Nuopelnų kilmė: aktoriai apie aktorius“, *Kultūros barai*, 2015, Nr. 2, p. 40–43.

Aktorė **Agnė Šataitė**

Susitikimas su Regimantu, suokalbis kuriant spektaklį „Dėdės ir dėdienės“, virto tikru džiaugsmu. Tai buvo ne tik susitikimas su gyva teatro legenda, bet kartu su šiuolaikišku, kūrybingu aktoriumi. Regimantas atrodo taip, tarsi kartu su savimi neštųsi visą aktorinį krūvį. Tas heroizmas slypi jo viduje. Iš pažiūros Adomaitis „šaltas“, stojiškas, netgi abejingas, o priartėjus atrodo netgi priešingai – šiltas, jaukus, lankstus. Tiedu poliai nuolat mainosi, dėl to kartais prie jo norėdavosi prisišlieti kaip vaikui, o kitą kartą – bėgti tolyn. Vien savo buvimu jis užpildo visą erdvę: kažkoks rimtumas, susikaupimas, sakralumas. Regimantą galėčiau pavadinti profesijos riteriu, ir ne vien dėl nepaprastos jo laikysenos.

„Kaip paprasta, kaip paprasta, kaip paprasta!“ – tokiais žodžiais spektaklyje džiūgauja Severiutė prieš lemtingą susitikimą su Geiše (kurį vaidina Mindaugas Capas). Toks buvo ir mūsų susitikimas su Regimantu. Vieną gražią, šiltą pavasario dieną, atėjusi į repeticijų salę, pamačiau su lagaminu prie stalo sėdintį Regimantą. Režisierė buvo paruošusi kavos, arbatos, kažkokių sausainių. Po stalu – butelis vyno, suprask, po repeticijos dar pasėdėsime. Prasidėjęs procesas tarsi niekuo neįpareigojo. Paskaitysime, pažiūrėsime. Svarbiausi tapo patys susitikimai. Toks geras laisvės pojūtis. Tokias repeticijų pradžias mėgsta sukurti Gabrielė Tuminaitė. Manau, kad Regimantui tai patiko. Repeticijose jis buvo tiesiog geras aktorius, partneris, bendražygis. Jokio išskirtinio dėmesio sau neprašė, nors jo statusas tai ir leistų. Mes ne tik dirbome kartu, mes tiesiog buvome. Atsirado bendras tikslas ne žūtbūt sukurti spektaklį, o žūtbūt pabūti kartu. Tada prie mūsų dar prisijungė aktorė Miglė Rimaitytė, ką tik grįžusi iš Prancūzijos ir nusprendusi savo aktorinės laimės ieškoti Lietuvoje... Ir įsitraukė... Šalia Vaižganto tekstų per pertraukėles Regimantas ir Miglė nuolat kalbėjosi prancūziškai. Regimantas netgi dainavo. Apie ką jie taip džiugiai šnekėjo kitiems nesuprantama kalba, žino tik jie patys. Bet atmosfera buvo puiki. Taip spektaklyje atsirado prancūzė, kuri kartais gelbėjo spektaklio pasakotoją nuo užmaršties. Kadangi Regimantui reikėjo įsiminti daugybę teksto, Miglė spektaklyje prancūziškai „paduodavo“ temas.

Taip būdami, repetuodami po kurio laiko supratome, kad į pasaulį beldžiasi spektaklis.

Regimanto balso ir minties raiškumas leido mums įsiklausyti į Vaižgantą. O aš jau niekada neužmiršiu, kaip Adomaičio Mykolas, mus su Mykoliuku (kurį vaidina Vainius Sodeika), tarsi prikeldavo, pabudindavo scenos gyvenimui: „Aš tau pačią saulę atiduosiu, nes tu man skaistesnė už saulę. Aš tau visas žvaigždeles nuraškysiu, nes tavo dvi akelės gra-

žesnės ir meiliau mirksi už visą dangaus skliautą giedrią šaltą žiemos naktį.“ Tuomet apimdavo toks nenusakomas jausmas, lyg atgimstant. Darydavosi ir graudu, ir gražu – tobula! Ir dabar, kai pasakotojo vaidmenį perėmė Arvydas Dapšys, šios Regimanto tariamos frazės spalvos negaliu užmiršti. Atrodo, lyg jam vienam ji priklausytų. Ir tai ne tik Regimanto – aktoriaus galia, sugestija, bet ir jo žmogiškoji patirtis. Jis visa tai atsinešė kartu su savimi į repeticijas, į spektaklį, o išeidamas iš teatro nieko neišsinešė, atvirkščiai, paliko ne tik gražų prisiminimą, bet ir dalį savo energijos. Regimanto paslaptis turbūt ne tik prigimtiniuose dalykuose. Tai, su kuo teko susidurti repetuojant spektaklį, – valia, atsakomybė, darbštumas ir kūrybos džiaugsmas.[220]

Aktorius, režisierius **Algirdas Latėnas**

Ronaldo Harwoodo „Aprengėjas“ – pjesė teatro tema. Man atrodo, Sero vaidmuo Regimantui „atėjo“ pačiu laiku: dar pilnas buvo jėgų, nors Lietuvoje dažnai „nurašomi“ paties gražiausio amžiaus žmonės. Kai kas abejojo, sakydami, kad jis kartojasi, Marcinkevičių visą suvaidinęs... Aš apskritai atsisakiau dirbti be Regimanto, nors ir rizikavau: pirmųjų susitikimų, pjesės skaitymų, dar nebuvo, ir šiaip jo gerai nepažinojau, tiesiog nebuvo dėl ko kovoti. Kai prasidėjo repeticijos, tai pamačiau, kad jis taip smarkiai atsidavęs aktorius, lyg koks satyras. Repeticijos vykdavo su tokia jėga...

Žinia, teatre be humoro apskritai neišgyvensi. Ir, pasirodo, Regimantas „išsilukšteno“ pjesę, kol mes kartu iki akordeono „nusiritom“... Prisifantazavom... Jam viskas prigulė. Nors groti buvo primiršęs, bet neabejojo, kad tai ne problema. Nežiūrint to, kad tuo metu Regimantas tikrai buvo aktorius-žvaigždė (nors ir labai nemėgstu šito žodžio), bet kartu jis buvo vaikiškai pažeidžiamas. Vien dėl to su juo dirbti buvo labai malonu. Vis naujai, naujai, naujai...

Pamenu, kartą išvakarėse jis įspėjo, kad vėluos į rytdienos repeticiją. Tik paklausus, jis prasitarė, kad jam turės „sinusus pradurti“. Kadangi aš *tą* pats buvau „praėjęs“, žinojau – po visko būni smarkiai apdvakęs. Nors prašiau, kad sveiktų namie, kitą dieną jis atėjo dar anksčiau, su vatomis nosyje... Tuomet pasiūliau repeticijos lengvesnį variantą, tiesiog

220 Užrašyta 2016-04-14.

daugiau žodinę analizę, bet kadangi iš vakaro buvome pradėję repetuoti pakankamai su- 120
dėtingą sceną, jis primygtinai reikalavo ją tęsti. Nors tamponai jam vis išlėkdavo iš nosies, susitvarkęs jis vėl grįždavo į sceną.

Kiek mano prisiliesta prie įvairių Lietuvos aktorių, tai Regimantas ypač išsiskiria: jis vaidmenį renka, renka, renka... Vėliau viską aptaria su režisieriumi. Jis supranta savo vaidmenį. Pamenu, viena scena buvo ant kopėčių. Aš pats drebėdavau, o jis džiaugėsi... Regimantas „išlygindavo" visas spektaklio scenas.

Kartais sakoma: vienas visko pasiekia per talentą, kitas – per darbą. Niekada šito nesupratau, nes aktorystė be sunkaus įdirbio neįmanoma. Čia turi susijungti stropumas ir aktorinė fantazija. Regimante viskas kaupiasi po truputį. Ir, svarbiausia, Adomaitis – labai žmogiškas. Teatre šito nepaslėpsi.[221]

.....

221 Užrašyta 2016-07-04.

Režisieriaus asistentė **Regina Garuolytė**

Regimantą Adomaitį pažįstu nuo 1975 metų. Jis tikras džentelmenas – aukštas, gražus, talentingas, išdidus, santūrus, apsiskaitęs – vienintelis teatre toks buvo. Jis – supervyro etalonas. Į jį žiūrėjau kaip į ikoną. Adomaitis niekur nesiveldavo – į jokius teatrinius konfliktus, plepalus. Viską tarytum stebėjo iš šono. Buvo toks įspūdis, kad gal užkulisinio gyvenimo jis apskritai nematė. Jis gyvendavo tuo, kuo asmeniškai užsiėmė – konkrečiu spektakliu, vaidmeniu ar nauja numatoma pastatymo medžiaga. Vienintelį kartą išgirdau jo abejones, kai Henriko Vancevičiaus vadovavimo Lietuvos akademiniam dramos teatrui pabaigoje jis atvirai pasakė režisieriui, kad gal ir laikas jam pabaigti vadovavimą šiam teatrui. Iki dabar gerai atsimenu frazę: „Jūsų traukinys jau nuvažiavo." Greičiausiai jis tokiu būdu užsistojo Rimo Tumino jaunuosius aktorius, kurie tuo metu buvo nusistatę prieš Vancevičių.

Kita vertus, Adomaitis nebuvo tas aktorius, kuris visiškai nusišalintų nuo egzistuojančių problemų. Žmogiškąja prasme, jei tik tau kas nors nutikdavo, jis visada būdavo atviras: galėjai prie jo prieiti, pasikalbėti, ir visada žinojai, kad padės, patars. Jis niekada nebuvo šaltas žmogus. Kiti jo *tokio* „pavydėjo" – atrodė, gamtai pavydėjo. Niekas neturėjo už ką prie jo prisikabinti, surasti kokių ydų.

Puikiai atsimenu „Akis į akį su visais" repeticijų periodą, spektaklį režisavo Irena Bučienė (1982). Jis nieko nedarė impulsyviai, jis tiesiog su vaidmeniu dirbdavo. Man atrodo, jis niekada partneriui nebuvo gailestingas – šalia jo turėjai taip pat dirbti.

Teko trumpai lankytis ir jo namuose. Supratau, kad namų aplinkoje jis lygiai toks pats reiklus sau, kaip ir teatre, ir, svarbiausia, vyriškas.[222]

Jonas Avyžius ir Regimantas
Adomaitis su sūnumi
Gediminu, 1982

IŠ POKALBIŲ

Vis duok ir duok, ir duok. Bet gi aš negaliu daugiau duoti, aš neturiu daugiau ko duoti. Tetrokštu ramios senatvės. Esu suaugęs žmogus. Neturiu jokio noro kas vakarą dažytis veidą, dėvėti ne savo rūbus. Aš gi ne vaikas, persirenginėjantis šaradoms, tai mano darbas, mano pašaukimas, aš gi aktorius, ir koks kieno reikalas, ar aš vaidinsiu šįvakar ar kitą kartą, taip trumpindamas sau gyvenimą?[223]

Teatro angelai gyvena ten, už durų

Aktorius, gyvenantis vienatvėje, o gal, tiksliau, savo mintimis klaidžiojantis vaidmenų šešėliuose, lieka švarus kaip gamtos augalas. Gal dėl to daugelis aktorių paguodos ieško ir ją suranda gamtoje. Regimanto Adomaičio gyvenimas teatro dulkėse, kino studijose, traukiniuose ir lėktuvuose virto atsiskyrėliška būtimi, kur tik gamta ir minčių vienatvė sudaro visumą. Tai panašu į vienuolio celę, namą su durimis į vidinį kiemą, kuriame augalų darželis – lyg graži vaidmenų galerija. Vieną dieną prisiminimuose atgyja vienas, kitą – kitas, o tų vaidmenų gyvenimai neišvengiamai aktorių nutolina nuo realybės, tarytum jis išpažintų šv. Romualdo regulą: „Sėdėk savo celėje – lyg rojuje, palik pasaulį už savęs ir užmiršk...“

223 Ronald Harwood, *op. cit.*, p. 17.

Prie savo smėlio pilies. Kaspijos jūros pakrantė, Sumgaitas, 1971

Net ir palikęs sceną, Adomaitis gyvena teatro ritmu. Jo, aktoriaus, organizmas pabunda apie vienuoliktą valandą dienos, anksčiau jo ieškoti beviltiška. Tai yra repeticijų pradžios metas. Net vyną tuomet skaniausia gerti, net vidinis laikrodis taip sutvarkytas, taip teatro konstrukcijos „sumodeliuotas", kad būtent vidudienį aktoriai įvairių repeticijų aikštelėse priversti intensyviai gyventi *kitų*, dar ne iki galo atpažintų žmonių gyvenimą. Tuo metu aktorius lyg atsisako savo tapatybės, bandydamas ją iš naujo atrasti, įsileidus į save dar nepažinto personažo gyvenimą. Aktorius ima ieškoti žmogaus. Ir vynas – neatsitiktinai. Tai – ne atsipalaidavimas (įprastas žmonių ritualas), tai – nerimas, kurį „užprogramavo" aktoriaus profesija.

Ši vienatvė pamažu nuvalo nuo aktoriaus vaidmenų dulkes, gyvenimo atžvilgiu jis tampa daug sudėtingesnis, labiau susikaupęs, tyrinėjantis ne tik save, bet ir aplinką. Jis tampa režisieriumi, kuriam būtinas aplinkos jaukumas, kad galėtų sukurti naują realybę. Juk daug režisierių darbui sukuria šviesią aplinką, apvalydami erdvę nuo pašalinių daiktų. Jaukumas ir švara mąstymui suteikia laisvę. Tokioje atmosferoje Regimantas Adomaitis peržiūri savo gyvenimą. Jis jo neidealizuoja, nepasiduoda vaidmenų kaip atskirų stotelių romantizavimui. Kiek atsainus požiūris tarytum net nužemina praeitį. O tas vaidmenų sudėtingumas ir kiekis toks, kad kartais net sunku suvokti, kaip visa tai sutelpa viename žmoguje.

Sunku kalbėti. Ir herojui, ir pašnekovui. Nedideliais prisilietimais įmanoma nutapyti tik mažą drobę, kurią vos ne pro lupą tenka apžiūrinėti, bet joje – sudėtingiausia laboratori-

ja. Adomaitis mūsų prašo stabtelti, įsižiūrėti į jo aktorinio gyvenimo spalvas, kvapą. Jis visą gyvenimą skubėjo, o šiandien mes juokingai atrodome skubėdami. Ir sunkiausia suprasti, kas dabar įdomiausia: aktorius ar žmogus? Kas lieka nusiėmus vaidmens kaukę? Ar aktorius atpažįsta save, kai likimas jam lėmė gyventi svetimų žmonių gyvenimus?

Adomaičio namuose visi langai atverti į gamtą (aktorius gyvena pirmame aukšte, tad mato medžius, žemę), jis savo ilgomis pauzėmis ir tyla, ir nuolatiniu noru užsirūkyti (nors niekada nebuvo užkietėjęs rūkalius) siekia kalbėti ne apie praeitį, ne apie vaidmenis, bet apie save – žmogų, savo nuostatas, mintis. Judesiai išduoda, kad prasideda naujas teatras, o nurimus seka skausminga tyla. Jo svajonės kertasi su artimų žmonių netektimis, skausmą dar labiau sustiprina meilei atvira širdis. Adomaitis – amžinas Verteris, šimtąkart prisipažinęs mylįs, tačiau mylėjęs tik vieną kartą. Jis mylėjo, bet kartu ir nemokėjo mylėti.

Adomaitis taip mylėjo gyvenimą, jog šiandien jį laiko didesniu už save. Jam nepriklauso tai, ką jis kažkada pats sukūrė, jis aistros pilną praeitį priima kaip nuolat į duris besibeldžiantį savo paties personažą. Jis su praeitimi nekonfliktuoja. Praeitis jam reikalinga kaip dabarties konfliktas. Todėl svarbu atskleisti: taip, Adomaitis gyvena nuolat konfliktuodamas su pačiu savimi, nuolat save kaltindamas dėl nesugebėjimo *kažkam kažko* atiduoti, padovanoti, įvertinti – žmonai, vaikams, aplinkiniams. Jo vaidmenys ir aplinka, kurioje tie vaidmenys buvo kuriami (ilgalaikės filmavimo ekspedicijos, ilgalaikiai tūnojimai repeticijų salėse, metų metai be vasaros atostogų), nuolat bando atverti už nugaros užtrenktas duris, o paties aktoriaus žvilgsnis nukreiptas į atvirą erdvę. Šis viename kambaryje regimas konfliktas neformuoja agresijos, įtampos. Adomaičio siela aristokratiška, jis griežtas ir švelnus tuo pat metu. Iš jo namų grįžti į šiuolaikinį realų teatrą nėra paprasta, nes jo jaunieji kolegos visai kitokie. Tačiau neįmanoma suprasti, kada ir kodėl mus aplenkė laikas? Kada atsirado tos žirklės, perkirpusios etinius ir moralinius tos pačios kraujo grupės žmonių gyvenimus? Kodėl dingo žmonių bendravimo kultūra, kai visi tiek daug kalba apie aukščiausias šiuolaikinio teatro materijas?

Adomaitis, kelis dešimtmečius „nenulipęs" nuo daugelio kino leidinių viršelių (ne tik Lietuvos, bet ir Rusijos, užsienio), sulaukęs garbingiausių apdovanojimų, nė per vieną pašnekesį apie tai nė sykio neužsiminė. Sunku net įsivaizduoti, kad nė vienas suvaidintas valdovas neatveria *tų* tvirtai uždarytų durų ir neliepia jam pasakyti: „Taip, aš ilgą laiką buvau aktorius – valdovas." Adomaičiui to nereikia. Šiandien jis „repetuoja" savo – žmogaus vaidmenį.

Jau pirmuose susitikimuose Regimantas Adomaitis pabrėžė: „Nuoseklumo nebus." Jo ir negali būti. Aktoriaus biografija – ne nuoseklus faktų konstatavimas. Aktorius – tai žmogus, patiriantis nuolatinį stresą. Net tuomet, kai aktoriaus gyvenime nelieka vaidmenų, jis išlieka aktoriumi.

Mūsų pokalbiai su Regimantu Adomaičiu prasidėjo jau prieš kelis dešimtmečius, kai pabandėme apibrėžti, kas yra neįtikėtinai sunkios profesijos esmė. Per susitikimus Adomaitis pasiūlė ir knygos pavadinimą – „Smėlio pilys". Tai – ne metafora, tai – realybė. Smėlio pilių gyvenimas, kaip ir teatro, – labai trumpas: „Saulutė pašildė, ir viskas subyrėjo. Jeigu dar apsiniaukusi diena, tai išlieka šiek tiek ilgiau – kokį pusdienį..."

Normanas – Arūnas Sakalauskas, Seras – Regimantas Adomaitis, *Aprengėjas*, LVADT, 1996

1997 01 07

Gyvenate intensyvų profesinį gyvenimą. Kaip keitėsi Jūsų teatro samprata? Kas Jums yra teatras?

Ar gali pasakyti, kas yra meilė? Gali surasti, sugalvoti šimtus tūkstančių įvairiausių apibūdinimų. Teatre, kaip toj meilėj, nuo mokyklos laikų kiekvienas žmogus praeina įvairiausius klaidžiojimo kelius. Nepasakyčiau, kad šis kelias veda, kaip Tengizo Abuladzės filme, į šventyklą. Tuo keliu ėjau su meile. O rezultatai? Jie priklauso ne vien nuo aktoriaus, bet ir nuo kitų faktorių. Tai, ką davė likimas, gal ir pavyko padaryti, tuo ir reikėtų džiaugtis. Kiti gal ir to neturėjo galimybių padaryti, ar jiems tiesiog likimas to nedavė. Gal ir būtų nuostabu kokį Shakespeare'ą suvaidinti, bet kam dabar apgailestauti, kam to gailėtis? Buvo taip, kaip buvo. Daug yra darbų, kuriais esi nepatenkintas. Tarkim, spektakliuose viskas buvo tiksliai sudėta, pagauta, bet toli gražu ne kiekvienas iš jų praėjo gerai. Jutau, kad kažkas lyg mirę, kažkas negyva, kad nėra „šios akimirkos". Viskas „kažkada" surepetuota, atlikta, o tu tik atkartoji.

Teatras – tai savotiška religija. Kolektyvinis aktas, reikalaujantis besąlygiško tikėjimo. Jeigu jo nėra, tarnavimas teatrui darosi beprasmiškas.

Ar įmanoma teatre nevaidinti? Gal ir ne. Bet man jau pabodo vaidinti. Nejaugi visas gyvenimas tik apsimetinėjimas, bėgimas nuo kažin kokios nemalonios tiesos, slėpimasis nuo realybės. Kažkas juk turėtų būti tikra. Net teatre *tikra* yra mirtis, bet nuo minties apie ją bėgame. Kodėl nesustoti ir nepamąstyti apie ją? Teatras man visada buvo toji vieta, kur galima išsakyti tiesą.

Ar pasikeitė Jūsų požiūris į partnerius, režisierius? Toks jausmas, kad Jūs niekada nebuvote ekstremistas?

Teatre visada buvau lyg koks svetimkūnis – balta varna. Į Akademinį atėjau dar 1968-aisiais – su sąmoninga nuostata nesusiniveliuoti, nepaskęsti, niekur neįsivelti. Visada laikiausi kiek nuošalyje. Žinoma, su žmonėmis susibičiuliavau, buvau kompanijose, bet vis tiek likau nuošaly. O dabar esu nuošaly dėl visai kitų priežasčių. Ne dėl savęs, o dėl to, kad teatras staiga visiškai pasikeitė. Staiga atėjo visiškai nauji žmonės – nauja banga, nauja lavina. Ir vėl likau svetimas, nuošaly. Iš esmės niekas nepasikeitė. Nenoriu per daug sakralizuoti, pernelyg sureikšminti, bet visuomet buvau atsidavęs teatrui, jo etikai, atmosferai. Būti nuošaly – nereiškia būti aukščiau kitų. Kai pasineri, prarandi požiūrį į save iš šalies. Neišvengiamai ateina sąstingis, surambėjimas, sustabarėjimas, minčių randai, pradedi mąstyti stereotipais, šablonais. Bet kuriame kūrybiniame darbe tai yra pralaimėjimas, regresas. Šito išvengti labai sunku. Grįžkim prie „Aprengėjo“: „Kiek jėgų prireikia, kad apnuogintum savo sielą.“ Nieko nereiškia suvaidinti vieną, kitą vaidmenį – bet tą pergalę išlaikyti... Čia visų tyko pralaimėjimas. Vieną mūšį nesunku laimėti. „Altonos atsiskyrėliai“ – pirmas darbas Akademiniame teatre – buvo ypač intensyvus. Tuomet man jau grėsė tam tikras smegenų persisukimas. Be to, aš ir vaidinau atsiskyrėlį Francą. Tas vaidmuo netgi paveikė fiziškai – prasidėjo kraujagyslių spazmai. Netgi fiziškai buvo galima sulūžti. Eini ne profesijos paviršiumi, bet bandai kažką. Tai natūralu, kad didesni menininkai viena dalimi sukuria unikalius kūrinius, o visa kita... To neįmanoma išvengti. Negali būti visą laiką vienodai lygus, jeigu mėgini giliau prasiskverbti į tiesą apie žmogų – kad ir kaip banaliai tai beskambėtų.

Ir nuo ko tai priklauso?

Nežinau. Jeigu aš žinočiau... Jeigu kas nors žinotų...

Turbūt čia ir yra tas teatras.

Sakykim, jūs rašot knygą. Praeina kiek laiko, pažiūrite, nepatinka, ir galite taisyti. Spektaklį taip pat gali šiek tiek koreguoti, vaidmenys nestovi vietoje, bet pats kūrybos aktas vyksta tik šią akimirką, tik spektaklio metu, tetrunka kelias valandas.

Bet, visa tai jaučiant, labai lengva palūžti, sunku psichologiškai adoruoti akimirką. Kaip po tų šventų minučių grįžtate į realybę? Turėjęs tokių didelių vaidmenų, netapote narcizu ar maniaku...

Aktoriaus profesija – sunki profesija, jeigu iš tikrųjų bandai lįsti gilyn, ieškoti savo personažo tiesos, įsijausti (nežiūrint to, kad šis žodis banalus, dar Stanislavskio sugalvotas), vidumi sutapti su personažu... Taip atsitinka kiekvienam menininkui, kuris nori iki to branduolėlio, iki esmės prisikasti – jis neišvengiamai pakliūva į tuos spąstus, kurie labai veikia ir jo asmenybę. Susidaro grįžtamasis ryšys. Čia tyko labai dideli pavojai. Ne veltui klasikiniame japonų teatre nusiėmęs kaukę po spektaklio gyveni savo gyvenimą normaliai. O spektaklio

Nataša Golubeva – Eglė Gabrėnaitė, Andrejus Golubevas – Regimantas Adomaitis, *Akis į akį su visais*, LVADT, 1982

metu kaukė lieka kauke. Aš taip negaliu. Dažnai būna paradoksali situacija: kai tu nerandi atitikmens su vaidmeniu, tuomet nieko neišeina, nepavyksta forma, nerandi išraiškos. Yra įvairiausių aktorių. Vieni, pavyzdžiui, moka puikiai parodijuoti. Jiems nereikia daug ieškoti psichologinių atitikmenų, jie puikiai valdo formą. Aktorius nebūtinai turi būti intelektualus, apsiskaitęs, protingas. Turi Dievo duotą dovaną, ir to užtenka. Mes visi nepasitenkiname savo gyvenimo realybe, realiu egzistavimu, ir brendame į fantazijos sferą, ieškodami kompensacijų. Artistas turi išlikti savotiškas vaikas, kitaip jis negalėtų vaidinti. Labai gerai Seras „Aprengėjuje" sako: „Esu suaugęs žmogus. Neturiu jokio noro kas vakarą dažytis veidą, dėvėti ne savo rūbus. Aš gi ne vaikas, persirenginėjantis šaradoms..." Iš tikrųjų, jeigu suprotingėji, tai ateina ši mintis: ką tu veiki, kuo tu užsiiminėji, kas tai per profesija?

Tai rodo Jūsų etiką, toleranciją kitų atžvilgiu – ypač režisierių.

Mes visi priklausome nuo likimo. Priklausome nuo to, ko nežinom ir nepažįstam. Čia yra aktoriaus prigimtis. Mano prigimtis priešinasi tam, kad turiu atsiduoti ne tik režisieriui, bet ir vaidmeniui, dramaturgui... Tai yra profesija, kurią sunku apibrėžti, o režisierius – tas žmogus, kuris vadovauja, turi įteigti savo sumanymą, primesti savo valią. Aktoriaus prigimtis – atvirkščiai – į save turi įtraukti, įsiurbti, priimti svetimkūnį. Tikras aktorius turi jį priimti lengvai, be kompleksų. Aš, pavyzdžiui, tą daru su kompleksu, mano prigimtis tam priešinasi.

Bet tokie spektakliai kaip „Emigrantai", „Akis į akį su visais" byloja ką kita. Visiškas atsivėrimas – jis Jums puikiausiai sekėsi.

Manyje nuolat kaunasi dvi priešingos tendencijos. Mechanikoje tai vadinama medžiagos pasipriešinimu. Viena – lyg eini, lyg nori, atsiduodi, kita – lyg viską stumi nuo savęs. Čia moteriška psichologija, ar ne? Labai sudėtinga, kai atsiranda riba, kai pasieki ją, kai reikia kažką keisti. Tuomet sukyli ne tik prieš kitą, bet – svarbiausia – ir prieš patį save. Bet aštrus pojūtis laike išnyksta, ir tuomet tęsi tą egzistenciją toliau.

Regimantas (kairėje) ir brolis Vidas su mama Kotryna Adomaitiene, 1938

2014 05 15

Ar pasitikite prisiminimais?

Visi mes esame nostalgiški jaunystės laikams, kažką prisimename, kažko neprisiminę prifantazuojam. Žmonių egoistinis pradas niekur nedingsta. O artistai – ypač dideli egoistai, vis gali išgirsti: „Aš, aš, aš...“ Man plojama, apie mane rašoma, kartais kas nors ir gėlių atsiunčia. Kartais tas perdėtas savęs įvertinimas itin smarkiai išbujoja. Nors aš nesu mėgėjas skaityti aktorių rašomų knygų, pats esu parašęs nedidelę knygelę, turėdamas vieną tikslą – teatru sudominti jauną žmogų. Bet, pasirodo, beveik niekam tai neįdomu. Ateina jaunimas, itin savimi pasitikintis, viską žinantis, viską suprantantis. Jeigu ir nemokantis, tai vaizduojantis, kad viską moka. Kartais atrodo, kad net jų mintis nukreipta ne į *tą* pusę – pinigai, pinigai, kaip juos uždirbti, kiek man iš to naudos ar panašiai.

Aš gyvenau tuo metu, kai ne tik mano, bet ir kitų aktorių gyvenimą nemažai koregavo kinas arba tokios teatro sistemos kaip Konstantino Stanislavskio ar Michailo Čechovo.

Vaitiekus, Regimantas, Kotryna ir Vidas Adomaičiai, 1937

Regimantas (dešinėje) su jaunesniuoju broliu Vidu, 1942, 1952, 1957

Tuo metu pats didžiausias dėmesys buvo sutelktas į etikos problemas, labai nutolusias nuo pragmatizmo. Mes ieškojome tiesos, prasmės, pateisinimo, juk teatras „kalba" apie žmonių suskaldytus jausmus.

Aš dažnai mintyse „perverčiu" savo gyvenimo puslapius ir dažnai galvoju, kas aš toks esu, ko aš į teatrą atėjau, ką jis man reiškė ir reiškia iki šiol? Aš pradedu suprasti, kad aš ne artistas buvau, ne aktorius. Juk aktorius yra tas, kuris savo psichofizika, savo kūnu sugeba *kito* charakterį perteikti, pavaizduoti. O aš supratau, kad visą laiką buvau fizikas. Man ne taip buvo įdomu teatre, mane domino procesas „kodėl?" Kodėl žmogus taip elgiasi, kodėl jo *toks* charakteris, kodėl jo vienoks ar kitoks elgesys? Man buvo įdomu išgliaudyti ir surasti atsakymą, kas yra žmogaus viduje, kokie vidiniai „mechanizmai" jį judina, suteikia jam gyvybę? *Tikras* aktorius apie tai negalvoja, jis tiesiog kuria vieną ar kitą charakterį. Aš visą laiką ieškojau priežasčių, šaknų, ir man pavykdavo tik tie vaidmenys, kuriuose aš surasdavau gyvą nervą, *to* žmogaus varomąją jėgą. O šiaip charakterį pavaizduoti man net neįdomu. Aš esu neįdomus, monotoniškas, nuobodus, vienodas, latentinis artistas. Iš viso šito ir kyla daugybė klausimų.

Baigęs fiziką, diplomą apsigyniau ne pas bet ką, o pas Jurą Poželą, kuris tuo metu buvo vienas garsiausių fizikų. Jis buvo ne tik puslaidininkių pasaulio žinovas, bet ir šio mokslo Lietuvoje pradininkas. Gal net ir būčiau likęs Mokslų akademijoje, bet pabėgau iš fizikos. Gal tai buvo intuicija? Nors kai vaidinau Kaune, bandžiau šiek tiek dėstytojauti Politechnikos institute, – dėsčiau fiziką. Pamažu keitėsi matų sistema, daug ką reikėjo iš naujo mokytis, tad aš geriau „plutą sausesnę valgiau" ir, nieko, išgyvenau.

Kokioje aplinkoje Jūs susiformavote?

Aš susiformavau gamtoje – žalioje aplinkoje. Mano vaikystė prabėgo Šimonių kaime, kokie keturi kilometrai nuo Pasvalio, ant Mūšos kranto. Tėvas tą upę užtvenkė ir vėjo malūną iš akmenų pastatė. Ten pat ant skardžio pastatė ir mažą namelį. Tad galima

Vaitiekus Adomaitis

sakyti, mano vaikystė prabėgo Mūšoj, ant didelio skardžio. Turėjau vieną brolį. Mama dar prie Smetonos kulinarijos kursus buvo baigusi, todėl mokėjo gaminti fantastiškus valgius. Ji augino daržus – ankstyvuosius pomidorus, braškes... Labai mėgau dar šiltą karvės pieną, kurio ji pamelždavo tiesiai į puoduką. Sviestas, sūris taip pat buvo gaminami namie. Tad mus išlaikė karvė ir upė, kurioje prisigaudydavom žuvyčių. Apie jas žinojome viską, mokėjome net rankomis prisigaudyti. Iš kaimyno arklio ašutų meškerės valą pasigamindavom. Pavasarį tik ledai išeidavo, mes tuoj brisdavom į Mūšą varlinėti, žuvyčių gaudyti. Tik Mūšoje upėtakių nebuvo, juos pradėjau žvejoti būdamas aktoriumi. Turėjau draugą, aistringą upėtakių žinovą ir gaudytoją, jis veždavosi mane į tas vietas, kur jie gyvena. Prisigaudę žuvų, užkurdavome laužą, nešiojamojoje rūkyklėlėje išsirūkydavom žuvis... Koks skanumėlis!.. Kokia naktis...

Tėvas dar prie Smetonos buvo inžinierius, jis neblogai uždirbdavo. O po karo viskas pasikeitė, jis retai kada būdavo namie, visą laiką turėjo važinėti, vertėsi kelių inžinerija, dirbo įvairiose amatų mokyklose. Po karo algos buvo be galo menkos, jis beveik pats vienas pravalgydavo tai, ką uždirbdavo. Praktiškai mus su broliu mama išlaikė.

Sunkiausia, sakoma, pažinti save. O septyniolikmečiui berniukui tuo labiau nelengva suvaikyti savo troškimus. Mokykloje mielai dalyvaudavau dramos būrelio spektakliuose, bet ir tada nelaba fizika labai traukė. Per moksleivių atostogas aš mėgau spręsti įvairius uždavinius, tuo tarpu kai paaugliai linksmai laiką leisdavo. Vieną vasarą, pasiėmęs fizikos uždavinyną, visus uždavinius išsprendžiau; vėliau pakliuvau į olimpiadą. Gal dėl to po mokyklos baigimo ir pasirinkau fiziką, nes man ji buvo labai įdomi.

Po karo iš Pasvalio į Vilnių reikėdavo važiuoti visą naktį: iš pradžių iš Pasvalio „siauruku“ iki Šiaulių, vėliau reikėdavo laukti traukinio „Klaipėda–Vilnius“ ir tik ryte pasiekdavom sostinę. Toks susisiekimas buvo ir mano studijų laikais. O dabar – per trumpiausią laiką gali pasiekti Pasvalį!

Ar Jūs atsimenate tas būsenas, kurios vis dėlto lėmė tai, kad teatras Jus iš fizikos „prisiviliojo“ pas save?

Ne iš karto nuėjau į teatrą. Mano tėvas buvo neigiamai nusiteikęs prieš aktorystę, sakė, kad tai ne man. Nors jis pats grojo armonika, dainavo, bet artistus laikė nerimtais žmonėmis, plevėsomis. O teatras manyje „sėdėjo“ nuo mokyklos laikų. Pas mus į Pasvalį atvažiuodavo Panevėžio dramos teatras su Juozo Miltinio spektakliais. Mūsų mokykloje ir vaidindavo, o mes, vaikai, žiūrėdavome spektaklius, užsikniaubę ant scenos, išsižioję. Lankiau ir mokyklos, ir universiteto dramos būrelius. Tai buvo didžiulė atgaiva. Ypač mėgau skaityti

Saulius Sipaitis ir Regimantas Adomaitis prie Kapsuko dramos teatro, 1962

eilėraščius. Bet kai baigiau aktorinį, nustojau eilėraščius deklamuoti. Man užteko Laimono Noreikos, kuris gyvenimo pabaigoje itin gerai skaitė įvairių poetų eiles.

Dievas žino, kada ta „didžioji" pradžia. Žmogus – jausmų ir proto lydinys. Sielai, tai amžinai dykumai, matyt, reikalingas nuolatinis atsinaujinimas, o teatras, aktoriaus darbas labiausiai įgalina gyventi žmogaus sielos gyvenimu, kaip sakė Stanislavskis. Pamažėl tai ir įtraukė tartum į sietuvą. Teatras – tai siaubinga nepagydoma liga.

O koks buvo aktorinių studijų laikotarpis?

Ačiū Dievui, nebuvau pasenęs, kai ryžausi pabandyti stoti į konservatoriją. Pabandžiau. Priėmė. Prieš stojamuosius mokiausi groti ne tik pianinu, bet ir akordeonu, gitara. Stebėjausi, kaip mane komisija pastebėjo? Eiles kažkaip padeklamavau, bet dainavau tikrai nekaip: tyliai, neišraiškingai, juk klausos neturiu. Bet užtat pats sau pianinu akompanavau, ir kad užgrojau... Buvau atkaklus, todėl mokiausiu groti sudėtingus kūrinius iš natų, skambindavau Fryderyką Chopiną.

Vilniaus konservatorijos Aktoriaus paruošimo fakultete, kurį baigiau, nebuvo plastikos išraiškai skirtos specialios disciplinos. Gimnastikos pratimai ir fechtavimas, kuriais užiiminėdavome, aišku, padėjo įgyti tam tikrų sceninio judesio įgūdžių. Studentus daugiausia mokė sekti vidinę kuriamų paveikslų tiesą. Buvo manoma, kad išorinis vaidmens piešinys atsiras savaime. Tos požiūris menkino reikšmę tokių svarbių aktoriaus instrumentarijaus komponentų kaip gestas, eisena, mimika ir kiti.

Per visą studijų konservatorijoje laiką man taip niekas ir nepavyko. Kai baigėme, Kapsuko miesto teatrui reikėjo trijų artistų – sutikau vykti. Supratau, kad tikrasis mokslas prasideda teatre. Kokia laimė, kad Kapsuko teatrui mūsų reikėjo! Atsiuntė sunkvežimį,

Ant Gedimino kalno, 1958 m. balandis

susikrovėme savo sudedamąsias loveles, lagaminėlį su knygomis ir išvažiavome. Nieko nemokėjau, bet jau kvėpavau teatro dulkėmis. Po pusmečio Kapsuko teatrą išformavo. Pradėjo važiuoti režisieriai, žiūrėti spektaklius, kviestis trupės artistus pas save. Nes Kapsuke puikūs artistai dirbo: Vytautas Paukštė, Juozas Rygertas, Saulius Sipaitis. Laimė, Henrikas Vancevičius mane pakvietė į Kauno dramos teatrą. Laimingas gyvenau grimo kambary. Visi išeina, išsilankstau lovelę. Teatras! Tyla!

Režisierių Henriką Vancevičių Jūs visą gyvenimą vadinote pagrindiniu savo mokytoju.

Jis buvo ne tik talentingas režisierius, bet ir pedagogas. Jei ne H. Vancevičius, turbūt nebūčiau tiek nuveikęs teatre ir kine. Jo dėka aš, galima sakyti, tapau aktoriumi. Jam esu dėkingas ne tik už pamokas ir kantrų darbą su manimi, bet ir už tai, kad jis mane, jauną aktorių, pasikvietė į Kauno dramos teatrą. Mano laimei, tai buvo didžiulis korifėjus, kurį mes vėliau primiršome, nebegerbėme. Apskritai mes, deja, nemokame vertinti ir gerbti to, ką turime. Žinoma, jo teatrinė mokykla, teatrinis suvokimas, teatrinis mąstymas išgyveno krizę, nes tas teatro modelis, kurį jis išpažino, sistemingai puoselėjo ir vystė, tapo atgyvena. Ir to užteko, kad mes jį užmirštume. O jis buvo vienas iš didžiausių mūsų teatro korifėjų. Kažkada į Kauno teatrą važiuodavo kaip į Panevėžio Miltinio teatrą.

Tais laikais visi važiuodavo į Kauną žiūrėti Vancevičiaus „Trijų seserų“, „Bernardos Albos namų“, kitų spektaklių. Ketverius metus išdirbęs Kaune jau ne tik su alebarda scenoje pastovėdavau. Mes su Vytautu Tomkumi vaidinome spektaklyje „Pelės ir žmonės“ pagal Johną Steinbecką. V. Tomkus jau prieš tai nemažai vaidino, bet po šio spektaklio mes pasidarėme artistai. Ne visai, bet šiek tiek.

Kauno dramos teatro scenoje aš patyriau pirmąjį džiaugsmą: taip buvo, vaidinant Aliošą „Pažemintuosiuose ir nuskriaustuosiuose“, Žygų „Saulėj ir stulpe“, dalyvaujant spektaklyje „Pelės ir žmonės“.

Kai Henriką Vancevičių perkėlė į Vilnių, kartu su savimi jis pasiėmė ir Jus.

Jis manimi patikėjo. Matė, kad labai noriu, skaitau, nepasikliauju vien tik intuicija, o bandau dirbti. Man svarbiausia buvo „sceninė teisybė“. Pirmą kartą ir ryškiausiai ją galėjau išreikšti kurdamas Franco vaidmenį Jeano Paulio Sartres'o „Altonos atsiskyrėliuose“ (1968). Šiame Henriko Vancevičiaus pastatyme aš radau personažo vidinę teisybę. Aš šiame spektaklyje nevaidinau, aš tiesiog savyje įjungdavau „aparatėlį“, „mechanizmą“, kuris atitiko personažo varomąsias jėgas. Šiame spektaklyje aš kalbėjau savo nervais, savo krauju rašiau. Mus konsultavo ir psichologai, bet vien psichologinės motyvacijos „Altonos atsiskyrėliams“ suprasti nepakako. Taip įnikau į Franco vaidmenį, kad jis tapo mano dalimi. Nors tai vienas iš pirmųjų darbų, bet aistra buvo didelė. Ir, aišku, laimė kurti Akademiniame dramos teatre.

Kartais sakau, kad tai – vienintelis vaidmuo, kurį aš suvaidinau galbūt neblogai. Režisierius H. Vancevičius, nors ir nebuvo prisiskaitęs filosofų, turėjo gerą intuiciją. Sartras, rašydamas dramą, dėstė savo filosofiją. Vėliau aš vaidinau Albert'o Camus „Kaliguloje“, kurią Kauno dramos teatre režisavo Jonas Vaitkus (1983). Filosofiniai kūriniai man buvo labai svarbūs ir įdomūs, ypač prisimenant, kad tuo metu pasirodydavo nelabai daug vertimų.

O koks tuo metu buvo teatras, ką geriausiai atsimenate?

Artistus. Kai kurie buvo neįtikėtinai geri – Stepas Jukna, Juozas Rudzinskas, Jonas Kavaliauskas, Marija Rasteikaitė, Henrikas Kurauskas. Atskirai eidavom žiūrėti, kaip vaidina aktoriai. Kai kurie iš jų kalbėdavo pakeltais teatriniais balsais. Man tai rėždavo ausį, bet savaip ateity mane inspiravo kiek kitomis priemonėmis kurti vaidmenis.

Ar prisimenate teatrą, kurį lankėte dar studijuodamas fiziką? Akademiniame dramos teatre pradėjote dirbti 1967 metais, likus dar penkeriems metams iki jo rekonstrukcijos.

Prisimenu. Teatras buvo labai jaukus. Jis stovėjo atokiau nuo gatvės ir savo erdvų kiemą turėjo. Tame teatre dar daug man teko vaidinti: ir „Mindaugą“, ir „Altonos atsiskyrėlius“... Jauni visada mėgsta kritikuoti vyresnius, – kai pradėjau dirbti šiame teatre, pirmiausia man ausį rėžė aktorių teatrališkumas. O aš visą savo gyvenimą siekiau tikrumos.

Šiame teatre atsimenu Romualdo Juknevičiaus spektaklius. Jis taip pat išpažino psichologinio realizmo stilių, bet savo spektakliuose palikdavo erdvės fantazijai. Ir dėl to jo spektakliai visada buvo pakylėti virš realybės.

Atsimenu visas „Žaldokynes“, jų kaitą. O koks koloritingas buvo Napoleonas Nakas – pirmasis Žaldokas! Vėliau ėjo Jonas Lalas, Vytautas Tomkus, Juozas Meškauskas. Bet Nako niekas nepralenkė, atrodo, jis buvo *tam* vaidmeniui gimęs artistas. Taip pat atsimenu „tikrumo“ pilną Valerijoną Derkintį, lyg būtų scenoje gimęs, scenoje augęs. Taip pat nuos-

tabus buvo Vladas Jurkūnas, kaip niekas kitas suvaidinęs Motiejų Sapiegą. Gal kai kam gali pasirodyti, kad tie, kurie vaidino labai seniai, buvo geresni už jaunesnius, bet yra vaidmenų, kur jų tikrai niekas negali pakeisti, kokie talentingi bevaidintų.

Panašus į „Žaldokynę" buvo ir spektaklis „Siuvėjų dienos Silmačiuose". Taip pat buitinis, natūralistinis, su tikromis dekoracijomis, tvorelėmis, tikrais namais. Šiame spektaklyje bene nuostabiausias buvo Pranas Treinys, suvaidinę Kriaučiuką. Manau, kad tai jo geriausias vaidmuo.

Dar man studijuojant fiziką į teatrą eidavom, žiūrėdavom, kritikuodavom, nes buvom „išmintingi", juk lankėm universiteto dramos būrelį. Jam pakaitom vadovavo net keli: Justinas Bautrėnas, neilgai – Arnas Rosenas, ilgiausiai – Juozas Meškauskas. Scenoje buitinės tiesos nereikia. Visais laikais įdomūs vaidmenys yra tie, kurie nors truputį atitrūkę nuo buitiškumo, gyvenimo, realybės, tikrovės, kurie nors truputį pakylėti, lyg tai būtų poezija.

Jūs visą laiką pabrėžiate teatro etiką. Kokia ji buvo Jūsų pradžios teatre?

Gali kalbėti tik apie *savo* etiką. Buvau auklėtas Irenos Vaišytės pagal Stanislavskio etiką. Be to, ir pats teatrą išpažinau kaip šventą dalyką. Kai atėjau į teatrą, pasakiau sau: darbas ir tik darbas, jokių kompanijų, jokių „keistų" draugysčių. Žinoma, kai įsitraukiau į tą veiklą, tai su trupe darniai draugavome, juk neįmanoma po premjeros tuoj pat skirstytis... Konkurencijos tarp vyresniųjų ir jaunesniųjų nebuvo. Vyresnieji mane labai gerai priėmė, nors buvo aibė spektaklių, kuriuose labai blogai vaidinau. Aš tai žinau. Jeigu vaidmeniui nerandu vidinio pateisinimo, variklio, nemoku tokio personažo pavaizduoti. Man reikia surasti gyvą nervą. Kai surandu, tada užsikabinu.

Daugiausia vaidmenų teatre esate sukūręs savo mokytojo Henriko Vancevičiaus ir Irenos Bučienės spektakliuose. Kokią įtaką vaidmenų sukūrimui darė šie režisieriai?

Irena Bučienė mano gyvenime buvo kaip ir „antras" režisierius, kuris su manimi mielai dirbdavo. Man brangūs jos kameriniai pastatymai, tokie kaip „Akis į akį", kur vaidinau kartu su Egle Gabrėnaite, ar „Emigrantai" – kartu su Vytautu Rumšu. Įdomu buvo dirbti jos kurtame spektaklyje „Makropulo receptas".

Henrikas Vancevičius darė didelę įtaką. Aš jį laikiau ne tik režisieriumi, bet ir savo tikruoju mokytoju, žmogumi, kuris mane iš tiesų atvedė į teatrą ir padarė šiokiu tokiu artistu. Jis mane iš Kapsuko atsivežė į Kauną, vėliau – į Vilnių. Teatre visų pirma jis kaip pedagogas dirbo. Jis pasisodindavo, paimdavo pjesę ir pradėdavom nagrinėti. Kiekviena personažo detalė būdavo aptariama. Vancevičius aktorių vesdavo nuo pat pirmų žingsnių. Jis spektaklius kurdavo per aktorių. Kartais atrodydavo, kad per ilgas tas „užstalės" periodas: sėdi už stalo ilgai, o kai išeini į sceną – nieko nėra. Taip atsitinka dėl to, kad kūnas neapvaldytas. Bet pamažu įsisupi, pradedi valdyti, jungti vienam tikslui.

Vancevičiaus ir Bučienės darbo metodas skyrėsi nedaug. Gal ir dėl to, kad jie buvo baigę tą pačią mokyklą Maskvoje (GITIS). Esmė ta pati, nors Bučienė – daug laisvesnė, daug greičiau pasiduodanti fantazijos žaismui. Ji eidavo toliau negu Stanislavskis. Todėl vėliau labai džiaugiausi, kai į rankas pakliuvo Michailas Čechovas.

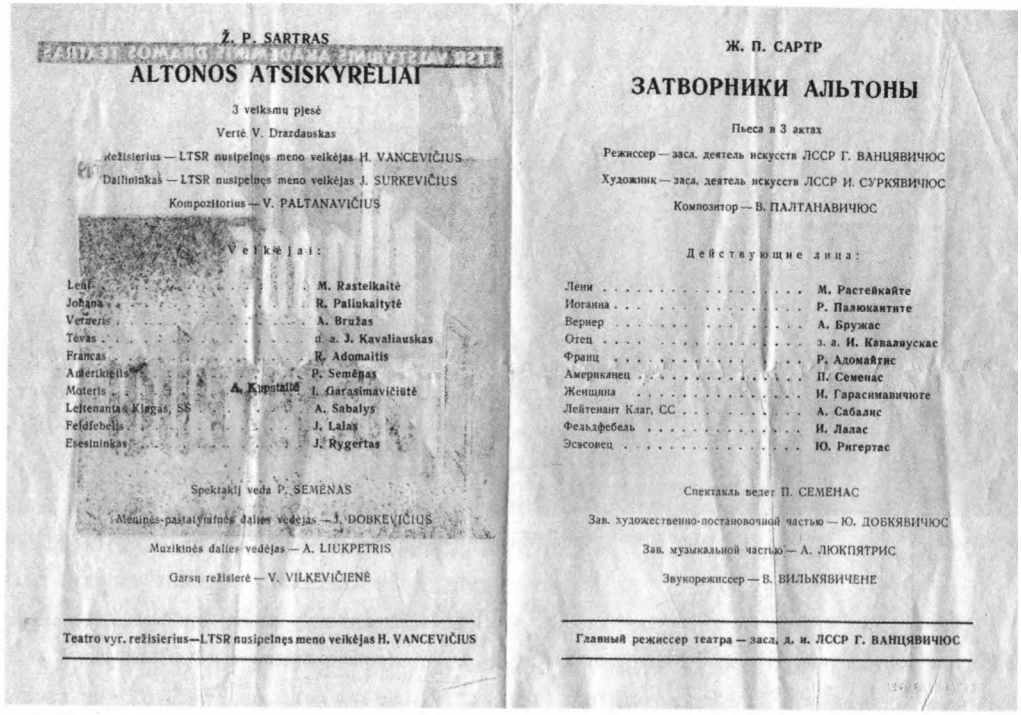

Ž. P. SARTRAS

ALTONOS ATSISKYRĖLIAI

3 veiksmų pjesė

Vertė V. Drazdauskas

Režisierius — LTSR nusipelnęs meno veikėjas H. VANCEVIČIUS

Dailininkas — LTSR nusipelnęs meno veikėjas J. SURKEVIČIUS

Kompozitorius — V. PALTANAVIČIUS

Veikėjai:

Lenė . . . . . M. Rastelkaitė
Jonana . . . . . R. Paliukaitytė
Verneris . . . . . A. Bružas
Tėvas . . . . . a. a. J. Kavaliauskas
Francas . . . . . R. Adomaitis
Amerikietis . . . . . P. Semėnas
Moteris . . . . . A. Kupstaitė I. Garasimavičiūtė
Leitenantas Klagas, SS . . . . . A. Sabalys
Feldfebelis . . . . . J. Lalas
Esesininkas . . . . . J. Rygertas

Spektaklį veda P. SEMĖNAS

Meninės-pastatymines dalies vedėjas — J. DOBKEVIČIUS

Muzikinės dalies vedėjas — A. LIUKPETRIS

Garsų režisierė — V. VILKEVIČIENĖ

Teatro vyr. režisierius—LTSR nusipelnęs meno veikėjas H. VANCEVIČIUS

Ж. П. САРТР

ЗАТВОРНИКИ АЛЬТОНЫ

Пьеса в 3 актах

Режиссер — засл. деятель искусств ЛССР Г. ВАНЦЯВИЧЮС

Художник — засл. деятель искусств ЛССР И. СУРКЯВИЧЮС

Композитор — В. ПАЛТАНАВИЧЮС

Действующие лица:

Леня . . . . . М. Растейкайте
Иоганна . . . . . Р. Палюкантите
Вернер . . . . . А. Бружас
Отец . . . . . з. а. И. Каваляускас
Франц . . . . . Р. Адомайтис
Американец . . . . . П. Семенас
Женщина . . . . . И. Гарасимавичюте
Лейтенант Клаг, СС . . . . . А. Сабалис
Фельдфебель . . . . . И. Лалас
Эсэсовец . . . . . Ю. Ригертас

Спектакль ведет П. СЕМЕНАС

Зав. художественно-постановочной частью — Ю. ДОБКЯВИЧЮС

Зав. музыкальной частью — А. ЛЮКПЯТРИС

Звукорежиссер — В. ВИЛЬКЯВИЧЕНЕ

Главный режиссер театра — засл. д. и. ЛССР Г. ВАНЦЯВИЧЮС

Aš nebuvau labai geras aktorius, nes esu per daug racionalus. Kita vertus, aš esu komedinis aktorius, bet dažnai man buvo suteikiami herojiniai vaidmenys. Teatre aš dažnai buvau ne savo rogėse, ne savo vežime sėdėjau.

Vis dėlto paskutiniajame kūrybos laikotarpyje Jūsų keliai su mokytoju išsiskyrė.

Paskutiniajame kūrybos laikotarpyje Vancevičius niekur „nejudėjo“, neevoliucionavo, nesikeitė, nesivystė. Laikas juk ėjo. *Kitados* įgytų dalykų režisieriui neužtenka. Turėti savo koncepciją, savo stilių – nuostabu, bet viskas sensta. Būtina kaita laike. Aš, jo mokinys, pradėjau jį kritikuoti todėl, kad pajutau, jog reikalingas kitas postūmis, kitoks judėjimas. O atsiliekančių traukinys nelaukia. Aišku, toks požiūris į savo mokytoją yra neteisingas. Jaunesni visada yra žiaurūs, negailestingi, nesuprantantys, kad ir jiems greičiausiai ateis panaši pabaiga.

Iš esmės Vancevičius su savo socrealizmu pats save perspjaudavo, o tai geriausiai atspindi spektakliai „Altonos atsiskyrėliai“ ir „Stepančikovo dvaras“. Šiuose spektakliuose režisierius pakilo aukščiau savojo „realizmo“.

Jūs dirbęs ir su Rimu Tuminu, ir su Oskaru Koršunovu. Ar labai skiriasi jų darbo metodai?

Šiuolaikiniai režisieriai įtikėję, kad teatras – tai jie. Anksčiau teatras tai buvo artistas, dabar – režisierius. Šiandien režisieriams dažnai artistas lieka lyg kokia rekvizito detalė. Pavyzdžiui, Koršunovą aš pripažįstu kaip labai talentingą, gabų, bet *ne mano.* Paradoksas, teatre aš visą laiką noriu judėjimo, kintančių jo formų, naujų paieškų. Bet kai kartais darbą siūlo

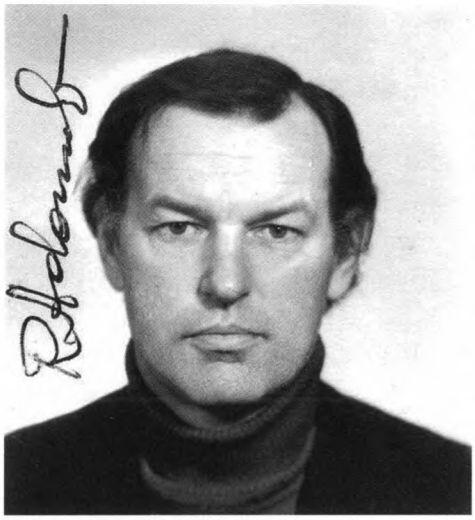

Apie 1980

tas pats Koršunovas, aš priešinuosi. O sieloje aš pritariu naujai gimstančiam teatrui.

Jūs nuo pat savo aktorystės pradžios įvairiuose interviu kartojote, jog norėtumėte sukurti savo amžininko paveikslą, žmogų, su visais laikmečiui būdingais kataklizmais, įtampomis... Kodėl Jums tai svarbu?

Aš įsitikinęs, kad šiuolaikinis aktorius turi daug žinoti: pažinti gyvenimą su visu jo sudėtingumu, suprasti šiuolaikinės minties būvį. Be šito neįmanoma suformuluoti savo nuosavo kūrybinio kredo. Šiuolaikinis žmogus neįtikėtinai sudėtingas. Jame – ir jausmų trapumas, ir intelekto gylis. Jį domina patys įvairiausi dalykai. Tad vaidinti tokį žmogų labai įdomu ir atsakinga: aktorius privalo valdyti visą šį platų priemonių arsenalą – intelektualų, emocionalų...

Jūsų kartos žmonėms labai svarbi gyvenimo dalis – laiškai. Jūs taip pat turite nemažą pluoštą laiškų.

Taip. Mes, aktoriai, per įvairias gastroles susitinkame su naujais žmonėmis, su kitų šalių aktoriais. Aš labai dažnai įsimylėdavau. Labai. Visą gyvenimą aš troškau meilės, troškau mylėti.

Mano fantazija buvo tokia laki, kad įsikalbėdavau tą meilę, prikurdavau ją ir tik dėl to įsimylėdavau „iš tikrųjų". Tad mano laiškus galima vadinti „meilės laiškais". Per tuos laiškus galima atsekti, „koks durnius čia rašė". Ypač šiais laikais, kai niekas šiuo epistoliariniu žanru neužsiima. Gal dėl to ypač vertinau Goethe's kūrybą, ypač „Jaunojo Verterio kančias". Aš įsimylėdavau ne realų, konkretų dalyką, ne žemiškus dalykus. Man svarbiau vaizduotės pasaulis, o ne realus, konkretus gyvenimas. Aš tais laiškais gyvenau, mylėjau, kūriau savo fantazijas. Mėgau perrašyti įvairias protingas mintis. Yra nemažai tekstų, kuriems aš suteikiau išskirtinumą.

Ką Jums reiškia laiškai?

Tai yra bendravimo būdas. Vienas dalykas – meilės laiškai, per kuriuos ieškai kontakto, kitas – dalykinis susirašinėjimas ar panašiai.

Daugelis prašydavo Jūsų portretinių nuotraukų. Ar Jūs siųsdavote?

Dažniau man atsiųsdavo nuotraukas ir prašydavo pasirašius atsiųsti atgal. Man nesunku būdavo įvykdyti šį prašymą.

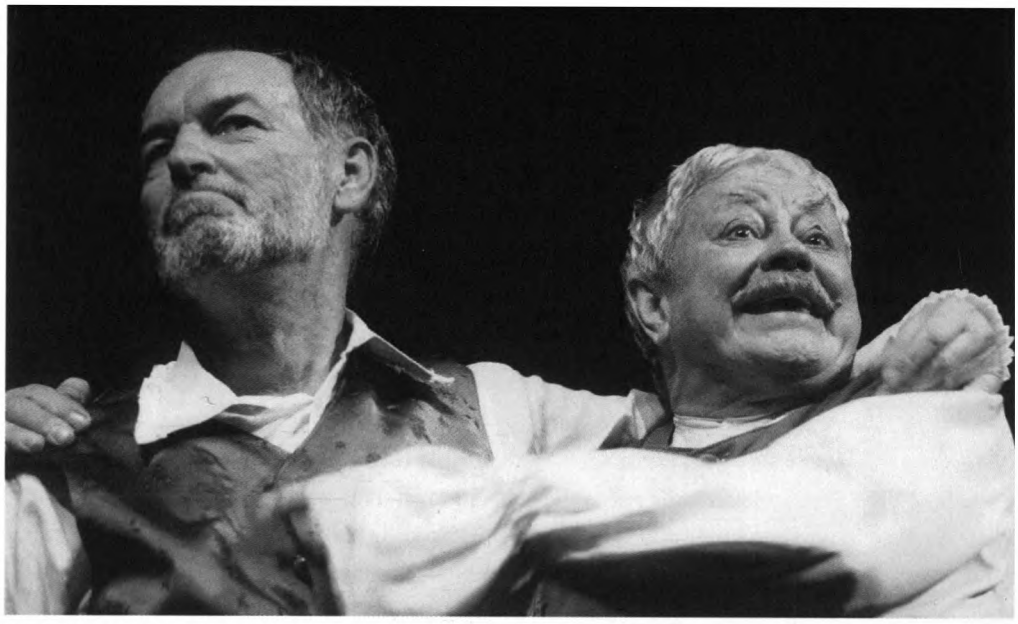

Hendelis – Regimantas Adomaitis, Bachas – Donatas Banionis, *Susitikimas*, LNDT, 1999

Ar Jums svarbu kritiniai straipsniai?

Žinoma. Aš juos visada skaitau. Man tai svarbu. Turbūt daugeliui aktorių norisi, kad apie juos gerai rašytų, o jei blogai rašo, tai kritikai blogi. Aktorių egoizmas kaip erkė... Tai tarytum juokas, bet taip yra.

Sunkiausia būna, kai personažo neperpranti, kai tau jis ir lieka svetimas. Tokiais atvejais režisieriai nebūtinai pataria, tuomet stengiesi ieškoti, maivaisi, kankiniesi...

Sukūrėte daugybę vaidmenų. Kurie personažai Jums svarbiausi?

Tokių personažų buvo nedaug. Mažvydas – ne, Mindaugas – ne. Jie buvo įdomūs ir atitiko *tą* laikmetį. Jie jaudino publiką, bet tai buvo latentinė, užslėpta meilė Lietuvai, noras laisvės, nepriklausomybės... Tai jausdavosi ir tai būdavo nuostabu. Bet pats personažas, kuris gal ir gerai pavaizduotas Justino Marcinkevičiaus, man liko nesuprantamas. Tikriausiai Juozas Rygertas ar Vytautas Paukštė geriau už mane suvaidino šiuos vaidmenis. Gal mes klydome su Vancevičiumi, ieškodami tų personažų, bet man liko nesuprantama: kodėl čia pat padarydavo ką nors bloga ir čia pat – monologas, kur jis graužia save, gailisi, dukterį išleidęs už nemylimo vyro. Nuolatinis kaltės jausmas... Tuomet supratau, kad Mindaugą darysiu menininku – Lietuvą lipdysiu iš molio. Mano Mindaugas buvo kūrėjas. Kita vertus, gal tai ir atitiko paties Marcinkevičiaus sumanymą, nes jo Mindaugas nėra vien žiaurus Lietuvos lipdytojas. Mindaugas yra mąstytojas, turintis kaltės jausmą, pilnas savigraužos. Kartais galvoju, kad tai paties autoriaus vidinės būsenos. Kažkada aš Marcinkevičiaus paklausiau, kodėl jis tam tikrą kaltės jausmą savyje „nešioja".

Kai buvo kuriami spektakliai, ar repeticijose autorius dalyvavo?

Labai retai. Jis beveik nesikišo.

Kiekvienas personažas savaip brangus, artimas, savas, nes mane vilioja ne pats rezultatas. Didžiausią džiaugsmą teikia kūrybos procesas, kupinas nerimo, kančios, ieškant herojaus tiesos, perprantant jo mąstymo būdą, tas nuolatinis ginčas su pačiu savimi.

Iš pastarojo savo gyvenimo tarpsnio aš labai vertinu „Aprengėją". Gal ir dėl to, kad Ronaldo Harwoodo tekstas buvo įdomus – apie aktoriaus likimą. Taip pat spektaklius „Susitikimas" ir „Paskutiniai mėnesiai".

Jūs esate ne pirmas aktorius, kuriam nesinori kalbėti apie teatrą. Gal taip yra dėl per didelių išgyvenimų, dėl to, kad neįmanoma objektyviai įvertinti to, kuo itin stipriai karščiavo širdis? Šiuo metu Jūs daug patyrėte ir fizinių išgyvenimų, ir netekčių, kurie kiekvienam garbaus amžiaus žmogui neišvengiami. Kaip Jūs suprantate senatvę? Išminties metas dažnai tapatinamas tik su negalia.

Žmogaus gyvenimo tikslas yra mirtis. Aš tai seniai supratau ir, galvodamas apie daugelį dalykų, kaip fizikas padariau tokią išvadą: kiekvienas padidintos energijos reiškinys turi tendenciją tą energiją sumažinti iki minimumo. Elementaru – pakeltas daiktas krenta, nes jo potencinė energija yra didesnė. Aukščiau gulinčio daikto potencinė energija yra šiek tiek mažesnė. Jeigu daiktas nukristų iki žemės centro, jo energija būtų nulis, tai būtų stabiliausia pozicija. Visas sistemas galima traktuoti kaip tam tikras uždaras sistemas, kiekviena iš jų siekia pusiausvyros, o ji yra sumažintos energijos. Nulis energijos yra mirtis. Visa gyva gamta siekia sumažinti savo energiją.

Aš kaip fizikas ieškau analogijų: žmogus yra sudėtinga įkrautų kondensatorių sistema. Kondensatorius yra dvi plokštelės su priešingais krūviais, jos siekia sunaikinti tą krūvį. Taip yra ir su žaibais: įsikrauna skirtinga elektra ir tarp to vyksta iškrova, reikalinga tai energijai sunaikinti. O žmogus yra sudėtinga sistema visokiausių kondensatorių, įtampų, visokiausių konfliktų.

Kodėl kūrėjui, menininkui, kartu artistui, reikalingas nerimas, nestabili būsena?

Garsus rusų mokslininkas medikas, fiziologas, net ir filosofas Ilja Mečnikovas yra parašęs: „Žmogus siekia mirties kaip savo prisiekto tikslo, ir mirties momentu jis pajunta didžiulį malonumą." Šis žmogus yra stebėjęs begalę mirčių. Tai – ne atsitiktinis pasakymas. Kai mano akyse mirė žmona Eugenija, paskutinėmis gyvenimo akimirkomis ji nušvito, matėsi, kad jai gera. Per patį mirties momentą!

Na, kaip netikėt Dievo? Užtenka išeiti į lauką, pažiūrėti į pievą, žolę, medį, krūmą, lapą... Tokia įvairovė! Kas galėtų sufantazuoti? Kam į galvą galėtų šauti? Visa planeta pilna gyvybės! Šitokia įvairovė gyvybės apsireiškimo! Vienintelis paaiškinimas, kad yra jėga, kurios mes nepažįstame, nesuprantame, nežinome, galime tik nujausti, tik tikėti ja... Ir dėl to Dievas egzistuota tik tiems, kurie jį tiki.

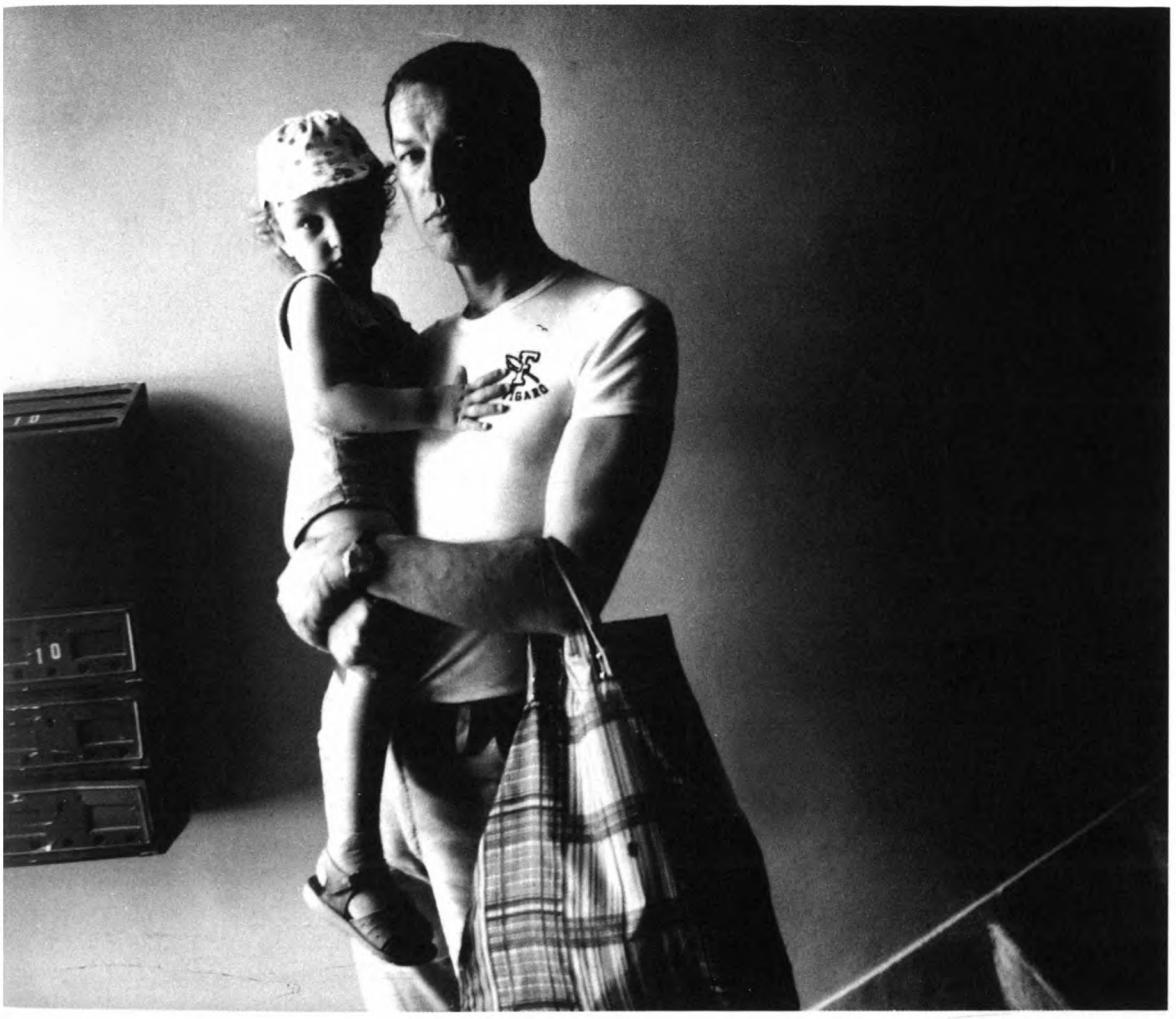

Regimantas Adomaitis su sūnumi Mindaugu, 1984

Apie 1980

2014 06 05

Gamta Jums yra labai svarbi. Mėgote keliauti, nors dėl filmavimų buvote priverstas daug judėti.

Juk aš augęs kaime. Gražiausias savo gyvenimo dienas praleidau gamtoje, kuri manyje giliai įaugo. Ir dabar negaliu atsidžiaugti pavasario žaluma, kokią galima pamatyti tik kaime. Tai yra nuostabu! Visa kita yra netikra, dirbtina. Ir teatras taip pat. Tai yra kažkoks intelektualų išsigalvojimas.

Dar mokykloje penki draugai aptarėme, kaip vasarą atvažiuosime į Vilnių, pasidarysime plaustą ir Nerimi, vėliau Nemunu plauksime iki marių. Kai reikėjo, aš vienas tik atvažiavau. Ilgai ilgai ėjau paneriais, nuėjau net už Grigiškių. Buvo labai gražu – žemuogės, įvairios gėlės. Aš ieškojau, iš ko pasidaryti plaustą, bet taip ir neradau. Jau už Grigiškių kažkokiame miškelyje vis dėlto nusprendžiau jį pasidaryti. Kol sulankstomu nedideliu peiliuku genėjau įvairias šakas, prasidėjo lietus, užklupo šaltis. Šiaip taip sulaukus ryto išlindo saulutė ir aš šiaip ne taip pasigaminau plaustą. Jį baigiau gaminti iš ajerų, nes peiliuką jau buvau sulaužęs. Ir vos ne vos ant vandens besilaikančiu plaustu aš išplaukiau. Neris pasirodė kaip kalnų upė: vietomis srauni, per akmenis besiverčianti, kai kur – įvairios seklumos. Oras taip pat permainingas, tik aplinka reto grožio. Pirmą dieną priplaukiau iki Kernavės. Vėl užklupus lietui šiaip taip pasistačiau palapinę ir tik ryte pastebėjau, kad vandeny pramiegojau. Taip mano pirmoji svajonių kelionė ir baigėsi, autostopu grįžau į Pasvalį.

Bet jau būdamas studentas, pasivadinęs įvairių draugų, šią savo kelionę pratęsiau. Jau tuomet keliese Jonavoje su pasiskolintu dalgu prisipjovėme meldų ir juos surišę pasigaminome plaustą. Ant to plausto, iš karinio poligono nusicybrinę lentų, pasidarėme rimtą plaustą. Ant jo tilpo net dvi palapinės, net laužą galėjome kūrenti. Plaukdami pasižvejodavom, pakrantėse pasigrybaudavom, laukuose kokį kopūstą nusipjaudavom. Taip pasiekėm marias. Vaizdas tolyje – kopos. Nusprendėme ir toliau plaukti, tik išplatėjus vandeniui, atsiradus didesnėms bangoms, mūsų plaustas ėmė irti. Jeigu ne palankus vėjas, kuris mus nuplukdė iki Ventės rago, mes būtume priburbuliavę, bet, ačiū Dievui, mus saugojo *kažkas*. Ventės rage mus priglaudė žvejai: pamaitino, apnakvydino, o ryte su dore perkėlė į Nidą per neįtikėtinai stipriai banguojančias marias. Šiandien vis prisimenu mūsų plaustą, pasiekusį Ventės ragą, – iš jo jau buvo nieko nelikę...

Kai patekote į kino pasaulį, kurie režisieriai Jums tapo svarbiausi?

Vytautas Žalakevičius vis mane kviesdavo, bet kažkada prisipažino, jog jo bėda ta, kad dirbo su netalentingais aktoriais. Manau, jis mane turėjo omeny. Iš tikrųjų jis teisus, nes aš kaip aktorius niekada neturėjau personažo įvaizdžio, charakterio, kurį būčiau norėjęs pateikti. Man tai niekada nebuvo įdomu, man tik visą laiką rūpėjo priežastingumas: kodėl vienas ar kitas personažas *tai* daro, kokie motyvai, kokios jo varomosios jėgos? Todėl aš prie vaidmens „prieidavau" racionaliai. Tai daugiau mokslinė, analitinė vaidmens analizė. O juk aktoriaus tikras pašaukimas yra charakterį vaizduoti.

Bet aktoriai turi būti įvairūs. Jūsų neįtikėtino dydžio vaidmenų galerija byloja, kad visą savo kūrybinį periodą buvote reikalingas tiek teatro, tiek kino pasauliams.

Na taip, žmonės visi skirtingi.

Kinas – velnioniškai patrauklus dalykas. Įtaigumu ir masiškumu sunku su juo lenktyniauti. Tačiau kine labai sunku save organizuoti, sutelkti. Tai labai daug ištvermės reikalaujantis darbas. Nors aš mielai filmavausi kine, tačiau balsuoju už teatrą. Tai jis leidžia išgyventi ištisinį kūrybos procesą, pajusti tikrąjį kūrybos džiaugsmą, tiesiogiai kalbėtis su žiūrovu. Labiausiai mėgau „kasdieniškus" spektaklius, nes juose galima kaskart surasti ką nors naujo, eksperimentuoti.

O kas lėmė, kad kažkada dirbote ir Teatro sąjungoje, tapote jos pirmininku?

Mane per prievartą išrinko, ir aš pasakiau, kad tik su policija atvesite į šias pareigas, bet pagailo rinkėjų, pagailo sugaišto jų laiko... Dirbdamas bandžiau ką nors daryti, kad teatro žmonėms būtų kuo geriau.

Vienoje iš Jūsų užrašų knygelių yra trys datos: „2011 m. vasario 16 d. mirė Justinas Marcinkevičius. 2011 m. gegužės 23 d. Palangoje palaidojom Kęstutį Čilinską. 2011 m. liepos 20 d. mirė Eugenija, aš – taip pat. Buvo karšta vasaros diena, liepos 23 – laidotuvės."

Sielvarto prasme šių mirčių negalima sulyginti, bet šie žmonės man buvo patys brangiausi.

Justiną Marcinkevičių pažinau grynai per teatrą, per jo kūrybą, ypač per jo „Mažvydą". Kaip autorius, jis man buvo labai artimas. Per jį su publika buvo itin didelis ryšys. Per monologus salėje tvyrojo absoliuti tyla. Nieko nereikėjo, visi viską suprato: ir tie, kurie vaidino, ir tie, kurie buvo salėje. Visi gyveno Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės nostalgija. Vaizduodamas personažus, Marcinkevičius jų neteisino, tačiau svarbiausia jam buvo Lietuvos idėja. Todėl sakant jo parašytus žodžius mums užgniaužDavo širdį. Žiūrovai nelikdavo be atsako – taip aiškiai suprasdavome vieni kitus. Iki tol panašius dalykus buvau išgyvenęs tik vaidindamas spektaklyje „Altonos atsiskyrėliai", kuriame į publiką paleisdavau energetinį srautą, kuris ją ir „pramušdavo". O tada publika neatsilaikydavo, pasiduodavo mano personažo energetiniam antplūdžiui. Marcinkevičius savo laiku užkabino aukštą stygą, kuri buvo ir skausminga, ir brangi.

Kitas nepaprastos šviesos žmogus, tais pačiais metais Anapilin iškeliavęs, buvo Kęstutis Čilinskas. Jis buvo ne tik žinomas advokatas, žmogaus teisių gynėjas. Paskutiniais savo gyvenimo metais jis siekė Lietuvoje įkurti visiškai naują – nepartinį, demokratinį – judėjimą. Juk akivaizdu, kad visur įkyriai „įsibrukančios" partijos viską tik griauna.

Dar po poros mėnesių netekau Eugenijos. Po šios netekties aš turbūt niekada neatsigausiu.

Mes su ja susipažinome filmuodamiesi Algirdo Dausos filme „Jausmai" (1966). Dar bandymų metu įvyko tai, kas įvyksta tarp žmonių. Ji buvo baigusi vokalą, ir mes visą laiką pripažinome, kad dainininkas yra aukščiau už dramos aktorių. Aš jai iš Leningrado dovanų ir pianiną atvežiau, kad pati galėtų sau akompanuoti.

Regimantas Adomaitis su žmona Eugenija, 1996

Ryšys su Eugenija nenutrūko. Tai yra mistika.

Man tikrovė yra ne tai, kas yra realu, o tai, ką aš susifantazuoju, susigalvoju. Fantazijų pasaulis man yra didesnė tikrovė. Prisimenant visą savo gyvenimą, – į jį aš sudėjau didžiulį meilės ilgesį.

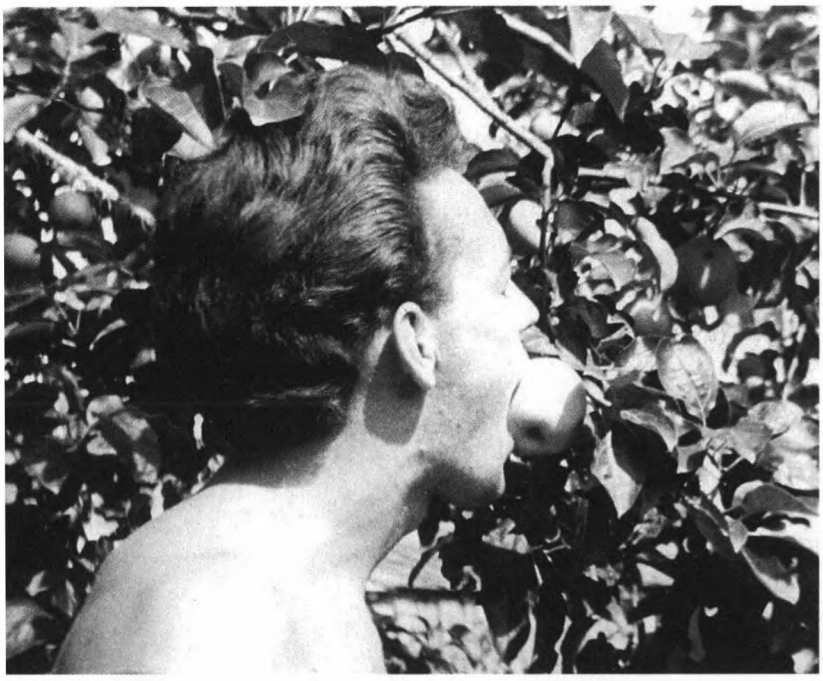

Pasvaly, 1953

2015 09 28

Jūs visą gyvenimą simpatizavote prancūzų kultūrai. Turbūt apie tai galėtume kalbėti atskirai ir daug.

Taip. Pamenu, buvo suorganizuota menininkų turistinė kelionė į Prancūziją. Daug važinėjome po Pietų Prancūziją ir tik paskutines keturias dienas galėjom praleisti Paryžiuje. Aš tas keturias dienas beveik nemiegojau. Šį miestą žinojau mintinai, pagal planus, knygas... Paryžius buvo mano svajonė. Ir pagaliau pakliuvau į Paryžių! Keturioms dienoms! Tai kaip galima miegoti? O paskutinę dieną, kaip šiandien prisimenu, nuėjau į Federico Fellini filmą „Roma“, nuėjau ir užmigau.

Į tą kelionę buvo pakviestas ir Juozas Miltinis. Na ką, jis – „prancūzas“, viską žino, jis ten mokėsi... su Jeanu Louis Barrault... Lankėmės pas Žibuntą Mikšį; jis buvo pakvietęs pas save į svečius. Iš Mikšio ėjome į viešbutį, ir viena grupė nuėjo su Miltiniu, kita – su manimi. Abu pasirinkome skirtingus kelius. Mano grupelė tikslą pasiekė daug anksčiau. Nemanau, kad mes greičiau ėjome, bet aš taip gerai buvau išstudijavęs Paryžiaus planą, kad man ten buvo viskas aišku. Jaučiausi aplenkęs Miltinį.

Pastaruoju metu Jūs vis daugiau laiko praleidžiate gamtoje, savo sodyboje gyvenate vienas net orams atšalus.

Aš gamtoje labai gerai jaučiuosi. Sūnūs retsykiais aplanko. Vasarą, kad nesėdėčiau sudėjęs rankas, aš pradėjau iš vytelių pinti krėslą. Niekada nebuvau pynęs, pabandžiau, užkniso, mečiau, vėliau vėl tęsiau ir vėl nutraukiau. Taip visą vasarą. Liko tik apdailos darbai, kuriuos ketinu pabaigti.

147 **Ar būdamas vienas gamtoje prisimenate teatrą?**

Kažkodėl man teatras tapo neįdomus. Kuo toliau, tuo labiau aš pastebiu, koks baisus žvėris yra žmogus. Ir joks menas, niekas nepadeda. Menas bejėgis pakeisti žmogų, ar bent jau sustabdyti.

Bet meno užduotis nėra kažką pakeisti.

Nėra, bet mes tikėjome, kad mums darbas turi prasmę, kad mes pasaulį darome truputį geresnį.

Ir šiandien jauni žmonės tiki teatro misionieriškumu.

Tegul tiki. Kol tiki, gali dirbti teatre. Aš nebetikiu. Žmogaus niekas nepakeičia: kaip žudė vieni kitus, taip ir toliau žudo.

Nejaugi tik tikėjimas Jus darė aktoriumi?

Meilė teatrui. Teatrą įsimylėjau dar mokyklos laikais.

Juk teatro, kaip tokio, nėra. Teatras yra tai, kas jį kuria ir ką kuria.

Nežinau, iš kur susiformavo tokia didelė trauka teatrui. Pasvaly teatro nebuvo, bet kai tik kas atvažiuodavo iš Šiaulių, Panevėžio ar iš kitur, tai ir eidavau. Anksčiau teatrai ypač daug gastroliuodavo, nepalyginsi su dabartine situacija. Anksčiau, atėjus rudeniui ar pavasariui, pirmiausia teatras išvažiuodavo gastrolių. Ir taip darė visi teatrai.

Tad po tų visų vaikystėje žiūrėtų spektaklių teatro magija taip užkerėjo, kad net įstojęs į fiziką aš daug galvojau, kaip man pakliūti į teatrą. Mes turėjome gerai išvystytą atsakomybės ir padorumo jausmą. Jeigu kažko imiesi, tai būk geras, dirbk ir pabaik, jei ne – eik lauk.

Kas tokį stiprų jausmą buvo išugdęs?

Šeima, mokykla... Prie to prisideda daug faktorių. Visos studijos, visi mokslai žmoguje palieka pėdsakus. Man fizikos, matematikos studijos uždėjo tam tikrą antspaudą: mėgstu „knaisiotis“ įvairiuose dalykuose, pavyzdžiui, psichologijoj. Įdomu išsiaiškinti priežastis „kodėl?“, elgesio motyvus, kas nulemia vienokį ar kitokį žmogaus elgesį. Man visą laiką patiko ir psichologija, ir filosofija. Vien dėl to dar universitete sėdėjau bibliotekoje ir pačiu primityviausiu aparatu šviečiau originalo kalba išleistą „Sizifo mitą“, po vieną puslapį... Vėliau surišau į atskirą knygą, kurios viršelį pats gaminau. Aš mėgau skaityti šią knygą. Ir visa tai siejosi su teatru.

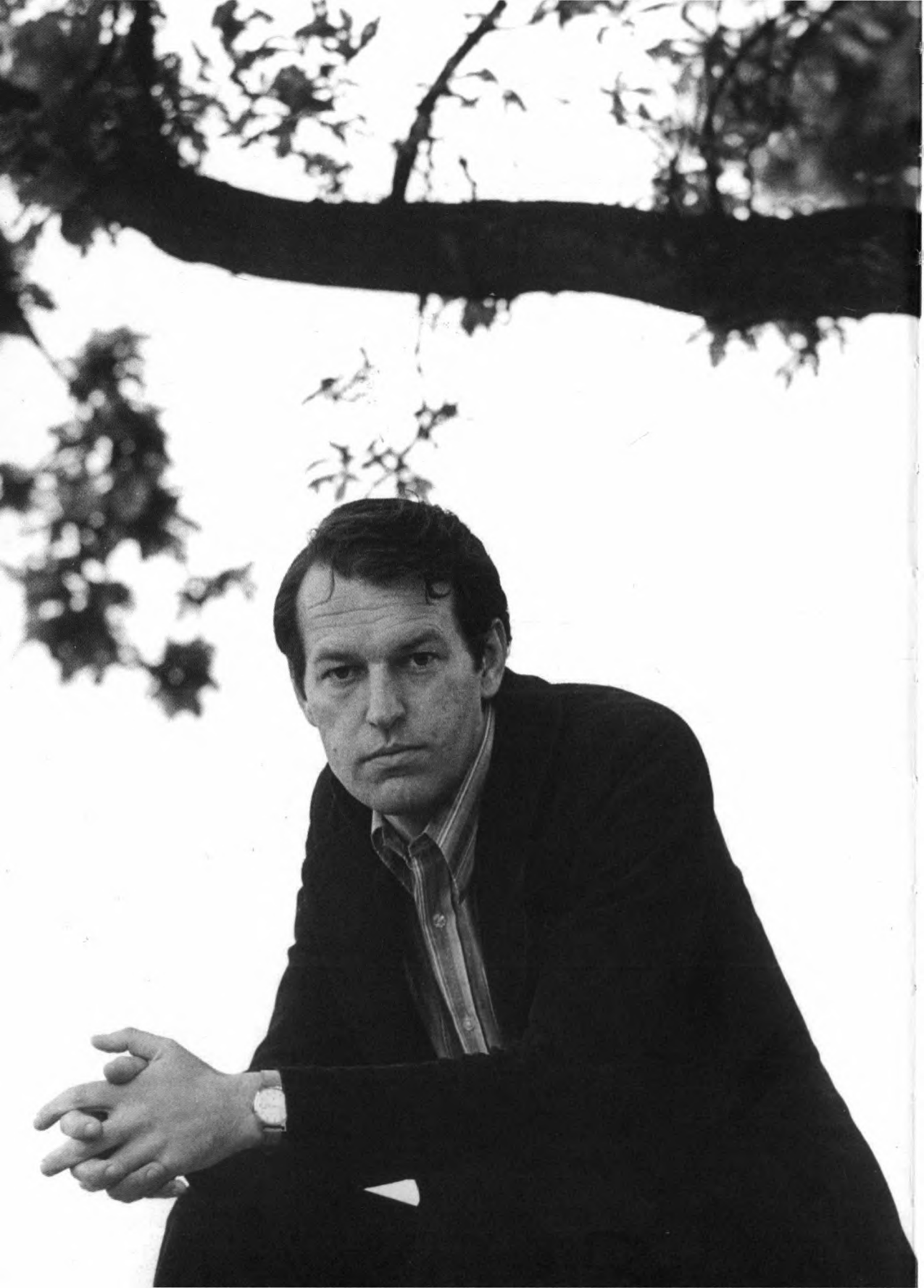

IŠ MINČIŲ

Milordai, ledi ir džentelmenai! Dėkoju jums už tai, kad šitaip sutikote didžiausią mūsų kalba parašytą tragediją. Mes gyvenam pavojingais laikais. Tamsios jėgos kelia grėsmę mūsų civilizacijai, ir mes, paprasti aktoriai, darom viską, kas įmanoma, kaip kareiviai kovodami už teisingumo pergalę šiame didžiame mūšyje.[224]

Mintys užrašytos per trumpus susitikimus (2014–2016) arba atrinktos iš aktoriaus rankraščių.

Teatro link

Savęs ieškojimo procesas niekad nenutrūksta: ieškai ir nerandi. Gal tai ir gerai. Kai jau pasijunti viską žinąs ir sugebąs, pasidarai „akademiku", neišvengiamai sustoji vietoje. Norisi patenkinti savo intelektualinį troškulį ir čia, šalia dailės, literatūros, tuoj susiduri su gyvenimo problemomis. Teatras negali suskambėti visa gaida, kol nekalba su žiūrovu apie visus jį jaudinančius klausimus. Todėl nesinori kapstytis paviršutiniškai gyvenimą atspindinčioj dramaturgijoj. Netraukia ir tokia medžiaga, kur jaučiamas nuogo intelekto prioritetas prieš jausmą. Dar nuo fizikos studijų metų jaučiu logiško mąstymo poreikį. Tačiau teatre jo negalima atskirti nuo emocijų. Kad ir kokie sudėtingi būtų intelektualiniai rebusai, jie negali būti išreikšti be jausmo. Kitaip teatras ne jaudins, o vaidins filosofinius traktatus.

224 Ronald Harwood, *op. cit.*, p. 56–57.

Teatras amžinas. Teatro poreikis pasireiškė dar gilioje senovėje. Ir žmonės jo niekada neatsisakys. Joks ekranas – nei mažas, nei plačiaformatis – žmonėms nepakeis gyvo bendravimo su gyvu scenos menu džiaugsmo. Aš tuo įsitikinęs. Aišku, sceninio veiksmo forma keisis, priklausomai nuo kultūros lygio pasikeitimo, estetinio pasirengimo, nuo žiūrovo vis sudėtingėjančio dvasinio pasaulio. Bet šie pasikeitimai, man regisi, vyks griežtėjant ir paprastėjant formai. Ateities teatras bus arčiau genialumo, nei jis kada nors buvo. O genialumas visada paprastas.

Nieko neįmanoma pakartoti, nes teatras yra čia ir dabar. Tik dabar.

Man regis, įsigalėjusi neteisinga pažiūra į šiuolaikinį herojų. Tai visų pirma turi būti asmenybė. O juo ryškesnė asmenybė, tuo ji labiau komplikuota, prieštaringa. Tokioje asmenybėje nerasime griežto normatyvumo, išglaistyto vidinio simetriškumo, – vieno pagrindinių žmogaus atsinaujinimo stabdžių. O juk šiuolaikinį gyvenimą vaizduojančiuose kūriniuose herojai dažniausiai ir būna nuglaistyti. Už jų išorinio tobulumo slypi vidinės struktūros primityvumas. Jie man kelia nuobodulį. Ne gamybinių problemų sprendimas svarbu teatre. Žmogus teatre nori išgyventi žmonių likimus, iš jų pažinti save, suvokti savo likimą. Teisingi yra literatūros kritiko Vytauto Kubiliaus žodžiai: „Bet nėra žmogaus likimo, nėra virpančios aktoriaus sielos, ir tu lieki abejingas." Teatras tuo ir yra pranašesnis už kitus menus, kad jis gali sukelti kolektyvinį sielos apvalymą skausmu.

Mes esame linkę pervertinti savo sceninės veikos reikšmingumą. Suteikti jai ypatingą vietą visuomeniniame gyvenime, o iš tikrųjų tai ne taip jau svarbu. Yra tik gyvenimas, kuris nuolat juda ir keičiasi. Ir mums scena paprasčiausiai – būdas gyventi. Nuostabus būdas, labiausiai atitinkantis paties judėjimo esmę: jis neturi išliekamosios vertės. Tai – Sizifo darbas. Tai ir sudaro tiek scenos, tiek ir artisto darbo žavesį. Šioje absurdiškoje prasmėje yra prasmė.

Regimanto Adomaičio piešinys
iš užrašų sąsiuvinio, 1960

Apie aktorių

Aš manau, kad ateities teatro pagrindus suformavo mano karta. Pastatymo priemonėmis jis turi būti realistinis, griežtas ir netgi asketiškas. Tokiame teatre režisierius visiškai pasitikės aktoriumi, o aktorius – žiūrovu.

Pagrindinis šiuolaikinio aktoriaus skirtumas nuo jo pirmtakų – pozicijos aiškumas ir nuoseklumas, filosofinė branda. Argi apskritai galima suformuoti pasaulėžiūrą auditorijoje, įdiegti žmogui tvirtą pasaulio supratimą? Man atrodo, tuo pat metu reikia pačiam ieškoti gyvenimo paslapčių įminimo, atsakymų į visus „kodėl?“ Studentiškame suole galima gauti filosofinio mąstymo įgūdžių. Bet susidūręs su praktika, kūrybine patirtimi artistas privalo tikslinti idėjas, ugdyti savo gebėjimą savarankiškai mąstyti. Dar vienas šiuolaikiškumo bruožas, kalbant apie stilių, bet kokio dirbtinumo atsisakymas. Įsikūnyk ir išgyvenk viską rimtai su savo herojumi.

Šiuolaikinis aktorius turi daug ką žinoti, nes be to neįmanoma suprasti šiuolaikinio žmogaus dvasinio pasaulio, neįmanoma suformuluoti savo idėjinio ir meninio kredo.

Nereikia stengtis būti pastebėtam. Reikia dirbti. Jei žmogus tuo vadovaujasi, šio to gyvenime pasieks. O jei galvosi tik apie paviršių, sėkmę, blizgesį – pačiam sau kenksi ir mažinsi savo šansus kažką reikšminga sukurti. Aktorius – impulsyvus žmogus, pastovumo priešas. Kategoriškais sprendimais užkirstum sau kelią į pažinimą. O juk tolerantiškas požiūris į žmogų duoda galimybę pažvelgti giliau į jo sielos kaleidoskopą. Viskas reliatyvu ir sudėta iš prieštaravimų.

Aktoriaus profesija labai rimta, reikalaujanti pasiaukojimo, didelės meilės – be jos teatras negali gyvuoti. Kai jos nėra, viskas baigta, viskas nublanksta.

Aktorius turi įeiti į sceną ir sukurti gyvenimo iliuziją. Aktoriumi apskritai gali būti tol, kol tavyje dar nenumiręs vaikas. Gali būti protingiausias, sumaniausias, pavyzdys kitiems, bet jeigu tavyje nebeliko vaiko, pasitrauk iš teatro.

Vienas mūsų darbo paradoksas: bėda, kai aktorius teatre dykinėja, ir atvirkščiai – kai būna taip apkrautas, kad tuoj iššvaisto savo bagažą, atbukina jausmus, nes nebeturi kada prisikaupti vidinio „akumuliatoriaus".

Aktoriaus duona amžiui nepalanki: herojų vaidmenys paprastai rašomi jaunesniems. Ir tuomet, kai sukaupta didžiausia patirtis, pagrindinę vietą scenoje tenka užleisti kitiems.

Kai buvau jaunas, mūsų dievukai buvo Gerard'as Philipe'as, Sophia Loren. Įsivaizduodavome, kad artistų gyvenimas yra rožėmis klotas: aplodismentai, gėlės, gerbėjų minios. Primityvus įsivaizdavimas. Kai pats žengi tuo keliu, supranti, kad profesiniai dalykai yra viena, o kas su jais nesusiję, tėra šleifas. Tave mato, atpažįsta, atsiranda gerbėjų, bet tai neturi tiesioginio ryšio su tavo darbu. Tavo darbas, ėjimas savo keliu yra viena, o visa, ką sutinki pakeliui ar kas prie tavęs prisišlieja, – kometos uodega. Būna, puikūs aktoriai staiga sužibę užgęsta, nes neišlaiko išbandymo sėkme. Čia tam tikras išbandymas. Pasidavimas garbinimui, kompanijoms, *dolce vita* yra menininko priešai. Svarbu atskirti, kur profesiniai reikalai, kur kitokie.

Kabirija – Giulietta Masina, filmas *Kabirijos naktys*, režisierius Federico Fellini, 1957

Kažkada stebėdamas Giuliettą Masiną „Kabirijos naktyse" patyriau didžiulį pasitenkinimą: vertingiausia jos vaidyboje yra iliuzija, kad paveikslas gimsta mūsų akivaizdoje, šiuo momentu, šią akimirką. Masina jautri, jausminga, opi – kaip žmogus be odos. Ji ištrykšta ištisa emocijų gama, ji dosni, jos meistriškumas neprilygstamas. Tokia vaidyba išplaukia iš aprioriškai susikurto paveikslo.

Žmonės, kurie nepažįsta aktorių, mano, kad jie visą laiką apsupti žmonių – šurmulys, šampanas ir taip toliau. Turiu paneigti – visi artistai yra labai vieniši. Turi vieną kitą draugą, su kuriuo bendrauja.

Teatras – vienintelė vieta, kurioje aktorių matome ne ekrane: jo mintis, jausmus, emocijas. Reikia tuo pasinaudoti.

Aktorius, kaip ir baleto šokėjas, turi nuolat miklinti savo vidinį mechanizmą, instrumentą, kuriuo groja. Tavo pianinas esi tu pats. Daug talentingų žmonių į savo talentą žiūri pro pirštus ir pamažu ima stagnuoti. Reikalingas nuolatinis judėjimas. Tavo kūrybingumas priklauso nuo viso tavo gyvenimo, minčių ir jausmų, mąstymo – nuo visko, visko, visko. Jei visi tie dalykai „sukris" sėkmingai, įgaus tam tikrą kryptį, tada atsiras galimybė šį tą nuveikti, suvaidinti. Bet tik galimybė.

Jeigu neužtenka naivumo arba jeigu viduje tūnantis kritikas paima viršų, tavo darbas nevirsta menu. Iš viso pradedi abejoti, ar esi aktorius. Bet jeigu patiki savo personažu, jeigu užvaldo gailestis, užuojauta jam, jeigu atsiveria galimybė realizuoti savo dvasinį potencialą, galima tikėtis ir rezultatų.

Aktoriui visuomet patogiau pasislėpti už žodžio. Tylėti yra sunkiau. Tačiau abiem atvejais bet koks jo herojaus pasireiškimas yra vaizduotėje susikurto ir į vieną visumą sulipdyto paveikslo rezultatas. Kol neturi darniai suprasto vaidmens – sunku, gėda ir kalbėti, ir tylėti. Pavyzdžiui, aktorius Dustinas Hoffmanas filme „Džonas ir Meri“: atrodo, kad jis vaidina save, kad pats aktorius gyvenime yra toks kaip jo Džonas. Labai nustebau sužinojęs, kad ne. Hoffmanas iš ekrano byloja nuolatos, net ir tylėdamas. Pasirodo, kad vaizdo tėkmėj žodžiai neturi lemiamos reikšmės.

Šiandien dažnai stebime trio, kurį sudaro autorius, režisierius ir aktorius, disharmoniją. Iš vienos pusės – nesiskaitymas su autoriumi, jo kūrinį naudojant tik kaip „inicialinį“ stimulą savajai fantazijai, iš kitos – aktoriaus diskriminacija. Neretai jis – tik ženklas režisieriaus tapomoje drobėje. Aktoriai – kūrėjai. Menininkai, individualybės – nebūtini, kartais netgi nelabai pageidautini. Šitaip teatras praranda pagrindinę savo įtaigumo ir poveikio jėgą. Manau, kad žiūrovas pavargęs nuo sceninių rebusų vėl pajus nostalgiją aktoriui „stambiu planu“.

Vaidmens gimimas

Nejaugi gali būti toks stebėtinas panašumas tarp to, „kas aš esu“ ir to, „kas aš nesu“?.. Aš noriu mąstyti, o ne veikti. Aš noriu kalbėti apie švelnumą ir susitaikymą, o ne primesti kitiems savo valią. Kas duos man galimybę pabūti pačiam savimi mene?

Mane yra apsėdęs abejojimo kipšas. Abejoju, pavyzdžiui, įprastine vaidmens kūrimo logika. Manau, mes per ilgai sėdime už stalo, per daug kalbame. Pernelyg racionaliai analizuojame pjesę ir vaidmenį. Reikėtų daugiau improvizuoti, pasikliauti intuicija, neapriboti charakterio paieškų pernelyg logiškais uždaviniais, aktyviau ieškoti stimulų giluminei kūrybai. Trumpai sakant, daugiau judėjimo, nes vakarykštis uždavinys – šiandien jau neveiksmingas. Kiekvienas spektaklis – nauja kūrybinė mįslė.

Nuo studijų laikų labai kankindavausi, kad negaliu patikėti tuo, ką turiu suvaidinti. Kartą po vieno studentiško etiudo priėjau prie savo dėstytojos Irenos Vaišytės ir vos ne verkdamas sakiau: netikiu. Ji taip pažiūrėjo į mane: tada, sako, tu negali būti aktorius. Tai dar labiau mane pritvojo. O Michailo Čechovo knygos man pasiūlė labai gerą dalyką: tu nesistenk patikėti, scenoje – ne tiesa, o išmonė, tu papasakok apie tą personažą. Mano supratimu, tai daug teisingesnis kelias nei Konstantino Stanislavskio „aš duotosiomis aplinkybėmis“. Stanislavskis – sunkiasvoris, prievartautojas. Pajausk! Išgyvenk! Čechovas – nereikia pajausti, papasakok man. Būdingas absoliutus tiesos jausmas.

Kūryboje svarbiausia ir sudėtingiausia – prisikasti iki herojaus elgesio esmės, suprasti ir paaiškinti, kodėl jis tapo toks, o ne kitoks, parodyti socialinę ir moralinę charakterio logiką. Tai daug svarbiau nei vaizduoti vien asmenybės tapsmo proceso rezultatą.

Apie formą reikia specialiai galvoti darbo metu, kol esi pakeliui. Tik kai vaidmeny imi laisvai jaustis, tik tada viskas išeina savaime. Kiekvienas išėjimas scenon žada įsigyvenimo procesą, bet vientisumas išplaukia tik iš sumos, sukauptos per ankstesnį darbą. Kartais būna taip, kad pagalvoji apie žodį tik jį ištaręs. Mechaniška vaidyba užmuša meną. Vaizdo gimimo žiūrovo akyse procesas, improvizacija yra pats įdomiausias dalykas aktoriaus darbe.

Michailas Čechovas tvirtino, kad aktoriaus fizinė ir dvasinė būsenos yra neatsiejamos, kad „aktoriaus kūnas gali būti geriausias jo draugas ir pikčiausias priešas“. Prisimindamas šio didelio meistro pamokymus, kurdamas vaidmenį, aš jaučiuosi lyg modelį piešiantis dailininkas. Man pozuoja vaizduotėje susikurtas herojaus paveikslas, esantis tarsi šalia manęs. Jį beveik fiziškai jaučiu ir pagal jį derinu savo vidų.

Belaukiant „savo“ vaidmens, kyla ir atvirkštinis noras – griauti save. Tai yra nusiplėšti režisierių ir žiūrovų tau klijuojamas etiketes, žengti žingsnį, nors ir į šoną, kad tik nestovėtum vietoje. Nes toli gražu ne visi ir „tavo“ vaidmenys yra iš tiesų tavo. Dažniausiai tai tik tam tikros kokybės eksploatacija, įprotis, kompromisas. Tačiau inerciją griauti ne taip lengva. Juo labiau kad režisieriai ją palaiko. Tol, kol toks, kokį tave eksploatuoja, nebebūsi reikalingas.

Rengdamas vaidmenį, kol iki galo neišsiaiškinu savo brėžiamos suformuotų klausimų ir atsakymų linijos, negaliu nustatyti savo santykio su žmogumi, į kurį aš persikūniju, negaliu tapti jo teisėju. Juk bet kuris artistas, prisiversdamas gyventi savo herojaus gyvenimą, šios „kelionės“ paieškas atlieka individuliai, tik jam vienam būdingu keliu. Ir tai iš kiekvieno

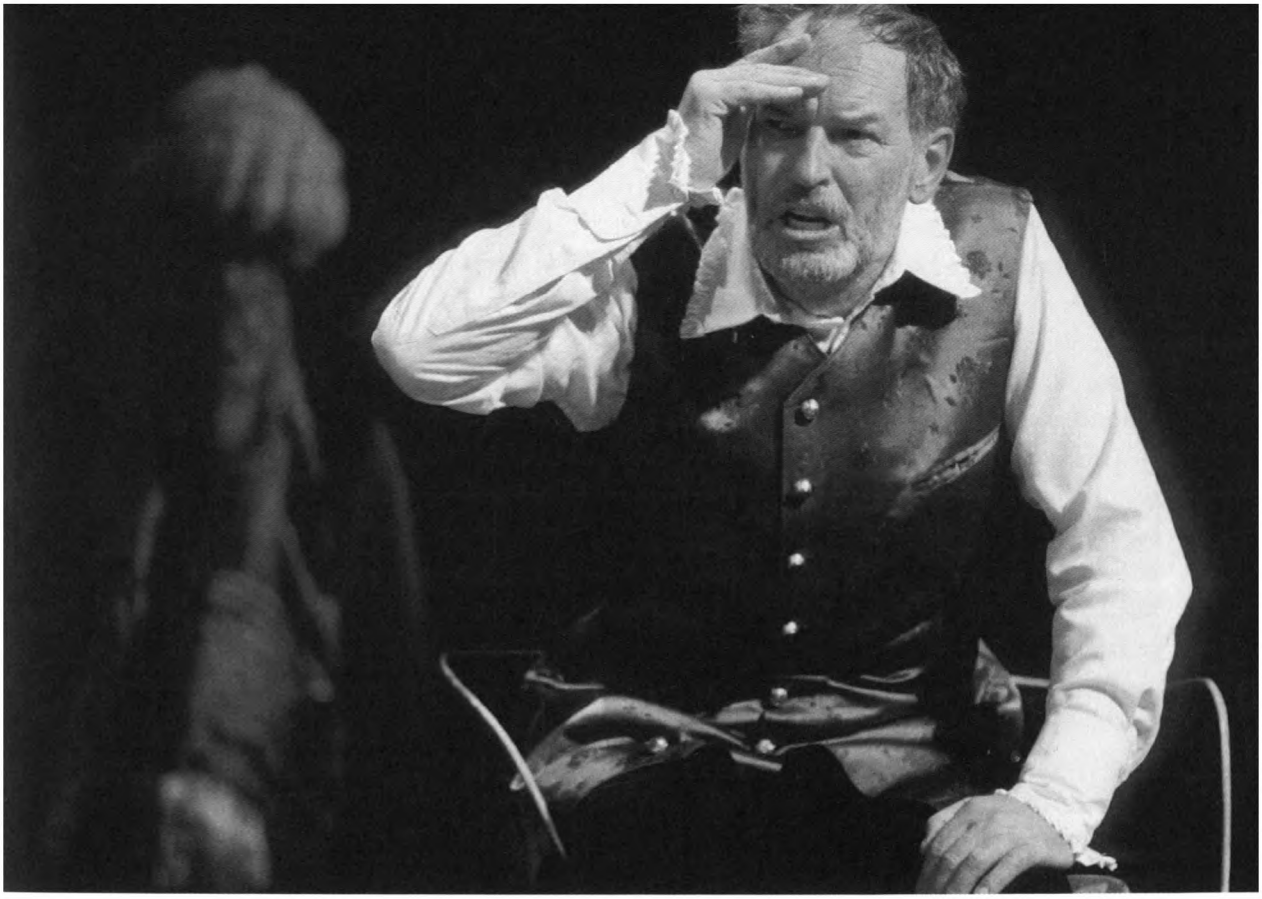

Hendelis, *Susitikimas*, LNDT, 1999

aktoriaus reikalauja ypatingo atsargumo, sugebėjimo laiku suprasti ir išreikšti save, surasti savo gyvenimo „prospektą".

Kai man neaišku, nieko negaliu padaryti. Tada stengiuosi bent sąžiningas būti partneriui – nemeluoti jam į akis. Šitaip man atrodo garbingiau ir žiūrovo atžvilgiu: juk aiškiai matyti net pats meistriškiausias aktoriaus melas.

Mąstantis aktorius scenoje ar filmavimo aikštelėje priešais kamerą sugeba įtemptai galvoti. Galvoti kiekvieną kartą pakilus uždangai, kai susiduri akis į akį su žiūrovu, kai dešimtą, penkiasdešimtą, šimtąjį kartą sakai jam tuos pačius, kažkieno kito sukurtus žodžius, galvoti taip, tarytum tu pats šią akimirką suradai juos, taip, kaip dar niekad niekada nesi galvojęs, taip, kad pats pajustum savo minties svorį. Tai ir yra minties emocija, be kurios nebus rezultato, vadinamo kūryba.

Aišku, tai – išimtiniai atvejai. Dažniausiai veikia „automatika". Kartoti tai, ką esi įpratęs kartoti, vaidinti negalvodamas, pasiduodamas kažkokiai inercijai. Nežinau, nuo ko tai priklauso: kartais ištisą dieną ruoši save vakaro vaidmeniui, stengiesi neišsiblaškyti ir... pakilus uždangai pasidarai automatu, o kartais atvirkščiai – visą dieną esi užsiėmęs kažkokiais savais reikalais, rūpesčiais, o įžengi į sceną ir jauti – yra!

Kai vaidmuo užgauna kažkokią mano asmenišką stygą – jaučiuosi pavergtas, atsiduodu jam ir esu laimingas. Ne visada tai būna, bet pasitaiko, jei nepasitaikytų – greičiau sutikčiau būti medkirčiu negu aktoriumi. Kine kūrybos gerokai mažiau. Todėl, kad vaidmuo perne-

lyg išbarstytas, kad vaidindamas priešais kino kamerą nejauti kūrybos vientisumo, nejauti rezultato. O rezultatą pamatai ekrane. Per vėlai. O, jeigu tada galima būtų ką nors pakeisti!

Teatre davė naują vaidmenį režisierius, ir viskas – atsiprašau, aš lekiu į teatrą. Juk jeigu teatre visiškai neatsiduosi, jei neeikvosi savęs, nenaikinsi – rezultatai ne visada bus geri. Teatras irgi reikalauja savo. Dalyti save, persiplėšti yra ne taip lengva. Gal ir galima, bet tada rezultato nėra nei *čia*, nei *čia*.

Aš neatsisakydavau vaidmenų. Kai kurie vaidmenys man būdavo svetimi, nepriimtini, ir juos blogai vaidindavau. Nesistengdavau tų svetimų gerai vaidinti. Man reikėjo, kad vaidmuo bent šiek tiek mane užkabintų.

Niekada nesinorėjo tempti į sceną melo, visada troškau atnešti kažką tikra. Bet pirmiausia teko perprasti žaidimo taisykles. Juk teatras – tai dar ne autentiškas gyvenimas, o sutartinis žaidimas. Tačiau ir jame pastangos nemeluoti – dar ne menas. Nežinau, kur būtent menas prasideda, bet, šiaip ar taip, stengiausi scenoje būti tikras. Supratau, kad reikia išmokti ir melo gerąja prasme, kartu neprarandant savęs, sužadinti savo smalsumą, prisikaupti patirties, įspūdžių, žinių. Pats turi susirasti ir sistemą, pagal kurią organizuotum savo vidinį aparatą. Gal ten, kur bent trupučiuką užčiuopi tos savos „sistemos" dėsnius, ir prasideda kūryba?..

Ką reiškia „įlįsti į kailį"? Į niekieno kailį aš nelendu. Tiesą sakant, aš nė pats gerai nežinau, ką reiškia „kurti vaidmenį". Tik ne aš prie jo taikaus, o jį pritaikau sau. Žinoma, čia vėl iškyla problema: dramaturgas (arba scenaristas) – režisierius – aktorius. Svarbu, kad visų jų regėjimo kampas sutaptų. Bet tai teorija. Praktikoje tokie laimingi atvejai reti. Tada svarbu įtikinti režisierių *mano* teisumu arba visiškai patikėti jo versija. Neretai tekdavo matyti, kaip po spektaklio premjeros dramaturgas laksto galvą susiėmęs: „Ką iš manęs padarė?!" O ką! Kodėl aš turėjau leisti iš savęs kažką padaryti? Poreikis išreikšti save padarė mane aktoriumi, šio tikslo ir siekiau vaidindamas.

Aktorinio darbo pradžioje man viskas buvo labai aišku. Yra spektaklio ir atitinkamai aktoriaus užduotis bei antrasis jos planas, ir pakanka. O vėliau, imdamasis kiekvieno naujo vaidmens, nežinojau, nuo ko pradėti. Tik mane viliojo pats vaidinimo procesas, persikūnijimas. Turbūt svarbiausia vaidybos mene – dirbti ne tiek nuosekliai ir logiškai, kiek neprievartaujant savęs, negalvojant apie konkretų darbo tikslą. Kūno lengvumas, minties skrydis ir plazdėjimas. Ilgainiui suvokiau, kad visos aktoriaus kūno dalys yra išraiškos priemonės. Jų plastika, regimasis vaidmens piešinys padėjo atskleisti ir įteigti žiūrovui, ką esi supratęs herojaus charakteryje.

Tave užburia, sakykime, teatras ir tu judi teatro link. Tik vėliau supranti, kad vien scenoje gali pajusti laisvę. Tas jausmas ateina, kai nors kiek įvaldai profesiją. Realybė slegia, o scenoje tam tikromis minutėmis staiga tu esi laisvas.

Kartais būdavau visai ne aktorius, o tik analitikas, mėginantis rasti personažo tiesą, bet negalvojantis apie išorinę formą. Dar Stanislavskis sakydavo, kad reikia galvoti, apie ką kursi vaidmenį, o ne kaip tai darysi. Aš dažnai ignoruodavau formą, rūpindamasis tik vidiniais personažo virsmais.

Vaidindamas aš suvokiau, kad visas aktoriaus kūnas sudaro vaidmens regimą piešinį, kuris žiūrovui padeda atverti ir perteikti tavo herojaus charakterio suvokimą.

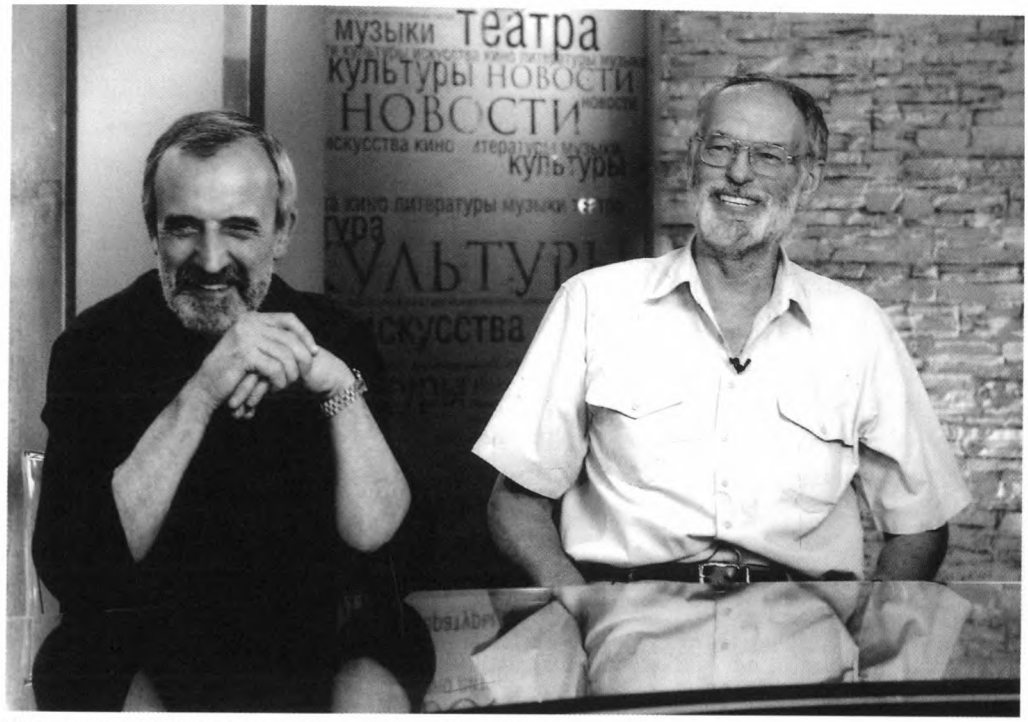

Rimas Tuminas ir Regimantas Adomaitis Maskvoje, 2006 m. birželis

Apie režisierių

Galiu iškart išvardinti penkis aukščiausio lygio režisierius. Ir visi skirtingi. Ir visi labai įdomiai dirba. Anksčiau visi išpažino, tiksliau, buvo priversti išpažinti tą pačią Stanislavskio mokyklą, tad visi buvo daugmaž panašūs. Kai subyrėjo socializmo sienos, subyrėjo ir teatro sistemos sienos. Kūrybinė laisvė! Darykit, ką norit! Kiekvienas talentingesnis režisierius puolė ieškoti.

Nors pradėdamas repeticijas režisierius ir turi savą požiūrį, bet jis privalo ir mane, aktorių, juo įtikinti. Aktorius kaip vaikas nori daryti „Aš pats!“ Režisierius privalo jį kreipti. Ne timpčioti kaip marionetę už virvutės, bet vesti taip, kad atrodytų, lyg aktorius pats eina ta linkme.

Režisieriai pradėjo augti kaip grybai po lietaus. Ir todėl mes turime skirtingų, visiškai nepanašių režisierių. Gaila, Nekrošiaus su jo genialiais pastatymais Lietuvoje jau beveik nebematome. Koršunovo viename spektaklyje truputį pastovėti gavau ir stebėjau tą vaikiną. Na, talentingas labai. Velniškai. Nors man daug kas jau svetima, nepripažinti neįmanoma. Ir tada imi abejoti: tai gal tie mūsų kriterijai nebuvo patys geriausi? Gal mes irgi klydome? Gal per daug norėjome iš teatro? Gal per daug norėjome iš meno apskritai? Gal pripaišydavome jam funkcijų, kurios buvo visiškai ne jo? Galbūt...

Štai todėl man artimiausias yra Rimas Tuminas. Jis neužbraukia, nenaikina tos buvusios realistinės mokyklos. Jis neneigia praeities, bet ir nevengia naujų vėjų. Ant tvirto seno pamato stato modernų statinį. Jam aktorius irgi yra kūrėjas.

Režisieriui svarbiausia kūrybiškumas. Filmuojantis teko susidurti su garsiaisiais režisieriais, kurių mokyklos ir darbo metodai labai skirtingi, tačiau visais atvejais gera dirbti su tuo, kuris kūrybingas. Anksčiau maniau, kad galbūt geriau bendrauti su režisieriumi, kuris per daug neprievartaudamas tarytum nepastebimai pakreipia tave norima linkme, sudarydamas iliuziją, lyg tu pats viską atrandi. Šiandien jau kategoriškai negalėčiau to teigti. Ir vadinamasis režisierius-despotas, jeigu jis tik talentingas menininkas, visiškai patenkina mane kaip aktorių. Viskas sueina į tą vienintelį žodį – kūrybiškumas.

Darbo procesas repeticijoje, jei ji kūrybinga, teikia didelį malonumą. Tačiau jei nesiseka, jei nepadarai, ko reikalauja režisierius, arba pats nežinai, ko nori, – atsiranda nepasitenkinimas, susierzinimas. Kartais ir režisierius erzina, jei jis nežino, ko nori.

Visada maloniau dirbti su tokiu režisieriumi, kuris gerai suvokia savo tikslą, kryptingai siekia jį įgyvendinti ir kartu leidžia aktoriui improvizuoti, ieškoti. Aktorius – ne mašina, kuri užprogramuojama pagal režisieriaus sumanymą ir vėliau tiksliai funkcionuoja. Praktiškai per darbo procesą visada padaromos tam tikros korektūros, kurios gimsta čia pat, improvizuojant, ieškant sprendimo kartu su režisieriumi. Labai svarbu tikėti režisieriumi, surasti kūrybinį kontaktą. Nes jeigu aš netikiu juo – tada sunku dirbti.

Teatras – kolektyvinė kūryba, ir konfliktai jame neišvengiami. Kartais jie iškyla iš kažkokių vidinių gelmių, net sunkiai visiems suvokiami. Dailininkas ar rašytojas dirbdamas konfliktuoja su savo „aš“, su aplinka, o teatras yra šeimyna, ir čia tarpusavio santykiai labai sudėtingi. Jeigu dėl užbaigto meno kūrinio galima ginčytis, tai tuo labiau tie ginčai neišvengiami bedirbant. Kūrybiniai konfliktai teatre – pozityvus reiškinys, aukso kasyklos. Jie būtini, nes jeigu režisierius tik giria aktorius, o aktoriai – režisierių, jie iš tikrųjų abejingi vienas kitam.

Mūsų režisūroje galima pastebėti įdomių reiškinių, bet apskritai talentingas režisierius – retenybė. Iš režisieriaus reikalaujama kur kas daugiau negu iš aktoriaus, nors ir pastarasis privalo turėti savo individualybę. Režisieriui būtinas savitas požiūris į gyvenimą, tikslus pajautimas jo pulso ir kartu – sava meninė koncepcija, estetinė filosofija, kurią jis realizuotų kūryboje. Režisierių, skatinančių savaip mąstyti, visais laikais buvo ir bus ne tiek jau daug.

Aš nelinkęs vienų vadinti talentingais, kitų kankintojais. Tiesiog visokių būna. Talentas yra toks dalykas, kurį daugiausia lemia visai kiti dalykai, iš pirmo žvilgsnio galbūt pašaliniai: bendravimas, santykiai. Gali būti labai geras, malonus režisierius, labai mielas, tave nuolat girti, bet rezultato nebus. Ir yra atvirkščiai – kai kankiniesi, kai atrodo, kad niekas nepavyksta, nesiseka, tave kaskart muša netiesiogine prasme, bet rezultatas būna meniškas. Aš turiu omeny karjeros prasme... Taip sakydamas turiu galvoje Vytautą Žalakevičių. Be abejo, buvo nelengva su juo dirbti, bet tik dėl jo aš ir padariau kažką.

Augustinas, *Vyrų vasara*, 1970

Apie kiną

Tiesos siekimas ir atvedė mane į kiną. Kinas reikalauja itin natūralios, gyvenimiškos elgsenos, būsenos, kalbėjimo, mąstymo, egzistavimo.

Į kiną aš žiūrėjau rezervuotai – man visada svarbiau buvo teatras. Tais laikais kad ir labai daug filmuodavausi, kiekvienais metais dalyvaudavau ir naujame pastatyme teatre. Niekada neperėjau vien į kiną.

Tikrą pasitenkinimą pajunti, kai tave pagauna pats ieškojimo procesas, nesvarbu, kokį jis duotų rezultatą. Kai jauti, kad būtent tu pats esi savo personažo, jo veiksmų ir minčių autorius. Šito troškimas verčia iš naujo persiorganizuoti, keistis kiekviename spektaklyje. Sustojimas, pasitenkinimas gautais rezultatais reiškia ir kūrybinės nuotaikos mirtį. Aktorius niekur negali pabėgti nuo savęs. Ir, matyt, geriausių rezultatų jis pasiekia ten, kur daugiausia įdeda širdies, randa sąskambį su autoriaus duotomis gamomis ir užčiuopia vaidmens „grūdą“. Deja, šis procesas, mano supratimu, labai susiniveliuoja kine. Kai filmo režisierius prieš kiekvieną dublį griežtai reglamentuoja kiekvieną tavo žingsnį, pasijunti, tarsi būtum marionetė.

Kino aktoriaus darbe laisvės kaip tokios negali būti. Jo uždavinys šioje „nelaisvėje“ rasti laisvę. Režisierius, kuris reikalauja konkrečiame epizode griežtų plastinių sąlygų, yra visada teisus: jis privalo ne tik geriau pažinti aktorių, bet ir aprėpti viską. Būtent todėl režisūrinius filmus aš pripažįstu labiau už aktorinius, nors didelių artistų plastiką stebiu su malonumu ir estetiniu pasitenkinimu.

Tas kine neišvengiamas laukimas labai išsekina. Niekaip negali susikaupti. Technika. Net knygos negali paskaityti – nežinai, kada pradės. Bet ilgiau pabūni teatre ir išsiilgsti filmavimo aikštelės maišaties. Tokia jau nepastovi žmogaus prigimtis. Kine be galo sudėtinga kurti meną. Rašytojas, jei jam nesiseka, paprasčiausiai pastumia į šalį rankraštį. Filmuojantis reikia neapsakomos kantrybės, kad išlaikytum kūrybinę nuotaiką.

Žinoma, jokiu būdu negaliu atmesti pozityvios kinematografo reikšmės, nors jis dažnai reikalauja bereikalingos kantrybės ir nervų. Kinas turi tą savybę, kad geriausiai parodo, kur tu maivaisi ir nori kažką apgauti. Ta prasme jis padėjo ir man – paskatino ieškoti paprastumo. Nors aš iki šiol nesijaučiu perpratęs kino, man rodos, kad aktoriui nėra esminio skirtumo tarp kino ir teatro, nes geras teatras vis labiau artėja prie kinematografo. Jei scenoje turi jautriausią partnerį – žiūrovą, tai filmavimo aikštelėje tokiu partneriu gali tapti subtilus režisierius.

Aktorius visada šiek tiek prievartaujamas, be to, priklausomas nuo daugybės dalykų. Kine – juo labiau. Net nuo operatoriaus. Gerai suvaidinta scena ekrane gali tiesiog „nesižiūrėti“, o nufilmuota kitu rakursu – suskambėtų. Būna atvirkščiai: talentingai nufilmuotas blogai suvaidintas epizodas įgauna papildomų prasmių.

Kuriant maksimaliai išraiškingą charakterį, pjesė ar scenarijus yra aktoriaus atspirties taškai. Jie stimuliuoja fantaziją, reikalauja atitinkamai išsakyti herojaus būseną. Tačiau tikslaus vaidmens išorės piešinio scenarijuje paprastai nėra, jis išsikristalizuoja palaipsniui, dirbant. Kai vaidmeniui nusiteiki iš vidaus, kai gebi save suderinti su jo turiniu, tuomet ateina plastinis jo įsivaizdavimas, o su juo ir laisvė. Daugelio mano herojų prototipai yra realūs žmonės. Pavyzdžiui, Augustinas iš „Vyrų vasaros“ labai panašus į vieną pokario laikų mokytoją, kurį prisimenu iš vaikystės.

Endis Takeris, *Trestas, kuris žlugo*, 1982

„Į kinematografą visada žiūrėjau su lengva ironija. Jei prisiminsime senus laikus, nepaisant tuometinio populiarumo, gyvenome hermetiškoje, uždaroje erdvėje. Tų filmų pasaulis nepamatė. Praėjo geriausi metai, o mes taip ir likome nežinomi, neišplaukėme į platesnius vandenis. Savo balutėse valtelėmis plaukiojome. Kinas vis dėlto yra pasaulinis reiškinys. O dabar jei kartais pakviečia filmuotis užsienyje, daugiausia gauni epizodėlius. Pavyzdžiui, rusų mafijozą suvaidinti, kuris kalba truputį vokiškai, truputį rusiškai. <...>

Man režisieriai anksčiau siūlydavo herojinius vaidmenis, manau, kad tai lėmė mano išvaizda. Nes kine daug lemia išorė. Tai buvo herojai, turintys gyvenimo tikslą, gyvenantys kilniomis idėjomis. Žinoma, tų herojų dabar negaliu vaidinti. Net pačiam keista, bet dabar mano amplua – meilužiai. Ir, tiesą pasakius, jaučiuosi nekaip. Paskutinis filmas, kuriame filmavausi prieš porą metų Maskvoje – „Vyras jaunai moteriai“

(1996). Tai anekdotinė istorija, kai mano herojus, toks pat senukas kaip aš, įsimyli jauną merginą. Jis žino, kad yra geras receptas vyriškai jėgai palaikyti. Šiai stebuklingai mikstūrai reikia raganosio rago įtrupinti, kažkokių žolelių pridėti... Vienu žodžiu, nors filmas simpatiškas, apie kinematografines aukštumas kalbėti netenka. <...>

Buvo toks periodas, kai vaidinau tik amerikiečius. Gal ir rusų režisieriai į pabaltijiečius žiūrėjo kaip į užsieniečius? Gal mes irgi skirdavomės nuo jų? Buvau „etatinis" amerikietis, nors nieko bendra su Amerika neturiu. Todėl į tai irgi žiūriu ironiškai, nes vaidinti užsienietį galima tik mėginti tai daryti. Jie yra laisvi, įpratę kitaip bendrauti, kitaip elgtis, o aš tą laisvumą galiu pavaizduoti tik užsidėjęs kojas ant stalo..."[225]

„Man vis dėlto pasisekė gyvenime, kad dėl to kino ir nemažai pakeliavau. Sovietiniais laikais buvo paisoma scenarijaus, jei pagal jį filmo veiksmas vyksta Lotynų Amerikoje, vadinasi, ten reikia ir filmuoti. Dirbdamas su V. Žalakevičiumi pabuvojau ir Čilėje, ir Kolumbijoje, ir Argentinoje, su kitais režisieriais – Armėnijoje, Ukrainoje, kitur, užtat šiandien nepavydžiu amerikonams, kurie, išėję į pensiją, važinėja po pasaulį – kelionių troškulio neturiu.

Kitados Vokietijoje nusifilmavau net trijuose vaidybiniuose filmuose, paskui kiek senstelėjau ir nebetikau tiems vaidmenims, kuriems kviesdavo anksčiau, – vaidindavau įvairiuose kriminaliniuose serialuose nedidelius epizodus.

Gana skeptiškai žiūriu į serialus todėl, kad jie greit filmuojami, nekreipiama dėmesio nei į kadrų kompoziciją, nei apšvietimą: tekstą moki, eik ir kalbėk. Dažniausiai serialuose labai mažai tėra dalykų, kurie turėtų ką nors bendra su menu, dvasinių gilybių juose ieškok neieškojęs."[226]

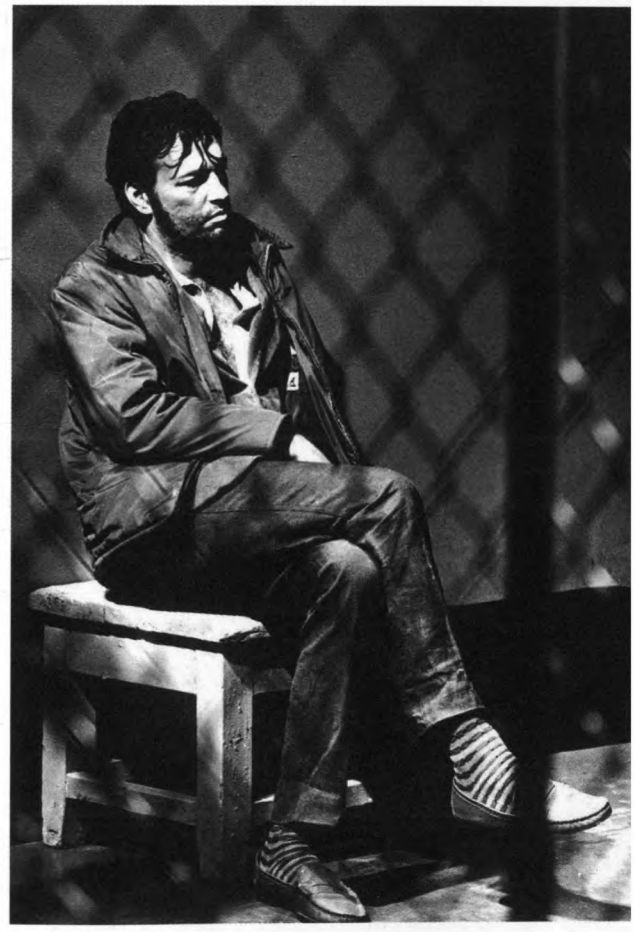

Franciskas, *Tas saldus žodis – laisvė!* 1973

225 Ingrida Misiukevičienė, „Regimantas Adomaitis: „Į kiną žiūriu su ironija", *Respublika / Plius TV*, 1998-01-16–23, p. 4.

226 Danutė Šepetytė, „Regimantas Adomaitis: gal jau nebevaidinsiu", *Respublika*, 2015-01-31, p. 19.

Apie vaidmenis

Francas (spektaklis „Altonos atsiskyrėliai“)

Dar studijuodamas fiziką vaikščiojau į teatrą ir širdyje protestavau prieš tuometinį nusistovėjusį teatrališkumą, patosą, netikrą, negyvenimišką, deklamacinę kalbėjimo manierą. Ji rėžė ausį. Kalbėti natūraliai, ne dirbtiniu tonu buvo mano noras, siekiamybė. Pirmą kartą tai įgyvendinau „Altonos atsiskyrėliuose“. Galvojau, kodėl scenoje negalima gyventi, kalbėti ir elgtis taip, kad labiau priartėtum prie gyvenimiškos tiesos. Ateidamas į teatrą ruošiau save ir kreipiau: griauti tą sąstingį.

Francas „Altonos atsiskyrėliuose“ man atvėrė kažką nauja, tai buvo nauja, tam tikras posūkis. Sartre'o specialistai gali daug ginčytis, bet man atrodo, kad Sartre'as neturi schemų. Jo pjesėje tie patys sudėtingumai, prieštaravimai kaip ir gyvenime. Todėl buvo labai įdomu dirbti. Režisierius Henrikas Vancevičius veikalo mintį stengėsi atskleisti pirmiausia per aktorių, sugebėjo pasiekti, kad jis visas „išsikrautų“. Vancevičius visai netrukdė aktoriui, nors labai subtiliai dirigavo visą spektaklį, palikdamas artistui didelę mąstymo, net improvizacijos laisvę.

Franco vaidmuo mane uždegė. Manau todėl, kad jis nusidėjėlis. Kažkur skaičiau tokią mintį: „Tu kaltas jau vien todėl, kad nepadarei to gero, kurį galėjai padaryti.“ Užtenka, kad kažko nepadarei ir to jau nebegali sau atleisti. Kaip Francas neatleidžia sau savo kaltės. Ieško, teisinasi, aiškina ir... žūsta. Nes žmogui atleisti gali tik jo paties sąžinė. O jos teismas – baisiausias. Kiti žmonės atleis, kaip Francui atleido jo sesuo Lėni, o sąžinė neatleis. Kita vertus, Francas jau ne vien nusidėjėlis, jis ir atgailautojas.

Repeticijų pradžioje labai daug ko nesuprasdavau, o apie egzistencializmą jokios literatūros nebuvo. Pradėjau šią filosofijos kryptį studijuoti skaitydamas kritinius straipsnius. Atsidaviau vaidmeniui visa siela. O tai blogai. Ir pavojinga jaunam aktoriui. Sunku po to atsigauti – tada dar nežinojau, kad negalima susitapatinti su personažu. Apie jį reikia pasakoti. Tą supratau gerokai vėliau, kai į rankas pakliuvo Michailo Čechovo sistema. O kiek mes save prievartaudavom: įsijausti, prisipumpuoti... Tiesą sakant, nėra dėsnių nei taisyklių, kurias išmokęs galėtum būti aktoriumi.

Man šis vaidmuo buvo įsimintiniausias. Nors tai buvo pradžia, aš buvau žalias, bet man Franco vaidmuo išliko kaip pats reikšmingiausias.

Francas – Regimantas Adomaitis, Leni – Marija Rasteikaitė, *Altonos atsiskyrėliai*, LVADT, 1968

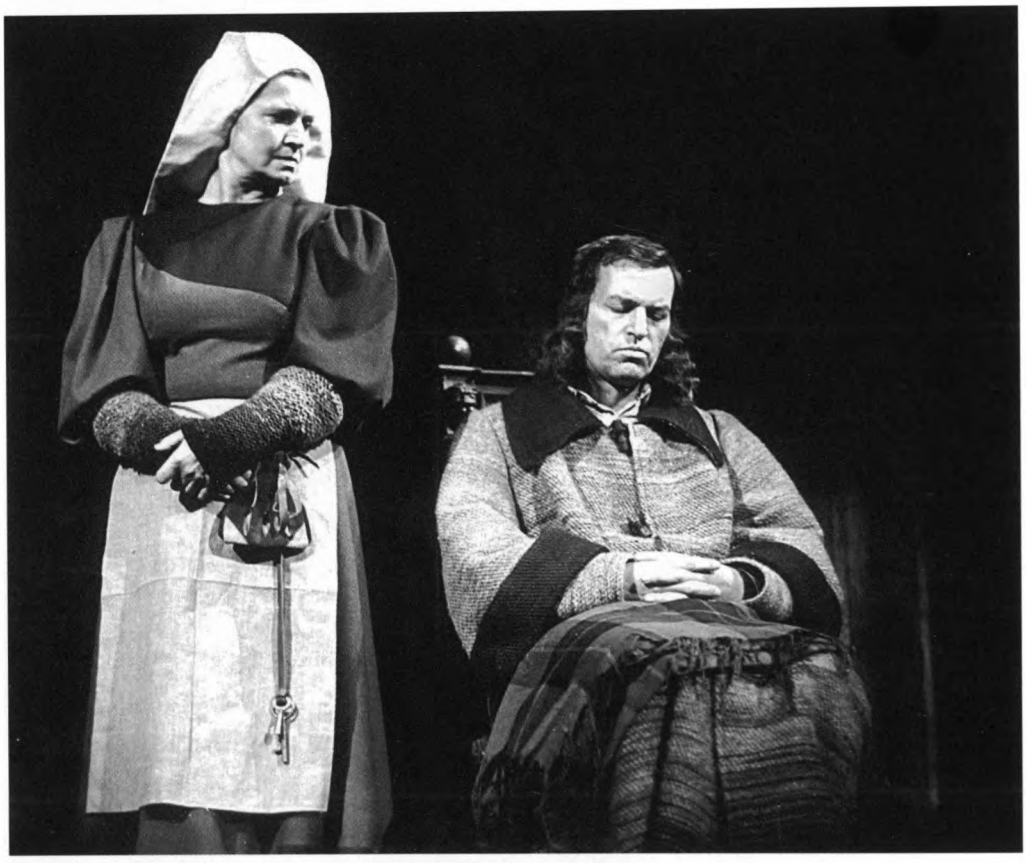

Benigna – Janina Berukštytė, Mažvydas – Regimantas Adomaitis, *Mažvydas*, LVADT, 1978

Tada teatras, iš scenos bylojęs daug neteisybės, pridengtas ideologine kepure, rodęs iškreiptą gyvenimo atspindį, kaip niekad priartėjo prie žiūrovo, prie gyvenimo, išsakė daugybės žmonių mintis ir lūkesčius, nerimą dėl Lietuvos. Justinas Marcinkevičius suteikė teatrui galimybę viešai išsakyti skausmą, širdgėlą, nostalgiją, ir tai rezonavo su žiūrovu, atsiliepdavo jo širdyje, sąmonėje ir pasąmonėje. Aktoriai tarsi susiliedavo su žiūrovais, jų aspiracijomis, ir tai buvo nebe vien teatras, o tam tikra visuomeninė akcija, kaip vėliau Sąjūdis, Baltijos kelias, laužai prie parlamento. Mano egzistencijai teatre „Mindaugas" ir „Mažvydas" buvo svarbūs kaip revoliucingi, griaunantys nusistovėjusią teatrinę praktiką.

„O gal Tėvynę reikia visą laiką / Lipdyt ir kurti, kurti ir lipdyt?" Kai „Mindaugą" vaidindavome, salėje būdavo nepaprastai tylu. Žmones traukė tiesos lašelis, kurį jie pajusdavo scenoje. Tais momentais aš siekiau suvaidinti herojų, kuris verste verstų ieškoti. Mane traukė romantinio plano vaidmenys. Norėjosi „lįsti" į sudėtingą psichologiją. Tai buvo Mindaugas Justino Marcinkevičiaus veikale. „Mindaugo" eilės labai geros, bet jos man, kaip ir kitiems spektaklio kūrėjams, kėlė uždavinį surasti raktą į be galo intensyvų vidinį veiksmą. Veikalas kėlė pasaulinėje dramaturgijoje dominuojančią problemą – prieštaravimą tarp pareigos ir jausmo.

Šis vaidmuo – vienas įdomiausių mano repertuare. Man patinka žmonės, užvaldyti idėjos, pajungiantys jai viską, iki pat savo privataus gyvenimo. Tokius herojus visada stengiuosi pateisinti, nors jų poelgiai ne visada protingi. Juk ir Mindaugas kartais neteisus, bet jį skatina kilni idėja suvienyti lietuvių žemes į vieningą valstybę. Man norėjosi parodyti jį ne tik kaip valdovą, bet ir šiaip kaip giliai jaučiantį, kenčiantį žmogų, mylintį savo žemę.

Kaligula (spektaklis „Kaligula“)

Kaligula – Regimantas Adomaitis, Kesonija – Rūta Staliliūnaitė, *Kaligula*, KVDT, 1983

Ir pats sau gali priskirti tą ar kitą mintį jau po to, kai spektaklis pasibaigė, švystelėjo lyg meteoras ir užgeso, kai seniai pasibaigė „čia ir dabar“ ir tavo mintys išsiskirstė kaip žiūrovai, išeinantys iš salės, kai visa tai buvo vakar, užvakar, prieš mėnesį ar pusmetį, kai sąmonėje likęs tik silpnas to švystelėjimo prisiminimas, laiko iškraipyta fotografija, buvusių minčių ir jausmų miglotos reminiscencijos, – gali, žinoma, priskirti sau tą ar kitą mintį, bet ar ji bus atstojamoji tų minčių ir jausmų, kurios tave buvo apėmusios vienintelį kartą ir tai tik vienintelei akimirkai, nes vėlesnę akimirką mintis pakluso neišvengiamam dinamikos dėsniui ir kaip meteoras pasistūmėjo į kitą tašką. O ar apskritai įmanoma iš meteoro vidaus spręsti apie jo trinties į orą sukeliamo švytėjimo įspūdį Žemėje?

Manau, kad ir pats Albert'as Camus nepažįsta savojo Kaligulos, kai mąsto ir sako: „Kaligula yra žmogus, kurį gyvenimo aistra atveda prie griovimo siautulio. Žmogus, kuris būdamas ištikimas pačiam sau, tampa neištikimas žmogui. Jis perkainoja visas vertybes. Bet jeigu jo tiesa – neigti dievus, tai jo klaida – neigti žmones. Jis nesuprato, kad negalima visko sunaikinti, nesunaikinant savęs paties. Tai pati žmogiškiausia ir pati tragiškiausia klaidų istorija.“

Kaip menininkas jis išreiškė daugiau... Užrašytas žodis įgauna kitą prasmę nei ištartas, bandymas apibendrinti susiaurina arba neteisingai atspindi dalyko esmę. Kaligulų daug,

koks manasis – nežinau. Geriausiai gal pažįstu tuos, kurių neįgyvendinau (ir neįmanoma jų objektyvizuoti, nes jie gyvena tik mano pasąmonėj).

Kaligulai gamtos duota didesnė gyvybingumo galia nei kitiems žmonėms, jam leista visą žmonių kančią sukondensuoti savyje. Kančia ir yra visos pjesėje vaizduojamos įvykių eigos atspirties taškas, visko pradžia. O ėjimas į mirtį – jau tolesnis etapas. Camus pastato žmogų prieš veidrodį, o žmogus nėra toks stiprus, kad galėtų gyventi suvokęs egzistencijos baisumą. Kai Kaligula praregėjo, nuėjo maksimalistiniu keliu, bet pats suvokė: „Žudyti – ne išeitis." Kaligulos siekimas – pramušti žmogaus aklumą, sunaikinti tą buką gyvenimo ritualą, kuriame egzistuojam, valgom, miegam, retkarčiais kokia mintelė gimsta. Jis nori pastatyti žmogų į situaciją, kurioje tas suprastų, suvoktų, kas jis esąs. Kaligula laisvas, nes peržengė tą barjerą ir atsistojo tiesos akivaizdoje. Scipioną Kaligula irgi sunaikina, vesdamas į praregėjimą. Juk Scipionas – tai buvęs Kaligula iki tų trijų dienų klajonių. Finale jis išeina irgi toksai, koks andai grįžo Kaligula.

Kaligulą galima ir reikia vaidinti kenčiantį, bet to maža. Nereikia vaidinti kančios. Kančia turi tapti ta jėga, kuri pastumia Kaligulą veiksmui, jo „eksperimentui". O „šleikštulys burnoj" (apie tai kalbama „Sizifo mite" ir kituose egzistencialistų kūriniuose) – tai ne nusivylimas, ne rezultatas, o – pradžia, išeities taškas. Tas pojūtis atsiranda tada, kai žmogus suvokia, jog tikroji jo egzistencija yra prieš žemiškąją būtį, „ašarų pakalnę" ir po jos, ir todėl pastaroji – absurdiška; kai jis, kaip ir Kaligula, pasijunta lyg žaibo perskeltas medis, iš kurio teka gyvybės syvai, ir tada jis šaukiasi Mėnulio, eina į mirtį.

Kas yra Mėnulis? Gal ieškojimas to, kas amžiams prarasta, judėjimas atgal, o ne pirmyn; tai moters-motinos idealo ilgesys, Mėnulis, šviesus ir juodas, kaip aiškina astrologai, tarsi dvi priešybės, kaip meilė ir neapykanta. Galbūt Kaligulą valdo ir Edipo kompleksas (noras žudyti vyrus, dieviškos galios suteikimas Kesonijai, iššūkis Herėjai, tėvui, sukilimas prieš jį, vaikiškas, sakyčiau, poreikis persirenginėti moteriškais drabužiais ir kt.).

Kaligula idealistas, maksimalistas. Jo siela talpina tiek daug! Jis atliepia, rezonuoja žmogišką kančią, priima ją kaip savą.

Vaidinti tokį vaidmenį – galbūt tolygu paties Kaligulos „eksperimentui". Stanislavskis sukūrė ištisą išgyvenimo mokyklą, o Michailas Čechovas atsiskyrė nuo jo, siūlydamas kitą, galbūt natūralesnį kelią, labiau atitinkantį aktoriaus veikimą. Savo prigimtimi aktoriaus menas – tai pasakojimas apie savo personažą, o ne tapatinimasis su juo. Aktorius turėtų būti tarsi laidininkas tarp autoriaus, savo personažo ir žiūrovo. Kai aktorius žino techniką, mizanscenas, kai jį griežtai įrėmina – čia jis ir atranda savo laisvę! Formos režisieriai dažnai būna diktatoriai. Jie skuba, o vaidmenį reikėtų išauginti kantriai, kaip duoną... Jonas Vaitkus siūlo įdomią formą, tokius jos variantus, kurie eiliniam žmogui neateitų į galvą. Norėdamas ją realizuoti, turi eiti iki savo galimybių ribos ir gal net toliau. Taip dirbančio ir tiek reikalaujančio režisieriaus kaip Jonas Vaitkus teatre nesu matęs. Be abejo, sunku realizuoti tai, ko jis reikalauja, bet užtat dirbti nepaprastai įdomu. Esam diletantai, nes neturim to, ką galėtumėm pavadinti meistriškumu. (O gal tai ir gerai: Stanislavskis „Etikoje" sako, jog tai, ką jaunystėje darei iš įkvėpimo, vyresniame amžiuje reikia kompensuoti meistriškumu.) Dažnai mes vaidinam plokščiai, tik tai, kas parašyta, o, pavyzdžiui, įdomu būtų pasiekti tokį rezultatą, kai kalbi viena, o kūnas vaidina kita. Mes, aktoriai, dažnai ieškome personažo tiesos, bet ji dažniausiai pernelyg žemiška, o scena, matyt, reikalauja kitokios

tiesos. Režisieriaus pasiūlytą netikėtą formą reikia pripildyti vidinio turinio; tiksliai atrasta forma kartais gali duoti tikslią didesnių emocijų išraišką. O Vaitkus formą valdo. Jo darbai nesiskiria nuo žodžių, jis dirba ne pasakodamas, o veiksmu. Kad jo pasiūlyta forma taptų gyva ir tikra, aktoriui reikalingos didžiulės fizinės ir dvasinės pastangos.

Pavyzdžiui, pirmoji Kaligulos pasirodymo scena: aš galiu vaidinti pavargusį, prislėgtą ir nusivylusį Kaligulą, grįžusį po trijų dienų klajojimų. Bet Vaitkui to maža, todėl daroma kitaip, neapsiribojant vien psichologine tiesa: aš išlendu iš duobės, traukulių susuktas, kaip koks Kafkos apsakymo žmogus, pavirtęs vabalu, lyg virstu embrionu, sugrįžtu į pirmapradę savo būseną ir pirmą kartą save tokį pamatau. Čia atėjo ne anas, visiems pažįstamas Kaligula, o kitas žmogus. Kaip sugrįžti į tą pasaulį? Jis bijo aplinkos, žmonių, ir jo visi bijo...

Man labai padėjo trenažas, kuriam vadovavo Grigorijus Gladijus (pakviestas iš Kijevo aktorius), kasdien nuo 8 iki 10 valandos ryto. Manau, kad tai aktoriams būtina. Kai po tokio trenažo išeini į sceną, visas tavo psichofizinis aparatas paruoštas kaip gera dirva, į kurią jau gali sodinti.

Įdomu ateiti į svetimą teatrą (tiesa, Kauno dramos teatre esu jaunystėje keletą metų vaidinęs), įdomu buvo vaidinti Mindaugą pakaitomis su Kalniniu Rygoje, nugalint kalbos barjerą, prisitaikant prie kitokių mizanscenų. Svetur aiškiau pamatai, kas tu esi, kur eini, pamatai visas savo apnašas, kurias reikia nugramdyti, nusipurtyti. Atėjęs iš kito teatro, iš Henriko Vancevičiaus mokyklos, turbūt su Vaitkum šiek tiek polemizavau viduje, bet darbo procesu esu labai patenkintas ir dėkingas J. Vaitkui, kad jis man suteikė tokią galimybę.

Galbūt aš per ilgai buvau vieno teatro terpėje. Vaidinau teatre, kuris savo stiliumi panašus į Maskvos dailės teatrą. Nebuvo ir keitimosi aktoriais tarp teatrų, kaip yra dabar. Tai, kad J. Vaitkus pakvietė vaidinti mane „Kaliguloje“, buvo išimtis. Deja, vaidinau tik pirmajame spektaklio variante.

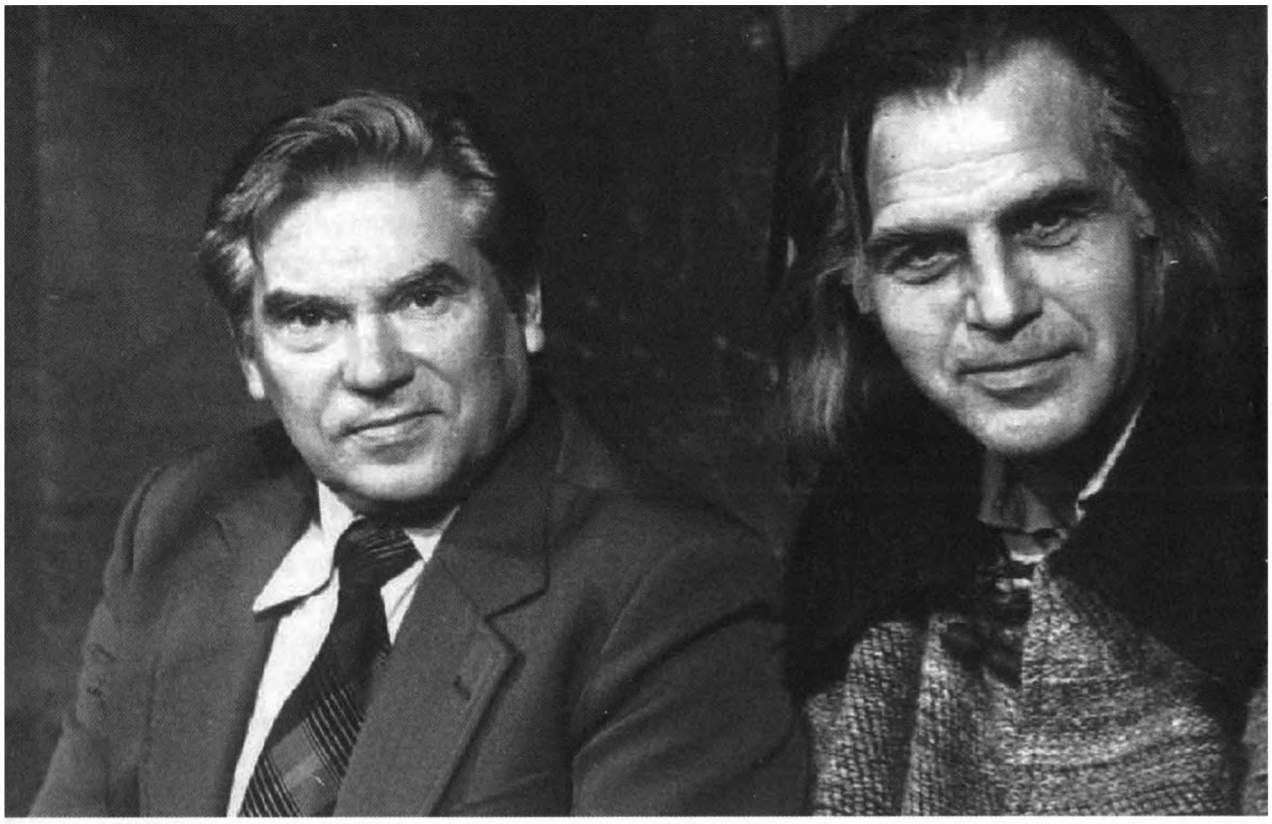

Režisierius Henrikas Vancevičius ir aktorius Laimonas Noreika po *Mažvydo* premjeros, 1978

Apie kolegas

Teatro režisierius Henrikas Vancevičius

Teatre daugiausia ir dirbau su Henriku Vancevičiumi, kurį vadinu savo mokytoju, būtent jo teatrinė mokykla mane formavo. Atėjau į teatrą kaip tik kūrybingiausiu jo darbo Kauno teatre metu. Buvau jo priimtas, tapau jo teatro aktoriumi. Drąsiai galiu tvirtinti, kad esu H. Vancevičiaus teatro „produktas". Tuo džiaugiuosi ir didžiuojuosi. Visa mano teatrinė veikla susijusi su šio režisieriaus vardu. Nemažai teko vaidinti ir kitų režisierių spektakliuose, bet geriausia, ką nuveikiau, buvo tik Vancevičiaus dėka.

Jo vaidmuo, jo indėlis į mūsų teatrą yra didžiulis, bet mes nemokame to įvertinti, prisiminti. Mes tą greitai užmirštame ir užbraukiame.

Vancevičius buvo labai ištikimas tam teatro supratimui, įvaizdžiui, kurį jis įgijo kažkada mokydamàsis Maskvos A. Lunačiarskio teatro meno institute ir kurį sistemingai puoselėjo, jis nuo jo nesitraukė. Tai irgi yra labai gražu. Bet yra žmonių, kurie sugeba už save kovoti, o yra žmonių, kurie nesugeba. H. Vancevičius buvo iš tų, kurie nesugebėjo sukurti mito ar legendos ir kovoti už savo suvokimą, savo supratimą, savo teatrą. Jis buvo atsidavęs teatrui ir pasinėręs į teatrą. Man jis buvo pats iškiliausias režisierius.

Esu kaltas prieš savo mokytoją, kad po daugelio metų sukilau prieš jį. Bet tai buvo neišvengiama. Teatras negali būti sustingęs, gyventi būtuoju laiku.

Aktorius Laimonas Noreika

Ne todėl, kad viename grimo kambary sėdėjome, ne todėl, kad tuose pačiuose teatruose dirbom, tuose pačiuose spektakliuose kūrėm, tuose pačiuose filmuose vaidinom – turbūt ne todėl artėjant finalui vis dažniau grįžta Laimono prisiminimas. Jis buvo daugiau nei aktorius, jis buvo asmenybė, jis buvo – reiškinys. Iš arti sunku pastebėti, masteliai išryškėja laiko atstume. Turbūt nebuvo Lietuvoje žmogaus, kuris būtų mokėjęs atmintinai tiek mūsų poetų eilių, kiek jų mokėjo Laimonas. Ir ne tik mokėjęs, bet ir jas skleidęs, taip neišdildomai įrašydamas save žmonių širdyse. Tai ne tik ypatingo talento klausimas. Tai daugiau dvasinės atminties, dvasinės talpos, šilumos, skaidrumo, šviesos, meilės, tolerancijos klausimas. Savimi Laimonas aprėpė bemaž visą Lietuvos kultūrą. Toks buvo Laimonas. Kito tokio Lietuvoje nebuvo. Ir kol kas nėra.

Aktorė Vaiva Mainelytė

Jurga – Vaiva Mainelytė, *Velnio nuotaka*, 1974

Vaiva – nuostabi moteris: nuoširdi, atvira, be jokių išgudravimų. Ji visada labai geranoriška. Ji puiki kolegė, todėl su ja vaidinti labai smagu. Ji niekada į tave nepažiūrės ironišku, piktu ar dar kažin kokiu žvilgsniu. Jos žvilgsnis labai geras, atviras, nuoširdus. O tarp aktorių – tai ne toks dažnas reiškinys. Aš ją pažįstu nuo Šiaulių laikų. Vėliau ir kine, ir teatre daug kartu dirbome. Mano ne vienas personažas buvo ją įsimylėjęs...

Neseniai peržiūrėjau filmą „Velnio nuotaka“. Na, nuostabi Vaiva Mainelytė! Jeigu Lietuva būtų nors kiek didesnė arba sovietmečiu mes būtume arčiau buvę Vakarų, tai šiandien apie Vaivą kalbėtų kaip apie superžvaigždę.

Eugenija Pleškytė, Regimantas Adomaitis ir Bronius Babkauskas, *Sadūto tūto* filmavimo momentas, 1973

Aktorė Eugenija Pleškytė

Tai buvo karalienė, pažiba. Be to, didžiulis talentas ir labai ryški, originali asmenybė, kuriai teatre nieko ir vaidinti nereikėjo. Todėl, kad pati savaime įdomi, tiek daug savyje visko sukaupusi.

Mes kažką scenoje vaizduodavome, o jai nieko nereikėdavo daryti. Ji buvo kaip liūtė. Mažesni plėšrūnai scenoje turėdavo daug pastangų įdėti, kad sugautų kokį kiškį, o Eugenijai nereikėdavo jokių pastangų.

Spektaklio *Mindaugas* programėlė, LVADT, 1969

Apie Sąjūdį

Man sąjūdis prasidėjo 1969 metais, kai sceną išvydo Justino Marcinkevičiaus drama-poema „Mindaugas“ ir kiek vėliau „Mažvydas“. Poetas mums suteikė galimybę, ir prasiveržė tai, kas latentiniu pavidalu gyveno mūsų sielose. Manau, tai buvo ne vien teatrinis reiškinys. Tai buvo visuomeninis reiškinys, kuris mus žadino, kėlė, jungė. Prisimenu neįtikėtiną vieningumo atmosferą, kuri sujungdavo tuos, kurie būdavo scenoje, ir tuos, kurie sėdėdavo salėje. Panašų jausmą kiek vėliau išgyvenau tiktai Sąjūdžio mitinguose ir Baltijos kelyje.

Vytautas Žalakevičius viename pirmųjų savo filmų „Vienos dienos kronika“ (1963) nagrinėjo klausimą: „Kodėl tu stovėjai po medžiu, kai šalia tavęs buvo žudomas žmogus?“ Jis jau tuomet rūpinosi visuomenės atsakomybės problema. Ir pats laikė šį filmą vienu geriausiu. Kiekvienas Lietuvos pilietis privalo prisiimti atsakomybę už visa tai, kas vyksta aplink mus.

Į Sąjūdį buvau išrinktas už akių ir labai džiaugiausi, nors mano principinė nuostata – nesivelti į jokią politiką. Ne iš baimės, ne, bet visada, jei tik nenutylėdavau, sakydavau,

ką galvoju, – matyt, dėl šitos priežasties manęs į komunistų partiją niekad nevadino. Tiesa, dar universitete, Kauno įvykių paakinti, su vienu draugu bandėme įkurti slaptą kuopelę, bet iki konkrečių veiksmų nepriėjome, nes neturėjome ryšių su kitomis slaptomis organizacijomis. Manau, kad šio fakto KGB net nežinojo, tad persekiojimų nepatyrėme. Bet visam gyvenimui liko klaustukas, kodėl nebuvau verčiamas stoti į partiją?

1988 metų birželis. Ėmėme rinktis Žemutinės pilies teritorijoje pusiau griuvėsiais paverstuose buvusiuose Pionierių rūmuose. Jautėmės kaip kokie pogrindininkai: mes – šalia pilies, o aplinkui šmirinėja kagėbistai. Išėję apsižvalgydavome, ar mus seka, ir spėliodavome – ims mus tuoj pat ar dar ne dabar.

Tuo metu buvau Teatro sąjungos pirmininkas. Nusprendžiau pas mus apgyvendinti Sąjūdį ir dėl to net nesulaukiau priekaištų iš kompartijos centro komiteto. Beje, leidome Sąjūdžiui naudotis mūsų patalpomis laikinai, bet jo žmonės, įkėlę koją, jau nenorėjo išsikelti. Vėliau, kai jau nevadovavau Teatro sąjungai, mus pačius iškeldino.

Prisimenu sausakimšą Teatro sąjungos salę per „Šėpos teatro" vaidinimus. Prisimenu karo lauko aikštele pavirtusį parlamentą su smėlio maišų krūvomis ir šaudyti paliktomis angomis, o tarp jų zujančius, viskam pasiryžusius gynėjus, primenančius man kažkada Beirute matytą Che Guevaros pasekėją, žongliruojantį kovine granata rankoje. Prisimenu nepakartojamą ir žodžiais nenusakomą vienybės atmosferą mitinguose Vingio parke, Gedimino aikštėje ir prie Parlamento. Prisimenu pilnus nerimo, vilties ir dėkingumo žmonių veidus, kai sveikindavo mus, išeinančius iš posėdžių. Prisimenu neaprėpiamą žvilgsniu žmonių grandinę Baltijos kelyje, kurioje stovėjau su visa šeima prie Ukmergės...

Sąjūdžio, jo mitingų pamiršti neįmanoma. Labai vertinu ir gerbiu šį judėjimą, sutelkusį visą visuomenę. Tik gal kai kurie Sąjūdžio veikėjai perlenkia lazdą sau priskirdami Sovietų Sąjungos sugriovimo nuopelnus. Jei 1991 metais nebūtų žlugęs pučas Maskvoje, dar neaišku, kaip viskas būtų baigęsi ir kur mes šiandien būtume. Jei iš viso dar būtume.

Žinoma, aš nebuvau politikas, niekada į politiką, valdžią ir nelindau. Pats gyvenimas mane įtraukė į Sąjūdį, bet vis viena netapau tikru politiku. Vėliau visa iniciatyvinė grupė tapo kandidatais į Seimą. Paprašiau mane išbraukti iš šio sąrašo. Maniau, kad šį darbą turi dirbti ekonomistai, teisininkai. Ir dabar aš laikausi nuomonės, kad jeigu eini dirbti į parlamentą, turi išmanyti valstybės valdymo sritis.

Sąjūdis atitiko mūsų ilgai slėptus siekius, slaptas viltis vėl kada nors gyventi laisvoje Lietuvoje. Palankiai susiklosčius aplinkybėms, Sąjūdis pasinaudojo istorine galimybe, ir įvyko Nepriklausomybės stebuklas. Be abejo, dabar Lietuvoje justi daug nusivylimo. Bet taip jau būna po revoliucinių permainų. Po Didžiosios prancūzų revoliucijos revoliucionieriai irgi vienas kitam kapojo galvas.

Sąjūdžio laikais buvome pernelyg naivūs manydami, kad po kelerių metų gyvensime vos ne kaip amerikiečiai. Neišvengiamai ateina neišsipildžiusių vilčių metas. Tokias nuotaikas stiprina ir ne visai protingi mūsų politikų žingsniai. Bet žvelgiu į tai kaip į natūralų reiškinį, nors ir apgailestauju, kad yra ne taip, kaip norėtųsi.

Šiandien tarsi reikėtų antrojo Sąjūdžio, bet keliančio visai kitus tikslus. Reikia kalbėti apie kultūrinį judėjimą. Reikia siekio, kuris suvienytų. Juk nieko neliko iš Lietuvos vardo. Lietuvos idėja yra visiškai devalvuota.

Potvynio metu Vilniuje, T. Vrublevskio gatvėje, 1958 m. balandis

Dabarties peizažas

Lietuva – tai ne tik mūsų gimtinė. Man ji – viskas. Lietuva yra nepaprastai graži ir patogi savo geografine padėtimi, turinti pašonėje Baltijos jūrą, gražuolę Kuršių neriją. Tokios žalios gamtos kaip čia svetur nerasi. Todėl man nuoširdžiai gaila tų, kurie ją palieka.

Teatras savo struktūra yra tarytum mažas modelis viso mūsų gyvenimo, kuris vyksta aplink mus. Kažkas lyg darosi, verda kažkas naujo – negatyvaus ir pozityvaus, bet viskas lyg koks alaus rūgimo procesas, kai drumzlės kyla į paviršių ir vėl leidžiasi žemyn, viskas maišosi. Aš pats ieškau atsakymo, kodėl šitaip, kas darosi? Kur dingo inteligentija, kodėl ji tyli? Ji buvo aktyvi, kol buvo kovojama dėl Nepriklausomybės, ir staiga jos nebeliko. Ar mes patys išsislapstėm, ar mus nušlavė ir avansceną užėmė kažkokie politikai rėksniai? Kodėl inteligentija nešaukia: vyrai, moterys, kas darosi, baikime šitą savo tautos naikinimą! Juk tas savitarpio naikinimas vyksta kiekvienoje visuomenės ląstelėje. Manau, yra dvi inteligentų kategorijos – vieni puola į kovą ir apdega, kiti, patyrę „patriotų" šaltą dušą, paprasčiausiai pasitraukia, vadovaudamiesi sena valstietiška logika: jei tau prisėdo skverną, nupjauk ir nueik.

Kodėl inteligentija nustumta į pašalį? Įsivaizduokime, pavyzdžiui, „Titaniko" skendimą ir tai, kas dėjosi jame tuo metu. Kas išsigelbėjo, išplaukė? Kai prasidėjo panika, pirmiausia gelbėjosi jūrininkai, kurie mokėjo nuleisti valtis į vandenį, visokie apsukrūs vyrukai, kurie

nesivaržė tave nustumti į šalį, užlipti ant sprando, o tikrieji aristokratai (inteligentai) liko sutrikę ir skendo kartu su laivu. Tuo labiau politiniame perversme viršų ima brutali jėga, bet ne delikatus inteligentiškumas.

Dar buvo pats Nepriklausomybės klestėjimas, jau tada Vaižgantas sakė: gelbėkit Lietuvą! Ką jis turėjo omeny, apie ką jis galvojo, sunku pasakyti, bet, ko gero, šiandien jis pakartotų tuos žodžius. Kur ta mūsų laisvė, kur mūsų tas išsvajotas rojus?

Klaipėda taip ir pastatė „Mažvydą" (1976). Vytautas Paukštė skaitydavo: „Lie-tu-va. Kartokit. Lie-tu-va..." Ir taip iki *fortissimo*. Mūsų pastatyme (1978) tai buvo padaryta kiek santūriau. Sušvelnintai... Irgi kartojome, tačiau be jokio iššūkio... Ir publikos provokavimo kartoti mums iš paskos lyg ir nebuvo. O klaipėdiečiai provokavo... O pagalvodavome, kas bus, manau, visi – ir Justinas Marcinkevičius, ir abiejų pastatymų režisieriai, ir mes, artistai, o svarbiausia, visi žiūrovai. Viena aišku – tai, ką jis parašė savo „Mindauge" ir „Mažvyde", buvo jo skausmas. Ir mūsų, aktorių, skausmas buvo tas pats.

Šiandien nebėra to tikėjimo. Jo nebeturi nei tie, kurie ten, scenoje, vaidintų, nei tie, kurie ateitų žiūrėti. Mums jau nieko ėmė nereikšti žodžiai „Lietuva", „Tėvynė".

Sąvokos tapo lyg devalvuotos. Vos per porą dešimtmečių... O prisiminus, kaip Vingio parke kiekvieną žodį gaudėm... Visi alsavom vienu ritmu. Atsimenu, „Mindauge" tari „Lietuva"... Ir jauti tą žodį... Jauti, kaip jis eina į salę. Ir kaip grįžta iš jos į tave. Kad tu galėtum įsivaizduoti, koks tai jausmas aktoriui. O šiandien šito nebūtų. Kas dabar yra Lietuva? Svarbu, kad aš gerai uždirbčiau, kad turėčiau pinigų daugiau nei kitas. O jeigu ne – išvažiuoju į užsienį. O kaip ji ta Lietuva vadinsis...

Dabar jau pats žodis „patriotizmas" sukelia juoką. Juoką... Jeigu tu čia ką patriotiško pradėsi dėstyti, tau pasiūlys kreiptis į medikus. Kaip greitai viskas keičiasi... O tada visa tai mums buvo labai svarbu. Dėl kažkokios abstrakčios sąvokos, beprasmio žodžio tiek žmonių į Vingio parką niekas nesuvarys. Tai turi būti širdy. Ir turi skaudėti...

Atsikeliu – už lango šalta, o sniegenos skraidžioja. Išeinu jų palesinti. Kažkas gyvena, kažkas miršta, kažkas gimsta, kažką nuveikiam, ant kažko burnojam. Kartais man atrodo, kad mes per daug apžiojom žodį krizė: visą laiką blogai, blogai, blogai. Ar tik mes nesam nuolatos besiskundžianti, verkšlenanti tauta? Gal dėl to ir mūsų didžiulė valstybė, kažkada Vytauto ir kitų kunigaikščių sukurta, subyrėjo, kad mes per daug aimanuojam, o nesiimam konkrečių veiksmų.

Šiais laikais, kai taip susenau, kad beveik niekas manęs nebeatpažįsta, visai malonu, kai atpažįsta. O kai dažnai atpažindavo, būdavai taip pripratęs – atrodė natūralus dalykas. Jei kas nors nepastebėdavo, net pasipiktindavai: čiagi aš, aš. Ambicijos, egoizmas, savojo aš sureikšminimas būdingas visiems žmonėms, užsiimantiems menu. Bet laikas čia labai gražiai viską pakoreguoja. Su laiku vis labiau imi atsisukti į kitus, į pasaulį. Pradedi nereikalauti, kad tave pastebėtų kiti, o bandai pastebėti, suprasti kitus. Dėmesys nukrypsta į išorę, nebe į save. Imi suprasti, kad pasaulyje yra daug įdomesnių, svarbesnių, gražesnių, vertų dėmesio dalykų nei tavo mažutis „aš", kuris jaunystėje išpampsta ir reikalauja sau peno.

Netikiu, kai kažkas sako užtikrintai, kad „aš esu tik toks ir kitoks būti negaliu". Man atrodo, kad žmogus gali būti nenuspėjamas, ir tai yra gražiausia, kas jame yra.

Jeigu žmonės būtų tobuli, tai būtų labai nuobodu gyvent. Visiškai nebūtų jokių konfliktų, problemų, dramaturgijos nebūtų, nebūtų konfliktinių situacijų, ir tai būtų košma-

ras. Bet ne, visai ne dėl to, kad žmonės būtų mūsų laikais patvirkę. Juk nebuvo nė vieno momento Žemėje, kad nebūtų kur nors karo. Kad žmones nepjautų vienas kito, nežudytų, nenaikintų. Na, kaip tai padaryt? Niekaip nepadarysim, ir to proceso neišeis sustabdyt... Kaip tai padaryti, niekas nežino. Ir aš nežinau. Aš nieko nežinau. Kažkuris iš išminčių yra pasakęs: „Daug labai žinojau ir galų gale nieko nežinau."

Kadaise ieškodamas gyvenimo prasmės buvau priėjęs išvadą, kad mirtis yra mūsų gyvenimo prasmė, ir nieko čia siaubinga nėra. Tiek žmogaus gyvenimas, tiek visi procesai gamtoje vyksta to vektoriaus kryptimi į nykimą, dūlėjimą, susinaikinimą.

Menas vis dėlto turi poveikio dvasinei žmonijos sveikatai. Bet ar nuo meno žmogus darosi geresnis? Nereikia turėti iliuzijų. Jei menas žmones darytų geresnius, jie nebenaikintų vieni kitų. Antika sukūrė tokius architektūros, skulptūros šedevrus, kad pasaulis taip turėjo išgerėti... Matyt, naikinimo, kaip ir gyvybės pratęsimo, instinktas neišraunamas. Pradėjome pažinti pasaulį – pradėjome naikinti. Mūsų kūryba – kas? Jūs pastebėjote – savęs eikvojimas. Kaip kompensaciją mes gauname malonumą. Mums taip patinka. Vaidiname, atiduodame minčių, širdies, jausmų energiją (gerai, jei tai randa atgarsį tarp žiūrovų), bet tai savotiškas savęs naikinimas. Taip ir žmonija: siekia pastovesnės pusiausvyros, kitaip sakant, susinaikinti.

Aš nelabai tikiu net žmonijos ateitimi. Kada nors nebeliks ir Žemės planetos, gal tik koks apanglėjęs rutuliukas kosmoso platybėse. Bet gyvename ir džiaugiamės šia gyvenimo akimirka, negalvodami, kas bus po tūkstančių metų. Tik žavinga akimirka nesustoja. Juo labiau turime ja džiaugtis, nes, kaip sakoma, gyvenimas yra gražus.

Toks gyvenimas: ateinam, pabūnam trupučiuką šiame pasaulyje ir išeinam. Ateina kiti. Šį natūralų procesą reikia priimti ramiai. Žinoma, kol gyvi, kol kvėpuojam, kovojam dėl savo išlikimo, savęs pratęsimo. Bet viskas labai ribota, laiko prasme labai trumpa.

Būtina laiko nuo laiko palikt teatrą. Diena iš dienos jame gyvendamas, prarandi prasmę to ką darai. Atbunka teisybės pojūtis. O jis yra intuityvus, nuolat jį reikia atgyvint, atnaujinant ryšį su gyvenimu. O kad būt scenoje laisvam, reikia būt šiek tiek laisvam nuo teatro, t.y. šiek tiek virš teatro kasdienybės, intrygų, savo personažų, savo vergystės teatrui

1978. II. 16 – III. 9

Mexiko – Bogota – Lima – Havana.

Filmavom Bogotoj.

Baigti „Kentaurai"

Nesidžiaugiu. Atrodo, man nepavyko. O su Vytautu dirbt pasidare najmanomai sunku.

Teatre pradedu Mažvydą.

Vienintelė išvada iš visų tų kančių:

Be kraujo – rezultato ner. Ką nors vertingo galima padaryt tik atidnodant širdį, nervus ir kraują. Ir to reikia siekt kiekvienoj scenoj, kiekviename epizode. Kitaip – ner tavęs, ner to ką tik tu, vienintelis, gali padaryt. Ir dar:

kiekviename epizode ieškot žmogiškumo.

Kraujas... žmogiškumas... skambūs žodžiai. Juos paprastai, naudoji, gal.

7

Dienoraščio faksimilė, 1978

IŠ DIENORAŠČIŲ IR UŽRAŠŲ KNYGELIŲ

Rodėsi, lyg tai aš pats kalbu, lyg girdžiu kito balsą: „Pirmyn, šunsnuki, pirmyn, tu dar ne viską atidavei, neslėpk, duok šen, daugiau, daugiau." O aš stebėjau Lyrą. Kiekvienas jo ištartas žodis buvo iš naujo sugalvotas. Aš nežinojau, kas bus toliau, koks likimas jo laukia.[227]

Regimanto Adomaičio dienoraščiai – nuostabi išmintis apie teatrą. Juose aktorius vis pabrėžia, kad vengia bet kokio asmeniškumo, tačiau beveik kiekviename puslapyje matyti jo subjektyvi teatro pajauta. Taip pat kalbama ne tik apie dviprasmius aktoriaus santykius, bet ir apie purvą, sentimentus, jausenas, anekdotus, apie užkulisinį pasaulį – nedidelę karalystę. Tai biografija biografijoje, teatras teatre. Profesionalams svarbu į save pažvelgti iš šalies, žiūrovui – tai užkulisiai, kurie vienu ar kitu požiūriu traukia kiekvieną, bent kiek besidomintį teatro ar kino virtuve. Atskiros gyvenimo nuotrupos, pastebėjimai papildo, išplečia biografines aktoriaus detales.

Dienoraščiuose nemažai pauzių, kurios susijusios ne su fiziniu aktoriaus užimtumu, o su jo apmąstymais, abejonėmis. Tos pauzės – pačios sodriausios, nes pripildytos ypatingų išgyvenimų, kurių mums artistas neišduoda. Adomaitis visą gyvenimą išliko aristokratas, jis niekada nieko nekaltino, nelandžiojo po juoduosius kūrybos labirintus, kiekvienas užrašas buvo artisto kelionė į gyvenimą.

227 Ronald Harwood, *op. cit.*, p. 47.

Regimanto Adomaičio piešinys iš užrašų sąsiuvinio, 1962

Studijų metai

1959.V.17

Pagaliau išsipildė mano svajonės – aš aktorius. Dar mažas, silpnas, bet jau dirbantis profesionalinį darbą. Ateina į spektaklį vaikai ir sako – „teatras atvažiavo“, kaip kad aš anksčiau sakydavau, žavėdavausi ir svajodavau. Ir tame teatre – ir aš. Aš važiuoju, dirbu, gyvenu aktoriaus gyvenimą – štai ko aš pavydėdavau aktoriams. Ir dabar visa tai turiu. Bet aš nesu toks laimingas, koks turėčiau būt. Tai man dar reikia galutinai suskaldyti tą pesimizmo kaukę, kurią aš nešioju gyvenime.

1959.V.20

Eržvilkas

Koks romantiškas bažnytkaimis. Įvažiavom... Skambina varpai. Rūko seniai, susėdę gonkuose, vaikai spokso pro langus. Praėjo mokytoja su būriu vaikų, atvažiavo mašina su žviegiančiomis kiaulėmis, pasirodė galbūt vienintelis miestelyje milicininkas...

Už bažnyčios upelis, apaugęs medžiais, kurie atsispindėdami vandeny sudaro labai romantišką vaizdą.

Atvažiavo žiūrovai iš aplinkinių vietovių, kolūkių. Jie išsipuošę. Teatras – čia šventė. Sutikau Genę Vitkauskienę, gretimo miestelio mokytoją. Kaip ji išsiilgus teatro. Štai provincinė idilija.

1961 08 26

Koncertas Orenburge su konservatorijos bendramoksliais.

Ar yra geresnė profesija už mūsų? Šiandien pajutau, kas tai yra žiūrovo meilė. Už ją galima viską atiduoti. Dėl jos verta gyventi. Kaip gera po tokios dienos pereiti mieste pilna žmonių gatve. Kaip norisi, kad visoje Žemėje būtų jauku!

1961 08 27

Nepasisekimas. Šitame kolūky – dar barbarų kraštas. Salė visą laiką triukšmavo, klykė, rėkavo vaikai. Kaip turguj. Šį kartą žiūrovas mus nugalėjo. Kuo greičiau dingti iš čia!

Taip, aktoriaus gyvenimas – tai lyg sūpuoklės: kyli – krenti. Kiek nedaug tereikia, kad svarstyklės persiverstų į kitą pusę. Kiekvienai publikai reikalingas vis kitoks priėjimas. Po koncerto slampinėjom pabrukę uodegas. Jokios nuotaikos. Koks kontrastas vakarykščiai dienai.

1961 08 30

Ką reiškia fizinis nuovargis, kai siela soti? Gera būti aktoriumi. Gyvenimas pilnas judėjimo.

1961 09 20

Komiško ir tragiško kontrastai – štai gyvenimo tiesa. Vienpusiškumas užmuša tiesą scenoje.

1962 01 04–14

Spektakliai teatre eina blogai. Teatro atmosfera mane blaško, žiūrovas nervina. Pasirodo, be žiūrovo tikrai teatro nėra. Reikalinga praktika.

1962 01 20

GITIS'o mokomasis teatras. Diplomantų studentų darbai visai nenustebino. Dirba kaip ir mes, netgi šaltai, su priemaiša akademiškumo ir saviveiklos.

Kapsuko dramos teatras

1962 07 28
Pirma diena Kapsuke. Užkampis, iš tikrųjų. Kinas, restoranas, univermagas ir teatras. Nėra aukštų sienų, kurios galėtų paslėpti tave nuo žmonių akių. Čia visi tave pažins ir žinos. Čia tu būsi aktorius.

1962 08 08
Praėjo tik savaitė, ir jau gastrolėse. Patinka man tas gyvenimo ritmas. Geras ritmas. Palyginti su konservatorija – metai vienam pastatymui, o čia – savaitė. Nėra kada užsiiminėti nūda.

1962 08 14
Tarybinio dramaturgo pjesės niekas nėjo žiūrėti. Teatras degė. Išvažiavo su užsieniniu autoriumi, taip pat degė. Tada skelbimų lentoje užrašė: „Veikalas netarybinis." Salė lūžo. Anekdotas tai ar tikras atsitikimas, reikalas esmės nekeičia.

1962
Mūsų laikais radijas skelbė apie naują kosminį skridimą. Bare už stalo sėdėjo senis ir klausė, kada bus duonos ir cigarečių.

***

Kaip išsivaduoti iš to melo, kuriame mes gyvename? Kas išdrįs tiesiai ir aiškiai kalbėti ne apie smulkmenas, o iš esmės?
Reikia kalbėti ir iš scenos. Teatras didelė jėga. Ji užvaldo ir pakelia žmogaus dvasią.

***

Pusantro mėnesio gastrolių baigėsi.
Nuimamos dekoracijos. Teatrą turbūt uždarys. Gaila. Labai dar norisi įgyti praktiką teatro sąlygomis. Tai būtina aktoriui. Teatras – kovos laukas. Konservatorija buvo tik manevrai.

1962 11 28
Teatre darbo atmosferos nebėra. Repeticijos kada vyksta, kada ne, o ir tos pačios niekam nereikalingos. Vadinasi, teatro nebėra. Taip ir neteko Kapsuke padirbėti. Kviečia Kaunas, Šiauliai, bet gal pavyks įstoti į Akademinį? Beprotiškas planas, bet tikiuosi.

1962 12 26
Malonu už teatrą. – Labai aiški jo pirmenybė prieš kiną. Iš teatro sruvena šiluma, kuri jaudina, veikia, iš teatro skamba mintis.

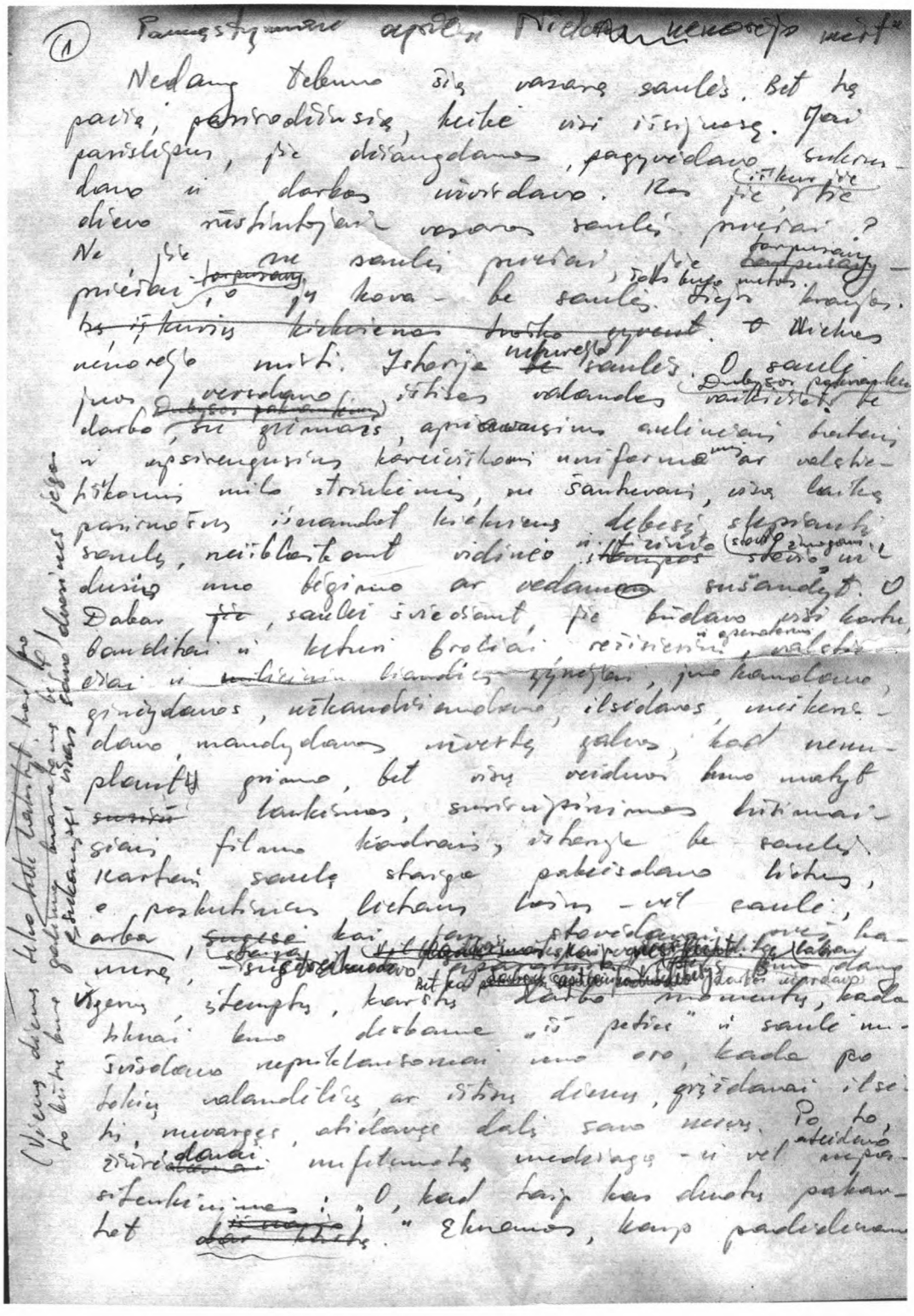

Mintys apie filmo *Niekas nenorėjo mirti* kūrimo procesą, 1964

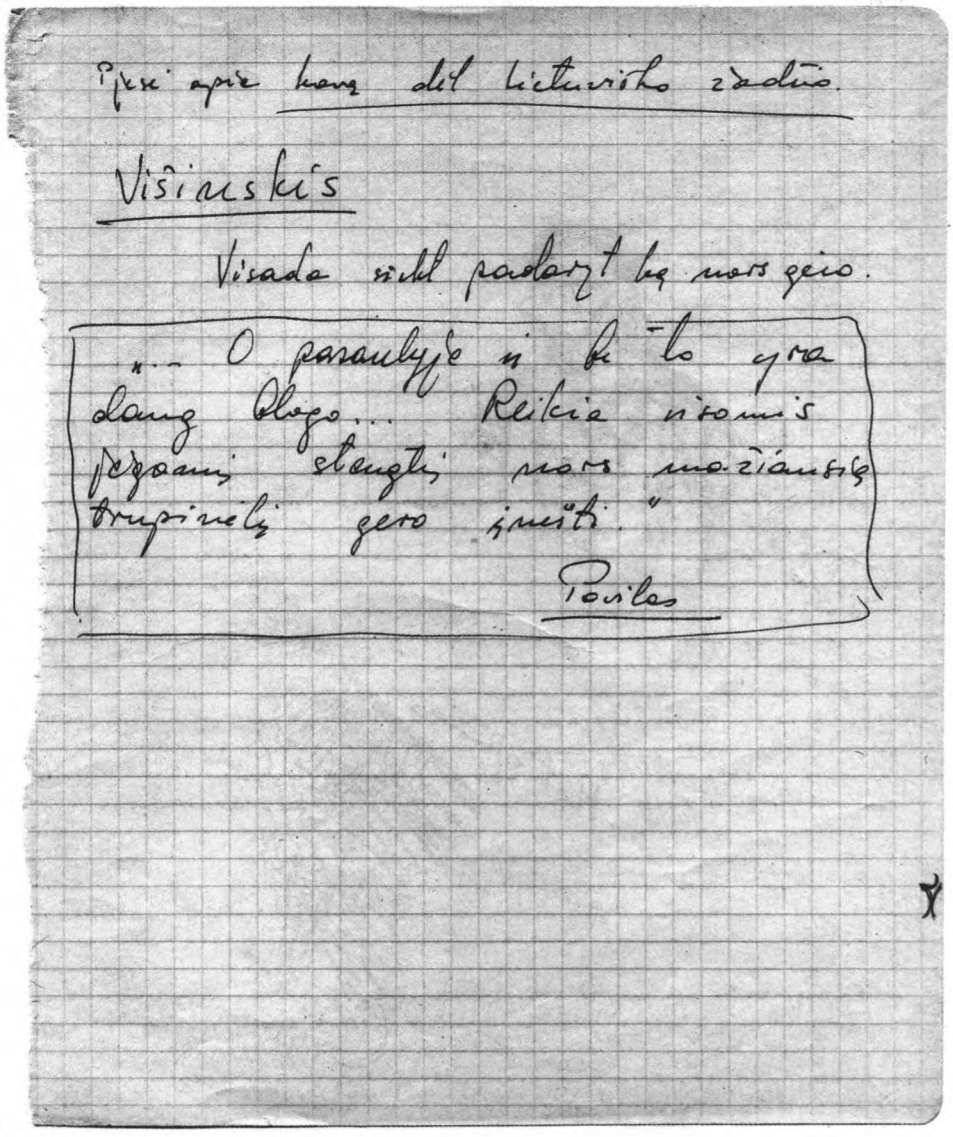

Pjesė apie kavą dėl lietuviško žadžio.

Višinskis

Visada sieki padaryt ką nors gero.

„... O pasaulyje ši be to yra daug blogo... Reikia visomis jėgomis stengtis nors mažiausią trupinėlį gero įnešti."

Pavilas

Iš užrašų sąsiuvinio, 1964

Kauno valstybinis dramos teatras

1963 01 03

Kaunas. Slampinėju po teatrą. Vienišas. Bet ir laimingas. Kaip gerai, kad aš taip toli nuo užkulisių ir buities. Tik aš ir teatras. Kol kas daugiau nieko nėra. Aktoriai lyg ir nekreipia į mane dėmesio. Koks didelis teatras! Aš apsigyvensiu čia kur nors. Kokie dideli mano namai! Ir viskas čia priklauso man. Aš laimingas. Kol kas rytoj turiu suvaidinti tik epizodą. Bet aš labai patenkintas.

Aš staiga pajutau, kad vaidmens didumas neturi man visiškai reikšmės. Aš noriu dirbti – viską.

1963 01 04

Žiūriu spektaklį „Visi mes buvome berniukai“. Labai blogas spektaklis. Aktoriniuose darbuose nėra antro plano, nėra *fizinių veiksmų*. Bendravimas vyksta tiesiai tekstu. Išeina moralų skaitymas. Gyvenimo nėra. Jau nekalbu apie spektaklio ritmą ir visa kitą. Nenuostabu, kad nėra žiūrovų.

1963 01 09

Profvalanda teatre. Didžiausia makalynė. Kiekvienas su savo „aš“ meniškumais ir vienas kito nesupranta. Bet džiugu! Džiugu todėl, kad kalbama apie teatro ateitį, apie meilę teatrui, apie tai, kaip reikia dirbti ir kas tam trukdo.

1963 01 10

Jau seniai taip buvo gera ant dūšios, žiūrint į krintantį už lango sniegą. Tai pirmą kartą aš atsibudau grimo kambary.

1963 01 25

Teatre darosi kažkas labai negero: viešai sakomos panegirinės kalbos teatrui, režisieriui, sau patiems, o užsisukus viskas keikiama. Turėjau progos po bendro posėdžio pabūti atskiroj sueigoj. Bendrai: režisierius prieš visus, visi prieš režisierių. Tokiomis sąlygomis dirbti negalima!

1963 02 14

Veržiuosi, o scenoje nesisuka. Nesugebu įgyvendinti. Maišo kūnas. Už stalo galiu, o scenoje – ne.

1963 08 15

Pajutau, kaip žmogus susmulkėja šioje kasdienybėje, kuomet tavęs nebevaldo viena idėja, viena meilė, vienas didelis jausmas. Kai dingsta dideli jausmai, prasideda egzistavimas. Ir kaip lengva save išbarstyti.

Į sceną reikia ir galima, ir būtina nešti tik *didelį jausmą*. Žmogus turi tik taip gyventi, kad jame viskas dainuotų.

1963 10 06

Reikia pernešti į sceną visą savo begalinį veržimąsi į laimę. Ko nėra gyvenime, tai aš galiu turėti scenoje. Štai kur aš turiu įkūnyti savo svajonę. Aš laimingas. Aš laimingas, kad turiu svajonę, veržimąsi, siekimą, norą, idealą, pasiryžimą. Štai kur esu „aš“.

Vakar, spalio 5 dieną, įvyko premjera „Prieš vakarienę“. Čia turbūt prasidedu aš – aktorius, su savuoju „aš“. Griša – mano kredo.

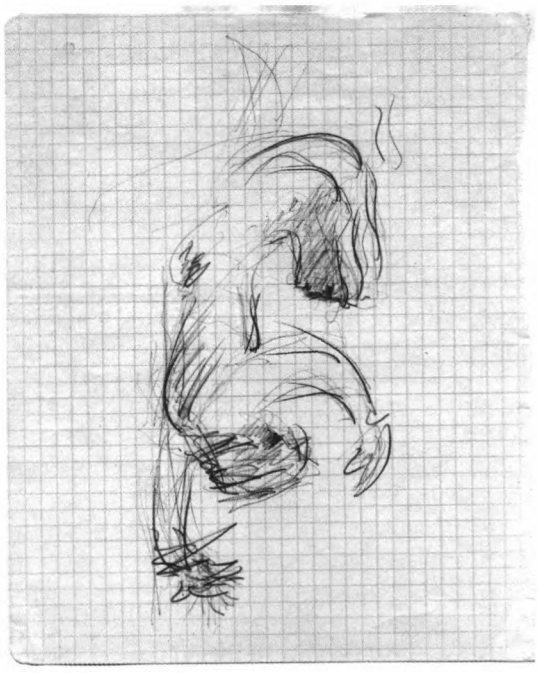

Regimanto Adomaičio piešinys iš užrašų sąsiuvinio, 1962

1964

Idiote tu prakeiktas, avigalvi. Liaukis. Būk vyras!
Užteks tau verkšlent ir snarglį varvint.
Liaukis!
Mokykis kęst!
Juk jinai nemyli tavęs. Ir tu nors pasikark, vis vien...
Argi tu gali taip toliau gyvent? Į ką tu būtum pavirtęs, jei tai būtų tęsęsi toliau? Jinai tave vis vien būtų išmetus kaip seną sudėvėtą šliurę!
O! Prakeikta aistra, kuri užvaldo mus, taip užvaldo, kad visko pasaulyje gali atsižadėt dėl jos. O ji gali šaltai stebėt tavo siutimą, ir ji padėties viešpats. O tu krenti lyg nuo aukšto bokšto ir niekur nerandi atramos – ore jos nėr – ir tik atsitrenkęs į žemę, į žemę, žemę, žemę!..
O ar begyvas tu? Gal vaikščiosi ir toliau – bet luošas jau...
O! Būk vyras!
Atsikelk! Eik toliau.
Užbaigt viską – per daug paprasta. O tu – gyvenk!
Juk turėjo kada taip būt!
Turėjo. Tu jautei. Juk rankos prisilietimu jaučiau ledo šaltį, o širdis – širdies... Tu nieko nereikalavai. Tu mylėjai. O ji tau leido mylėt. Ir dalino tau išmaldą, ir tu buvai laimingas.
Laimingas... iki širdies nesuspaudė geležinės skausmo replės. Taip suspaudė, kad tu ėmei iš skausmo rėkt: „Duok ir man! Duok ir man!“ Tu tapai egoistas.
O kiek išvis ilgai žmogus gali dalint? Tik dalint ir dalint...
Kiek ilgai žmogus gali būti geras? Kol jam pačiam nieko nereikia. Betgi ir jam prireikia.

185 ***

Neieškokim idealų. Ir nesiknaisiokim tame, kas mumyse yra blogo. Ir geriausias žmogus gali būti pats blogiausias. Keistas derinys pačių įvairiausių savybių yra žmogus. Ir gerąsias žmogaus savybes galima sumaišyt su purvais, sutrypt, apspjaut – žiūrint kaip tu į jas pažiūrėsi, kaip *TU* jas pats sau interpretuosi. Nes juk mus supantis pasaulis įgauna *mums* tą reikšmę, kurią mes patys jam priskiriam. O juo labiau žmogui egoistui, kokie mes visi esam. Tik yra įvairios egoizmo rūšys. Vienas iš egoizmo gali daryt gerus darbus savo artimiesiems, o kitas nori, kad visas pasaulis suktųsi tik apie jį. Žinoma, visi mes esam pasaulio centrai. Kiekvienas mes stovim centre, o visa kita sukasi aplink, nes kiekvienas iš mūsų pats sau esame svarbiausias elementas pasaulyje. Tačiau tai nekliudo kai kuriems egoistams pripažint, kad egzistuoja ir kiti ne mažiau svarbūs centrai, kad pasaulis egzistuoja toks, koks yra, o ne toks, koks norėtume, kad jis būtų mūsų labui, kad reikia derint savo orbitą tarp kitų centrų. O kiti egoistai nori priverst kitus centrus skriet orbitomis aplink save. Čia galbūt ir jų tragedija. Jie nori patys diktuot trajektorijas kitiems. O kai tai nepavyksta, jie praranda gerą ūpą. Jie šiandien, šią minutę, tokioj ir tokioj vietoj būdami tokios ir tokios nuotaikos priklauso nuo jų nervinių funkcijų derinio šią minutę – brėžia pasauliui šios akimirkos schemą. Šią akimirką jie taip mato, taip supranta, taip išsiaiškino sau išorinio pasaulio poveikius – ir taip turi būti. Dievas tam liudininkas, jeigu tu neatitikai skirtos tau šioje schemoje vietos, jeigu tu išėjai iš jos ribų ir pabandei protestuot, nes neteisybė tau skaudina širdį. Bet juo blogiau tau, jei nors ir teisus būdamas tu nemokėjai protestuot, ir schemos savininkas turėjo daugiau talento apgint savo kūrinį. Taip, tai talentingi žmonės. Galbūt tai išrinktieji. Tikriausiai. Bet ir ne mažiau pasmerktieji.

Kaip nuimt nuo jų tą likimo užkeikimą? Priverst išeit į orbitą? Bet kaip? Kokių tam reikia sugebėjimų? Juk jų kraujas kitoks.

***

Graž, tu ne iš tų, kurie kitam galėtų išbučiuoti kojas. Tu pati esi visatos centras. Gyvenimas tau mielas ir tavo nuotaika gera, kai tu esi visų dėmesio centre. Ir atvirkščiai: gyvenimas keičia spalvas, priklausomai nuo tavo nuotaikos, kuri nežinia dėl kokių priežasčių gali staiga pakrypt į vieną ar į kitą pusę. Užtenka tau ką nors prisimint, ir tu daraisi pikta. Užtenka pajust, kad tu išėjai iš dėmesio rato, ir tavo nuotaika gęsta. Tada tu negailestinga: tu turi nuostabų sugebėjimą suniekint, suniveliuot kitą asmenybę, nes tavoji asmenybė yra labai stipri, įtaigi ir veiksminga.

Tu negali gyvent pakrašty, nuošaly, tyliai. Centro pajautimas yra būtina tavo esybės sąlyga. Ne kaltinamuosius aktus rašau tau, mano miela. Aš tik noriu geriau suprast tave. Tavo pavyzdžiu aš dar kartą įsitikinau, koks nuostabiai sudėtingas ir įvairus yra žmogus. O tu esi talentas, juo labiau įdomu.

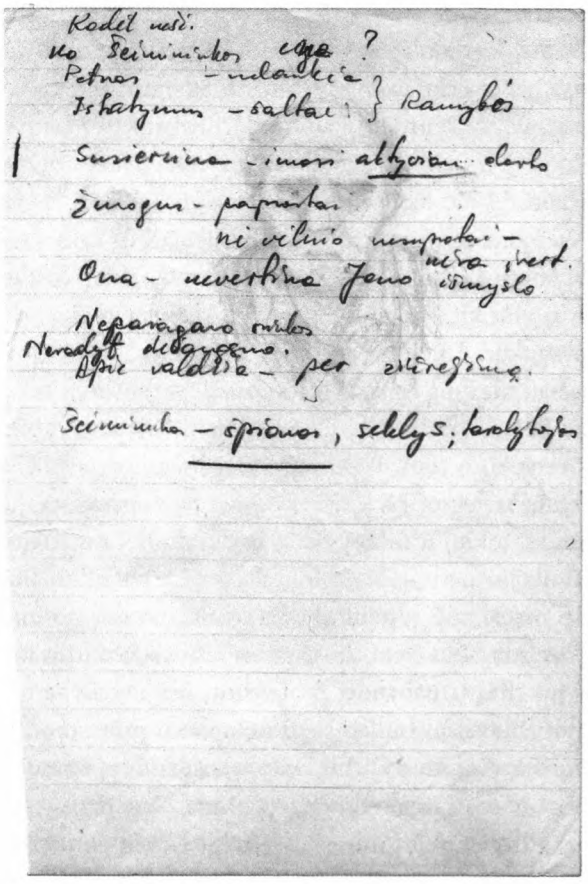

Iš užrašų sąsiuvinio, 1961

***

Vakar buvo giedra, ir gelsvi lapai buvo nukloję šaligatvį. Šiandien lijo, drėgna, ir lapai guli purvini ir sušlapę. Kaip kartais gamta supranta žmogaus nuotaiką?

Viešpatie, kada palengvės?

Koks sudėtingas menas gyvent. Kiek daug reikia turėt jėgų. O pasiduosi – ir liks iš tavęs mazgotė. Suimk dar šiandien save į rankas, suveržk širdį geležiniais lankais – rytoj jau bus lengviau.

Žmonės... vienintelis džiaugsmas ir paguoda – tai bendravimas su jais. Jie tave sudaužo, ir tu vis vien laikaisi jų, kaip ištikimas šuo savo žiauraus šeimininko. Nes vienatvę įmanoma pakelti tik tuo atveju, jei sugebi padaryt ką nors didelio.

***

Ir visgi pasaulis nuostabus. Net šią valandą, kada viską baigt, atrodo, būtų tokia laimė. Jūs visi mano draugai šią valandą, jūs, kurie šokat nuo Paryžiaus katedros bokšto, iš 46 metrų aukščio.

...Guli ant stalo atversti žodynai, knygos. Kokia prasmė? – Jokios.

Ne!

Aš labai pavargęs. Šį vakarą aš labai pavargęs...
„Ko nepaskambinai?.. Tu kaltas, kad aš šiandien einu su kitu...“
Dar tą patį vakarą aš supratau, kai tu įėjus į mano kambarį pasakei: „Aš nupirkau tau „L'Umanité“.“ O rytojaus dieną užteko tik pasisveikint, ir man viskas buvo aišku...
Krikštynos...
Ir tu už viską pasiruošęs atsimokėt tik geru, kvaily tu paskutinis! Kas tu per žmogus? Iš kur tavyje ta krikščioniška moralė? Būtum tu svoločius paskutinis, tave tikriausiai mylėtų.
Na, eik miegot, svoločiau tu.
Paryčiais gal užmigsi.

***

Ženkliukas... Aš tau nedaviau ženkliuko, kuris tau patiko. Ir tu man niekada to negalėsi atleisti, nes aš jį atidaviau kitai moteriai. Žinoma, tai menkniekis, ir ne ženkliukas esmė. Žinoma, tai buvo padaryta tyčia, to pačio tyčia, kuris atėjo su nuoskauda dėl tavo šalto nenuoširdumo mums susitikus, kada aš taip tavęs laukiau sugrįžtančios iš Leningrado. To pačio tyčia, kuris man padiktavo: „Kodėl viskas turi būti tik tau? Tu pati neduodi, neduodi to, kas yra svarbiausia – širdies, o imti nori viską. Tad negauk bent to ženkliuko. Jis skirtas ne tau. „Kodėl viskas turi būti...“ Žinoma, kad tai blogai, nes buvo padaryta tyčia. Šimtą kartų būčiau buvęs laimingesnis, atiduodamas jį tau. Bet – ne... Nuoskauda... Žinoma, kad reikia naikint visas nuoskaudas ir nesivadovaut jomis savo veiksmuose, nes mes dažnai klystam, aiškindami jų priežastis: per daug jos yra subjektyvios. Žinoma, kad reikia būti nuoširdiems. Ir žinoma taip pat, kad nereikia knaisiotis mūsų blogose savybėse (nebūtų reikalo to daryti, jei būtų kitas požiūris į žmogų). Aš tau galiu atiduot viską, o tu man negali atleist ženkliuko...

***

Noriu visos tavęs. Noriu gyvent su tavim. Garbingai, tiesiai, atvirai, dorai, be jokių gudrybių. Noriu priklausyt tau ir kad tu priklausytum man. Noriu rūpintis tavim. Man reikia kuo nors rūpintis.
Kiek daug nervų man kainuoja dabartinė mano padėtis. Prie ko prisiglaust naktį? Vien tik iš proto vedanti vienatvė.

***

Tu pasakei man, kad jauti, kaip man prikalba kiti apie tave ir mane tuo įtikina... Didesnės nesąmonės tu negalėjai pasakyt. Išskyrus mane patį, niekas niekuo manęs neįtikins dėl tavęs. Mane tai galima įtikint dėl to, kas liečia mane patį, t. y. – suniekint mane: per daug aš turiu ydų, kad galėčiau netikėt kitų kalbomis. Bet dėl kitų?.. Kodėl aš vis galvojau apie žmogų geriau? Tai silpnybė? Bukumas?

***

Velniškai myliu Tave!..
Užsičiaupk, pliurza tu.

***

Gražka, aš taip tave myliu, taip tave myliu, kad per daug tave myliu. Mano veiksmų kriterijus tavo atžvilgiu – kad tau būtų gera. Čia aš ir suklystu...

***

Niekas taip žmogaus nesugriauna, neužmuša kaip dora.
Doras žmogus yra per daug jautrus, kad galėtų atlaikyti tą krūvį, kurį jam ruošia gyvenimas. Keisčiausia, kad du doriausi žmonės gali visiškai sunaikinti vienas kitą, jei vieną iš jų gyvenimas jau yra palaužęs.
Taip yra visada dvi jėgos: gyvenimas ir mirtis, naikinimas ir kūrimas, tikėjimas ir neigimas ir t. t. – visada jos eina greta. Ir nesibaigiančia virtine vyksta griovimo procesas: jauna, ateinanti gyvent jėga prisiliečia prie jau sunaikintos jėgos ir pati pavirtus griaunančia jėga savo ruožtu naikina kitas jaunas jėgas.
Štai ateina į gyvenimą jauna, dora, pilna gyvenimo džiaugsmo, vilties ir tikėjimo būtybė. Tai pasaulis, tai besikuriantis gyvenimas, tai tos būtybės brangenybės ir turtai. Viskas joje – už gyvenimą, dorą, gražų, šviesų. Ir susiduria ji su kita būtybe, jau palaužta, gyvenimo pamokyta, praradusia tikėjimą. Pastaroji nepuola pirmajai į glėbį (jei ji yra dora, aš kalbu tik apie tokį atvejį), nes ji bijo, bijo sugriauti paskutinius vilties daigus. Keistas dalykas: pirmąją pritraukia antroji, kaip magnetas, kaip nuodėmė ar pagunda kad traukia. Galbūt todėl, kad pirmoji skuba protestuot, paneigt pirmąją, nunaikint mirtį. Ji gina savąjį pasaulį. O antrajai nebėra ką prarasti, ji laukia. Joje rusena dar viltis, bet ji neskuba, ji pamokyta. O pirmoji skuba. Bet jos šūviai eina veltui. „Netikiu“ – tik vienas žodis, ir viskas atmušta. Koks gali būti didesnis smūgis ir skausmas dorai už netikėjimą!
Kaip sunku ant griuvėsių ką nors pastatyt, ypač jeigu tai tikėjimo griuvėsiai! Kokių tam reikia sugebėjimų? O jaunoji jėga nepatyrus, ji skuba, ten, kur gal kaip tik reikalinga kantrybė. Bet nesėkmės ją kursto, ir ji puola į paniką, o kiekvienas antrosios jėgos abejingumas jai reiškia nesėkmę. Ji puola į neviltį. Ji nugalėta, t. y. nepasiekė pergalės – vadinasi, nugalėta. Nepatikėta tuo, kas joje buvo tikra. Tad kokią prasmę turi jos dora ir tyrumas? Ir prasideda žmogaus griuvimas. Gyvenimas pakrypsta kitu keliu, tuo, kuriuo einant galima skinti pergales. Ir naujai gimusi jėga naikina jau savo aukas. Ratas sukasi.

***

Kur aš einu!?

***

...мать.
Greit sprogsiu...
Tos nemigo naktys prives...
Ir viskas eis к чертовой матери.

***

O! Kaip aš pavargau.

Regimantas Adomaitis. Skulptoriaus Teodoro Kazimiero Valaičio portretas, 1962

***

Šiandien įvyko Brechto „Operos už tris skatikus“ premjera.
Ji – talentas.*
Lenkiu prieš ją galvą. Ir suprantu, kad mums ne pakeliui. (Ji gali man būt tik dievu.)

***

Kaip tu klysti!

***

Gyvenimas – tai likimo (kvailys tai vadina likimu) smūgiai. Visą kitą laiką užpildo egzistavimas.

***

Ašaros man visada lemia negera. Prisimenu, ir anoji mano meilės istorija panašiai baigės. Aš gulėjau, parkritęs į sniegą, ir verkiau. Verkiau to, kas beprasmiškai pamesta, ko nebegrąžint. Ir dabar... Ašaros man neleido važiuot. Sustabdžiau motociklą, kritau į žolę ir daviau valią ašaroms. O juk ji pabučiavo mane atsisveikindama, mojavo, braukė ašarą. Nejaugi nujautimas? Taip. Ir apmaudas, ir skausmas, ir nujautimas. Aš dar pažiūrėjau į dangų, kur prieš penkias minutes dingo jos lėktuvas, atsikėliau ir nuvažiavau ten, kur niekas nebeturėjo prasmės. Prisiminiau, kaip prieš kelias dienas važiavau čia pas ją, užgniaužęs džiaugsmą širdyje. O dabar... buvau sudaužytas. Neturėjau tikslo.
Grįžo ji su ledu širdyje.

* Kalbama apie Poli Pičem vaidmens atlikėją (Bertoltas Brechtas, „Opera už tris skatikus“, režisieriai A. Gončarov, G. Kostiukov, Kauno valstybinis dramos teatras, 1964-12-20).

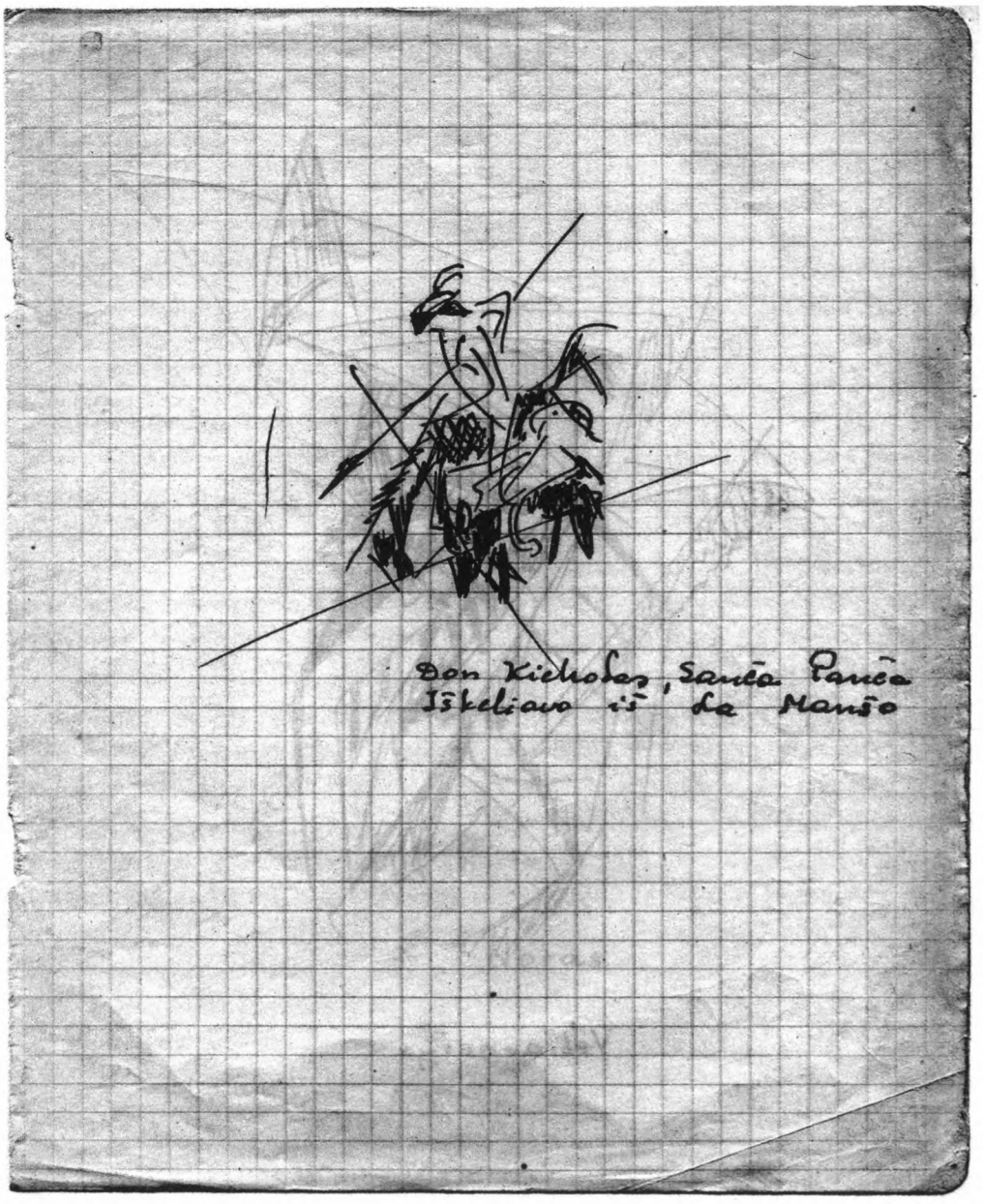

Regimanto Adomaičio piešinys iš užrašų sąsiuvinio, 1960

Lietuvos valstybinis akademinis dramos teatras

1971 06 19

Sezono uždarymas. Paskutinis „Mindaugo" spektaklis. (Gerai vaidint po pertraukos.) Supratau: ne Mindaugas turi laikyt spektaklio ritmą, o visi kiti dalyviai. Dabar, kai Mindaugas bando gelbėt spektaklį, išlaikydamas gerą tempą, vaizdas iš karto krinta į bedugnę, nes visi kiti dalyviai velkasi kaip vilkęsi, ir Mindaugas iškart susmulkėja. Mindaugo jėga kaip tik tempinėj ramybėj, netgi paprasčiausiai, techniškai – tyliame kalbėjime, pauzėse. Mintimi užpildyta pauzė – geriausia jėgos pasireiškimo priemonė, o ne riksmas, pyktis, siautulys ir pan.

1974 12 08

Labai tikslios dvi Monikos Mironaitės pastabos man. Viena liečia „Mirties šokį": „Mes kartais užmirštam, kad tai vis dėlto „Mirties šokis". Iš tiesų, žaidimas – žaidimu, lengvumas – lengvumu. Bet vis dėlto tai Mirties šokis. Turi ir plaukai šiaušti."

Antroji pastaba liečia apskritai visą mano darbą teatre: „Nuo susikaupimo dar būni labai kietas."

Kūrybinis aktas – tai laisvės realizacijos aktas. Scena – tai vieta, kur galima būti laisvam. Spektaklis – tai proga realizuoti savo poreikį laisvei.

1975 02

Filmuojuosi vėl „Defoj". Filmas „Mann gegen Mann" („Vienas prieš vieną"). Režisierius Kurt Metzing. Vaidinu Robertą Nimmaną.

Scenarijus buvo gan įdomus. Režisierius pasirodė besąs visiškas impotentas. Darbas pasirodė neįtikėtinai nuobodus, virto kančia. Laukiu pabaigos.

Buvo epizodas, kuris galutinai atmušė norą dirbti su tais žmonėmis. Filmavo epizodą su šunim. Peštynės. Viską darė dubleris, man tereikėjo tik užbaigt: pakelt šunį ir trenkt į žemę. Aš atsisakiau tai daryt. Režisierius pasipiktino. Bet labiausiai pritrenkė operatorius, pradėjęs skaityti moralą, kad jeigu aš pasirašęs sutartį, aš privaląs tai daryti. Tas visada malonus žmogus, įkišęs trigrašį ne į savo reikalus, pavirto tipišku fašistu. Nesiginčijau, bet nedariau. Pareikalavau paklot šiaudų. Ir buvau dar kartą pritrenktas, kai režisieriaus asistentė pradėjo sklaidyt šiaudus, kad šuniui krist būtų kiečiau. Vadinasi, jeigu reikia, ir jokių kalbų. Atrodo, vokiečių tautą supratau geriau negu bet kada.

Dirbt čia nebenoriu.

1976 03 05

„Mindaugas“

Matyt, kai kurie vaidmenys turi išgulėt, išrūgti kaip vynas. Kuo ilgiau išlaikytas, tuo darosi geresnis.

Mindaugas subrendo. Atsirado nauja kokybė. Atėjo brandos amžius. Jis – mėgstamiausias vaidmuo man pasidarė. Liejasi savaime. Kaip votis pratrūko. Bet reikėjo, kad praeitų bene penkeri metai, jei ne daugiau.

1977 05 03

Vilniuje reikalingas naujas teatras. Eksperimentinis. Neturtingas. Intymaus pokalbio su žiūrovais teatras. Teatras, galintis veikti pasąmonę. Reikia išanalizuot, ko laukia žiūrovas iš teatro. Oficialus teatras atitrūko nuo žiūrovo.

1981 08

Laiškas Rimui Tuminui, pas kurį turėjau repetuot nuo sezono pradžios

Rimai, išduodu tave. Parsidaviau. Tai jokiu būdu nereiškia mano požiūrio į Tave. Tai pasekmė santykio su „savo“ teatru ir mano suburžuazėjimo: savininkiško instinkto praktinės apraiškos įstūmė mane į tokias skolas, kad išeitį matau tik sandėry su Odesos žydais. Tik viena aplinkybė iš dalies galbūt mane pateisina: pirmą kartą gaunu kine komišką vaidmenį. Nenoriu praleist šio šanso nusisukt sprandą (teatre jau ne kartą tai patyriau). Laikau savo pareiga tai Tau pranešti. Užimtumas didelis – iš kadro į kadrą, suderinti neįmanoma. Meldžiu atleidimo, nors suprantu... Palieku sau viltį, kad kada nors turėsiu galimybę „krauju atpirkti savo išdavystę“.

Linkiu Tau kuo geriausios sėkmės, o teatras teprasmenga (baisu, bet nemeluoju, kad nejaučiu atsakomybės).

1982 01 02

Man reikia chuliganiškų vaidmenų ir teatro, kuriam būtų grąžintas teatrališkumas. Užtenka „rimtojo“ teatro. Aš jame išsisėmiau.

1982 11

Pradedu Kauno teatre repetuoti A. Camus „Kaligulą“. Vaitkaus metodas – man visiškai nauja. Tai ne mūsų akademinis. Įspūdis, lyg viską reikėtų pradėti iš pradžių.

Bus arba nebus. Bet geriau nusisukti sprandą negu nerizikuoti. Tarp kitko, net kito kelio nėra, jeigu nenori pasmirst.

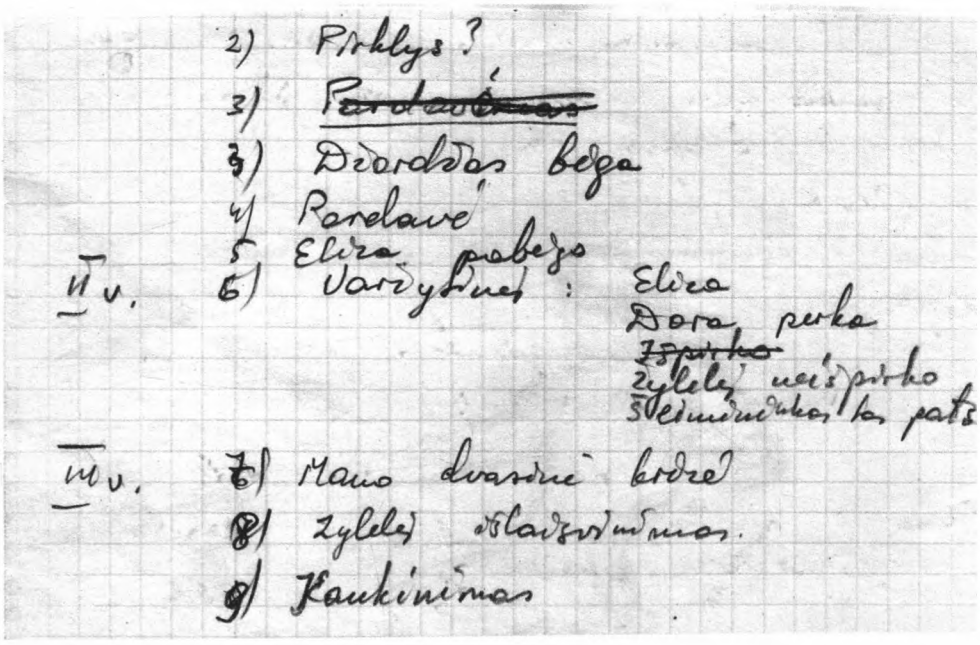

Iš užrašų sąsiuvinio, 1962

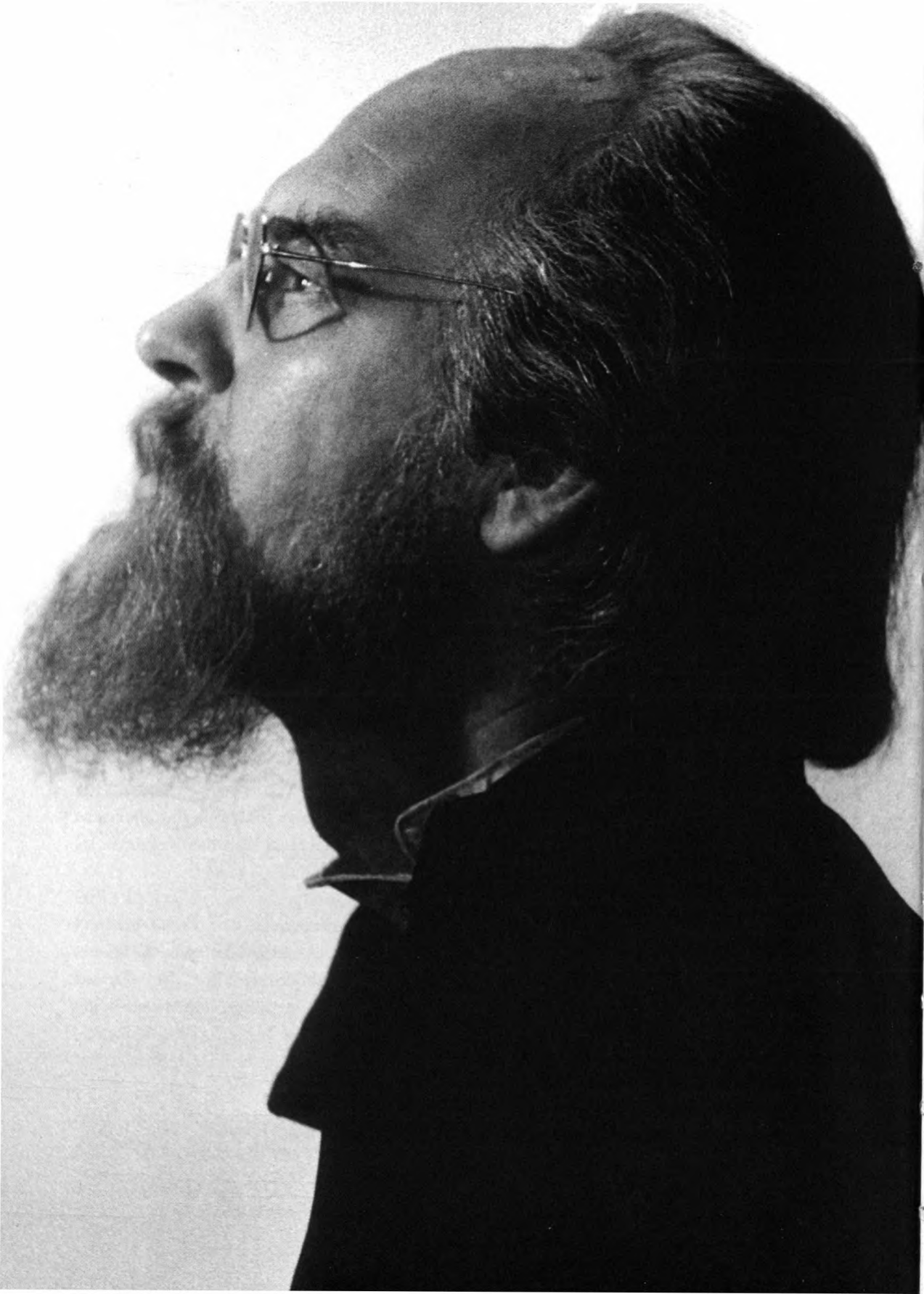

APIE AKTORIAUS ETIKĄ

„Ar tu nežinai, kad derėtų pasibelsti?“[228]

Regimantas Adomaitis

Nemeluoti sau ir kitiems

Man atrodo, kad kai mes pradėjome savo kūrybinę veiklą, etikos sąvoką prisimindavome... Mylėjome meną savyje, žinojome nerašytą šios meilės kodeksą. Žinojome, kas gera, kas bloga. Ne visada tai buvo abipusė meilė. Bet mes mylėjome.

Bet štai kas atsitiko. Atrodo, mes liovėmės būti ištikimi. Tarytum išėjome iš namų, skubame, bėgame kažkur pirmyn, o kai ką labai svarbaus, galbūt tai, kas svarbiausia, palikome. Užtrenkėme duris ir netgi raktą viduje palikome. Mus pagriebė bendra srovė ir nusinešė.

Tikriausiai mes tiesiog pripratome, nurimome. Medaus mėnuo seniai pasibaigė. Pradėjo suktis kasdienių darbų ratas, apniko nuovargis.

Iš kur tas kankinantis jausmas, kad atsidūrėme spąstuose? Mus ruošė tapti meno šventovės tarnais, įspėjo, kad egzistuoja šėtonas (šūkis „Mylėk meną savyje, o ne save mene“ kabojo mūsų meistriškumo klasėje), tačiau nukenksminti šėtono mes taip ir neišmokome. Kodėl? Juk niekas tarytum ir nesirengė savęs pardavinėti ir mainyti.

Iš tiesų, kinematografas, radijas, televizija pakeitė aktoriaus būties sąlygas. Stipriai pakeitė. Tačiau reikėjo laiko, kad mus apimtų baimė, kad mes galiausiai aptiktume savo ligos simptomus ir sušuktume: „Gelbėkite!“ Šiandien mes jau galime suvokti jos priežastis. Taigi

228 Ronald Harwood, *op. cit.*, p. 47.

yra viltis, kad surasime ir vaistus. Juk iš tikro buvo sumaišytos vertybės: į estetiškumo kategoriją pakliuvo beveik kiekviena masinė sėkmė. Paskaitykite, ką apie aktorius rašo kino žurnalai (ypač informaciniai), paskaitykite, ką aktoriai patys apie save su pasitikėjimu skelbia įvairiuose interviu, ką aktoriai šneka vadinamuosiuose „kūrybos vakaruose". Apie meną? Taip. Bet kažkodėl dažniausiai tik apie tą meną, kuris myli juos. Dažnai tai daroma taip puikiai, su tikru aktoriniu naivumu, kad žiūrovą (arba skaitytoją) apima susižavėjimas ir jis lieka visiškai įsitikinęs, kad menas be aktoriaus N. neįsivaizduojamas. Ir kaip po viso to aktoriui N. nemylėti savęs: juk menas – tai jis (anksčiau ar vėliau jis pats tuo patikės, netgi jei jis nekvailas: juk sakoma: „Lašas po lašo ir akmenį pratašo.").

Jokiu būdu nenoriu kaltinti (neturiu tam teisės) savo kolegos. Juk kadaise, pradėdamas savo kūrybos kelią, jis taip pat meldėsi tai praregėjimo, kūrybinio pakilimo, įkvėpimo akimirkai, kuri buvo jo svarbiausias tikslas ir dėl kurios jis buvo pasiruošęs viską paaukoti. Ir dabar norėtų atiduoti visą save, tik taip atsitinka vis rečiau ir rečiau, o kaltų dėl šito atsiranda vis daugiau ir daugiau. Jis nelabai ir supranta, kas nutiko: tam, kam anksčiau prireikdavo prakaito ir kraujo, dabar pakanka tiesiog profesinių įgūdžių. Atėjo „estetinio komfortiškumo" laikas. Finišas aiškus: vis dažniau gelbsti kino meno propagandos biuras, kuris už pasirodymus nemažai sumoka. Ir... viskas parduodama!..

Pažvelkime, kokiais žodžiais vertiname savo kolegas: „pasisekė", „pavyko", „ant bangos", „populiarus", „visi jį graibsto", „jis turi duomenis" ir t. t. Bet juk tai ne tik aktorinis žargonas: ir iš tikro mes, aktoriai, kažkodėl pradėjome savo darbą vertinti kaip prekę, o savo darbo rezultatus – kaip nuo mūsų pačių visiškai nepriklausančius. Tarytum yra jėgų, kurios valdo mūsų personažų likimus, nepaisydamos mūsų pačių valios! Stenkis nesistengęs – vis vien nuo tavęs maža kas priklauso: kas nors kitas už tave būtinai nuspręs. Ir jei vaidmuo prastai suvaidintas, visada atsiras daugybė „objektyvių" (kartais iš tikrųjų gana objektyvių) priežasčių, kurios mums sutrukdė. Tik klausydami pagyrų mes linkę pervertinti savo reikšmę (ne žodžiais, o viduje). Ar ne šis fatalizmas kartais leidžia mums atsainiai, paviršutiniškai žvelgti ne tik į vaidmenį, bet ir į savo darbą apskritai? O kas, jei iš tikro šiandien, labiau nei kada nors anksčiau, viskas priklauso tik nuo paties aktoriaus? Galbūt. Bet tik nuo tokio aktoriaus, kuris kelia sau pačius griežčiausius reikalavimus.

Štai kad ir kino scenarijai. Tik aktorius gali žinoti, kokią didelę reikšmę jo kūrybiniam augimui turi dramaturginė medžiaga. Tačiau paskaitykite, kuo mus maitina? Kartais net aktorinio naivumo neužtenka, kad patikėtum akivaizdžiu melu. Vidinis tiesos jausmas, gyvenantis mumyse, atrofuojasi. Galiausiai mes jau patys nebežinome, kur melas, o kur tiesa. Ir nereikia teisintis, kad pas mus viskas gerai (taip labiausiai galime pakenkti savo profesijai). Teatro aktorius – laimės kūdikis: jis dažniausiai susiduria su klasika. Skaitai vieną scenarijų, antrą, dešimtą ir galiausiai sakai: „Na gerai, ką nors vis tiek reikia išsirinkti." Vaidinti juk norisi! Ir ne visada galiu kaltinti savo kolegą dėl kompromiso. Tačiau aktorius, kuris savo profesiją suvokia kaip misiją, kaip pašaukimą, aktorius, kuris iki galo liks nuoseklus, būtinai atsisakys silpno vaidmens.

Dabar įsivaizduokime, kad vieną gražią dieną aktoriai taps tokie principingi ir nesifilmuos prastuose filmuose. Gal tokia kraštutinė priemonė priverstų scenaristus geriau dirbti? Gerai suprantu, kad mano siūlymas utopinis. Visada atsiras streiklaužių. Bet jeigu negali būti atsakingas už visus, reikia jausti atsakomybę bent jau už save.

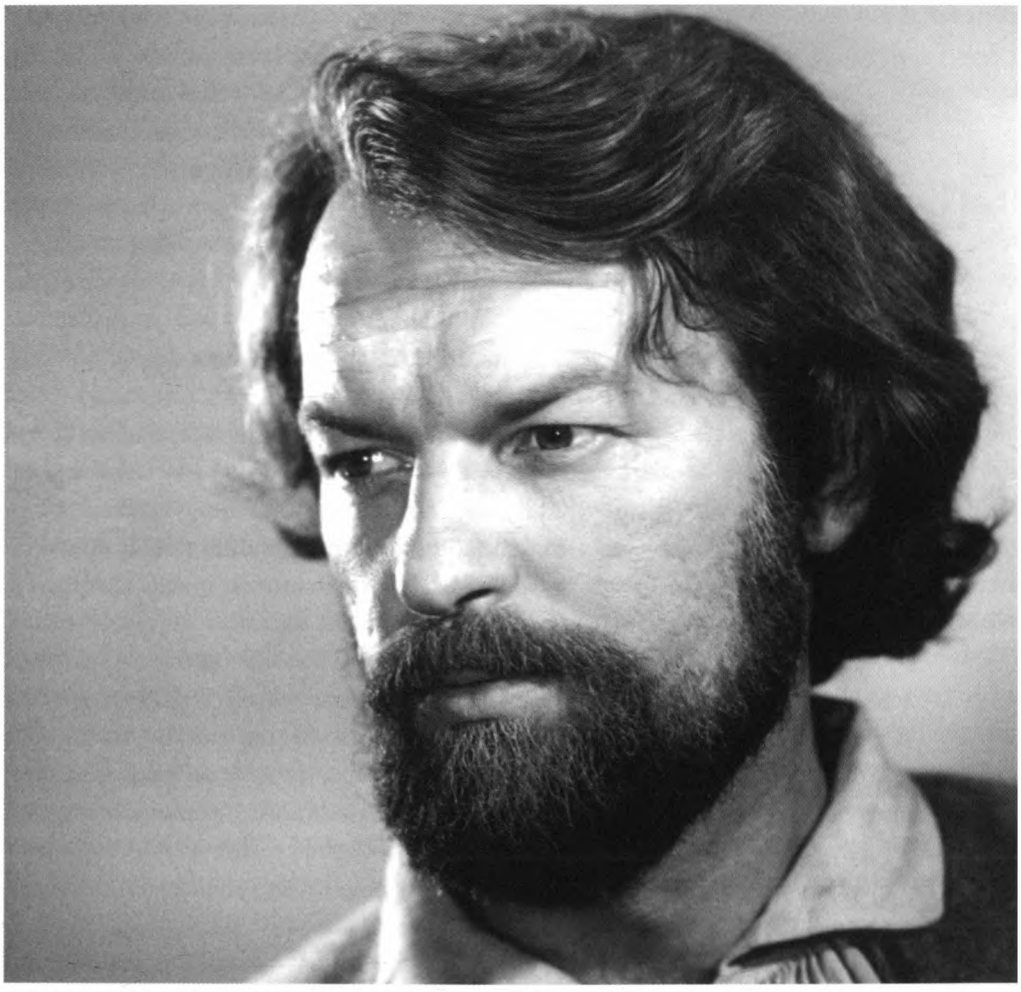

Girdvainio vaidmens bandymai filmui *Velnio nuotaka*, 1973

Aktorius dažnai sako: „Tai – sielai, o tai – šiaip sau, iš būtinybės." Žinoma, kodėl gi ne? Menininkas turi teisę rinktis. Negali būti viskas vienodai svarbu ir brangu. Kiekvieno kūrybiniai ritmai savi, savi nuopuoliai ir pakilimai, tam tikri laikotarpiai, kai netgi atrodo, kad tai, ką kuri šiandien, prieštarauja tam, ką kūrei anksčiau – visa tai natūralu. Natūralus ir aktoriaus noras filmuotis. Galiausiai pinigų jam taip pat reikia, ir čia nėra nieko smerktino.

Manau, kad iki tam tikros ribos materialinis klausimas aktoriui – tai ne moralės, o būtinų kūrybos sąlygų klausimas. Ar visada, ar visi teatro aktoriai gali būti laisvi nuo pašalinių darbų, turėti normalias buities sąlygas? Aktoriui „savo kampo" problema – ne prabangos, bet kūrybinio gyvenimo problema. Juk jam tiesiog būtina kartais pabūti vienumoje, pamąstyti, pafantazuoti ir netgi pasvajoti. Žinoma, nesiginčysiu, buitinės sąlygos neišsprendžia visų kūrybinių problemų, tačiau daro įtaką kai kurių sprendimui. Būna, kad tai menininką įkvepia. Tačiau žinoma atvejų, kai būtent tai ir sužlugdo talentą. Šiandien matome: aktorius tampa irzlus, smulkmeniškas, labai anksti po velnių pasiunčia etiką, griebiasi bet kokios „chaltūros", o kinematografą vertina vien kaip pajamų šaltinį. Paklaustas: „Kodėl

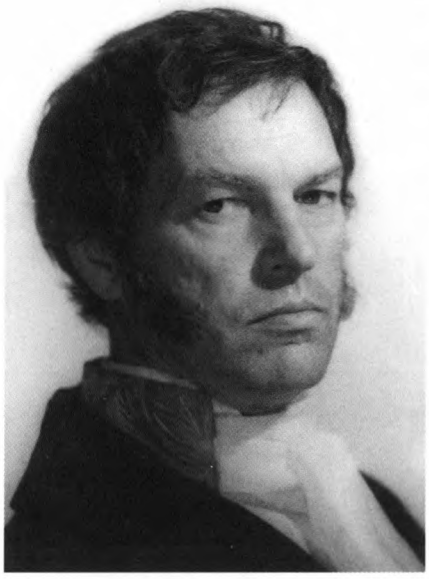

Vronskio vaidmens bandymai filmui *Ana Karenina*, 1966

filmuojiesi?“, atsako: „Reikia pinigų.“ Ir didžiuojasi savo atvirumu. (Esą Balzacui taip pat reikėjo pinigų.) Lengviausia būtų piktai pasakyti: toks aktorius skatiko nevertas. Tačiau menui dėl to ne lengviau! Juk gali būti, kad būtent čia, šioje sferoje, glūdi priežastys, kad kai kurie aktoriai tampa „pernelyg užimtais“. Jie tarytum metasi į kitą kraštutinumą. Psichologiniu požiūriu tokie perėjimai visiškai suprantami.

Pats užimtumas – natūralus dalykas. Nenatūrali tik padėtis, į kurią patenka aktorius iš užimtųjų sąrašo! Jis priverstas tik imti derlių. O kas ir kada sės, laistys, tręš? Kur rasti laiko ir jėgų, kad visą daugybę pasiūlymų įgyvendintum su maksimaliu kūrybiniu reiklumu, kad sukaupta gyvenimiška patirtis maitintų meną, būtų investuojama, o ne gulėtų kažkur viduje kaip sunki, nenaudojama našta? Tam „iš būtinybės“ aktorius palengva gali atiduoti visą save, visas savo dienas ir valandas. Sustoti taip pat sunku – išdidumas neleidžia. Aktoriaus kova su kinematografu kartais primena dvikovą su pasakų slibinu: nukirto vieną galvą – vietoj jos išauga kitos. Ir netgi nereikia būti pernelyg užimtam. Užtenka ir vieno filmo. Juk jei palygintum filmavimo aikštelėje praleistas naudingas akimirkas ir laiką, iššvaistytą „tuščiai“, su tuo pačiu kūrybos ir nekūrybos santykiu repeticijų metu teatre – gali apimti siaubas. O ar neįmanoma kaip nors „tuščią“ laiką paversti naudingu arba bent jau panaudoti jį savišvietai? Žinoma, tai iš kiekvieno pareikalaus didžiulių pastangų. Filmavimo šurmulyje susikaupti labai sunku. Čia būtinai reikia valios, atkaklumo ir ištvermės. Daugelis net nesistengia kovoti, ir net tas, kuris kada nors turėjo tvirto ryžto likti ištikimas savo meniniam kredo, net ir jis palaipsniui pasiduoda. Pažiūrėkite, ką veikia aktoriai filmavimo aikštelėje per pertraukas arba filmavimui pasibaigus. Viską, ką tik galite įsivaizduoti – išskyrus rūpinimąsi kūryba ir tobulėjimu. Netgi poilsiu nesirūpina. Tai ir žlugdo. Apima tingulys, inercija. Peržengęs filmavimo aikštelės slenkstį jau nebepatiri kūrybinio pakilimo. Apie „meno šventovę“ ir kalbėti neverta. „Tuščias“ laikas mus ėda iš vidaus. Be to, mūsų gyvenimas toks humaniškas (vis vien neliksi be darbo), kad pakliuvus į „apkabą“, lengva patikėti savo išskirtinumu, prarasti užsispyrimą, valią dirbti.

Gal didiems talentams tai negresia? Galbūt. Bet jau Stanislavskis rašė, kiek daug talentų žlugo netgi kur kas natūralesnėmis teatro sąlygomis.

Gal šios problemos egzistavo visada? Tikriausiai. Visada buvo rimtų aktorių ir komediantų. Buvo natūrali atranka. Tačiau tai nereiškia, kad nereikia ieškoti kelių, kaip padėti sau ir savo profesijai.

Verta būtinai atrasti priežastis, kurios trukdo mums kurti. Bet tai nėra paprasta. Iš kur, pavyzdžiui, kyla atsainus požiūris į savo profesiją? Ne tik, mano nuomone, iš didelio už-

imtumo. Greičiausiai atvirkščiai: užimtumą kaip tik ir gimdo atsainumas. Juk ši aktoriaus savybė dažnai išryškėja iš pat pradžių, pačiuose pirmuosiuose filmuose.

Ko gero, šios problemos negalima išspręsti, neatsižvelgus į visus skirtingus ir sudėtingus faktorius – ir objektyvius, ir subjektyvius.

Kol kas tik aišku, kad vien kai kurių mums nerimą keliančių tendencijų ir reiškinių įvardijimas gali rimtai padėti. O vėliau analizės rezultatai, tapę mūsų sąmonės turtu, padės išgydyti ir pačią ligą. Juk dažnai būna – žiūri į naujokėlį, kai kuo baisiesi, kai kuo žaviesi, tačiau aiškiai matai, kad už poros metų jis (ji) sudegs, išnaudos savo galimybes, jaunystę – ir viskas baigsis. Laimė, jei jis (ji) iš prigimties geba ne tik mėgautis, bet ir kentėti. Kitaip ak kaip sunku bus mylėti vien meną savyje!

Manau, kad samprotavimai apie etiką netgi nėra diskusiniai. Juos galima tik pildyti, žvelgiant į aktorystės fenomeną iš įvairių perspektyvų – ne paviršutiniškai, ne iš olimpinių visažinės kritikos aukštumų, ne iš „neliečiamųjų" ar teisuolių pozicijos, ne abstrakčiai postringaujant, bet vertinant šį reiškinį iš praktinės pusės, remiantis realiais faktais, nebijant akistatos su tiesa, neiškreipiant tikrųjų problemų, nepateikiant pageidaujamų dalykų kaip tikrovės.

Štai kalbame apie aplinkos taršą, tačiau kokia yra aktoriaus psichikos taršos padėtis? Reikia, kad mums, aktoriams, į pagalbą ateitų kompetentingi specialistai, patirties sukaupę sociologai, gydytojai, psichologai, kitų sričių menininkai. Klausimų būtų daug. Pavyzdžiui, kas trukdo aktoriaus kūrybai? Kaip saugoti savo individualybę, kai daugybė jėgų stengiasi ją sunaikinti arba sumenkinti iki vidutinybės, stereotipo? Kokios mūsų profesinio gyvenimo povandeninės srovės, grasinančios sunaikinti kūrybinį aktoriaus potencialą? Kaip aktoriaus asmenybę veikia įtemptas darbas, negailestingas savęs aukojimas, ir kur yra ta riba, už kurios prasideda negrįžtami procesai? Kaip sukurti optimalias sąlygas kūrybai? (Juk ne iš dyko buvimo Stanislavskis su savo trupe keliavo toliau nuo miesto šurmulio.) Panašių klausimų dar daug. Drauge ieškokime į juos atsakymų. Galima atakyti paprastai: esą tai asmeninis reikalas, kiekvienas gyvena ir kuria kaip gali, savaip saugo save ir savaip nugali kliūtis, grumiasi su sunkumais – bendrų taisyklių nėra. O jeigu vis dėlto yra? Vis dėlto atrodo, kad greta individualių skirtumų neabejotinai egzistuoja ir bendri dėsningumai, o juos atskleisti galima tik drauge.

Gali būti, kad per daug sutirštinau spalvas. Bet vien dėl to, kad aiškiau pamatyčiau kai kurias ir man nerimą keliančias tendencijas. Nematyti jų ir apsimesti, kad jų nėra, mes tiesiog neturime teisės. Pilietiškumas, mano manymu, ir yra tai, kad negalime meluoti sau ir kitiems.

pp. Adomaičiams
Blindžių 31 bt 1
VILNIUS 2004
LITHUANIA
VIA AIR MAIL
WASHINGTON D.C.

IŠ LAIŠKŲ

Ne, pabūk ilgiau. Prašau tavęs, katyte. Paguosk mane. Man bloga...[229]

Regimantas Adomaitis visą gyvenimą liko atviras žmonėms, aplinkai, kurioje gyveno. Atvirumas sklinda iš laiškų, dienoraščių, užrašų – jis visą laiką su savimi nešiojosi kišenines užrašų knygeles, į kurias rašydavo savo išgyvenimus. Nuolat rašė ne tik laiškus, dienoraščius, bet perrašinėjo jam patikusius kūrinius, kai kuriuos net vertė iš prancūzų kalbos – tarytum būtų įgiję ne fiziko, o kalbininko specialybę. Tai reta menininko savybė, tai išsilavinusio inteligento bruožas. Maža to, jis rašė aiškiai ir įskaitomai. Išliko nemažai įvairiems žmonėms rašytų Adomaičio laiškų juodraščių. Intensyvus darbas ir nuolatinės filmavimo ekspedicijos niekada neužgožė jo noro turėti savo sielai artimų žmonių, su kuriais galėtų kalbėtis apie jį jaudinančius dvasinius dalykus. Viename iš interviu aktorius, pasakodamas apie savo vaikystės, paauglystės, jaunystės simpatijas, prisipažino: „Kiekviena meilė mano gyvenime buvo rimta. Kiekviena mergaitė mano širdyje paliko pėdsaką."[230]

Buvo nejauku aktoriaus klausti ne tik apie šeimos reakciją į nuolat plūstančius laiškus, bet į rašančiuosius: ar reaguodavo, ar atsakydavo? Juk dažnos įsimylėjėlės reakcija gali būti sunkiai nusakoma. Ir, svarbiausia, kaip pats Adomaitis reaguodavo į tokią „šiltą invaziją" iš išorės? Adomaičio atsakymai labai adomaitiški – korektiški, inteligentiški, nieko nebandant mistifikuoti, hipertrofuoti: „Aš reaguodavau įvairiai. Jeigu man žmogus rašo, aš visada stengiuosi atsakyti, parašyti. Buvo įvairių atvejų. Bet mūsų šeimoje man siųstų laiškų niekas neskaitydavo."[231] Paprastai gavus tokius „jausminius" pliūpsnius žmogaus reakcija

229 Ronald Harwood, *op. cit.*, p. 46.

230 Ирина Мастыкина, „Регимантас Адомайтис: за что я люблю женщин? За глупость!", *Комсомольская правда*, 19 ноября 1994.

231 Iš autorės pokalbio, 2015-10-17.

nenusakoma, o gyvenant šeimoje atrodytų, kad juos būtina sunaikinti. Regimantas į savo praeitį žvelgia, bandydamas suvokti, kodėl vis dėlto viskas taip „natūraliai" praėjo: „Aš buvau idealistas, gal šiek tiek net Don Kichotas, romantikas, svajotojas. Ne tas gyvenimo realus pasaulis, o vaizduotės susikurtas." Kas vyko tuo metu su aktoriumi? „Vienu metu net iš kalėjimo gaudavau laiškų. Žiūrėdama filmus, kažkokia moteris mane įsimylėjo. Rašyti gali tik žmogus, kuris domisi tavimi. Bet kvailystę padariau, kad tai moteriau atsakiau. Pamaniau: kalėjime sėdi, tai reikia kažkaip reaguoti. Bet ji taip įsijautė... Kaip supratau, sėdėjo kažkokiame Rusijos kalėjime. Buvo nuteista dešimčiai metų. Natūralu, kažkur uždarytas žmogus prisifantazuoja, o tas kažkas dar jai atsako. Prasidėjo meilės prisipažinimai, pažadai, kad būtinai atvažiuos, kai tik išeis į laisvę, maždaug – „lauk". Netrukus aš lioviausi atsakinėti į jos laiškus."[232]

Adomaitis negailėjo autografų. Kai gaudavo laišką su prašymu pasirašyti ant nuotraukų, paprastai paklausėjos sulaukdavo atsako. Anot aktoriaus, „jeigu žmogus siunčia laišką, į jį būtina atsakyti. Juk nesunku pasirašyti ant nuotraukos ir „įmesti" į pašto dėžutę."[233]

Adomaitis susirašinėjo ir su Algimantu Talačka, geriausiu klasės draugu, kuris buvo pakliuvęs į lagerį. Nebijodamas sekimo ar kitokios neigiamos įtakos savo šeimai, rašydavo jam ilgiausius laiškus, siųsdavo knygas. „Be lietuvių kalba išleistų naujų romanų, aš jam nusiunčiau ir prancūzų kalbos vadovėlį. Lageryje ši biblioteka buvo itin naudinga. Siunčiau pačias įvairiausias knygas, juk jas galėjo skaityti ir kiti lietuviai. Mordovijos ASSR griežtojo režimo lageryje, ačiū Dievui, kriminalinių nusikaltėlių nebuvo, tik politiniai kaliniai. Algis į šį lagerį pakliuvo po įvykių Kaune. Čia vyko didelis studentų judėjimas po Vengrijos įvykių.* Kaune buvo labai daug užsislėpusių „miško brolių". Išėję iš miško jie daug dirbo su studentais ir daug jų patraukė į antisovietinį judėjimą. Dar daug anksčiau prieš Romo Kalantos susideginimą vyko įvairūs susirėmimai su to meto milicija. Žinoma, saugumas juo susėmė – ir į lagerius... Algis dar kurį laiką „sėdėjo" KGB saugumo rūsyje prie konservatorijos, paskui išsiuntė į Mordovijos lagerį. Aš nevengiau susirašinėti, nes ir pats ieškojau ryšių su pogrindžio judėjimu. Kažkaip nebuvo baisu. Neabejoju, kad saugumas mane žinojo. Supratau, kodėl manęs niekada nekvietė stoti į partiją, kai aplinkiniai nuolat šio kvietimo susilaukdavo. Niekad! Nors Vilniuje po spektaklio „Altonos atsiskyrėliai" buvau kaip ir vienas iš pagrindinių artistų. Buvo Stepas Jukna, Henrikas Kurauskas, o iš jaunesnių – aš. Kai pasidariau „žinomas artistas", tai su manimi atsargiai elgėsi. Atsimenu, kai Jonas Jurašas rengėsi išvažiuoti iš Lietuvos, aš su juo daug bendravau. Esu tikras, mus sekė. Išėjęs iš Kauno dramos teatro jis pareiškė, kad nori išvažiuoti į užsienį. Tai mane labai nustebino. Pamenu, kai jam dar iš Paryžiaus dovanų batus atvežiau...

Kai Jurašui leido išvažiuoti į užsienį, jis daug dirbo Miuncheno radijo stoty „Laisvoji Europa". Kai aš labai ilgai filmavausi viename vokiečių režisieriaus filme (neabejoju, kad tai blogas filmas, nors aš jo nemačiau), tuomet nemažai su Jurašu bendravome Miunchene. Tai Sąjūdžio suvažiavimo laikas, dar Nepriklausomybės nebuvo... ir mes sėdėjome su Jurašu prilipę prie TV, nes tai buvo numeris pirmas pasaulio aktualijų tarpe. Ir mes stebėjome

232 *Ibid.*

233 *Ibid.*

* 1956 m. Vengrijos revoliucija – antisovietinis sukilimas Vengrijoje, kuris truko nuo 1956 m. spalio 23 d. iki lapkričio 10 d. Sukilimas prasidėjo studentų demonstracija Budapešte.

suvažiavimą per televiziją pas jį bute. Pamenu ant sienų afišas įvairių jo spektaklių, statytų užsienyje – Japonijoje, Amerikoje..."[234]

Adomaitis, matyt, ir pats to iki galo nesuvokdamas, buvo tapęs tam tikru lietuvių aktorių „logotipu". Tarp įvairių laiškų gali aptikti šūsnis kvietimų, telegramų, sveikinimų įvairių metinių švenčių proga, gautų iš įvairių šalies vadovų, ir ne tik Lietuvos, bet ir Rusijos, Vokietijos. Jį kvietė į įvairius pobūvius, minėjimus, koncertus. Visi mūsų šalies prezidentai, įvairių šalių ambasadoriai ir kiti biurokratai siuntė jam pakvietimus ir sveikinimus, kartais, atrodo, net nesusipažinę su šio aktoriaus kūryba. Yra ir tokių kvietimų, kai kviečiamas mūsų šalies prezidentas ir Adomaitis (pavyzdžiui, kvietimas pietų į Ukrainos prezidentūrą 1998-aisiais; kviečiami buvo ir ponai Adamkai).

Bet visa tai aktoriaus neišlepino. Visą kūrybinį gyvenimą jis liko stebėtinai kuklus. Aktorius ne kartą yra sakęs, kad žiūrovo siekis aktorių matyti kuo dažniau jokiu būdu nereiškia, kad šio aktoriaus kūryba adekvati šiam įsivaizdavimui. Sėkmė – tai tik išorinė išraiška. Maža to, šūsnimis laiškų jis niekada garsiai nesigyrė. Ne sykį klausiamas įvairių korespondentų, atsakydavo, jog gaudavo nedaug, ypač palyginti su kitais aktoriais, lyg norėdamas nukreipti kalbą į kitą pusę.

234 Iš autorės pokalbio, 2015-09-28.

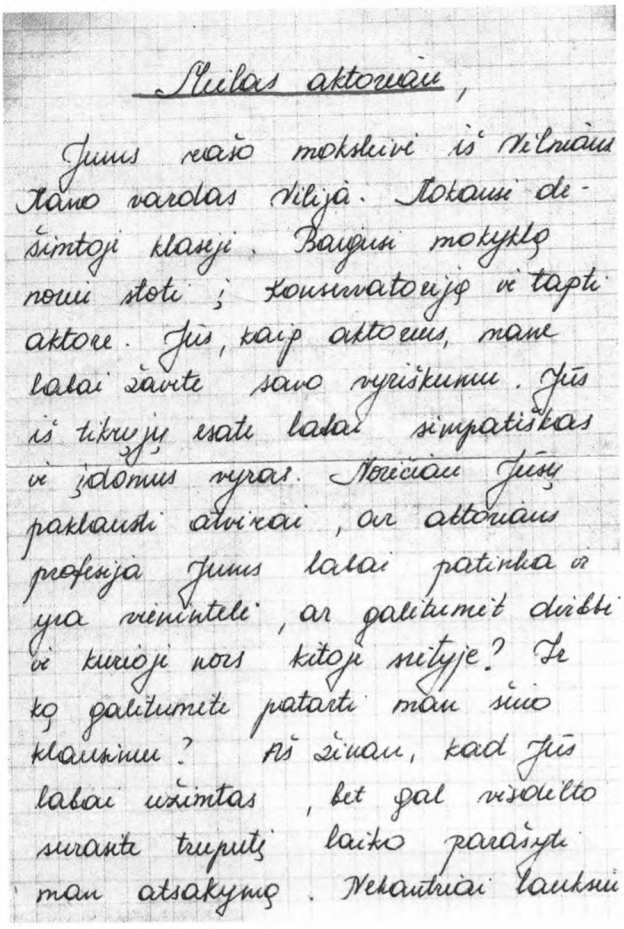

Mielas aktoriau,

Jums rašo moksleivė iš Vilniaus
Mano vardas Vilija. Mokausi de-
šimtoje klaseje. Baigusi mokyklą
norui stoti į konservatoriją ir tapti
aktore. Jūs, kaip aktorius, mane
labai žavite savo vyriškumu. Jūs
iš tikrųjų esate labai simpatiškas
ir įdomus vyras. Norėčiau Jūsų
paklausti atvirai, ar aktoriaus
profesija Jums labai patinka ir
yra vienintelė, ar galitumėt dirbti
ir kurioje nors kitoje srityje? Ir
ką galitumėte patarti man šiuo
klausimu? Aš žinau, kad Jūs
labai užimtas, bet gal visdėlto
surasite truputį laiko parašyti
man atsakymą. Nekantriai lauksiu

Laiško faksimilė, 1983

Gerbėjų laiškai

Nepažįstamų gerbėjų labai daug. Daugiausia – tai moterys arba paauglės, prisipažįstančios, kad „man greit – aštuoniolika!“ Vienos labiau įsimylėdavo Adomaičio kūną, kitos – jo herojus. Kai kurie laiškai labai ilgi – mažai teko skaityti tokių smulkių teatro ar kino recenzijų. Bėda ta, kad žmonės – ne kritikai, todėl dažnai nusukdavo į lankas. Juose aprašomas visas jausminis herojaus pasaulis, įvairios jį lydinčios recenzijos, periodikoj pasirodę Adomaičio interviu...

Laiškai alsuoja meile, paslaptimi. Juose gali aptikti įvairių kvietimų į pasimatymus, vietos daugiausia nurodomos užmiesty, paskutinėje stotelėje ar autobusų stotelėje prie teatro. Kai kurie laiškai „kvėpuoja“ atvira poezija, o kai kurie net įsakmūs – bandoma „priversti“ ateiti, antraip „kažkas gali nutikti“. Tai neįtikėtinai vibruojančių sielų galerija, kai kurios dingo laike, o gal yra ir tokių, kurios ir šiandien laukia, seka, ilgisi...

Nemažai laiškų parašyta ant ypatingo popieriaus, pavyzdžiui, rausvo, kai kurių vokai rankų darbo, mažučiai, grakštūs, vardas ir pavardė užrašyti tušu. Kai kurie pasirašomi tik inicialais, nesitikint niekada sulaukti atsakymo. („Regimantui – Aliošai – nežinoma mergaitė.“)

Yra moterų, kurios tiesiog guosdavosi Adomaičiui. Šie laiškai ilgi, išsamūs, juose nemažai ir šmaikščių, sovietiniams laikams būdingų pastebėjimų. Dažniausiai šie laiškai baigiami atsiprašymu (už sugaištą skaitymo laiką). Beveik kiekviena moteris laukia ir maldauja „atvaizdo su autografu". O jei „atvaizdo" negali atsiųsti, tai prašo nors autografo. Kai kurios moterys „kankinasi" daugiau nei dešimt metų ir staiga prisipažįsta, kad daugiau tylėti negali, ir visą savo gyvenimą išdėsto. Kartais tos istorijos nepaprastai jaudina: pavyzdžiui, jauna moteris nuosekliai pasakoja savo gyvenimo istoriją nuo septyniolikos iki dvidešimt septynerių metų, pasakoja, kaip Adomaitis tapo jos viso gyvenimo meile ir ji daugiau nieko negalinti pamilti. Prašo nors trumpo pasimatymo, antraip...

Kai kurie laiškai perpinti klasikų eilėmis, kai kurie – specialiai aktoriui rašyta poezija. O tos, kurios mokėjo piešti, siuntė ne savo nuotraukas, o portretus. Viena įsimylėjėlė save stilizavo botičeliškai – kiek pailgintomis proporcijomis, ilgais plaukais, kūną dengiančiu šydu, kuris išryškina „poetiškiausias" kūno vienas, besibaigiančias smulkiomis gėlytėmis – ir tokie keli piešiniai, įvairiais rakursais.

Laiškai labai jausmingi: „Tik pagalvoti reikia, kiekgi pasitenkinimo ir džiaugsmo Jūs, Regimantai, suteikiate?" Arba: „Ko prašau, Regi? Parduokite sielą." Aktorius stengdavosi atsakyti į daugelį laiškų – vien iš pagarbos. Adomaitis save vadino svajotoju, Don Kichotu, romantiku. Atsirado tokių laiškų autorių, kurios bandė įspėti būsimą aktorių: „Tau, mielas Regimantai, aš patariu gerai, oi gerai apgalvoti, ar tikrai Tau konservatorija duos tai, ko trokšti, ar nenusivilsi, kai galutinai nusikratysi svajonėmis. Ar nebus tai „muilo burbulas"? Ar nepereikvosi jėgų? Juk praėjusieji metai Tau buvo labai sunkūs. O ateinančiais, kaip suderinsi tarnybą ir mokslą? Ar nepalauši sveikatos? <...> Neskraidyk padangėse, nes vis tiek reikės nutūpti į... žemę" (Lena, 1959.VIII.8.).

Apie rusų moteris ar jų šeimas reikėtų pakalbėti atskirai. Visos jos nurodo savo konkrečius adresus, namų ir darbo telefonus. Parašo, kada vyras grįžta iš darbo, kuo dažniausiai serga vaikas. Laukia naujų filmų, prašo papasakoti apie artimiausius darbo planus, gailisi, kad, pavyzdžiui, į Maskvą neatvažiuoja Akademinis dramos teatras, tad su savuoju „dievu" belieka bendrauti tik žiūrint filmus. Šios moterys, o kartais ir šeimos, kartu su vyrais, kviečia atvykti tarp filmavimų, siūlo savo ištikimą draugystę visais gyvenimo atvejais.

Yra ir tokių atvejų, kai rašančioji be galo įsimylėjusi kokį nors rašytoją ir jo personažus. Tuomet per kelis puslapius išsamiai pristatomas personažas, pavyzdžiui, rašytojas Aleksandras Grinas, ir smulkiai argumentuojama, kodėl vienas ar kitas vaidmuo tiktų Adomaičiui. Ir dar: rekomenduojama Adomaičiui kreiptis į Vytautą Žalakevičių, kad jis apie tai „susimąstytų".

Kai kurie laiškai kvepia tikrais detektyvais. Pavyzdžiui, vienas tėvas, susekęs dukros dvasinių negalavimų ištakas, rašo Adomaičiui laišką, kuriame prašo kuo skubiau parašyti jai laišką, ir kuo švelnesnį, nes dukra žiūri filmus vien tik su juo, o neatsargiai ją užgavusi sesuo, švelniai pasijuokusi dėl Adomaičiui kiekvieną dieną rašomų laiškų, tapo jos didžiausia priešė. Maža to, dukra nuolat verkia, užsidaro kambaryje, neina į darbą, nustojo ir su tėvais bendrauti. Tėvas prašo kuo skubiau gelbėti kenčiančią dukrą ir, gink Dieve, apie jo prašymą neišsiduoti. Įrodymai išdėstyti labai ilgi, nurodant net geriamų vaistų pavadinimus.

Laiškai prasideda įvairiais kreipiniais arba daugtaškiais. Gana dažna klaida – į jį nepažįstamosios kreipiasi ne „Regimantai", o „Remigijau" ar net „Rimai". Kai kada į aktorių

kreipiamasi „drauge Adomaiti“ („Ваша игра, товарищ Адомайтис, ваша игра – роль Сергея Лазо...“). Arba į aktorių kreipiamasi vieno ar kito personažo vardu, rašoma lyg aktoriui, bet laiško turinys susijęs tik su personažo gyvenimu. Čia, matyt, ir yra didžioji kino paslaptis: žiūrovas lengvai ištrina ribas tarp tikrovės ir meninės realybės. Yra ir dar keistesnių kreipinių: rašomas ilgas sklandus laiškas, kuriame nemažai įvairių klausimų, paaiškinimų, pabaigoje mandagiai atsisveikinama, o *post scriptum* prašoma: „Tarp kitko, ar tu nežinai, kuo šiuo metu užsiima mūsų bendras pažįstamas, parazitas R. Adomaitis? Ar teisybė, kad jis dar filmuojasi filme „Sergejus Lazo“? Prašau, parašyk apie jį viską, ką tiktai žinai“ (1967).

Atrodo, Adomaitis daugelio korespondentų sąmonėje egzistavo dviejose tikrovėse – realioje ir tariamoje. Vis dėlto jį mylėjo ir daugiau pripažino kaip kino „anapusinio“ gyvenimo herojų. Toks Adomaitis realiai neegzistavo, bet moterys jį „matė“, „įsivaizdavo“, nes kino pasaulis savo vaizdiniais ir meninėmis reikšmėmis diktavo visai kitas žaidimo taisykles. Viena moteris, neapsikentusi, tvardydama pyktį dėl to, kad jis „šaltai“ atsakė į jos laišką, net apie jo baltus dantis parašė: „Netgi tokių baltų dantų kaip tavo turėtojas negalėtų šito tikėtis“ (1967).

Daugelyje laiškų vardijama, kas, ką ir kada matė Adomaitį vaidinant. Tai lyg prisipažinimai-pasiaiškinimai („kaip matote, aš šiek tiek domiuosi Jumis“), o šiek tiek įgijus drąsos pereinama prie gana atvirų, tiesmukų pasiūlymų, prašymų, klausimų. Laiškai, rašyti septintojo dešimtmečio viduryje, tiksliai charakterizuoja visą laikmetį, kai nebuvo kompiuterių, informacijos šaltinių, kuriais žmonės galėtų operatyviai naudotis. „Regimantai, jei ne paslaptis, parašykite, kiek Jums metų ir kaip Jūsų žmonos pavardė. Ji, rodos, taip pat aktorė? Tik Jūs neužsigaukite dėl tų nekuklių klausimų“ (1965.XI.18. Klaipėda). Arba: „Jeigu Jums nesudarys ypatingų sunkumų, atsakykite į keletą klausimų: ar Jūsų gimtinė ne Aukštadvaris (netoli Ramygalos), ar Jūsų tėvuko vardas ne Vaitiekus ir ar gyvenote Jūs kada nors Pasvaly?“ (1965.X.15. Klaipėda). O yra ir tokių laiškų – plačių lyg vandenynas... Vienas meilės laiškas tiesiog kruopščiai surašytas į sąsiuvinį su keliais papildomais lapais. Didžiausią nusivylimą jau galima įskaityti „prologe“: „Rašau, nes žinau, jog niekada Tu neperskaitysi...“ (data nenurodyta).

Yra ir laiškelių-užuominų, kuriuose po kviečiamojo sakinio – padažytų lūpų bučinio atspaudas. Arba laiškai rašyti prancūzų kalba, nors autorės – lietuvės. Iš kažkur sužinojusios, kad Regimantas moka prancūziškai, jos savo kvietimus išdėstydavo prancūzų kalba, nurodydavo tikslius bendrabučių adresus ir kambarių numerius, tiksliai aprašydavo, kada ir į kokį kolchozą turės vykti ir kada po baisių „kolchozinių“ darbų grįš namo. O laiškai ilgi, parašyti gražia prancūzų kalba... Viename iš jų – atsiprašymas; rašančioji nežinanti, kaip prancūziškai reikėtų rašyti vardą „Regimantas“.

Adomaičiui rašė ir jaunos studentės, ir brandžios moterys, nedrįsdamos net savo vardo paminėti („juk nebuvo Dievo valia, kad mes pažintume vienas kitą“). Viena kita ir savo nuotrauką, darytą geroje fotostudijoje, atsiųsdavo su laiškučiais-išpažintimis. („Tai Jums! (ir daugiau niekam). Parašyti, kad myliu, ir neparodyti, kas aš esu, bijoti, skaitau, negarbinga. Gaila, kad aš niekada Jūsų nesutiksiu, o jei sutiksiu, tai būtinai pasakysiu, „sveikas, mylimas žmogau“. 1965.V.17)

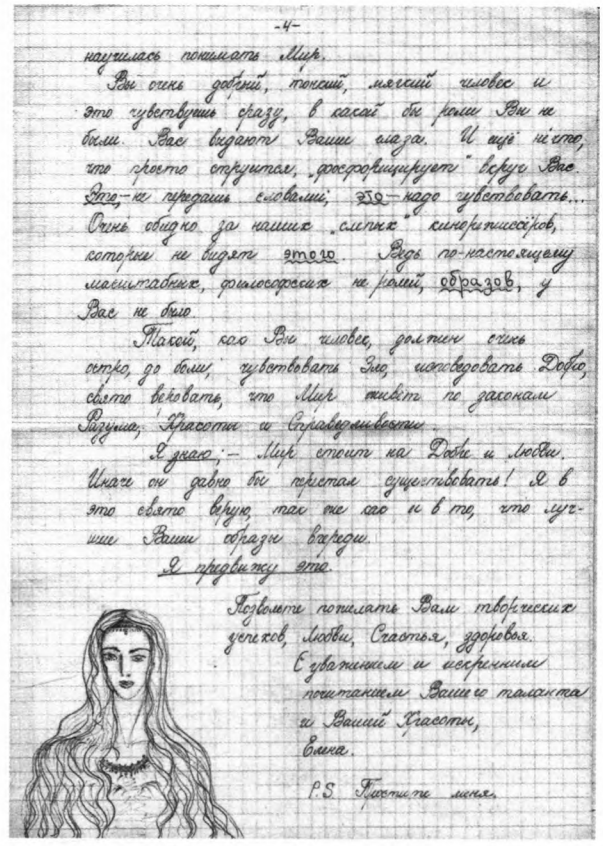

-4-

научилась понимать Мир.

Вы очень добрый, тонкий, мягкий человек и это чувствуешь сразу, в какой бы роли Вы не были. Вас выдают Ваши глаза. И ещё нечто, что просто струится, „фосфорицирует" вкруг Вас. Это — не передашь словами; это — надо чувствовать... Очень обидно за наших „слепых" кинорежиссёров, которые не видят этого. Ведь по-настоящему масштабных, философских не ролей, образов, у Вас не было.

Такой, как Вы человек, должен очень остро, до боли, чувствовать Зло, исповедовать Добро, свято веровать, что Мир живёт по законам Разума, Красоты и Справедливости.

Я знаю, — Мир стоит на Добре и Любви. Иначе он давно бы перестал существовать! Я в это свято верую, так же как и в то, что лучшие Ваши образы впереди.

Я предвижу это.

Позвольте пожелать Вам творческих успехов, Любви, Счастья, здоровья.

С уважением и искренним почитанием Вашего таланта и Вашей Красоты,

Елена.

P.S. Простите меня.

Laiško faksimilė, 1988

Laiškai iš kitų SSRS respublikų taip pat pilni jausmo, netgi aistros. Skaitant tarp eilučių slypinčią emociją, susidaro įspūdis, kad jį mylėjo pusė Sovietų Sąjungos. Moterys, rašydamos „nuo savęs", būtinai parašydavo ir aplinkinių, savo giminių ar bendradarbių reakciją į jį. Šios moterys, gavusios vieną ar porą Regimanto laiškų, atvirai didžiuodavosi savo išskirtinumu. Yra ir tokių, kurios pasitenkindavo jo „abrozdėliu": „Neišsigąsk, nieko nerašysiu, tik nuotrauką atsiųsk!" Kartais Adomaitis uždrausdavo joms rašyti, bet susilaukdavo panašaus atsakymo: „Nežiūrint į tavo įspėjimą „daugiau nerašyk", aš visgi rašau. Aš noriu tau padaryti siurprizą, atvažiuoti į Kišiniovą" – tuo metu Adomaitis ten filmavosi.

XX a. septintajame ir aštuntajame dešimtmečiuose susirašinėjama buvo itin gausiai. Laiškai buvo bene vienintelis būdas išreikšti savo tikrus jausmus, mintis. Žmonėms to trūko, jie neslėpė šių jausmų. Adomaičiui laiškai tapo ne mažiau svarbūs nei jam rašančiosioms. Bet toms, kurios jį savo nenuslūgstančiomis „tiradomis" kankino, Adomaitis liko negailestingas. Jau sulaukęs brandaus amžiaus apie laiškus prasitarė: „Bet juos rašydavo dažniausiai dirglios psichikos moterys, net ne visai sveikos psichikos. Viena moteriškė iš Maskvos be perstojo rašydavo labai ilgus laiškus. Nors aš į juos neatsakinėdavau, jie ėjo ir ėjo. Tai buvo laiškai žmogaus, sergančio šizofrenija ir labai jautriai į viską reaguojančio. <...> Gal ir gali taip nutikti, kad kai dažnai matai žmogų ekrane, įsikalbi sau ligą, įsimyli..."[235]

235 Ingrida Misiukevičienė, *op. cit.*

***

Aš negaliu aprašyti visų savo jausmų, nes nėra pasaulyje tiek popieriaus. ‹...›
G.

1963.X.12

***

...kadangi keliauji kaip čigonas iš vieno kampo į kitą ir esi bejėgis ką nors padaryti... Taip tau ir reikia, parsidavėli. Pardavei savo kailį (o gal ir dūšią?) ir kentėk dabar, kol neišpirksi. Bendrai gali paskubėti ir neversti manęs ilgai laukti. ‹...›
Alda

1965.VI.26

***

Regimantai, kadangi Jūs niekada manęs nepamatysite... Jūs man daugiau negu aktorius... Aš žinau, kad tai meilė be atgarsio. Bet vis tiek nors ir be atgarsio, aš pamilau pirmą kartą. ‹...› Regimantai, aš Jūsų labai prašau, duokite man savo nuotrauką. ‹...› Jeigu aš išdrįsau prašyti Jūsų nuotraukos, tai aš paprašysiu dar vieno – ar negalėtumėte duoti savo telefono, ar darbo, ar taip kokį. Aš Jums paskambinsiu tik vieną kartą. Ir pakalbėsiu su Jumis tik 5 min. Aš noriu girdėti Jūsų, Regimantai, balsą, bet noriu, kad jis būtų skirtas tik man vienai. Jūs kalbėsite tik su manimi... Paskutinį kartą mačiau Jus spektaklyje „Pažemintieji ir nuskriaustieji". Aš einu tik tuomet, kada dalyvaujate Jūs, Regimantai. ‹...›
Vida Juozėnaitė

1966.I.22

***

Aš pavydžiu visiems, kurie mato ir kalbasi su Jumis. Jau tikrai, geriau būti stalu, lova, kokiu nors daiktu Jūsų kambaryje, ir kiekvieną dieną matyti, gyventi su Jumis, negu taip kentėti, kaip dabar. Jei būtų vergovės laikai, tai aš būčiau Jūsų nuolankiausia vergė, ir tai būtų į nieką pasaulyje neiškeičiama laimė. O dabar... ‹...› O ką aš galiu padaryti, aš nekalta, aš tikrai nenoriu apie Jus galvoti, bet čia kažkas prieš mano pačios valią, kažkas nesuvokiamo ir galingo priverčia prisiminti Jūsų veidą, tas nuostabias lūpas, nosį, trauklias akis ir randą, kuris Jums taip tinka, priduoda paslaptingumo. ‹...›
E.

1967.I.29

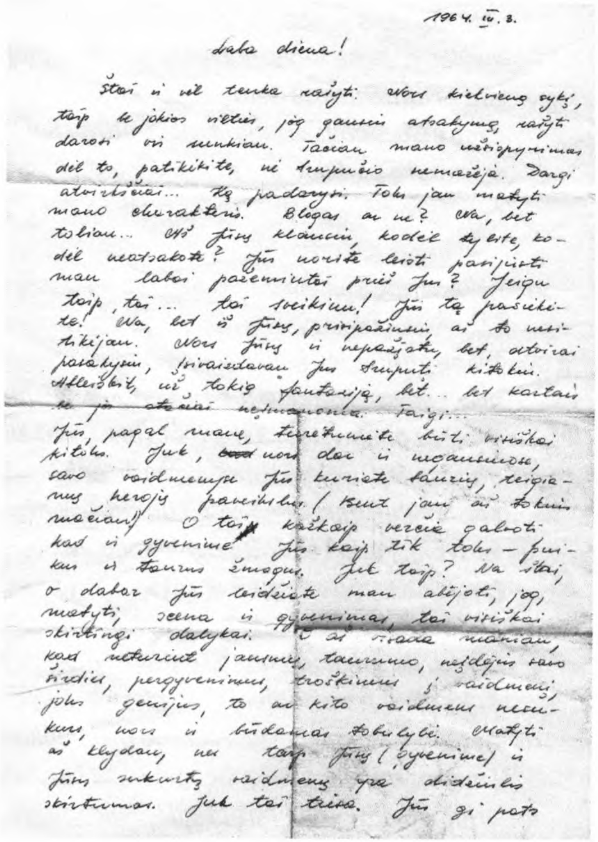

1964. IV. 3.

Laba diena!

Štai ir vėl tenka rašyti. Nors kiekvieną sykį, taip be jokios vilties, jog gausiu atsakymą, rašyti darosi vis sunkiau. Tačiau mano užsispyrimas dėl to, patikėkite, nė trupučio nemažėja. Dargi atvirkščiai... Ką padarysi. Toks jau matyti mano charakteris. Blogas ar ne? Na, bet toliau... Aš Jūsų klausiu, kodėl tylite, kodėl neatsakote? Jūs norite leisti pasijusti man labai pažemintai prieš Jus? Jeigu taip, tai... tai sveikinu! Jūs tą pasiekite! Na, bet iš Jūsų, prisipažinsiu, aš to nesitikėjau. Nors Jūsų ir nepažįstu, bet, atvirai pasakysiu, įsivaizdavau Jus truputį kitokiu. Atleiskit, už tokią fantaziją, bet... bet kartais ir ji atrodo neįmanoma. Taigi... Jūs, pagal mane, turėtumėte būti visiškai kitoks. Juk, nors dar ir nedaugelyje savo vaidmenyse Jūs kuriate taurių, teigiamų herojų pavyzdžius. (Bent jau aš tokius mačiau!) O tai kažkaip verčia galvoti kad ir gyvenime Jūs kaip tik toks – puikus ir taurus žmogus. Juk taip? Na štai, o dabar Jūs leidžiate man abejoti, jog, matyti, scena ir gyvenimas, tai visiškai skirtingi dalykai. O aš visada maniau, kad nekuriant jausmu, taurumo, neįdėjus savo širdies, pergyvenimų, troškimų į vaidmenį, joks genijus, to ar kito vaidmens nesukurs, nors ir būdamas tobulybė. Matyti aš klydau, nes tarp Jūsų (gyvenime) ir Jūsų sukurtų vaidmenų yra didžiulis skirtumas. Juk tai tiesa. Jūs gi pats

Laiško faksimilė, 1964

***

Jums rašo Raselė iš Vilniaus. Praeitą vasarą mes susipažinome Valakampių pliaže. Aš seniai norėjau parašyti, bet nežinojau adreso.
Jau baigėsi mokslo metai. Aš perėjau į ketvirtą klasę, esu pirmūnė. Tiesa, tėvelis nupirko akvariumą, jame gyvena šešios žuvys: gurami, kardonešis, gupi. Ypač gražus kardonešis. Jis raudonos spalvos, o uodega – juoda. Kai atvažiuosite į Vilnių, būtinai užeikite pažiūrėti mano akvariumo.
Noriu paukštelių, bet dar neįgijau.
Žiemą buvo spektaklis suaugusiems, ir aš Jus mačiau vaidinant. Kodėl daugiau nevaidinate per televizorių? Ar greit bus filmas, kuriame Jūs vaidinate? Jūs man parašykite, nes aš laukiu.

R. Krasauskaitė, 1967.V.25

***

Gerbiamas Remigijau,
leiskit prisistatyti, mano vardas Vida. Jūs labai nustebsite, gavęs iš nepažįstamos laišką, o gal tų laiškų šimtai plaukia. Jūs mane tikrai sužavėjote, kai pirmą kartą pamačiau filme „Niekas nenorėjo mirti“. ‹...› Išmokau skambinti Bethoveno

„Mėnesienos sonatą“ ir paskyriau Jums. Nes manau, žavinga Bethoveno muzika patinka Jums. Kai mokausi skambinti, Jūsų nuotrauką padedu į šalį, kad negirdėtumėte daromų klaidų. Dar niekas – nei mano draugai, nei tėvai, negirdėjo manęs skambinant šį kūrinį. Kai aš išmokau skambinti gerai, Jūsų nuotrauką padėjau ant pianino ir man atrodė, kad Jūs girdite. ‹...›

1968.III.16

***

Tai ne garbingas laiškas. Ir ne meilės laiškas. Manau, anokių gaunat, šitokio dar nesat gavęs. Nežinau ir pati tiksliai, ko iš Jūsų noriu. Jeigu seniau, manyčiau, dvasios giminystės. Bet dabar žinau, kad kiekvienas mūsų tikrai giminingas tik pats sau. Gal tai kaprizas, kurie anksčiau buvo man būdingi? Gal šposas? Keistenybių pomėgis? Žinau tik viena – nėra tarp žmonių (jų santykiuose) tokių vertybių, kurios sudužtų net ir nuo keisčiausių mūsų poelgių.
[praleisti trys puslapiai]
Kadangi nežinau, kada pasiimsit šį laišką, tai nukelsiu „pasimatymo“ datą toliau, po sekmadienio. Skirsiu dvi dienas, nes nežinau, kuri patogesnė. Antradienį ir trečiadienį. T. y. IV. 2 ir 3. Valanda... Kokia valanda? 20 val., tai nesimatys mano keleto raukšlių ir keliolikos žilų plaukų. Galėčiau šauktis Jus į mišką, kalnus, pliažą, bet gal Jums šlapia? Aš tai vaikštau. Užtat čia nebūsiu originali. Prie troleibusų žiedo, Antakalnyje. Nemanykit ateit, pažiūrėt iš tolo, kas ten per būtybė. Aš nepasirodysiu tol, kol nepamatysiu žiede Jūsų. „Pasimatymo“ tikslas? Ir man neaiškus. Turbūt, kalbėtis? Bent jau nestandartinis tikslas, tai tikrai žinau, ne toks, kokie būna tarp vyrų ir moterų. ‹...›

1968.III.25, išsiųsta 26.

***

Sveikinu Jus su pergale, su stebuklu, su persikūnijimu, su kuo dar? Tai genialu – mes asmeniškai pažinome Sergejų Lazo. Ir dabar po šio filmo manęs niekas neįtikins, kad Serioža buvo kitoks. ‹...› Kada pirmą kartą žiūrėjau filmą, mano akis užtraukė rūkas, o pabaigos scenose garsu raudojau. Dar muzika padėjo.
Aš noriu būti tokiu žmogumi kaip Serioža. Man atrodo, kad Jūs neįtikėtinai tiksliai perteikėte jo eiseną, žvilgsnį. ‹...› Aš tiesiog lenkiuosi prieš Jūsų šio vaidmens įminimą. ‹...› Aš nežinojau, kad šie metai atneš man tokią laimę – šį filmą. Aš į jį eisiu ir eisiu. Man įdomu sekti Jūsų Sergejaus kiekvieną judesį, kiekvieną frazę, o vėliau juos atkartoti. ‹...› Šį laišką pradėjau rašyti ypatingą dieną, bet vėliau „atėjo“ liūdesys. Aš negalėjau. Tai vienos sielos žmonės – Sergejus Lazo ir Jurijus Gagarinas.

Taganrogas, Valentina Nikulina, 1968.IV.3

***

Regi, nedinkite! Taip reikalinga Jūsų šviesa. Dar truputį ir aš praregėsiu. ‹...›
Z.

1978.X.24.

***

...aš nemoku nuslėpti savo požiūrio į Jus. Pasakykite, Jūs turbūt stebukladarys? Be to, piktas stebukladarys. Taip, nesijuokite, geras nekankintų žmonių. Ir kaip Jums tai pavyko? Jūs tiesiog savo talentu, savo puikia vaidyba mane užbūrėte ir dabar aš negaliu išsivaduoti iš Jūsų kerų. Tarytum ekranas prieš mano akis visą laiką šviečia, o ekrane – Jūs.
Ir kaip Jums tai pavyksta? Kaip Jums pavyksta būti tokiam patikimam, prisiliesti prie atviros žaizdos, sukrėsti, priversti šimtą kartų numirti kartu su Jumis ir vėl prisikelti, neapkęsti ir mylėti, kentėti ir džiaugtis kartu su Jumis?
Jumis iš karto tiki. O aš galiu ant pirštų suskaičiuoti aktorius, kuriais aš iš karto tikiu. ‹...› Jūsų vaidyba pati už save „kalba“. Jūs neturite bespalvių vaidmenų. Būna geresni ar blogesni, bet bespalvių – ne. ‹...› Iki pasimatymo, stebukladary. Tegu Jūsų stebuklai laikosi kuo ilgiau.

Galina Kačanova, studentė. Saratovas, 1979.III.3

***

Jus jau seniai laikau savo mylimiausiu artistu, tiesa, be Jūsų sutikimo. Ar Jūs neprieštaraujate? Jeigu kažkuo būsiu naudinga, praneškite. Jums ypač norisi padaryti kažką reikalingo, naudingo, gero. Laikykite mane savo draugu. O aš liksiu Jūsų draugu visą gyvenimą, pažadu Jums. Ir prisiminkite mane. Aš visada Jus gerbsiu ir vertinsiu. ‹...›

(Nurodyti ir darbo, ir namų telefono numeriai, tikslūs adresai)
Jūsų Galina, 1980.VIII.11

***

Aš vis galvoju apie Jūsų susitikimą su Mokslininkų rūmų nariais. Tai buvo mano pirmasis viešas susitikimas su Jumis. Seniau man atrodė, kad kažkas skriaudžia Jus ir vis neduoda progos „pasisakyti“. Dabar gi pamačiau, kad esate labai uždaras žmogus. ‹...› Niekada daugiau nenorėčiau girdėti Jus viešai kalbant apie dvasinį susmulkėjimą. Į Jūsų nuomonę įsiklauso jaunesni, ir Jūs atimate iš jų tikėjimą ateitimi. Nieko švento nebėra! – ir būti negali, jeigu taip kalba gerbiamas, taurus žmogus. Noriu, kad Jūs nesentumėte, – palikite tą temą menkesniems už save. Tegul jie ją gvildena.
Gerbiu Jūsų uždarumą, bei Jūs mūsų (lietuvių) Žeraras Filipas ir norom nenorom į Jus krypsta žvilgsniai. Kiekvienas žmogus turi teisę ginti savo vidaus pasaulį,

savo intymų gyvenimą. Be galo skaudu, kai kitas užsimiršęs žarsto savo biografiją į visas puses ir visi tuos faktus valkioja. Jums tai negresia. Tačiau Jūs jau nebepriklausote vien pats sau, Jūs – mūsų lietuviškos kultūros dalis. Ir todėl yra būtina dalyvauti viešame (visuomeniniame) kultūriniame gyvenime. Jūs vienas geriausių, ir visi turi žinoti, kad pas mus yra tokių žmonių. Jus turi matyti ne tik scenoje. Reikia, kad žmonės žinotų Jūsų pažiūras (nebūtina jas perteikti betarpiškai), kad girdėtų Jūsų, o ne personažo žodžius, kad pažintų Jus, prisimintų kaip pilnavertę asmenybę, o ne kaip tobulą įrankį perteikti svetimas emocijas, kad lygiuotųsi į Jus ir kad Jūsų gyvenimo prasmę matytų ne vien grietinėlės pavidalu scenoje.
Jūs to nusipelnėte. Jūs užsidirbote teisę tarti savo žodį. ‹...›
A.

1983 02 11

***

Dėkoju Jums už laišką. Esu labai sujaudinta Jūsų žodžių, kuriuos man parašėte. Tiesą sakant, aš nesitikėjau, kad man parašysite. Perskaičiusi Jūsų laišką, supratau, kad Jus myliu. Viskas mano gyvenime apsivertė aukštyn kojomis. Aš negaliu suvaldyti savo jausmų. Aš dar nieko taip nemylėjau, kaip pamilau Jus. Aš nebegaliu dirbti, kelinta diena neinu į darbą, šlaistausi gatvėmis, galvoju tik apie Jus. Aš suprantu, kad tai kvaila, bet kitaip elgtis negaliu. Jūs nepykite ant manęs už tokį mano akiplėšiškumą. Žinau, Jūs turite žmoną, vaikų, tikriausiai juos mylite ir gal mes niekada nesusitiksime, bet neatstumkite manęs. Labai parašu, atsiųskite man savo nuotrauką. Jeigu mums bus nelemta niekad susitikti, aš noriu turėti bent Jūsų nuotrauką, kad galėčiau kiekvieną dieną į ją pažvelgti. Neatmeskite šio mano prašymo.
Iš anksto dėkoju.
Jūsų Vilija

1984 03 15

***

Bet aš, galima sakyti, išskyrus Jus, daugiau nieko neturiu. Aš gyvenu viltimi kada nors susipažinti su Jumis. Prisipažinsiu, esu Jus įsimylėjusi. Ir jau seniai. ‹...› Aš negaliu be Jūsų gyventi. Jūs man labai reikalingas. Gal Jūs to ir nesuprantate, bet aš esu labai vieniša, ir labai prašau, pasistenkit suprasti. Aš Jus myliu. Negalvokit, kad aš noriu sugriauti Jūsų šeimą. Aš šiek tiek pažįstu Jūsų žmoną ir žinau, kokia ji nuostabi moteris, bet ką aš galiu padaryti, jeigu myliu Jus. Aš labai noriu su Jumis nors retkarčiais susitikti, bet jeigu Jūs to negalit ar nenorit, tai bent parašykit man laišką, ir aš būsiu labai laiminga.

Vilija

1984 09 26

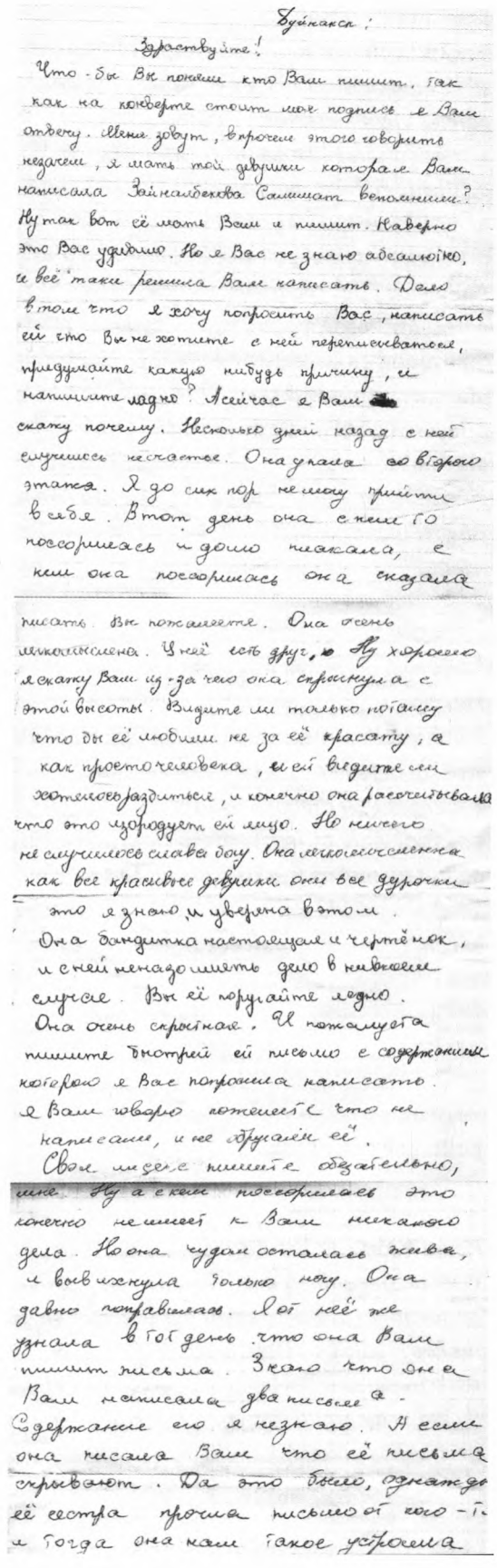

Буйнакск:

Здраствуйте!

Что-бы Вы поняли кто Вам пишит, так как на конверте стоит моя подпись я Вам отвечу. Меня зовут, впрочем этого говорить незачем, я мать той девушки которая Вам написала Зайналбекова Самимат вспомнили? Ну так вот её мать Вам и пишит. Наверно это Вас удивило. Но я Вас не знаю абсалютно, и всё таки решила Вам написать. Дело в том что я хочу попросить Вас, написать ей что Вы не хотите с ней переписываться, придумайте какую нибудь причину, и напишите ладно? Асейчас я Вам скажу почему. Несколько дней назад с ней случилось несчастье. Она упала со второго этажа. Я до сих пор не могу прийти в себя. В тот день она с кем то поссорилась и долго плакала, с кем она поссорилась она сказала писать. Вы пожалеете. Она очень легкомыслена. У неё есть друг, но Ну хорошо я скажу Вам из-за чего она спрыгнула с этой высоты. Видите ли только потому что бы её любили не за её красату, а как просто человека, и ей видите ли хотелось раздиться, и конечно она рассчитывала что это изородует ей лицо. Но ничего не случилось слава богу. Она легкомысленна как все красивые девушки они все дурочки это я знаю, и уверена в этом.

Она бандитка настоящая и чертёнок, и с ней не надо иметь дело в нивкоем случае. Вы её поругайте ладно.

Она очень скрытная. И пожалуста пишите быстрей ей письмо с содержанием которого я Вас попросила написать. Я Вам говорю пожелеете что не написали, и не обругали её.

Своя индекс пишите обязательно, мне. Ну а с кем поссорилась это конечно не имеет к Вам никакого дела. Но она чудом осталась жива, и вывихнула только ногу. Она давно поправилась. Я от неё же узнала в тот день что она Вам пишит письма. Знаю что она Вам написала два письма. Содержание его я незнаю. А если она писала Вам что её письма скрывают. Да это было, однажды её сестра прочла письмо от кого-то и тогда она нам такое устроила

Laiško faksimilė, 1984

***

Dar kartą prašau atleisti už Jūsų dirginimą. Bet jei teisybė, kad visi mes susidedame iš tos pačios medžiagos kaip ir žvaigždės, kad visi mes esame dalelės vienos Visatos, – tuomet mes lygūs.
Visiškai aiškiai suvokdama, kad tokiam nuostabiam aktoriui kaip Jūs rašo neįtikėtinai daug, bet nerašyti Jums negaliu.
Aš myliu Jus nuo vaikystės.
‹...› Kiekvieną kartą aš atvažiuodavau į Palangą taip besijaudindama, tarytum skubėčiau į pasimatymą su Jumis. Dėl to visai nekeista ir nejuokinga, ir ne naivu. Mylimas žmogus man neatskiriamas nuo žemės, pagimdžiusios jį, o žemė tapo man tiek pat mylima ir siekiama / trokštama, kaip ir jis pats. Širdis labai plaka, kai išgirstu pirmą lietuvišką žodį... Tarytum jis būtų Jūsų tariamas. Tiesiai prie jūros aš bėgu su daiktais ir sveikinuosi su ja po ilgos žiemos, tarytum, aš sveikinčiausi su Jumis... Ir bet kokiu oru, kiekvieną dieną su nekantrumu neriu į jūros bangas (man tuomet atrodo, kad į Jūsų rankas, Jūsų švelnius delnus...) įsivaizduojant, kad ji (jūra) taip pat manęs išsiilgo.
Jelena,

Minskas, 1988 04 04

***

Kai aš gulėjau reanimacijoje, kaip fantastiniame sapne ant kažko perregimo, visiškai bejėgė ‹...›. Aš tuomet vis kartojau sau: „Tu pasveiksi ir parašysi Regimantui, ir tai bus Tau kaip dovana.“
‹...› Kada nors aš įgysiu drąsos ir atvažiuosiu į Jūsų teatrą, į Jūsų spektaklį. Ir galbūt tuomet aš tiek išdrąsėsiu, kad ateisiu į Jūsų grimerinę ir padovanosiu Jums daug daug gėlių, ir pabučiuosiu Jums rankas... ‹...›
Jelena,

Minskas, 1988 05 01

Tarp nepažįstamųjų laiškų yra lyg Rusijos saugumo rašytų „pamokymų“, kaip elgtis ekstremaliose politinėse situacijose:

Pilieti Adomaiti, Jūs – didis aktorius, ir visada buvo malonu Jus matyti daugelyje visai neblogų filmų mūsų ekrane. Bet, atleiskite man už šituos žodžius, Jūs labai apgailėtinai atrodėte vakar per teleinterviu. Iš visko galima buvo justi, kad Jūsų rankos ir kojos surištos psichologinio ir moralinio teroro, kurį Lietuvai primetė reakcingiausi ir šovinistiškiausi elementai, nors Jūsų blaivus protas ir bandė iki juoko atsargiai išsipainioti iš šitų primestų klystkelių. Ar Jūs nepagalvojote, gerbiamas pilieti Adomaiti, kad politinė atmosfera Lietuvoje pastaruoju metu

mažai kuo skiriasi nuo tos atmosferos, kuri Lietuvoje klestėjo brežneviniais laikais. Įsivaizduojate, kas Jūsų laukia „nepriklausomoj" Lietuvoj, jeigu netgi dabar, valdant centrinei vyriausybei, įmanoma tokia „demokratija", kuri nustatyta dabar Lietuvoje.
Dar. Daugiaamžė istorija rodo, kad Lietuva niekada nieko neišlošdavo prieštaraudama Rusijai, kaip tik atvirkščiai. Iš tikrųjų. Rusija siūlo naują sąjungą, tiksliau, naujo tipo, kurioje, grubiai kalbant, mano – tai mano, o Jūsų – tai mūsų. Atleiskite, bet reikia būti visišku idiotu, kad būtų priimtos tokios sąjungos sąlygos. Aš, pavyzdžiui, kategoriškai prieš. Nereikia pamiršti ir kitką. Rusija be Lietuvos, gi aišku, apsieis, o va Lietuva dabartinėje tarptautinėje padėty.....? Nepavėluokite, didelis artiste Adomaiti, išreikšti savo tikrą pilietinę atsakomybę ir pradėti atstovauti tikriems „nefalšyviems" lietuvių tautos nacionaliniams interesams.
Su gilia pagarba dėstytojas Jul. Danilov

21 gruodžio 1989 m.

***

Jūsų liaudis panaši į skęstantįjį, kuris gelbėjimo ratą griebia iš draugo rankų tam, kad galėtų išsigelbėti. Pasakykite, o kam gi žūti dviem? O kam žūti? O gal padėti draugas draugui ir išplaukti kartu? Aišku, mes be jūsų nepaskęsim. Bet kaip Jūs galėsite žiūrėti į akis jūsų buvusiems, tegul ir ne draugams, o bendrapiliečiams? ‹...›
Jūs, drauge Adomaiti, kaip SSRS liaudies artistas, turėjote pakilti virš savo nacionalinių jausmų. O Jums ar vyriškumo neužteko, ar nacionalizmas protą užtemdė?
Norėjosi daug ką pasakyti, bet bijau, kad visa tai veltui. Aš nelinkiu Jums ir jūsų tautai ramiai gyvuoti, nors niekada niekam blogo nelinkiu.

I. Jemeljanova.
Elektorougli, Maskvos apskritis
24.12.89

R. Adomaitis buvo įkvėpėjas ne tik kaip aktorius, jo dalyvavimas Sąjūdžio veikloje, vėliau – vieši pasisakymai spaudoje liko išgirsti net jauniausios kartos žmonių.

Gerbiamas Regimantai,
Esu aštuoniolikmetis gimnazistas iš Prienų. Domiuosi, gilinuosi, vertinu tą prieš 20 metų prasidėjusį atgimimo Lietuvoje etapą. Domiuosi literatūra, istorija, teatru, muzika, krikščioniškuoju paveldu.
Šis laiškas (atleiskite, prašau, už klaidas) – tai tiesiog padėka ir džiaugsmas. Nuoširdžiai dėkoju už tą laisvės ugnį, kurią atnešėt manajai kartai. Už supratimą, jog valstybė – tai mes visi. Dėkoju už Justino Marcinkevičiaus „Mindaugo" ir „Mažvydo" persmelktą Lietuvą. Dėkoju už šiandienę Jūsų kalbą Seime ir parodytą pasitikėjimą jaunimu. Toks pastiprinimas mums yra labai svarbus ir reikalingas. Kai daugelis vyresnės kartos žmonių yra pasinėrę į skepticizmą ir neviltį kalbant apie jaunus žmones, labai svarbu, kad būtų tikima, jog būtent jaunimas gali pakeisti Lietuvos veidą.
Pats dar esu moksleivis, pasinėręs į daugybę mokslinės, kultūrinės veiklos. Ir dažnai matau, kaip jaunimas, kaip viduriniosios kartos žmonės labai lengvai pasiduoda nevilčiai ir nusivylimui. Ir būna labai sunku išlikt tvirtu ir pasiryžusiu savajame tiksle. Dėkui Dievui, kad yra šviesių, tikrų pavyzdžių, kurie parodo, jog netgi tomis kieto režimo sąlygomis galima išlikt laisvam ir atsakingam. Stebėdamas šiandienos politiką, dažnai pagalvoju, ar nebūsime suklydę nuo vieno kraštutinumo metęsi į kitą?.. Turiu omenyje tai, kad daugelis Lietuvos valdžios žmonių ir pareigūnų dabar labai laisvai prisidengia Europos Sąjungos dokumentais, griaudami nacionalines mūsų vertybes, šeimą, kultūrą... Kartais būna sunku suvokus, jog tai, dėl ko kovojote prieš 20 metų, gali būti taip lengvai prarasta. Bet turiu viltį ir tikiu, jog jaunimas daug ką pakeis. Dėkoju dar kartą ir linkiu nesibaigiančios vilties, tvirto tikėjimo ir gyvos meilės.
Būkit palaimintas!
2008 06 03, Sąjūdžio jubiliejus
Prienai, Stasiukas
P. S. Nejpareigoju, bet būtų jauku gauti atsakymą.

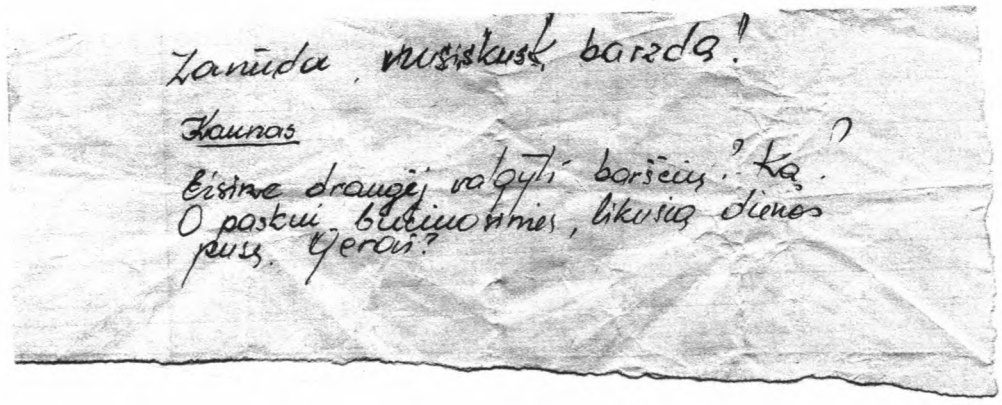

Raštelio faksimilė

Kolegų ir pažįstamų laiškai

Jie taip pat graudžiai juokingi. Pavyzdžiui, viena estė, Talino televizijos darbuotoja, laiškus „formavo" kaip atskirus koliažus: žydras popierius, įvairiomis kryptimis parašytas tekstas ir – iškirpti portreto kontūrai, priklijuoti laiško pabaigoje. Žavi portreto kokybė, specialiai šiam laiškui daryta nuotrauka, kurioje visa „didybė" kelių aukštų šukuosenoje. Tokie „bokštai" būdingi septintajam dešimtmečiui. Kad juos suformuotų, moterys kirpyklose po „puodais" praleisdavo daugiau negu pusdienį. Siekis prisistatyti kuo stilingiau – natūralus dalykas, tačiau laiške maži įvairūs priedai, tokie kaip poligrafiškai išleista atvirutė, kurioje užfiksuota darbovietė, ryškiu žaliu pieštuku kryžiuku užbrauktas kabineto langas. Jokio detektyvo, jokių kliūčių – nuo durų iki durų „meilės" kelias pažymėtas sutartiniais ženklais. Ši karštus linkėjimus siunčianti estė taip pat cituoja ištrauką iš estų kino žurnalo (tiksli data nenurodyta): *„R. Adomaitis – nepakeičiamas žmogus ir aktorius. Jis santūrus, mažakalbis, kartu temperamentingas, emocionalus ir intelektualus, – šios savybės svarbios, kuriant protingo žmogaus paveikslą, išsiskiriančio plačia erudicija, puikiu išsilavinimu, koks buvo Sergejus Lazo."*

Septintojo dešimtmečio pradžioje Adomaitis intensyviai susirašinėjo su estų aktore Dolores Vegman (g. 1941). Didžiulis laiškų pluoštas byloja apie tai, kad jaunam aktoriui buvo reikalingas dėmesingas požiūris į visą supantį pasaulį, ne tik į bendrus profesinius dalykus, bet ir visą aplinką apskritai. Išsamūs laiškai rašyti į Vilnių, Kauną, Ariogalą, kur 1965–1966 metais buvo filmuojamas filmas „Niekas nenorėjo mirti". Dolores kiek blogiau už Regimantą mokėjo rusų kalbą, tad laiškuose gali matyti pieštuku atliktus klaidų taisymus. Estų aktorė vis kartojo: „Nekenčiu rusų kalbos, nekenčiu", o vardindama savo įvairius vaidmenis, esamus ir dar tik repetuojamus, pripažino, kad daugiausia jų – rusų klasikos pastatymuose.

Rašyti Adomaičiui nebuvo paprasta, nes jis nuolat buvo kelyje, jo filmavimų ekspedicijos užsitęsdavo mėnesiais, tad moterys jį „gaudyte gaudė“: „Dar kartą bandau savo laimę, rašydama šią gramatą tau. Vienas mano laiškas grįžo iš Odesos su užrašu „Adresatas išvykęs.“ Pagal mano apskaičiavimus tu turėjai tuo metu būti Taline. O gal ir šitas, padaręs ratą, lamingai sugrįš pas mane. Tai kokiame svieto gale tu randiesi? Neįsileidžiu į ilgus aprašymus, kaip paskutiniame laiške, kuris buvo pilnas jausmų ir, kaip tyčia, tavęs nepasiekė“ (Aušra, 1967.III.31).

Bičiulė iš Olandijos, su kuria susipažino Paryžiuje, jų draugystę tapatina su Čiurlionio kūriniu „Ramybė“: „Gražios spalvos, paveikslas lyg iš „mūsų“ laikų. Norėčiau mokėti rašyti taip, kaip tu rašai. Tavo laiškai tokie gražūs! Beveik kiekvieną vakarą, prieš užmigdama, juos perskaitau iš naujo ir taip galiu ramiai užmigti“ (Jikke Murre, 1974.VIII.4). Prancūzų kalba rašyti laiškai pilni aistros ir romantikos.

XX a. antroje pusėje buvo ypač populiarios telegramos. Tai buvo ne tik greičiausias susisiekimas su adresatu, bet ir tam tikros emocinės būsenos užfiksavimas. Ypač jų daug gauta penkiasdešimtmečio proga.

Rašytojas **Justinas Marcinkevičius** (1930–2011): „Tvirtai spaudžiu dešinę. Dėkoju už Mindaugą ir Mažvydą. Džiaugiuosi Jūsų talentu ir darbštumu. Ačiū už šviesią kūrybos ir įkvėpimo saulę“ (1987 01 31).

Aktorė **Gražina Balandytė**: „Sveikinu. Pagaliau subrendai. Būk dar laimingesnis, negu buvai“ (1987 01 31).

Aktorius **Algimantas Masiulis** (1931–2008): „Sveikinu! Pritariu Egmontui Jansonui, kad Tu – artistas. Labai man brangu, kad Tavo talentas sugyvena su žmogiškuoju padorumu ir inteligencija. Ačiū už tai. Lenkiuosi Bajorytei ir sveikinu tris kunigaikščius“ (1997 01 31).

Kino režisieriaus **Grigorijaus Kozincevo**, kurio filme „Karalius Lyras“ (1971) R. Adomaitis suvaidino Edmundą, laiškai

> *Brangus Regi!*
> *Man labai malonu Jums parašyti, kad visi paskutinieji Jūsų kadrai (dvikova ir mirtis) pavyko puikiai.*
> *Aš, atvirai sakant, jaudinausi: mūsų mene tiek priežasčių, dėl kurių scena gali nepavykti, kad viską suvaldyti tiesiog neįmanoma. Šį kartą niekas (nei oras, nei masuotė) nesutrukdė. Mačiau, kiek jėgų (ir dvasinių, ir fizinių) Jūs atidavėte filmavimo metu, ir nesėkmės atveju man būtų neužtekę drąsos paprašyti Jūsų perfilmuoti.*
> *Dabar aš galiu Jums parašyti, kad niekas nepražuvo, neprarasta veltui. Ekrane tas Edmundo praregėjimas likus akimirkai iki mirties – dėl kurio ir verta kurti šį vaidmenį. Ir visoje jo agonijoje yra tiesa ir jėga, kurių kine taip sunku pasiekti tokiose scenose.*

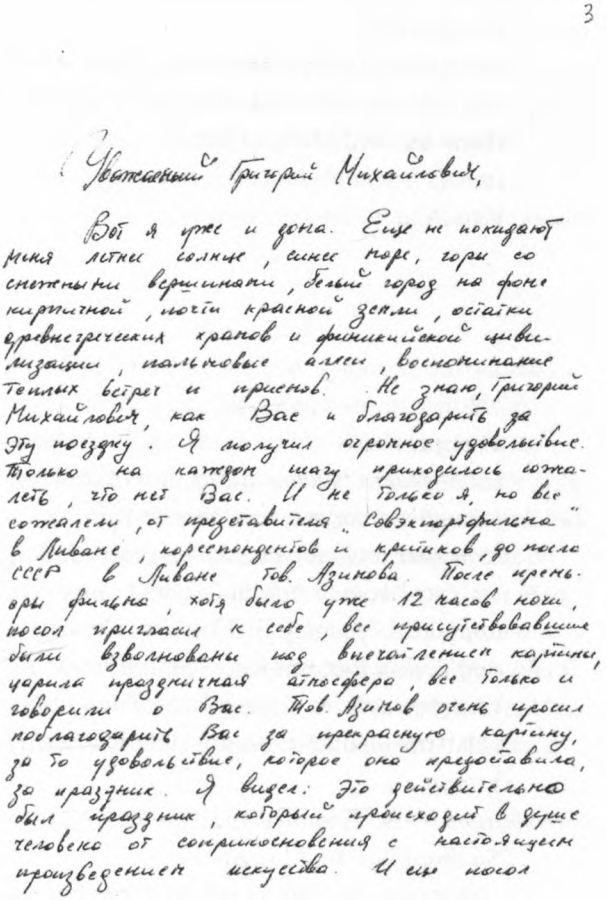

3

Уважаемый Григорий Михайлович,

Вот я уже и дома. Еще не покидают меня летние солнце, синее море, горы со снеговыми вершинами, белый город на фоне кирпичной, почти красной земли, осколки древнегреческих храмов и финикийской цивилизации, пальмовые аллеи, воспоминание теплых ветров и пряностей. Не знаю, Григорий Михайлович, как Вас и благодарить за эту поездку. Я получил огромное удовольствие. Только на каждом шагу приходилось сожалеть, что нет Вас. И не только я, но все сожалели, от представителя „Совэкспортфильма" в Ливане, корреспондентов и критиков, до посла СССР в Ливане тов. Азикова. После премьеры фильма, хотя было уже 12 часов ночи, посол пригласил к себе, все присутствовавшие были взволнованы под впечатлением картины, царила праздничная атмосфера, все только и говорили о Вас. Тов. Азиков очень просил поблагодарить Вас за прекрасную картину, за то удовольствие, которое она предоставила, за праздник. Я видел: это действительно был праздник, который происходит в душе человека от соприкосновения с настоящим произведением искусства. И его посол

Regimanto Adomaičio laiško režisieriui Grigorijui Kozincevui faksimilė, 1972

Aš peržiūrėjau visą filmo medžiagą. Daug kas dar nepavyko taip, kaip norėtųsi. Pats pavadinimas – „Karalius Lyras" – jau pernelyg skambus tam, kas bus parodyta. Bet dėl vieno neabejoju: šekspyriškas Edmundas jau egzistuoja, neginčijamai tikroviškas, savaip logiškas, protingas ir dvasiškai stiprus.
Nėra „piktadario" amplua, yra Renesanso skilimas, žmogus, nusprendęs, kad „viskas galima", kad protas ir valia gali nugalėti kvailus prietarus, kad žodis „sąžinė" – tuščias garsas.
Manau, kad mums reikia visai nedaug pastangų, kad paveikslas būtų užbaigtas.
Aš dažnai dirbau su gerais artistais, tačiau bendras darbas su Jumis buvo ypač džiugus: visa Jumyse, ir artiste, ir žmoguje, buvo artima mano širdžiai.
Iš širdies linkiu Jums visa ko geriausio. Linkėjimai Jūsų mielai žmonai.

G. Kozincev

1969.XI.8

***

Brangus Regi,
Noriu Jums parašyti, kad dažnai ir pačiais geriausiais būdais Jus prisimenu. Tarpt. Shakespeare'o festivalyje visi jus vienbalsiais ir besąlygiškai gyrė. Ir aš su visais be jokių kalbų sutinku.
Laimės ir sėkmės Jums ir Jūsų mielai žmonai 1972 metais.
Visada su meile

Kozincev
1972.II.18

***

Brangus Regi,
Labai ačiū už išsamų laišką, kuris suteikė man džiaugsmo. Žinoma, gerai, jei mūsų filmą dar kur nors žmonės žiūri.
Man ypač malonu, kad Jūs nuvykote į tą šalį. Aš jau daug kartų prašiau, kad Jus su „Lyru" komandiruotų į užsienį. Tai – Jūsų teisė. Jūs filmui atidavėte tiek jėgų, ir taip puikiai suvaidinote, kad, savaime aišku, ir turite filmą pristatyti.
Anglijoje mano, kad Jūsų Edmundas – labai šekspyriškas. Ten įvertino visas Jūsų vaidybos detales – pjesę jie žino nuo vaikystės.
Labai dėl Jūsų džiaugiuosi, nes pamilau Jus darbo metu ir kaip artistą, ir kaip žmogų.
Jums ir Jūsų žmonai visa ko geriausio 1973 m.
Su draugiškumu G. Kozincev
„Iskusstvo kino" Nr. 11 rašau apie mūsų darbus

Prozininkės, dramaturgės **Emilijos Liegutės**, pasirašinėjančios tik inicialu „E", laiškai

Vertas pagarbos Jūsų vaidybos stilius, Jūsų Gustavo paprastas, žmogiškai įtikinantis skausmas. Jūs čia visai kitoks nei „Mažvyde" ar „Mindauge". Kančia visai kitokia ir meilė žmogui kita – švelni, graudi, tyli. Kaip vasaros vėjo dvelksmas, kaip plūstelėjęs iš laukų saulėje įkaitusių žolynų aromatas. Toks turbūt ir turi būti žmogaus gerumas – neįkyrus, nevaržantis. Ir nuostabiai viskas organiška Jūsų Gustave: tokios gražios, plastiškos rankos, lėti, gracingi kūno judesiai, šiltas, įdvasintas balsas, akys, toks gražus galvos judesys – iš apačios į šoną ir aukštyn. Ir toji lazda Jūsų rankose lyg pūkas, ar visas Jūs – tarsi efemeriška vizija, religinis Kristus, mistinė legenda su žemės alsavimu. Ir labai gerai, kad tas tylus skausmas ūmai blyksteli jau Gustavo – grafaičio akyse, kaip stulbinančiai graži, apibendrinanti detalė, įprasminanti visą Gustavo vaidmenį.

Tai subrandintas skausmo fortissimo, *– verta vaidinti visą spektaklį dėl šios akimirkos.*
Ačiū Jums, kad „nepykina" scenoje ubagų „dvokas". Ir gaila, kad Gustavui nėra su kuo sukryžminti špagų! Bet gal šitaip, kai niekas tau nepadeda, kai gali susiremti tik su savimi ir peržengti save, – geriau? Gal šitaip išmėgini save, patikrini jėgą savyje?

E., 1980.III.22. Mintys po premjeros. Regimantui – Gustavui [236]

***

Aš vėl jaučiu, kaip gerumas mano širdyje lyg tie medžiai sulapojo, sužaliavo... Todėl, kad aš vieną akimirką buvau apstulbinta Jūsų, Regimantai, žmogiško, skaudaus – ne paviršutiniško gerumo. Aš buvau sukrėsta iki ašarų, jaučiausi maža ir menka prieš Jus ir galėjau atsiklaupti ir bučiuoti žemę, kurią palietė Jūsų kojos. Aš tik akis išpūtusi stebėjau: Viešpatie, koks Jis geras! Koks geras gali būti žmogus! Iš Jūsų stačiai šviesa spinduliavo, ir ji mane pažadino, pakėlė, dabar aš ir pati spinduliuoju, – žinoma, mažiau, negu Jūs, tiek, kiek pajėgiu. ‹...› Man viena diena, kai Jūsų nematau, metais pavirsta. Iš tikrųjų, ta diena ilga savo prasmingumu, nėra jokių netikrų, lengvabūdiškų žodžių, poelgių – viskas gilu ir tikra. Ir tam nereikia jokių pastangų, tai išeina savaime, nes yra vienas kriterijus, vienas matas – temptis iki Jūsų. ‹...› Atsisveikinimas su Jumis scenoje – vasara apskritai atsisveikinimų metas...

E., 1980.VI.12

***

Aš žinau tik tai, kad yra magnetinis laukas, jungiantis du žmones, visai nepriklausomai nuo jų valios. Nes man užtenka būti su Jumis tik viename kambary, kai aš tą lauką jaučiu. Ko gero, aš greit pradėsiu jį matyti kaip visai materialų daiktą.

E., 1980.IX.2

***

Dieve, kaip gelia sielos vidury... Man tereikia tik pagalvoti apie Jus ir smegenys staigiai duoda impulsus į visą kūną, ilgesį paversdami tokiu fiziniu skausmu, jog nejučiom griebiuosi už krūtinės. Štai ką reiškia žodžiai „gelia sielos vidury"! Iš tikrųjų gelia...

E., 1980.IX.27

236 Kalbama apie Gustavo vaidmenį (Kazys Saja, „Ubagų sala", režisierė Irena Bučienė, Lietuvos valstybinis akademinis dramos teatras, 1980-03-22).

***

Apskritai, praverstų truputį atsitraukti nuo savęs, pravest su savo personažu filosofinį disputą, tik nežinau, kokiame spektaklyje. „Sapiegoje“ ar „Ubagyne“? Šiandien žiūrėsiu „Vaidinam Strindbergą“, įdomu, kokia medžiaga ten Jums pasiūlyta ir kaip Jūs ją traktuojate, nes pačios Bučienės „pasiūlymai“ man pasitikėjimo nekelia. Dabar akademiniame tokia situacija, kad turbūt aktoriui reikia turėt savo vaidmens traktavimą ir už jį pakovot.

E. (tikslios datos nėra)

Aktoriaus **Algimanto Masiulio** laiškai

Mielas Regimantai,
Dažnai prisimenu, kada kažkokių tolių ilgesys kamuoja, mūsų bendrą darbą „Kaliguloje“. Po to dar ne kartą sakiau savo kolegoms: štai matome, kada erudicija ir padorumas susijungia į vieną sąvoką – kultūra!
(Visada Miltinis apie tai svajojo!)
Visada Tave gerbiau ir mylėjau, toks palieku ir toliau –
Tavo Algimantas M.

Kaunas, 1985.VIII.13

***

Mielas Regimantai,
Perskaičiau labai atidžiai Tavo knygą su pieštuku rankoje. (Aš visada taip skaitau mane intriguojančią lektūrą.)
Labai nuoširdžiai – ir principingai! – kalbi apie teatrą kaip misiją, kaip Bažnyčią! Tai be galo artima ir a. a. Miltinio mokiniui.
Man labai suprantama, kad save laikai individualistu – aš pats toks esu (Miltinis mane vadindavo „balta varna“...) ir jau niekada nepasikeisiu.
Žinau, kad apie Teatrą mąstančių kaip Tu – dabar mūsų krašte yra ne vienas.
Liūdna, kad dabartiniai režisieriai taip savo praktikoje supranta K[onstantiną]. Sergejevičių [Stanislavskį] ar Mich[ailą] Čechovą...
Teatras yra šventa misija, svarbiausias asmuo jame – aktorius.
Ačiū Tau už tokį tikėjimą, už etikos pamokas, už pasąmonės aukštą įvertinimą ir permanentinį gilinimąsi į būties paslaptį!
Esi gražus Žmogus!
Mano žemas žemas reverансas Bajorytei!
Algis

2003 01 20

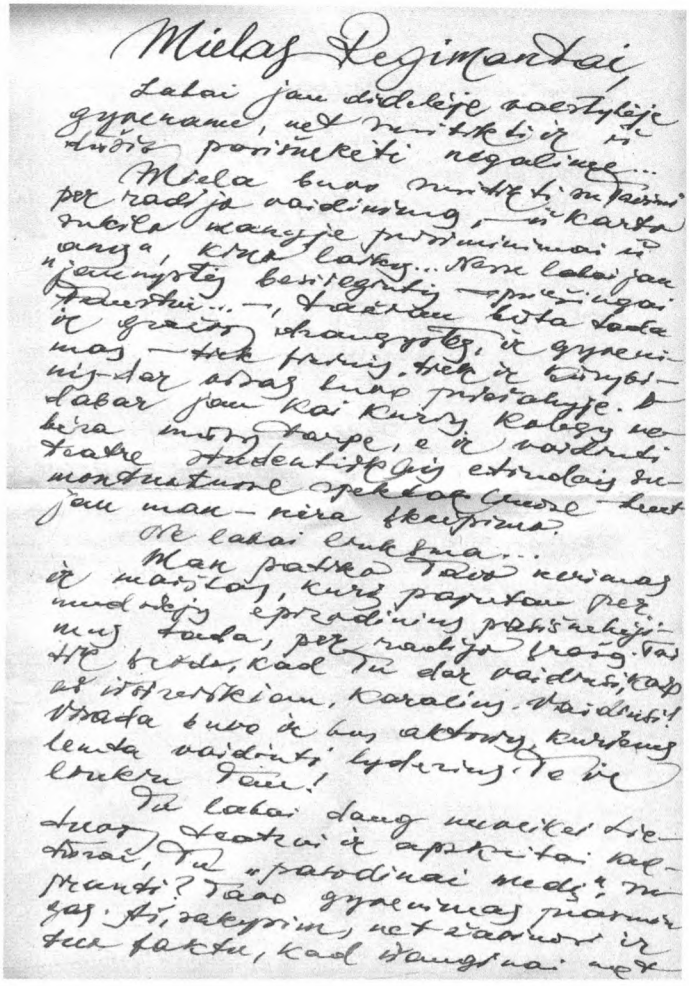

Algimanto Masiulio laiško faksimilė, 2002 02 15

P. S. Negaliu nurimti...
Man labai patiko Tavoji Otelo traktuotė: visuomenėje, tarpe patricijų, jis laikosi visų konvencijų, o palikęs vienas arba su Dezdemona – praplyšta visu tyru temperamentu, be jokių apsimetimų ir prisitaikymų. Tikrai – Tu teisus, tai būtų labai aktualu. Visuomenė inertiška, ji niekada nesikeičia – va, kur drama! Dabar televizija rodo serialą apie Cezario ir Kleopatros istoriją. Visiškas falšas, suprantama. Cezaris toks jaunas, toks gražus Holivudo artistas... O juk Cezariui tada jau buvo 48 m. Jis buvo žemo ūgio, plikas, sirgo epilepsija ir turėjo polinkį į berniukus...*
Tačiau intelektas ir karvedžio talentas – nekvestionuojami. Tą jis turėjo.
Taigi viskas daug sudėtingiau, ir todėl žmo-giš-kiau.
A

* R. Adomaitis Otelo nevaidino, tačiau laiške A. Masiuliui aprašė numanomą vaidmens traktuotę.

Mielas Regimantai,
Labai jau didelėje valstybėje gyvename, net susitikti ir iš dūšios pasišnekėti negalime...
Miela buvo susitikti su Tavimi per radijo vaidinimą – iš karto sukilo manyje prisiminimai iš „anų" kino laikų... Nesu labai jau jaunystės besiilgintis – priešingai... tačiau būta tada ir gražios draugystės, ir gyvenimas – tiek fizinis, tiek kūrybinis – dar visas buvo priešakyje. O dabar jau kai kurių kolegų nebėra mūsų tarpe, o ir vaidinti teatre studentiškais etiudais sumontuotuose spektakliuose – bent jau man – nėra įkvėpimo.
Nelabai linksma...
Man patiko Tavo nerimas ir maištas, kurį pajutau per... epizodinius pasišnekėjimus tada, per radijo įrašą. Tai tik rodo, kad Tu dar vaidinsi, kaip aš išsireiškiau, karalius. Vaidinsi! Visada buvo ir bus aktorių, kuriems lemta vaidinti lyderius. To ir linkiu Tau!
Tu labai daug nuveikei Lietuvos teatrui ir apskritai kultūrai, Tu „pasodinai medį", supranti? Tavo gyvenimas prasmingas. Aš, sakysim, net žaviuosi ir tuo faktu, kad išauginai net tris jaunus kunigaikščius, kuriuos Tau pagimdė gražuolė kupiškėnė. Perduok mano gilų reveransą p. Bajorytei!
Linkiu Tau sveikatos ir karalių vaidmenų!
Su meile!
Algimantas

2002 02 15

P. S. Su Vasario 16! Tai man brangiausia tautinė šventė.
Įsivaizduoji, iš Izraelio paskambino Šlioma Berelovičius ir pasveikino su Nepriklausomybės švente!*
Gražu!
Būk laimingas, gražus Žmogau!

* Šlaumė Berelovičius, Lietuvos kino studijos pavaduotojas gamybai, aštuntojo dešimtmečio pradžioje išvykęs gyventi į Tel Avivą. Šlioma jį vadino ir tebevadina vyresniosios kartos kinematografininkai.

Algimanto Masiulio laiško faksimilė, 2002 02 15

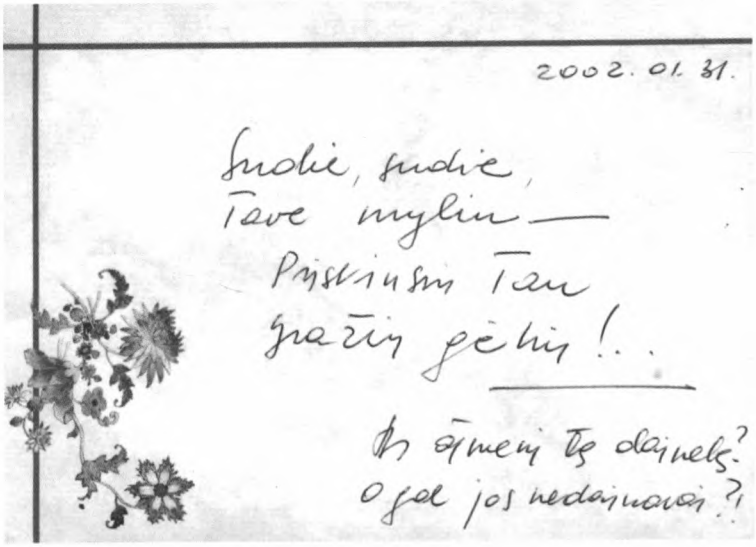

Rūtos Staliliūnaitės laiško faksimilė, 2002 01 31

Aktorės **Rūtos Staliliūnaitės** (1938–2011) laiškai

Broli mano, kol dar nepribaigė Tavęs PUSAMŽĖ ŠLOVĖ, skubu – ar Tau gerai? Ar jau ESI? Ar BŪTI DAR norėsi?
Kodėl BUVAI?!!
Prie pabučiavimų ir apkabinimų, prie palinkėjimų ir prakeikimų leisk pakvaršinti Tavo galvelę ir man, leisk – Rūta.

1987.I.31

***

Sveikinu Tave, mano broli, dėkodama už atminimą ir linkėjimus, ir pranešu, kad jau peržengiau „pasibaigimo" ribą ir visai jos ašaromis nelaisčiau, nors kaip reikės gyventi, jei ryt ar poryt nebegausiu algos – nežinau. Auginsime paršelius?! Sodinsime morkeles?! Gal.
Ko Tau palinkėti, žinau irgi. Prašyk maldose pats. Jei telpame kūrėjo žvilgsnyje, – išgirs, tikėk! Apkabinu.
Pasiilgau paplepėti – R

1993.I.21–31

***

Ar dideli burokai užaugo, mano drauge?!
Maniškiai – ne kokie...
Labas, Regimantai. Užteks man tos laikraštinės informacijos, rašau laišką. Gal gausi, gal esi Lietuvoj, gal atsakysi ar paskambinsi. Lauksiu.

Nuo spalio 1 išėjau iš teatro ir aš. Mano motyvai gal kitokie, gal kiek ir panašūs, bet ratas užsidarė. 30 metų atitarnauta, nepasiliekant sau nė kruopelės kokių nors santaupų, kokio nors komforto ar lašelio sutaupytos sveikatos – nieko. Tuščia. Tiesa, pilni liaupsių spaudos lapai, trūnijantys archyvuose. Ir viskas. Absoliučiai viskas. Dabar gi esi sulaukęs situacijos, kai bet kas trupėje gali tave pasiųsti į rusiškojo alfabeto pabaigą... Tai taip. O Tu?!
Bet ne apie tai aš Tau noriu kvaršinti galvą. Ne laiškų tai tema. Juk nei paguosiu, nei pasiguosiu. Bet rūpi, kur užsidirbti pinigų, ir kaip?! Badu negaliu marinti Mamos...
Regimantai, ar atmeni, ko Tavęs prašiau pavasarį? Aišku, kad ne. Tai ir primenu. Labai Tavęs laukia Grinkiškio vid. m-los mokytojai. O aš jiems pažadėjau Tave atvežti gal spalio gale, o gal lapkričio pirmoj pusėj. Jei vairuotumei pats – bus apmokėta ir dar rudens gėrybių prikrauta, jei važiuotume kitaip – irgi nenuskriaustų. Ar sutiksi? Pavasarį sakei, kad gal ir taip. O dabar? Tai nėra mokykla, kurioje aš mokiausi, ji gretimame miestelyje, bet labai graži, ant kalno, per stebuklą išlikusi nesudeginta karo metu. Tave ten šėnavoja...
Ar padėsi man pažadą tesėt, kol dar pavelkam kojas?! Nors ką tik išgirdau apie įvykius Maskvoje, tai ir galvoju – gali greit išlėkt iš galvos visi susitikimai ir visi pasivažinėjimai. Bijau to narodo. Jų gali nieks nesulaikyti...
Ar atsiliepsi? O gal būsi pokalbyje apie Ireną V. X.18 meno archyve? Rodos, Algė su Aleksandru G. rengia jį. Aš būsiu. T. y. žadu būti.

Linkėjimai Eugenijai ir kt. –
Rūta

93.X.3

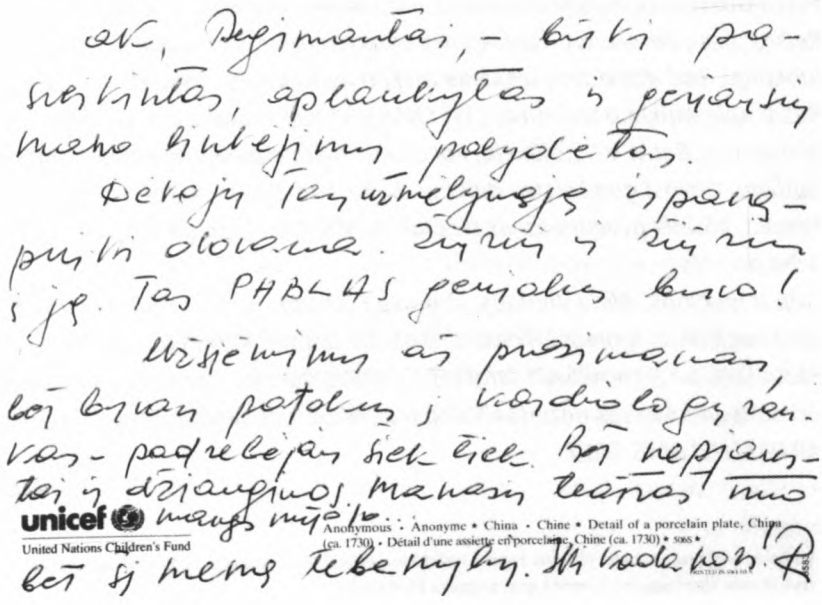

***

Ak, Regimantai, – būki pasveikintas, aplankytas ir geriausių mano linkėjimų palydėtas.
Dėkoju Tau už mėlynąją ispanę. Žiūriu ir žiūriu į ją. Tas PABLAS genialus buvo! Užsiėmimų aš prasimanau, kol buvau patekus į kardiologų rankas – padrebėjau šiek tiek. Bet nepjaus – tai ir džiaugiuos.
Manasis teatras nuo manęs nutolo, bet šį meną tebemyliu. Iki kada nors! Rūta. Sudie, sudie, / Tave myliu / Priskinsiu Tau / gražių gėlių!..
Ar atsimeni tą dainelę? O gal jos nedainavai?

2002 01 31

***

Ak, Tu mano brangus drauge!
Užkritai su savo pasiūlymu lyg sniegas ant galvos – kaip sako motina „TYLIOJ NAKTY" ---------- ----------
Taip, taip, Regimantai, kaip tik dabar, kai aš baigiu save prakeikti už bandymus dar „pabūti artiste"... Gaila, kad nebūsi Mažajam – pamatytum kodėl. Šiaip ar taip kalbėkim, bet juk esu lyg ir atsisveikinusi su TUO. Tai ko gi dar?! Apie visokias fiziologijas nerašysiu – jos kaskart vis dažniau paveda ir tiek ----------
O prieš keletą dienų dar vienas kvietimas išmušė iš vėžių, bet atsisakyti turėjau proto. Dabar vėl Tu.
Žinai, gal ir būtų visai „gražu" kartu pasakyti paskutinį, tikrai paskutinį SUDIE teatrui! Juk mudu pradėjom (man labai nevykusiai) irgi kartu – atsimeni „PRIEŠ VAKARIENĘ" Kaune? Gal ir būtų ----------
O „Mieląjį apgaviką" puikiai menu – M. Mironaitė su Krasilnikovu, rodos. Buvo žavus duetas. Žaižaravo intelektas – ne tik personažų, bet ir atlikėjų, ar ne?! Reiktų pjesę perskaityt – esmės neatgaminu, likęs tik įspūdis. Bet ar nebus juokinga, kad dinozaurų ieškome mes, o ne kas nors – mūsų? ----------*
*Rašai apie atlikimo techniką. „TYLI NAKTIS" taip ir padaryta. Vaidinti kategoriškai atsisakiau. Bet V. V.** palūkėjo, kol aš nurimau, o paskui pasiūlė SKAITYTI. Sutikau. Gavosi gan keistas daiktas. Sako, kad žiūrimas ir klausomas. Bet nėra lengva. Vidinis gyvenimas vis tiek turi UŽVIRTI, o rizika garantuota – arba išbėgs, arba prisvils ---------- ----------*
Taip ir jaučiuos. Bijau Vilniaus. O drąsa niekados negarsėjau. Kalbant per radiją apie kosminius tyrimus, išgirdau: KAS ŽINO, KAIP KLAUSYS ŽMOGAUS KŪNAS, SKRAIDINANT JĮ Į MARSĄ?! Taigi mūsų darbų darbeliai ar nebuvo visą gyvenimą priklausomi nuo tos nežinios?! Kad ir kaip tobulai surepetuota – abejonė likdavo. AR PAKLUSI PATS SAU?

* Lietuvos rusų dramos teatro aktorius Boris Krasilnikov (1914–1981); Jerome'o Kilty „Mieląjį apgaviką" Lietuvos rusų dramos teatre režisavo Leonid Lurje, premjera 1964-06-29.

** Spektaklio „Tyli naktis" režisierius Viktoras Valašinas.

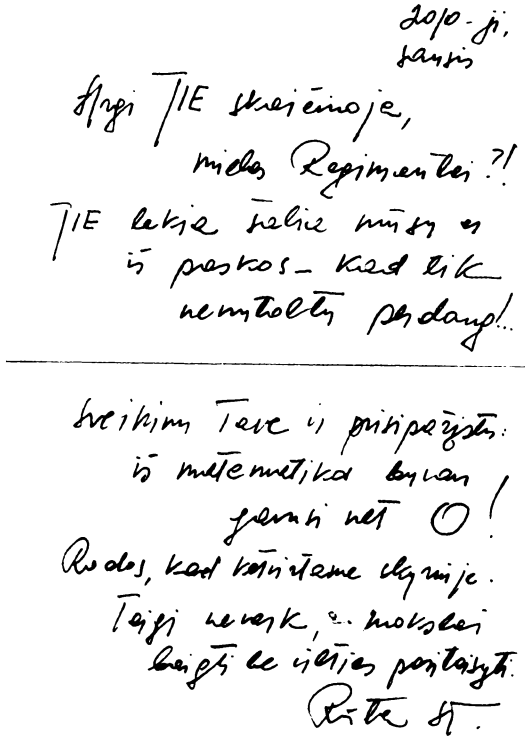

Rūtos Staliliūnaitės laiško faksimilė,
2010 m. sausis

Regimantai, į biblioteką nueisiu, bandysiu perskaityti ir prisiminti, ir susivokti, kiek tai ĮMANOMA MAN... O Tu – kaip visados vyriškai ----------
Išdykėli, pasakytų MOTINA iš „T. N."
Ačiū Tau už laišką, taip netikėtą, nors raštą ant voko pažinau. Ačiū už draugystę, už bičiulystę viso gyvenimo, kad ir „skūpiuos žodžiuos", kaip pats prisipažįsti. Tai nesutrukdė jausti Tavo padorumą žmogiškąjį.
Linkėjimai Tavo Mylimajai, ir iki kada nors ----------
Rūta
P. S. Kaipgi pavyko Maskvoj?!

2008 04 14

***

Argi JIE skaičiuoja, mielas Regimantai?! JIE lekia šalia mūsų ar iš paskos – kad tik nenutoltų per daug!.. Sveikinu Tave ir prisipažįstu: iš matematikos buvau gavusi net o! Rodos, kad ketvirtame skyriuje. Taigi nevark, – mokslai baigti be išeities pasitaisyti.
Rūta. St

2010-ji, sausis*

* Laiškas rašytas likus metams iki R. Staliliūnaitės mirties.

Mielas Regimantai –
Penkias dienas buvau moteris su penkiais „savo" vyrais – staiga radausi apleista jų visų – Judu net per Atlantą, Sigitas [Geda] su Romu [Misiūnu] į Yale universitetą, brolis pas merginą į Washington'ą – tad nors laišku noriu susigrąžinti. Nors be svečių nebūsiu – šiandien jau atvyko pirma pamaina, o iki mėnesio galo dar bent du čia svečiuosis.
Kai kurie iš karto būna savi, o kiti net ir po daugelio metų lieka tik pažįstami, nežiūrint kaip dažnai juos bematytum. Su kai kuriais ir vieno susitikimo užtenka. Tai būtų visiškai tvarkoj, jei tas mūsų pasaulis nebūtų toks platus ir tie savieji nesirastų taip toli – nors, rodos, po truputį siaurėja, tad gal kada nors visi savi atsirasim tam pačiam kampely.
Tikiu, sugrįžot sveiki, jei ir nelabai drūti, po visų „gastrolių" JAV. Kol šis laiškas Tave pasieks, be abejo, būsi atlaikęs ir Vokietiją. Dar gerai, kad esi sėslus, kitaip net ir Tavo namiškiams prisieitų su Tavimi susitikti tik laiškuose.
„Tavo" lovoj dabar šildosi Mikas Vilutis – mano amžiaus, t. y. jaunas (!!!) dailininkas. Prieš 20 kiek metų su Tavim sakėsi kartu vasarojo, bet Tamstai tapus žvaigžde nebūna atpažintas – tai paminėjo be jokių primetimų – sakė, Tu turi bent tūkstantį tokių bičiulių, kaip jis – ko gero, net ir daugiau. Įdomus dailininkas – ar pats su jo darbais nesusipažinęs? Keli ir pas mus kabo – po šios savaitės jų bus daugiau. Rimtai pradedu planuoti kabinti meną ant lubų – man ir taip patogiau sėdėti ant grindų, tai jau ne taip toli nuo sėdėjimo iki gulėjimo – tad nors vienas žiūrovas būtų.
Sigitui kaliforniėčių skolą atidaviau – su Tavim galiu atsilyginti, kai atvyksiu į Lietuvą kada nors ateinančių metų pradžioj ar per ką nors kitą įduoti – kaip Tau būtų geriau?
Šį vakarą praleidau su „Skirgaila". Labai patiko! Ant kiek buvai įtikinantis, kad net užmiršau, kad tai Tu. Tave buvau mačiusi tik „Velnio nuotakoj", „Skrydyje per Atlantą" ir (prieš šimtą metų) „Niekas nenorėjo mirti". Nežinojau, kad esi toks <u>nepaprastai puikus</u> aktorius, nors tai tvirtino visi, Tave matę ir scenoje, ir filmuose. Ne kad buvau abejinga, bet vis mėgstu susidaryti nuomonę iš savo pačios patirties. Įsismaginus dar kartą peržiūrėjau ir „Velnio nuotaką" – nors iš Tavęs Žebriūnas per daug nereikalavo – nebent Tau pačiam reikėjo tvarkytis su tais žirgais – užteko tik žavingai atrodyti! Dievulis Tau lyg ir per daug drėbtelėjo – vien jau to balso užtektų.
Labai laukiu dar Tavęs „prisižiūrėti" ir Lietuvoj. Tikiu, kaip nors išsimaldausiu bilietų – gal man iš anksto pradėt derybas, kad neišdalintum visiems kitiems savo gerbėjams. Perspėju, kad lengvai nepasiduodu. Kai Vilniuj buvau praeitais metais, norėjau pamatyti „Pirosmani", kuris nebuvo statomas tų 10 dienų laikotarpyje, tai vargšelis Vladas po „Vanios" mane palydėjęs „namo" dar turėjo atpilti ir „Pirosmani" – pradėjo bare, kol mudu išprašė, ir užbaigė viešbučio fojė

Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkas
Vytautas Landsbergis
maloniai kviečia

p. R. Adomaitį

dalyvauti Lietuvos Respublikos Seimo iškilmingame posėdyje Lietuvos nepriklausomos valstybės atkūrimo dienai paminėti. Posėdis vyks 1997 m. kovo 11 d. 10.30 val. Seimo rūmuose

3 val. ryto – tai dar jis laimingas, kad Šaltenio tekstas ne ilgesnis. Kvailai darau Tave grasindama, kad pabijojęs Vlado likimo nevengtum manęs net ir gatvėj atpažinti. Iš tiesų nėra ko „bijoti" – nesu nė užsispyrusi, nė veržli (ypač kas liečia savus interesus) – tad išvengti galėsi be didesnių pastangų.
Jau sulaukiau ryto, tai mėginsiu užbaigti kitą dieną -------

1988.X.1 d.
Šeštadienis

***

Nuo pereito šeštadienio iki šiandien spėjom susipažinti ir susidraugauti su Almantu – mus susiieškojo raginamas jaunimiečių draugų. Mielas ir įdomus! Tarp kitko, Tave laiko savo talismanu. Daug daugiau „iškalbingesnis" apie Tave negu Tu pats, nors esu tikra, jokių paslapčių neišdavė. Bendrai labai šiltai kalbėjo apie Tave, Tavo žmoną, vaikus -------
Pereitą sekmadienį skambino Eimis [Nekrošius] ir Dalia [Tamulevičiūtė] iš Vilniaus – ateinantį ketvirtadienį skrisiu į Helsinki su jais pasimatyti. Kai buvom Pietų Amerikoj šią vasarą, PanAm oro linija mus per klaidą gan stambiai „apsuko" – atsilyginimui davė 2 bilietus į bet kur, tai vieną ir sunaudosiu kelionei į Suomiją – kaip mūsų visų močiutės sakydavo – nėra blogio, kuris neišeina į gerą – kol kas man sekasi surasti tą aksominį pamušalą po kiekvienu debesėliu.

Baigiu varginti, arba ir šis lapas nukeliaus į stalčių ir prisijungs prie visų kitų nebaigtų laiškų – iš jų beveik dienoraštį galėčiau sudaryti.
Jei kada rasi laisvesnę minutėlę – parašyk.
Linkiu ištvermės Sąjūdyje ir toliau daug sėkmės teatre ir ekrane.
Bučiuoju,
Audra

P. S. Šilčiausi linkėjimai nuo mūsų abiejų Tavo Eugenijai, Mindaugui, Vytautui ir Gediminui.

1988.X.7 d.

***

Kaip matai, jau antra savaitė rašau tą patį laišką – berašant šiuo greičiu, nereiks jo nė siųsti – galėsiu pati atvežti ateinančiais metais.
„Tavo" lova nespėja ataušti – šiandien porai savaičių atsikraustė Vincas Kisarauskas. Jis atrodo mielas ir geras žmogus, tai negaliu nepriimti. Nors ir giriuosi, turėdama perteklį energijos, jau pradedu jaust, kad ji ne beribė. Nors ir sekmadienis, „atsigauti" atbėgau į darbovietę – be to, spėjau šiek tiek atsilikti savo darbuose. Tik susikaupti nesiseka, tad ir vėl nusprendžiau Tave pakamuoti šiuo nesibaigiančiu laišku – jei esi gimęs po laiminga „žvake", gal jo ir nesulauksi...*
Tad ir man, ir Tau bus gerai – aš būsiu patenkinta su Tavim „išsikalbėjus", o Tu būsi manęs išklausęs be jokių pastangų. Gal laiškams visai ne pro šalį stalčiuose begulėti – juk bendravimui žodžiai – tik viena priemonė, ir ne visuomet pati tobuliausia.
Romui lengviau – šiandien porai savaičių išskrido į Europą – žada ir jis nuvykt į Helsinki pas jaunimiečius. Bendrai Jums vyrams gyvenimas palankesnis – nei Jūs senstant, nei prarandant savo vyriškumą, patrauklumą ir t. t.
Amerikoj fanatikės feministės „tvirtina", kad Dievas yra „moteris". Jokiu būdu! Nejaugi moteris nebūtų sutvėrusi sau palankesnių sąlygų?
Atrodo, kai kurie susidarę apie Tave visai kitokią nuomonę, negu aš – lyg tai esi išdidus, šaltas ir pan. Žinoma, apie Tavo sugebėjimus jokių ginčų nebūna. Tai kuris tas tikrasis Adomaitis? Nekreipk dėmesio, čia tik retorinis klausimas – jokiu būdu nereikalauju išpažinties. Ir gerai, kad nesi lengvai apsprendžiamas. Be to, visiems būti draugu nėra nė reikalo, nė prasmės – o tas, kuris įsitinka visiems, turbūt neturi daug ir ko pasiūlyti.
Atrodo, ne laiku pataikei į New York'ą – ateinančių metų pradžioj M[ichail]. Baryshnikov debiutuos kaip dramatinis aktorius pjesėj pagal „Kafkos" metamorfozę". Tą (vabalo) rolę Paryžiuje šiais metais atliko Roman

* Vincas Kisarauskas mirė tų pačių metų spalio 27 d. Niujorke.

Polanski – kadangi nemažai Tau tenka po pasaulį pasitrankyti, gal teko matyti? Jei šokėjai ir režisieriai stumiasi į aktorių eiles, gal ir Tu planuoji kaip nors „persitvarkyti“?
Per Almantą Tau įdaviau krūvą nevykusių fotkių iš mūsų pasisvečiavimo pas Kašubus. Atsilyginimui jam perduok dar prastesnes iš vieno vakaro pas mus. Pasiteisinimų turi ir Romas, ir Uogintas – tai aparatas, tai baterija, apšvietimas, filmas!
Žinoma, nė vienas nedaleidžia, kad tai gali būti bėda su pačiu fotografu. Man išeina geriau – turiu idiotam skirtą aparatą, su kuriuo reikia gerokai persistengti, kad fotkes sugadintum.
Apie Pabaltijį amerikiečių spaudoj rašoma beveik kiekvieną dieną – net ir tam gana liberaliam „New York Times“. Jei norėtum, galėčiau prisiųsti – bet jau čia tikrai Tavo sprendimas – o gal jau patys gaunate tiesioginiai? Tas žydų veikėjas [David] Ben Gurion yra cituojamas, kad pasakęs: „Žmogus, kuris netiki į stebuklus, nėra realistas.“ Po tuo mielai pati pasirašau.
Jau dabar tikrai baigsiu, jei dar iš viso turėjai užtenkamai kantrybės iki čia daskaityti.
Atleisk už visas gramatikos ir sintaksės klaidas – buvau tik dvejų išvykstant iš Tėvynės – bet tai netikęs pasiteisinimas – teisybę pasakius, neturiu sugebėjimo kalboms.
Jau beveik vidurnaktis, tad saldžių sapnų ir dar vienas bučkis -------
Audra
P. S. „Dienoraštį“ varysiu iki galo – jau po antros, ryte grįžus namo dar porą valandų kalbėjau su Vincu. Dabar jau laišką lipinu, kad dar daugiau neprirašyčiau -------

1988.X.9 d.

Režisieriaus **Jono Jurašo** laiškai

Mielas Regimantai,

Mintys apie Tave sukasi prisimenant mūsų pirmąjį vizitą, kurio be Tavo pastangų nebūtų, ir galvojant apie antrąjį ir, galbūt, prasmingesnį apsilankymą. Dėl mūsų abiejų blaškymosi po pasaulį nelengva palaikyti ryšį. Kiek žinau, Tu repetuoji „Vėlines“. Linkiu Tau ir visiems šio ypatingo veikalo kūrėjams didelės sėkmės. Tik žiūrėkit, kad šis spektaklis nesukeltų audros, kaip kažkada Varšuvoje...
Mudu su Aušra neseniai buvom liudininkai dviejų lietuviškų teatro įvykių: Berlyne labai sėkmingo Jaunimo teatro pasirodymo ir Padegimo „Kaligulos“ premjeroje Salzburge.
Rengiuosi keliems svarbiems darbams Europoje. Tačiau didžiausias mano dėmesys – projektui Lietuvoje. Aušra man labai padeda ir jau baigia parašyti

pjesę J. Bobrovskio „Lietuviškų fortepijonų“ temomis. Ši medžiaga bus naujas ir mano dar nebandytas peršokti barjeras. Nelengva surasti ne tik meninį sprendimą, bet ir apsispręsti, kurioje vietoje geriausiai įsibėgėti šiam šuoliui. Tikriausiai kai kas Lietuvoje galvoja, kad branginuosi arba didžiuojuosi, negalėdamas apsispręsti. Tai netiesa. Per nuotolį ir po tiek metų išsiskyrimo labai sunku apsispręsti. Lengva pasiduoti subjektyviems patarimams ir jautriems prisiminimams apie karčias palydas, bei saldžias sutiktuves...Ypač sunku ištrinti blogus prisiminimus. Pradžioje galvota apie bandymą pabandyti statyti pirmą spektaklį „niekieno žemėje“. Tačiau komunikacija su Vilnium tokia sunki, telefonai tyli ištisomis savaitėmis, laiškai ilgai eina. Tikriausiai, tokiam užmanymui reikia būti arčiau veiksmo vietos, bet ir tuomet nėra garantijos, kad dabartinėmis ekonominėmis sąlygomis krašte sudėtos viltys pasiteisintų. Girdėjau, kad ministras rašo man laišką, tačiau jo nesulaukiu. Tikriausiai, reikia grįžti prie pirmojo ir realiausio varianto. Kas reikštų stebuklinga „laiko mašina“ grįžti į praeitį, į išeities tašką. O gal „Atgal į ateitį“, kaip tame lietuvių kilmės Holivudo režisieriaus Zemeckio filme? Gal išvis neverta „laužyti iečių“ ir bandyti antrą kart įbristi į tą pat vandenį? Išminčiai sako, kad tai neįmanoma. Tačiau mes kartais nepaisom išminties ir nepralošiam.

Pagaliau tebėra atviras ir mūsų įvažiavimo klausimas. Nenorėtume niekam daugiau tokių vargų, kaip Tau teko patirti su mūsų vizomis!!! Tačiau, nepaisant visų abejonių, mintys vis dažniau artėja prie Lietuvos. Iš toli ji dar patrauklesnė. Atsigręžęs atgal suprantu, kad per tuos svetur išgyventus metus labiausiai pasigedau gražios mūsų kalbos, kuri bent iš dalies sumažina pertvarą, skiriančią žmones visame pasaulyje, ypač mūsų profesijoj. Manau, kad Bobrovskio ir Donelaičio žodžio grožis turėtų varžytis su muzika.

Dabar prie pagrindinio klausimo. Aną dieną kaip kortas dėsčiau man žinomų aktorių fotografijas ir Tavo korta neišvengiamai atsidurdavo virš kitų. Prisiminiau, kiek kartų mes svarstėm galimybę drauge padirbėti, bet vis neišeidavo. Jeigu visos likimo kortos susiklostytų teigiamai, ar turėtum noro šį sykį pabandyti laimę? Kaip ir ką – negaliu pasakyti. Aš norėčiau sutelkti žmones, kuriais galiu pasitikėti ir kurie manim pasitikėtų. Kitaip nėra prasmės ir pradėti. Vien profesinių sugebėjimų man maža.

Jeigu viskas išsispręs, norėčiau pradėti darbą kažkada po Naujųjų Metų. Kaip klostosi Tavo planai? Gal galėtum paskambinti, arba parašyti žodelį.

Linkiu Tau, Eugenijai ir šauniems Judviejų sūnums-qžuolams laimės, o Tau, kaip sako Amerikos teatralai, „break a leg“... Aušra dedasi prie mano sveikinimų ir linkėjimų.

Nuoširdžiausiai –
Jonas Jurašas

1989 m. spalio 11 d.

***

[Sveikinimo atvirukas]

Mielas Regimantai,
Sveikinam Tave su gražiausia metų švente – Šv. Kalėdom. Linkiu Tau ir visai Jūsų gražiai šeimai tyro džiaugsmo, ramybės ir laimės.
Ačiū Tau už du laiškus. Abu jie mane gerokai nustebino. Esu atitrūkęs nuo vidinių krašto problemų ir sunkiai begaliu suvokti tokius dalykus... Galbūt analogiška padėtis buvo man atvykstant į Ameriką, kurios „lietuviškas" gyvenimas knibždėte knibždėjo keisčiausiais konfliktais. Iš toli jie man atrodė kitaip ir sunkiai pateisinami. Tačiau gyvenimas ir žmonės visur esmėje yra panašūs. Nemėgstama nepanašių „į visus", išsiskiriančių, nepritampančių prie lagerių, partijų, grupuočių. Reikia į tai žiūrėti filosofiškai ir dvasios ramybės ieškoti savyje, o ne aplinkoje.
Tiek, kiek mes patys esame teisūs sau, tiek teisybės, doros ir eventualiai naudos nešame aplinkai. Tokia mano nuostata. Deja, sunku užsiauginti storą odą ir nejaust nuoskaudų. Patarti lengva, sunku gyvent patarimais.
Tegul šios šv. Kalėdos užgydo visas žaizdas, tegul ateinantys atgimimo metai klesti toliau mūsų kraštui ir žmonėms.
Mano darbas būsimame spektaklyje labai sunkus ir įtemptas. Didžia dalimi Tavo dėka aš pasiryžau jo imtis. Rezultatai nežinomi, rizika didelė. Tai ne įprastas spektaklis, su užtikrintais parametrais, bet nežinia visais požiūriais! Iki greito pasimatymo Lietuvoje. Linkiu Tau sėkmingų, kūrybingų ir ramių N. Metų.
Aušra siunčia savo sveikinimus ir mudu abu Jūsų šeimą sveikinam!

Jonas

München, 12.12.1989

***

[Sveikinimo atvirukas]

Mielas Regimantai,
Sveikinam su Šv. Kalėdom ir N. Metais! Šį atviruką piešė berankis menininkas, laikydamas teptuką dantyse. Panašus jausmas apima ir mane – tarsi neturiu rankų, kuriomis galėčiau nusverti svarstyklių lėkštę norima kryptimi, laisvės ir džiaugsmo kryptimi.
Sekam su nerimu Jūsų vilčių-nevilčių temperatūros kreivę, jaučiame šlubuojantį trūkčiojantį mūsų nelaimingo krašto pulsą, tačiau rankos bejėgės.
Ir vis dėlto lai šie du paukščiukai įžiebia į Jūsų paežerės paukščių Kalėdas dvasią.
Su Šv. Kalėdom! Su Naujais, geresniais metais!
Nuoširdžiai Jūsų –
Jonas ir Aušra J.

1990.XII.19, München

Aktorės **Živilės Šlekytės-Roche** laiškai. Ji su R. Adomaičiu kartu vaidino Irenos Bučienės režisuotame Bernardo Shaw „Pigmalione" (premjera 1991 04 02, LVADT).

Mielasis Regimantai,
Ačiū už laiškelį! Labai nusiminiau gavus faksą iš Lietuvos – jau taip laukiau važiuoti. Prisižiūrėjus video „Pigmaliono", kurį man Liucija Baškauskaitė davė, buvau pilna naujų idėjų ir norėjau vėl šviežiai pažvelgti į vaidinimą. Galvojau, kad su Vaitkum atrasiu naujų plotmių (?) pjesėje. Betgi reikia į viską žiūrėti filosofiškai. Gal geriau nesugrįžti į kas buvo praeity. Reikėtų gal ką nors naujo kurti, ieškoti, atrasti. Net gyvenimas Anglijoje toks sublaškytas. Sunkūs laikai ir čia – bet čia viskas senumu kvepia, o ne naujovėm. Mano kalba turbūt nelabai vykus, bet tikiuosi, kad suprasi, ką noriu pasakyti. Kiekviena tauta ir kiekvienas žmogus turi teisę gyventi laisvėje ir neturi pateisinti tos laisvės. Reikėtų tiktai gyventi kuo mažiau vienas kitą skriaudžiant. Dargi ta laisvė Lietuvoje tokia nauja, tokia nežinoma, ir gal net labai baiminga. Staigiai žmogus turi savo gyvenimą tvarkyti, ir ne valdžia ar saugumas. Turi būti sunku, baugu ir tuo pačiu nuostabu! Su laiku kraštas ir žmonės atras lygsvarą – žinai, aš manau, kad labai svarbu neužmiršti, kaip juoktis ir džiaugtis. Tikrai gaila būtų, kad laisvė žmonių širdis uždarytų vietoj kad atvertų. (Kur tas prakeiktas nosines dėti? Gelbėk!)

Bet esu tikra, kad mudu vis vien kaip nors vėl padirbėsim kartu ir pasijuoksim ir išgersim taurę draugystei. Iki tolei linkiu tau ištvermės ir daug džiaugsmo – bučiuoju tave stipriai.
Živilė
P. S. Perduok linkėjimus ir Vaitkui nuo manęs!

23 kovo '92 Londonas

Aktorės, scenos partnerės **Lidijos Kupstaitės** (1920–1999) nedatuotas laiškas, parašytas prisimenant spektaklį „Mindaugas" (1969)

Dabar mes gyvename lyg ledinuotame periode. Visų mūsų širdys užpildytos ledo, šalto, atšiauraus, nepalankaus, pagiežingo. O tą vakarą sėdėjau ir verkiau, žiūrėdama Mindaugą. Verkiau iš džiaugsmo, kad toks Artistas yra! Ir jei kada nors buvau Tau neatidi, neatlaidi, gal nedėmesinga Tavo kūrybai, atleisk, atleisk. Stovėdama šalia spektaklio metu, aš galvojau tik apie save (kaip Martą), apie savo jausmus ir troškimus. Gal tai ir natūralu, – aš tada nemačiau Tavęs viso – supranti – baigiasi mūsų dialogas, išeini iš scenos ir lauki kito išėjimo – o visuma praslydo pro mane – Atleisk – Tu esi didis artistas. Laimė buvo matyti Tavo akis, skaityt jose Tavo mintis, troškimus jaust Tavo meilę, neapykantą ir pagiežą.
Kokia laimė, kad Just. Marcinkevičius sukūrė tokį kūrinį. Jis skamba šiandien kaip varpas – pabuskit broliai lietuviai. – Viskas, visas mūsų gyvenimas turi būti tik dėl Jos, tik dėl Lietuvos.
Dovanok, kad sutrukdžiau, bet turėjau tai pasakyti Tau. Gali juoktis (aš dar ne visiškai nukvaišusi senutė). Linkiu sulaukt vaidmenų, kurių Tavo talentas vertas. Linkiu sėkmės visuose Tavo gyvenimo vingiuose. Lidija. K.[*]

[*] Laiškas galėjo būti parašytas 1994 m., po to, kai I. Bučienė Vilniaus Žemutinėje pilyje pastatė „Mindaugą". Pagrindinį – Mindaugo vaidmenį šiame spektaklyje atliko R. Adomaitis. Šio spektaklio įrašas buvo transliuojamas ir per LRT.

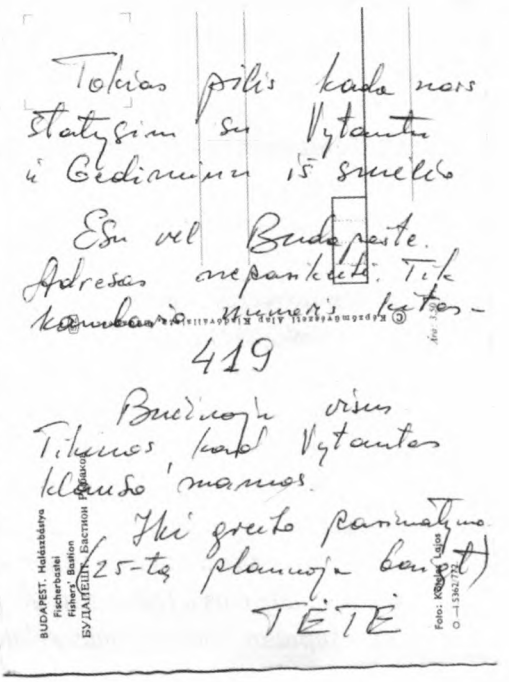

Regimanto Adomaičio atvirlaiškis, 1972

Regimanto Adomaičio laiškai (juodraščiai)

Adomaitis laiškus pirmiausia rašydavo į juodraščius. Tai laiškai kolegoms ir nepažįstamiesiems, kai kurių adresatas lieka nežinomas. Kai kurie laiškai išduoda, kaip dažnai jį „atakuodavo" moterys. O kai kurie – tiesiog atspindi rašančiojo požiūrį į aplinką, įdomiausia – paties aktoriaus „filosofija".

Čia viskas taip pat: ir žalios šakos, pamerktos kefyro butely, ir šampano butelis, kurį man padovanojo premjeros proga Grigienė. ‹...› Aš noriu, kad būtų teigiamas gyvenimas. Nenoriu apie griuvimą. O žmogus visada yra toks ir toks, ir pliusas ir minusas. Noriu apie tai, kas jame yra šviesaus, gero. Šiandien grįždamas iš stoties sutikau Vancevičių, visiškai girtą. Pliaupė lietus. Žiūriu – eina, be kepurės, paltas – vienoj rankoj, kitoj – portfelis, pats šlapias, permirkęs, o linksmas, vos nedainuoja. Mat grįžo iš Maskvos, net namie dar nebuvo. Apsidžiaugė sutikęs mane, aš, žinoma, nelabai. (1964.V.18.)

***

Kaip laikais? Na, žinoma, kad aš kiaulė. Kitaip nepavadinsi. Turbūt ir grabas tokio nepataisytų. Įlindau į šitą skylę ir tyliu. Ir dar patenkintas esu. Įsitaisiau sau migį ir tūnau. Visai kaip kiaulė. Tik nekriuksiu. Bet pasakysiu tau, kad kartais

kiaulė geriau už žmogų. Žmogus gali būti daug didesnis kiaulė už kiaulę... Neimsiu tau įrodinėti visų kiaulės pranašumų. Kiaulė – vis vien kiaulė... Bet pasakysiu, kad man patinka būti kiaule. Jai daug kas atleistina. Pavyzdžiui, ji gali rašyti pieštuku ir nėra jokio reikalo aiškintis, kad tame užkampy nėra rašalo, jau nekalbant apie tai, kad ji išvis gali nerašyti. Niekas nesistebės, kad kiaulė nerašo. Keista būtų, jei ji rašytų, kad ir pieštuku. Tu tikriausiai labai nustebsi, gavusi šį laišką – kiaulė parašė. MATAI, KAIP GERAI KIAULEI. Galima būtų suminėti ir daugiau šio vardo teikiamų pranašumų, bet ar nebus per daug dėmesio kiaulėms? Aš rašau apie jas tik todėl, kad neturiu apie ką rašyti: viskas labai jau kasdieniška ir nuobodu. Nemanyk, kad sukiaulindamas save aš tikiuosi išsipirkti. Ne, aš nemanau, kad šiais laikais savikritika galėtų kam nors užmuilinti akis. O pas mane iš tiesų viskas eina nuobodžiu ratu: valgau, filmuojuosi, skaitau, miegu. Turėjau keletą laisvų dienų ir tas pačias turėjau paskirti savo viešniai iš Estijos. Ačiū Dievui, išvažiavo.

Na, kaip atmosfera Palangoje?

Apie filmavimus (septintojo dešimtmečio vidurys)

Rašau tau iš Kauno. Šiandien laisvadienis, bet į Vilnių nebėra kada bevažiuot, ryt turiu būt filmavime. Paskutinėm dienom labai įtemptai dirbu. Nusikalu visiškai, nes visuose kadruose turiu būt užduseęs nuo bėgimo.

Kai kurie laiškai – lyg rašytojo romantiko išpažintys:

Tu ėjai per pilną lapų žemę, miške, geltonų ir žalių spalvų kovos. Lauko fone, kuriame jau aiškiai pajuodusios medžių šakos, o dangus – pilkas, ramus, tik lapai čeža po kojom... Aš šiandien ėjau. Keista ramybė dvelkia tame mirštančiame gamtos kūne. Ji persiduoda žmogui. Gamtos siela susilieja su žmogaus siela. Ir esi tik dalis kažkokios didelės visumos. Ir menkas, ir didelis esi. Ir ramus, lyg motiniškos globos nuramintas. Nerimas pasislepia širdies užkampyje ir tyli laukdamas progos. ‹...›
Mano nelaimė, kad aš gyvenime negaliu meluoti, aš pats save pasmerkiu vienatvei. Šiaudas skęstančiojo negelbsti. Aš įsikibau Tavęs ir Tu padarei taip, kad aš galiu išsilaikyti ‹...›
Taigi, aš irgi kovoju už savo būvį. Rašau. Visi mes bėgam nuo savo vienatvės. Turbūt baisūs filosofai, teigiantys, kad žmogus yra vienišas. Taip, vidinis žmogaus pasaulis yra vienišas, kito tokio pasaulio daugiau nėra. Ir kiekvienas neša šią savo naštą. Ir kiekvienas bėga nuo jos, ieškodamas užuovėjos, šilumos. ‹...›

Noriu surašyti Tau litaniją – lyg ir „visų šventų“, lyg ir „tikiu į Dievą“, lyg ir „į nieką netikiu“, – litaniją, kuri remiasi tikėjimu Dvasia, kuri neabejotinai egzistuoja. Jos pavidalas – nesvarbu. Gal tai panašu į krikščioniškąjį tikėjimą į Dievą, gal dar į ką – tai nesvarbu. Svarbu, kad ji egzistuoja. Ir tik ji svarbu. Visa kita – kasdienybė. Žmogaus gyvenimas įgauna vertę tik tiek, kiek jis išsiveržia iš pilkos kasdienybės lygio į Dvasios aukštumas. Viršūnes, žinoma, pasiekia tik išrinktieji. Bet tik tuos momentus žmogaus gyvenime, kada jis pakyla virš savo kasdienių rūpesčių ir pajunta, kad esama kažko svarbesnio, galime pavadinti gyvenimu. Tai reikalauja pastangų. Ir kuo stipriau žmogų laiko materija, tuo sunkiau. Bet tik taip galima pasidaryti stipriam. Tikėjimas – tai vaistas nuo visų bėdų. Jis duoda žmogui sugebėjimą pažvelgti į savo nelaimę iš aukščiau ir tokiu būdu ją nuvertinti. Jeigu aš turiu didžiulį turtą – tikėjimą Dvasia, tai šiandieną ištikęs mane netekimas – beveik bevertis. Aš žinau, kad yra kai kas daug svarbiau. Viskas – niekai, ir kartu viskas svarbu – tiek, kiek tame žmoguje randu dvasinių vertybių, nes kiekvienas daiktas ir reiškinys pasaulyje susideda iš materijos ir Dvasios. Jeigu aš matau tik materiją, aš pasmerktas klaidžioti kasdienybės rūpesčių labirinte, kuris diena iš dienos mane vis labiau slegia, graužia, naikina. Išbristi kuo toliau, tuo sunkiau. Dienos apsiniaukia, gyvenimas apkarsta. Lieka tik „mano namas“, o ne namas, kuris man brangus todėl, kad jame gyvena kažkieno Dvasia – jo arba jos. (1967)

Nadežda Andrejevna – Žanna Bolotova, Pavliščevas – Regimantas Adomaitis, *Iš poilsiautojų gyvenimo*, 1980

Laiškai kolegoms

Laiškas aktoriui ir kino režisieriui **Nikolajui Gubenko**

Nikolajau,
Aš sutinku dalyvauti Jūsų darbe. Jame kur kas daugiau „žmogaus dvasios gyvenimo" negu mūsų žvalgybininkų nuotykiuose nuo Niujorko iki Stambulo. Paradoksas: žudiko profesoriaus vaidmuo man labiau patinka negu „savęs paties" vaidmuo. Kodėl? Galbūt vaidinti save patį visiškai neįdomu (jūs sakėte, kad rašėte, galvodamas apie mane). Bet ar tikrai save patį? Galbūt aš visiškai ne toks, kokį mane manot esant. Juk jūs mane pažįstate tokį, kokį mane parodo mano vaidmenys, o vaidyba (jei nesakysime – menas) mums duota galbūt tam, kad realizuotume save tokį, koks gyvenime nesi. Taigi jūs pažįstate mane tokį, kokį aš save pristatau, slėpdamas tikrąjį save. Galbūt todėl man kilo šiokių tokių įtarimų dėl Pavliščevo? Galbūt nesinori kartotis? O gal man asmeniškai kur kas daugiau tiesos beveik dvasiškai liguistuose Dostojevskio ar Knuto Hamsuno personažuose negu Jūsų minimo Hemingway'aus supermenuose – Faulkneris čia įžvelgė vyriško nevisavertiškumo kompleksą; iš čia tas noras per savo stiprius herojus kompensuoti save. Galbūt šiuolaikinis Vakarų (o ir mūsų)*

* Nikolajaus Gubenko filmo „Iš poilsiautojų gyvenimo" („Mosfilm", 1980) veikėjas.

kinematografas teisus, ieškodamas jeigu ne antiherojaus, tai bent jau herojaus su deformuota fizionomija? Kad ir kaip ten būtų, Nikolajau, primenu Jums Jūsų žodžius, kad mes galime daryti tai, ką norime, ir noriu išsakyti keletą minčių (tikriausiai), pageidavimų (taip sakant), klausimų (galbūt) dėl Pavliščevo. Jokiu būdu nenoriu mokyti, kaip reikia daryti (velniai griebtų, jau seniai dirbu kine, bet nė velnio jame nesuprantu). Greičiausiai noriu pasidalinti kai kuriomis abejonėmis dėl personažo. Jau sakiau, Nikolajau, kad priimu Jūsų pasiūlymą dalyvauti Jūsų siūlomame žaidime. Yra įdomi tema improvizacijai. Yra ir bendra konstrukcija improvizacijai. Bet... Galbūt būsiu visiškai neteisus – tai visiškai įmanoma, juk tikėtina, kad nepakankamai įsigilinau į atmosferą, kurią Jūs kursite, kad Jūs jau matote tai, ko aš dar negaliu matyti. Galbūt visa, ką pasakysiu – tiesiog atlikimo reikalas. Tačiau manau, kad teisingai pasielgsiu pasakydamas tai iki mūsų susitikimo netolimoje ateityje. ‹...›
[Toliau – smulki vaidmens analizė]

(1978)

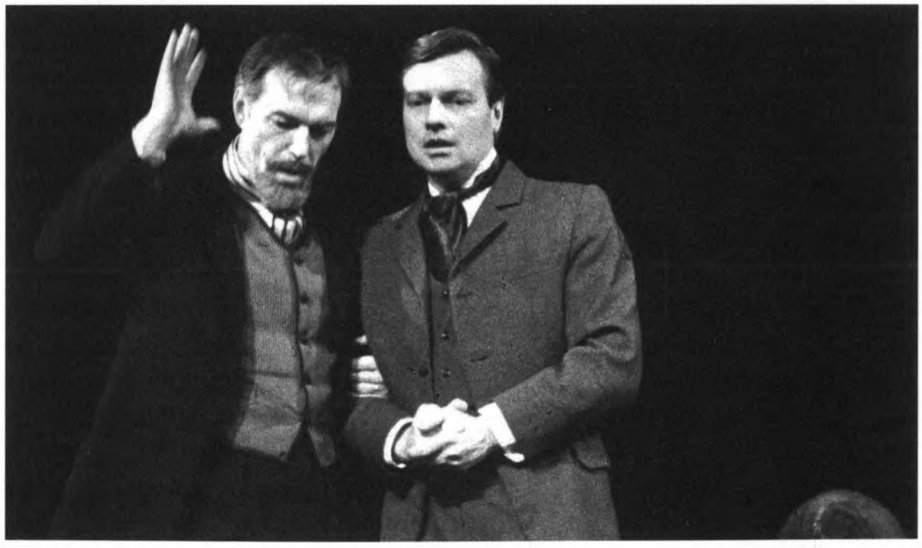

Junas Gabrielis Borkmanas – Regimantas Adomaitis, Eshartas – Juozas Kisielius, *Junas Gabrielis Borkmanas*, LVADT, 1981

Laiškas režisieriui **Henrikui Vancevičiui** (1924–2014)

Gerbiamas Vancevičiau,
Vėl išvykstu, tad Jūsų neradęs, palieku laiškelį. Štai kokiu reikalu. Buvo atvažiavęs Sykčinas. Žiūrėjo „Borkmaną“. Gyrė spektaklį, ypač ansambliškumą ir „ibsenišką stilistinį spektaklio išlaikymą“. Užkalbėjo apie numatomas mūsų teatro gastroles į Maskvą ir ėmė kalt man vinį į galvą dėl... Otelo. Aš iš pradžių*

* Nikifor Sykčin – teatrologas, kultūros darbuotojas, buvęs Vilniaus konservatorijos (LMTA) prorektorius.

klausiau šiek tiek skeptiškai (atsimenat mūsų pokalbį, kai aš linkęs buvau galvot greičiau apie Jagą?). Bet praėjo kelios dienos, ir pajutau, kad mintys apie Otelą ėmė leist šaknis mano galvoj. Shakespeare'as pastaruoju metu dažniau ir dažniau sukasi mano smegeninėje, tik konkretumo neturėjau. Atsirado vidinis poreikis klasikos, taupios formos, be buities, stambių potėpių vaidmens. Manau, kad ir teatrui pribrendo būtinybė griežto, monumentalaus, grynojo teatro spektaklio. Geriausi mūsų dramaturgai Marcinkevičius, Sruoga vis vien yra parapijinio mastelio, neturi to maštabiškumo, būdingo Shakespeare'ui. Štai aš ir prisiminiau Jūsų pasiūlymą dėl Otelo. Sykčinas pateikė dar vieną argumentą „Otelo" naudai: šis spektaklis Sąjungoj beveik nevaidintas. Ar vaidintas labai seniai, ne taip kaip „Hamletas", „Makbetas" ar „Ričardas III". Tad, gerb. Vancevičiau, jei Jūs dar neatšalot „Otelui"... Aš pribrendau ir suvokiu visą savo neatsakingumą dėl Jūsų pasiūlymo, tolygų išpuikusio arba persisotinusio premjero sotumui. Nuo kito sezono pradžios galėčiau pradėt.

P. S. Dar viena menka detalė, verčianti galvot apie rimtą darbą: ateinantį sezoną man – 50.

(1986)

Laiškai **Jonui ir Aušrai Jurašams**

Mieli Aušra ir Jonai,
Žinoma, kai Jūs gausit mano laišką, bus per vėlu, bet manau, kad Jūsų simbolinius parašus mes gavom. (Jau surinkta virš milijono). Kauno dramos teatro kreipimąsi į tave, Jonai, manau, jau skaitėt „Literatūroj ir mene", tad ir nesiunčiu. Toliau laukia pakvietimas į „Šventežerio" jubiliejinį spektaklį. Tik bijau, kad darbas Amerikoj tau gali sutrukdyt atvykimą. O būtų gerai: čia, vietoj, aptartume tolimesnio bendradarbiavimo planus, nors oficialų Kultūros ministerijos kvietimą turėtum irgi netrukus. Pjesę perduos Mečys. Tiek apie reikalus.
Brangieji, grįžęs dar kartą išgyvenau klausydamasis liudininkų visa tai, ką mes išgyvenom tą spalio 23-iosios sekmadienį. Nuostabu: mūsų emocijos buvo visiškai analogiškos toms, kurios tvyrojo tuo metu Gedimino aikštėj. Štai dar vienas balas Dvasios ir Rytų filosofijos naudai. Rytoj einu į Seimo suvažiavimą. Šiandien – parašai (laikraščio iškarpa). Kiekviena diena – vis naujienos. Kad ir Mrožeko „Emigrantai": vakar būtume statę apie viena, šiandien tai nebeturi prasmės, ir galbūt tas netekimas prasmės įgalina artėt prie Meno... Velniškai įdomų periodą gyvenam. Bus gaila, kai jis pasibaigs. O pasibaigs vienaip ar kitaip, dėl vienokių ar kitokių priežasčių, galų gale dėl mūsų pačių aptukimo, kaip kad jaunystė baigiasi. Na ką gi... Kol kas – gyvenam.

Daug neplepėsiu. Dėl tavo, Jonai, laiško Daunys turėjo paskambint pačiam. Šiandien pakalbėjau su to Crown ar kokio ten princo teatro, kuriame mes buvome, intendantu Güntheriu Beelitzu. Sakė tave žinąs. Jie sausio mėnesį atvažiuoja į Vilnių su spektakliu. Ne, to pasaulio mažumas – neįsivaizduojamas. Pasiilgau.*

11 lapkričio, 1988

***

Mielas Jonai,
Tik ką gavau Tavo laišką. Džiugu, kad planai pagaliau konkretizuojasi. Kuprevičiui viską perdaviau dar po mūsų telefoninio pokalbio. Tikiuosi, jis tau paskambino ir greit atvyks pas tave. Tada galutinai viską aptarsit. Manau, kad šįkart tavo viešnagę (darbą) Lietuvoj reikia organizuot per Ministeriją, nors, žinoma, ir mes, Teatro sąjunga, neliksim nuošaly, prisidėsim, kuo galėsim. Dabar, kai jau apsisprendei dėl teatro, norėčiau pasakyt vieną dalyką, kad tarp mūsų nebūtų jokių neaiškumų ir tu viską žinotum iš anksto. Aš labai norėčiau su tavimi dirbt (baisiai gaila, kad ankstesniems mūsų planams nebuvo lemta realizuotis), netgi tavo pasiūlymas, prisipažinsiu, glosto man savimeilę bet... Kauno teatre dirbt aš nenoriu. Sakau tau atvirai. Per daug šviežia nuoskauda. Netgi ne nuoskauda, daugiau... Tau gal laikas užgydė žaizdas ir tu viską atleidi (ir teisingai: nusileist iki kitų menkybės reiškia žemint save). Aš irgi norėčiau nekreipt dėmesio: pagalvok (nemalonumai per valdiškus namus, t. y. Teatro sąjungą), bet per daug šviežia, negaliu užmiršt. Skaudu, apmaudu. Ir ne todėl, kad mane kuo nors nuskriaudė ar įžeidė. Ne! Apmaudu ir gėda už savo kolegas (žinoma, ne visus, ten yra puikių žmonių, bet tai tas atvejis, kada šaukštas deguto gadina visą košę). Taip apmaudu, kad išvis nesinori priklausyt tai visuomenės daliai, kuri vadinasi „teatralai“. Žinoma, suk juos devynios, tegu gyvena kaip išmano (galų gale kiekvienas gaus, ko nusipelnė), bet eit į kūrybinę sąjungą su jais nenoriu: jaučiu, negalėsiu būt nuoširdus, atviras, žiūrėt jiems į akis (ne todėl, kad būtų gėda dėl savęs, o todėl, kad gėda už juos. Tai man trukdo dirbt. Blogas mano charakteris: susidūręs su žmogiška menkybe aš ne į kovą puolu, o pasitraukiu. Kaip mano uošvis sakydavo: jei durnius prisėdo ant skverno, nupjauk ir nueik. Deja, aš taip gyvenu, toks charakteris. Manau, mane suprasi, juolab kad yra dar vienas nereikšmingas faktorius: prieš keliolika metų Vaitkus buvo mane pakvietęs ir aš Kaune suvaidinau Kaligulą. Tai irgi davė pagrindą šnairuot į mane. Dabartinis tavo pakvietimas turėtų precedentą, ir įsivaizduoji, kaip pakutentų kai kam savimeilę... Nemanau, kad tai padėtų man dirbt, nors ir visą gyvenimą laikausi nuostatos: teatre tik darbas. Žinoma, kalta mūsų teatrinė sistema. Jeigu konkurencija ir sveikas pavydas turėtų natūralių

* Kalbama apie režisierių ir dramaturgą Güntherį Beelitzą (g. 1938), 1986–1994 m. buvusį *Bayerisches Staatsschauspiel* teatro Miunchene intendantu.

Sigitas Geda ir Regimantas Adomaitis svečiuose pas grafiką Viktorą Petravičių. Union Pier (Mičigano valstija, JAV), 1988

reiškinių statusą... Jokiu būdu, Jonai, nenorėčiau, kad šis mano prisipažinimas (tarp mūsų) kaip nors paveiktų ar pakeistų tavo apsisprendimą. (Aš ir nesakiau iš anksto.) Manau, netgi labai gerai, kad pasirinkai Kauną: geru atsilygindamas už bloga, elgies ne tik humaniškai, bet ir krikščioniškai. O dėl Dobrovolskio... susilaikau, nors organizatorius – išmanantis. Jeigu turėsi kokių klausimų, problemų ar neaiškumų, visada kreipkis, atsakysiu be jokių išsisukinėjimų, tik kai nenorėsiu už akių apkalbėt, sakysiu „susilaikau". O savo sumanymą rinkt aktorius konkursine tvarka, manau, gali pilnai realizuot ir Kauno teatro bazėje. Nežinau jūsų susitarimo su Dobrovolskiu, bet tu turi pilną teisę kelti savo sąlygas.*

Tikiuos, kad mano pareikštas nenoras dirbti Kaune neturės jokios įtakos kitam tavo rinkimui... bet kuriame Lietuvos teatre. O kad taip bus, aš nenorėčiau net abejot.

P. S. Reikia gi: kai laiškas buvo jau surašytas, paskambino Dobrovolskis ir pasakė, kad turi tavo pateiktą aktorių sąrašą, kur figūruoja ir mano pavardė. Klausia: kaip aš? Pasakiau: dar nežinau. Iš tiesų... nebežinau. Jonai, gal taip: jeigu tu mane supratai ir manęs pakeitimas kitu aktoriumi nepadarys (tavo

* Tuometinis Kauno dramos teatro direktorius Vidmantas Dobrovolskis.

nuomone) žalos tavo sumanymui – peržaisk. Galų gale galima motyvuoti tuo, kad mano užimtumas dar neaiškus (iš tiesų taip: sausį ar vasarį turi atvykt amerikiečių režisierius ir užbaigt „Pasivaikščiojimą miške“). Bet jeigu tu nenori keist, arba visa tai (tavo nuomone) kvepia provincijos intrigom – aš tyliu, ir – dirbam. (Juolab kad dėl mano noro dirbt su tavim gali neabejot). Arba... dar variantas... Skirk du aktorius tam pačiam vaidmeniui. Aš, tarp kitko, visada mėgstu turėt ką nors į porą ir dažnai to pats prašau. Juolab kad man vaidinimai Kaune iš tiesų kartais gali susidurt su problemom: Akademinio repertuaras, Teatro sąjunga, Seimas, kinas, deputatų sesijos, vaikai, katė... žmona... Beje, ji irgi prašė perduot jums linkėjimus.*

(1989)

***

Mielas Jonai,

Na štai ir viskas! Dabar galiu Tau aiškiai pasakyt (Giedrius sakė, kad mano laiškas buvo gana miglotas). Atsistatydinau iš Teatro sąjungos pirmininko posto, pagaliau! Lyg iš po tanko išlindau. Kauno teatras čia suvaidino nemažą vaidmenį: pirmininkavimas (ir gyvenimas) man buvo tapęs nepakenčiama kančia. Sakau Tau dabar tiesiai šviesiai: Kaune aš nedirbsiu. Tavo žaizdos, kaip rašiau, turbūt prigiję, o mano – šviežios... Taigi bet kur, tik ne Kaune... Manau, Jonai, tą progą mes dar turėsim.

Aš dabar esu labai pavargęs: tik ką po „Emigrantų“ premjeros (šis tas, atrodo, pavyko) ir po mūsų Sąjungos suvažiavimo, kur atsistatydinau. Pretekstą tam pats likimas pakišo: mano pozicija subankrutavo (ir džiaugiuos!). Mat aš gyniau mūsų Sąjungos buvimo bendros visų respublikų sąjungos sudėty koncepciją (koks anachronizmas!). Teisingiau, ne gyniau, o kaip pirmininkas privalėjau išvardint, ką mes prarasim. Be to, iš tiesų manau, kad mums derėtų palaikyt mechanizmus, kurie mums yra palankūs ir naudingi (mes buvom įstatymiškai ir praktiškai nepriklausomi, tik įėjom į asociaciją), o ne išleidinėt energiją per visus plyšius. Tave turbūt pasieks įvairiausi gandai: vadins mane Maskvos pakaliku, kaltins keliaklupsčiavimu prieš centrą. Netikėk. Manęs gandai nė kiek nejaudina: aš žinau, kas esu. Išvis, Jonai, pasakyk Tu man – važinėjai po pasaulį – ar yra dar kur tokia tauta, kuri taip mėgtų pati save naikint. Tiesiog fantastiškas pomėgis bet kurią pozityvią idėją, sugenančią vienyt ir nukreipt, paverst destruktyvia, viens kitą naikinančia energija. Jeigu Tau dar esant čia visa tai buvo daroma tiesiai ir grubiai, tai dabar tai įgauna labai rafinuotas formas. Kas tai? Mažos tautos kompleksas? Platumų stoka? Sielų vergystė? Negi tik totalitarizmo pasekmė? Gaila ir apmaudu. Daug ką būtų galima nuveikt, deja... Nepriklausomybės mums ilgai

* Lee Blessing dramoje „Pasivaikščiojimas miške“ (režisierius – Des McAnuff, Lietuvos valstybinis dramos teatras, premjera – 1990-01-27) R. Adomaitis sukūrė Hanimeno vaidmenį.

dar nematyt. Ne todėl, kad taip sunku būtų ją išsikovot, o todėl, kad sunku bus ja pasidalint.
Laukiam, Jonai.
Didžiausi linkėjimai Aušrai.
Ex-LTS pirmininkas

1989.XII.3

***

[Laiškas **Jonui Jurašui** į Miuncheną]

Mielas Jonai,

Ne taip lengva sukoncentruot mintis, kurios kartais ateina į galvą, kurios galbūt nėra pačios įdomiausios, kartais netgi nemalonios ar paprasčiausiai – neteisingos (pats dažnai jomis abejoju, nes neturiu jokių pretenzijų į tiesos monopolį), bet kuriomis, manau, neturiu teisės nepasidalinti su tavim, nes pasilikęs tik sau tam tikrą abejonių naštą jausiuos lyg kažką nutylėjęs ir kartu pasielgęs ne visai dorai tavo atžvilgiu, o tai gali trukdyt darbui, juolab kad išsiskyrėm neišsikalbėję. Gal kuri iš mano minčių tau pasirodys verta dėmesio, o gal atvirkščiai, sutvirtins tavo paties nusistatymą. Iš esmės tik tuo tikslu ir vadovaujuos, ryždamasis gaišint tave savo ilgokais postringavimais. Noris šiek tiek pasiginčyt, ne tam, kad priešgyniaučiau, o tam, kad ir sau pačiam pabandyčiau išsiaiškinti kai kuriuos dalykus. Mat nemanau, kad tarp režisieriaus ir aktoriaus turi būti tik darna ir paklusnumas. Šių skirtingų profesijų prigimty (taip, turi būti vieno diktatas, kito atsidavimas, sutinku) slypi konfliktas. Man, pavyzdžiui, asmeniškai niekada neimponavo nuolankios moterys. Lovoj – taip, bet... iki to reikalingas procesas, kova. Čia konfliktai neišvengiami. Analogiškai mūsų darbe – medžiagos pasipriešinimas. Aktoriui dar ir intuityvus priešiškumas režisieriui, autoriui, personažui. Iš vienos pusės – noras atsiduot, iš kitos – pasipriešinimas svetimkūniui. Manau, kad šis konfliktas egzistuoja. Ir gerai, tai įdomu (manau, ir naudinga rezultatui). Gal iš dalies dėl to Brookas ir renka internacionalinę trupę (kiekviena etnokultūra pasąmoningai priešinasi kitai). Trumpai tariant, leidžiu, Jonai, sau šiek tiek suabejot dėl atsidavimo ir vienminiškumo kolektyvo, kurį norėtum suburt (nors tu to žodžio ir nepavartojai). Tai pirma.
Antra, šiek tiek noriu pakalbėt apie tavo spektaklius. Iki šiol negaliu suvokt, kas man užkliūna. Todėl gal ir neišsakiau iškart tau savo įspūdžių. Pabrėžiu – <u>man</u> užkliūna, tas visai neliečia objektyvios spektaklių vertės. Ką padarysi – kiekvienas turim savo pomėgius ir polinkius, kokie jie bebūtų, konservatyvūs ar radikalūs.
Man rodos, tau truputį pakišo koją našta ir atsakomybė, kurią sau užsikrovei savo sugrįžimu. Dėl to, manau, PER DAUG sureikšminimo, PER DAUG rimtumo. Aš suprantu, kad tu negalėjai grįžt su kokia balabaika. Bet teatras iškart keršija, jis

tarsi sako: „Jonai, aš – tik žaidimas, neužmiršk, kurk savo autentišką pasaulį – ir tiek, o kiek jis atspindės realųjį – nesirūpink, nesistenk perspjaut gyvenimo tiesos. Pasaulis – tavyje.“ Be to, man atrodo, tu pervertinai mūsų žiūrovų alkį – nežinau, kaip pasakyt – patriotinei, nacionalinei, aktualiai tematikai. Jei anksčiau konfrontuojantis teatras turėjo didžiulį emocinį užtaisą, tai šiandien ta energija išėjo per visus plyšius: laikraščiai, televizija, mitingai... Tu su savo opoziciniu bagažu (gal ir šiek tiek dezorientuotas požiūrio iš užsienio) kiek pavėlavai. Žiūrovas pavargo. Sutinku, kad nereikia jam pataikaut, bet atsižvelgt į jį nepakenktų. Dabar su savo gerais norais tu pakliuvai į spąstus. Šiandien nebe tie laikai, kai mes, atsimeni, iš Miuncheno sekėm Sąjūdžio suvažiavimą. Deja... Peršasi mintys apie grįžimą prie teatro kaipo tokio, vertinant jį ne iš angažuotų „pilietinių“ pozicijų, o iš grynai meninių pozicijų. Tu tą ir darai, pasiūlydamas kitokį teatrą, ieškodamas naujų formų ir erdvinių sprendimų. Puiku. Bet keistas dalykas... Jonai, jei mano minčių dėstymo būdas dvelkia kategoriškumu – iškart atmesk; aš tik bandau išsiaiškint priežastis. Grįžtu prie savo minties: kažkas man trukdo iki galo atsiduot tavo kuriamai iliuzijai, patikėt, išgyvent vadinamą katarsį. Gal tas „kažkas“ esu aš pats, atbukęs, pasenęs, konservatyvus? Gal... Bet bandau analizuot... Matau scenoje TIKRĄ smėlį, tikrą gaidį, TIKRUS bėgius, tikrą sargybos bokštelį. TIKRĄ Veroniką, kuri dainuoja. Ir matau artistus, kurie VAIDINA. Koks bebūtų tikras Laucevičius, jis tik vaidina, kitaip ir būti negali, nes sceninio išgyvenimo prigimtis kita nei gyvenimiško (gal aš klystu, gal gali būti kitaip?). Šalia – personažai, netgi su groteskišku atspalviu, kurie AIŠKIAI vaidina. Rampos (bent jau „Smėlio klavyruose“) nėra, viskas maksimaliai priartinta: užuomina į tai, kad viskas bus LABAI tikra, o scena ir žiūrovai – vieninga visuma. Bet artistai žiūri į mane, žiūrovą, ir nuduoda, kad manęs nemato: tai man vėl primena, kad jie TIK vaidina. Tačiau jei mes – vieninga visuma, tai kodėl jie su manim nebendrauja? Taip ir norisi pašnibždėt: „Bent mirktelkit man viena akim, o kita vaidinkit personažą.“ Bet jie vidiniai pakylėti, jie negali man mirktelt, negali „iškrist“ iš SAVO pasaulio, ir tas vėl mus atskiria, pastato tarp mūsų sieną, nors erdvės pojūtis siūlo ką kitą – intymą. Šis prieštaravimas nori nenori įperša mintį, kad viskas, kas čia vyksta – netikra. Bet pretenzija į tikrumą išlieka. Kodėl vaidintojai negalėtų, pavyzdžiui, viską harmonizuot PASAKODAMI man savo istoriją? (Arčiausiai prie to, ko gero, Valašinas).

Panašūs disonansai sukelia man, žiūrovui, savotišką sumaištį; lyg autoriai mane norėtų prigaut. Ima dominuoti forma, o ji savo ruožtu nuteikia tik racionaliam stebėjimui. Skirtumas tarp statytojo sumanymo, norų, intencijų – iš vienos pusės ir realaus poveikio iš kitos iškyla man kaip pretenzija, kaip režisieriaus pliusiukai, lyg visko būtų PER DAUG. Taip ir norisi viską pastūmėt atgal, į tradicinę sceninę dėžutę, kad galėčiau patikėt. Taip, tu teisus, toje dėžutėje pilna „bacilų“, bet ten nėra apgaulės: tarp manęs, žiūrovo, ir kūrėjų yra konvencija, mes susirinkom ne gyvenimą stebėt, mes atėjom į TEATRĄ. Tai garbingas lošimas.

Aš žinau, kad mane apgaudinėja, už tai aš pinigus moku. Teatrinė rampa man ne trukdo patikėt scenoje kuriama iliuzija, atvirkščiai, padeda. O dabar, pasišovęs kovai su Netikrumu, mano galva, tu pasieki antitikslą.

Žinoma, taip konservatyviai galvojant vargu ar galima tikėtis naujų atradimų, bet per amžius nusistovėjusi teatrinė „dėžutė" man atrodo idealiausia. Ir man truputį gaila, kad „Tautos priešui" tu jos atsisakai. Atvirai sakau: ar nebus vėl PER DAUG: tikros žuvys, tikras vanduo... Jonai, aš tau atvirai dėstau savo įspūdžius, savo abejones... Manau, tarp mūsų neturi būti nieko užslėpto. Ir nebuvo, bent jau iš mano pusės. Noriu tuo keliu eit ir toliau. Galų gale ir tau pravartu žinot, su kokiu konservatorium turėsi reikalą. Žinoma, pradėjęs darbą aš visa tai užmiršiu ir atsiduosiu procesui – nesu gi ožys... Matai, Jonai, turiu šiek tiek Stokmano naivumo (tai teikia vilties), jei būčiau tik gudrus, nebūčiau šio laiško išsiuntęs, o būčiau parašęs kitokį, glostantį tavo savimeilę.

Dar pora žodžių dėl „apsinuoginimo". Klausimas, mano galva, siejasi su mūsų estetinėm nuostatom. Visuose vaidmenyse siekiam tikrumo, nors tai labai reliatyvi kategorija. Sceninis tikrumas skiriasi nuo gyvenimiško: vien jo priklausomybė nuo spektaklio žanro ir stiliaus tą rodo. Tad ką reiškia apsinuogint scenoj? Galimi du būdai suartėt su personažu. Vienas – traukt personažą prie savęs, kitas – pačiam eit prie jo. Tai skirtingi dalykai. Kaip „imti" ir „duoti". Ilgą laiką savo sceninės karjeros pradžioj aš išpažinau pirmąjį. Tai buvo savęs ieškojimas, personažas man buvo reikalingas tik kaip priemonė apreikšt pasauliui savąjį „aš". Tai buvo atsivėrimas prieš žiūrovą, bet kartu ir intravertiška koncentracija ties pačiu savimi. Tai egoistinis variantas. Netgi – egocentristinis. Lakui bėgant ėmiau labiau įsižiūrėt į aplinkinį pasaulį, ambicijos atpuolė (dabar man, ko gero, beveik (!) tas pats, ar scenoj pasirodyti, ar bulves augint). Intravertas ėmė ekstravertiškai bendraut su pasauliu. Dabar aš linkęs išpažinti antrąjį variantą: aš apsinuoginu tik prieš personažą, kad galėčiau kuo labiau su juo suartėt, o prieš žiūrovą – užsidedu kaukę, personažo kaukę. Šis atvejis, manau, yra arčiau meno. Gal išvis – tik čia ir prasideda aktorius kaip kūrėjas, kaip menininkas. Šis atvejis, nežiūrint tariamo paradokso, mažiau egoistinis. Šiuo atveju apsinuoginama ne tiesiogiai prieš žiūrovą, o per kaukę, personažą. Šis antrasis variantas – meninės kūrybos apsireiškimo atvejis, pirmasis – tik ekshibicionistinis.

Na, pakaks teoretizuot. Artėja Šv. Kalėdos, Nauji metai. Nenorėčiau, Jonai, kad mano paistalai tave nuteiktų minoriškai. Tavo abu spektakliai neabejotinai turi savo privalumų, apie kuriuos aš nekalbėjau.

Linkiu jums linksmai ir smagiai praleist šventes, o po to – greit ir pasimatysim.

R.

1991 m. gruodžio 10 d.

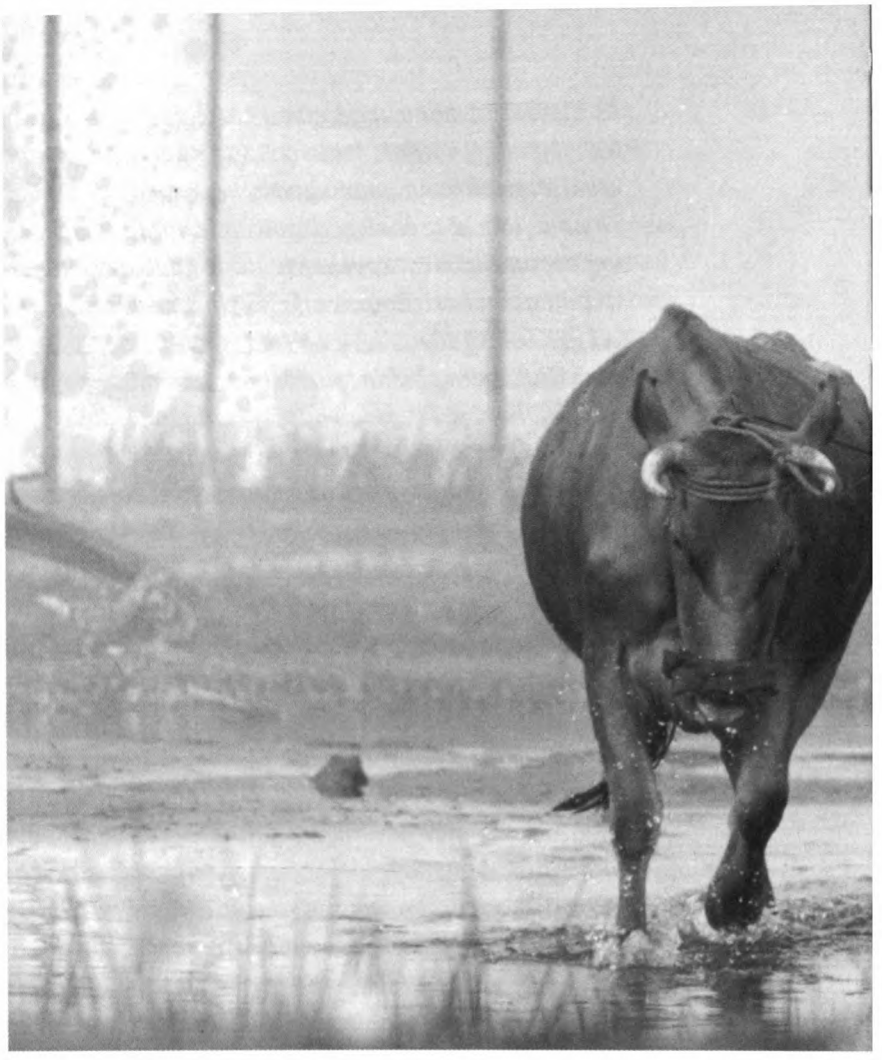

Laiškas aktoriui **Algimantui Masiuliui**

Mielas Algi,

Kas per padermė tie artistai – traiško juos, muša, prievartauja (kartais ir jie tam atsiduoda – iš meilės), bet, žiūrėk, ima ir išlenda pro rakto skylutę: jei nustoja apie juos rašyt, jie ima ir patys parašo apie save. Ar iš tiesų – apie save? Prisipažinsiu, kad savimeiliško, egoistinio momento bet kokiu atveju esama, nors kartais jis dėl perdėto, o kartais gal ir apsimestinio kuklumo menkai pastebimas, paslėptas po nuoširdumo kauke. Matyt, be įgimto kiekvieno „ego“, pati mūsų profesijos specifika (vieša kūryba) paikina mus ir lepina: aplodismentai, gėlės, recenzijos, pasakėlės, sekamos pavartėse ar intelektualų sambūriuose, ir mes imame galvot, kad iš tiesų esame reikšmingi. Kaina, kurią už visa tai sumokėjai, užsimiršta. Nors su metais (jeigu nesi visiškas narcizas ar ekshibicionistas) atsikratom tų egoistinių apnašų, bet vis vien: kol motoriukas (nors ir su permušimais) dar klapsi,

Ferdinandas – Algimantas Masiulis, Kasparas – Regimantas Adomaitis, *Jausmai*, 1968

neišvengi to „aš esu“ teigimo. Štai ir aš: maniau rašąs apie profesiją, o išėjo kaip visada – apie save. Juolab kad leidėja (Rasa Andrašiūnaitė) ir dailininkas Romas Orantas pridėjo krūvą nuotraukų. Macaitis ir Rutkutė straipsnių. Nors aš tikrai to nenorėjau ir neprašiau. Vis dėlto jiems visiems esu labai dėkingas: juk neišlieka jokių mūsų darbo paliudijimų, tik spausdintas žodis ir kelios nuotraukos. Tavo knyga, Algi, yra kur kas nuoširdesnė, nepretenduojanti į jokių teiginių reikšmingumą. Tu tiesiog rašai savo, savo vaidmenų ir teatro metraštį. Tai turbūt geriausias būdas kalbėt apie profesiją. Tavo tolerancija kitų atžvilgiu ir lengvai ironiškas žvilgsnis į save išskiria Tavo knygą iš kitų panašių leidinių tarpo.
Kaip būtų gerai, kad jaunimas, pasirinkęs teatrą, ja domėtųsi. (Aš rašiau savąją, vedinas tokių intencijų.) Tačiau vargu ar jie, išskyrus vieną kitą, skaitys.
Gaila, kad nesu matęs tavo paskutinių darbų: nei Romulo, nei Bernardo Šo, nei Henriko II. Visa tai neabejotinai – tavo vaidmenys, ir esu tikras, kad puikiai juos padarei. Sveikatos Tau, Algi!

(Nedatuota)

Mieloji Živile,
Tu išvažiavai – ir ištuštėjo Vilnius, ištuštėjo teatras, ištuštėjo gyvenimas. Su Tavo išvažiavimu baigėsi šventė, kurią Tu man (mums) padovanojai. Kažkokia velniava: nėra nė dienos, kad neprisiminčiau Tavęs, ir po daug kartų. Negaliu pradėt normaliai bendraut su kita Eliza – vis matau Tave, ir viskas man atrodo ne taip. Todėl negaliu spręst, kaip ji vaidina, viena aišku – nėra kontakto tarp mūsų, ji – sau, aš – sau. Pasigendu Tavo šilumos, Tavo spinduliuojančios energijos, Tavo dėmesingų ir gerų akių (pradžioj maniau, kad tai – vakarietiška kultūra, paskui supratau, kad tai – Tu). Suprantu, kad kaltas ir aš, nes Tu nepaleidi manęs, kažkokia velniava... Suprantu, kad mano Higinsas toli gražu nėra pavykęs (matyt, ne visai gerą paslaugą man padarė noras konfrontuot su Rex Harrison), bet nieko negaliu padaryt: viskas mane erzina, nebėra žaidimo, kuriam mes vis labiau ir labiau atsiduodavom. Gal kalta ir depresija, į kurią įpuoliau Tau išvažiavus, ir liga, kuri gerokai įsikibo į mane (daktarai liepia gult), bet negaliu sau leist nevaidint – taip ir girdžiu piktdžiugiškus liežuvius skalambijant: „Su užsieniete vaidina, o su mūsiške, matai, nenori." Suk juos visus devynios. Nuostabu, kad Tu esi, nors ir toli. Aš visai nenoriu pasakyt, Živile, kad aš Tave... ne, šiaip, tik... draugiškai.
Lėkdavau į spektaklius su Tavim kaip jaunystėj į pasimatymus. Bet man iš tiesų trūksta Tavęs.
Visa kita... Atšilo orai. Špokai parskrido. Kol kas nešaudo. Vis dar žaidžiam nepriklausomybę... Ak, tie mūsų tautiečiai: ginčijasi, pešasi, nesutaria, o vaizduoja... Didžiausias deficitas – kultūra. Kada išmoksim gerbt save ir kitus, laikytis duoto žodžio, būti tolerantiški, liausimės pūtęsi it kalakutai ir suvoksim, kad žmogus turtėja duodamas, atsigręždamas į kitus, o ne užsisklęsdamas ir tik sau naudos žiūrėdamas, ir toliau savo bambos nieko nematydamas.
Žaviuosi Tavim, Živile, kaip Tu stojiškai, oriai, garbingai ir vyriškai iškentei visus negatyvius dalykus, kuriuos per mus patyrei ir dėl ko kaltę jaučiu ir aš, nes įtraukiau Tave į visą šitą sumaištį. Bet, tikiuosi, „jūs atleisite Higinsui ir sugrįšite pas mus". Tikiuos, kad tai, kas buvo gero ir gražaus, nustelbs visa kita, ir prisiminsime tas dienas kaip vieną nuostabiausių epizodų savo gyvenime (bent jau aš – tikrai). O juk taip ir buvo. Velniai rautų.
Kaštai bučiuoju Tave, Tomą ir Berį.
P. S. Vytautas irgi prideda savo laiškelį. Nežinau, ką jis parašė, bet, matyt, užsikabino už Tavo žodžių, kad Tu galėtum jį iškviest į Angliją. Žinoma, būtume Tau nepaprastai dėkingi, bet aš manau, kad tai tikslinga daryti tik tuo atveju, jei Tau be didelio vargo pavyktų surast jam darbo už valgį ir nakvynę: grindis šveist, langus valyt, daržą kast ar mokyt rusų kalbos – nesvarbu, aš nenorėčiau (o ir jis pats nenorės) būti veltėdžiu.
O aš lauksiu tos dienos, kada jūs visa šeima atvyksit į Lietuvą, ir melsiu Dievą, kad tai būtų kuo greičiau.

1991.IV.10

***

Miela Živile,
Labai smagu buvo gaut Tavo laišką, Irena perdavė. Džiugu, kad turi veiklos ir... raudono vyno. Mes kol kas geriam tik... LAISVĘ. Ir svaigstam, nes nebežinom, kas ji yra nei kaip ją naudot. Taip esam apsvaigę, kad užkandžiaut ėmėme vieni kitais. Visada tą mėgom, bet dabar – ypač. Na, suk devynios tuos mūsų tėvynainius, gal kada ateis į protą.
Nuo teatro gerokai atitolau. Daug laiko praleidau Armėnijoj. Puikūs, nuostabūs žmonės. Vargsta, šąla, bet kenčia. Filmavaus taip pat Ukrainoj, Maskvoj. Visur panašiai: kainos kyla, parduotuvės tuštėja, betvarkė, žmonės irzlūs, pikti. Viešpatie, gal mūsų vaikai...
Retkarčiais vaidinu „Pigmalioną". Ir vis prisimenu Tave. Ech... Iki šiol man gėda už tą teatrą, į kurį Tave atviliojau. Nieko nebeorganizuoju, neberodau jokios iniciatyvos – tegu sau žinos, tegu sugriūna viskas. Po viso to, ką mes patyrėm „Pigmalione", man rankos nusviro. Nebematau prasmės dėl ko nors kovot. Po Naujų metų, ko gero, dirbsiu su J. Jurašu Ibseno „Tautos prieše" („Daktaras Stokmanas") Kaune.
Tavo nuotraukas gavom, Živile. Ačiū. Bent koks daiktinis įrodymas, kad Tu buvai su mumis.
Atleisk, kad mano mintys išėjo kiek liūdnokos. Bet iš tiesų aš nenusimenu. Manau, kad mes dar pasimatysim, ir bus daug linksmų akimirkų. Sveikinam visą Tavo šeimą su Kalėdom ir Naujais metais.

10 gruodžio, 1991

***

Brangi Živile,
Kas per tauta esame: nieko negalime padaryt iki galo. Lyg ir likimas vėl nepalankiai sudėliojo mums kortas. Bet gal šaknys giliau: Vytautas Didysis nuėjo iki Juodosios jūros, o šiandien – vos tik glaudžiamės prie Baltijos. Algirdas jau daužė Maskvos vartus, o šiandien viskas atvirkščiai. Kad ir dabar: nepriklausomybę išsikovojom, bet įtvirtint ją ar sugebėsim? Greičiau – patys save susinaikinsim. Neapykanta, pyktis, šmeižtai, rietenos – kiekviename žingsnyje. Visuotinė psichozė, isterija. Teatre taip pat. Sukilimas. Turim vieną darbštų ir kūrybingą žmogų (kalbu apie J. Vaitkų) – ne, reikia jį sunaikint! Nepasakyčiau, kad jis man labai patinka, bet parodykit man žmogų, kuris visiems įtiktų. J. Vaitkus buvo vienintelis žmogus, kuris teatro vardu ėmėsi atsakomybės dėl Tavo atvykimo, viskas buvo aptarta, bet staiga... aktoriai susirinko ir nutraukė sutartį su juo kaip su meno vadovu (ne dėl Tavęs, žinoma). Kaip bus toliau, nežinia, bet kol kas teatre karo padėtis.

Dėl direktoriaus – taip pat neaišku, Vaitkus nori vieno, kolektyvas – kito.
O kad Tu vėl atvažiuotum tam, kad vėl patirtum kiaulystes iš savo tėvynainių – aš nenoriu. Apvaizda, kaip ir pernai, mums daro kliūtis, Živile. Tikiuos, kad neilgam.
Aš labai noriu, kad Tu atvažiuotum, Tu, manau – taip pat. Mes dar pavaidinsim.
Jei sugalvotum atvykti savo nuožiūra – būtinai pranešk.

Leisk Tave apkabint.

11 kovo, 1992

Kad Regimantas Adomaitis buvo menininkas, laisvai mąstantis žmogus, galima įsitikinti iš daugelio jo rankraščių. Vienas iš jų – atsakymai į redakcijos „Lietuvos pionierius" klausimus. Redakcija kreipėsi į aktorių, prašydama atsakyti, trumpai, lakoniškai. Į antrą klausimą „Kokia jūsų nuomonė apie dabartinę paauglių kartą?" R. Adomaitis atsakė: „Drįstu teigti, kad mažiausiai kas antras gyvename šizofreniška gyvenimą." (1987 01 10) Laikraštyje žodis „šizofrenija" buvo pakeistas „nenormaliu, nervingu"[237], bet esmė, kad Adomaičio „rankos" buvo visą laiką laisvos. Jis niekada nebijojo valdžios.

Laiškas Estijos aktoriui ir režisieriui **Mikkui Mikiveriui** (1937–2006)

Mikk,
Esu nuoširdžiai pamalonintas Tavo dėmesio: Jaunimo teatras pranešė, kad esu įtrauktas į „Laukinės anties" sudėtį. Dėkoju Tau, bet kad nebūtų netikėta ir kad turėtum laiko pagalvoti apie kitą aktorių, skubu pranešti, kad aš veikiausiai negalėsiu. Dėl dviejų priežasčių. Esu užimtas Justino Marcinkevičiaus istorinės dramos „Mindaugas" pastatyme. Spektaklis bus vaidinamas XIII a. Žemutinės pilies griuvėsiuose visą vasarą. Tai pareikalaus daug jėgų, o mano amžius jau toks, kad po viso to, žinoma, norėsiu pailsėti ir kaip nors atsigriebti už praleistą vasarą.
O rugsėjį manęs laukia darbas su pjese dviem aktoriams „Mielasis apgavikas" pagal Bernardo Shaw laiškus vienai aktorei, tame pačiame Jaunimo teatre. Taigi, Mikk, jei niekas nepasikeis, aš, matyt, nesugebėsiu įtilpti į Tavo numatytus terminus, o kurti vaidmenį paskubomis nemėgstu.
A propos, Mikk, kaip tu žiūrį į „Visuomenės priešą" („Daktarą Stokmaną")? Buvo čia tokia istorija: šį pastatymą ketino įgyvendinti mūsų režisierius emigrantas Jurašas, bet taip ir nepradėjo, ir, matyt, viskas nusitęsė į niekada, o aš suspėjau ir tekstą išmokti. Būsi Vilniuje – skambink.
Su pagarba

30.V.94

237 „*Lietuvos pionieriaus* anketa", *Lietuvos pionierius*, 1987-02-18, p. 2.

Miela Rūta,
Neprisimenu, kad būčiau tau rašęs laiškus, išskyrus šykščius žodelius Naujųjų metų ar gimtadienio progom. Bet šį sykį visos komunikacijos priemonės man pasirodė per menkos, nes reikalas per daug SVARBUS. Ką turiu galvoj? Prisimeni, viename filme Jevstignejevas savo saviveiklininkams pasakė: „Не пора ли нам, друзья, взяться за нашего дорогого Уильяма?"** Ne, ne, ne Šekspyrą turiu galvoj. Ne. Tikriausiai prisimeni, kažkada M. M.*** rusdramy vaidino pjesėje pagal Patrik Kembel ir B. Šou laiškus. Taigi, perskaičiau „Милый лжец" (tik rusiškai raudau bibliotekoj), ir mano susiraukšlėję smegenys tarė: „Verta." (Čia girdžiu ilgą Tavo pauzę). Verta, Rūta, verta, gal jau net kiek per vėlu, bet gal ir ne, juolab kad pjesės pabaigoje Bernardui – daugiau kaip aštuoniasdešimt, o Patrik – tik 74. Tu VIENINTELĖ gali suvaidinti Patrik, nes tam vaidmeniui reikia dalykų, kurių nesuvaidinsi – sielos ir proto. Plius – teatrinės patirties. Visa tai tu turi, o su Bern. aš gal kaip nors... (Čia aš nutylu ir laukiu tavo reakcijos.) Nenori leistis į dinozauro ir mamuto paiešką amžinojo įšalo žemėj. Ar kas iš kolegų šiandien ryžtųsi tokiai avantiūrai?*
Žinoma, kelionė būtų nelengva. Ypač daug teksto, bet gal galima išsisukt šiek tiek pagudravus: 1) kupiūruojant ir 2) skaitant iš lapo (laiškai). O visa kita – išsprendžiami dalykai. Galėtume tai daryti tavo ir Viktoro teatre, arba Mažajame, arba abiejuose iš karto. O vertimą iš anglų aš organizuočiau.
Na kaip, Rūta? Įsivaizduok afišą: vaidina Rūta Stal. ir R. A. Žiūrovas garantuotas. Manau, būtų gražus finalinis akordas: pavažinėtume po Lietuvą, pasikloniotume ir nueitume nuo scenos.
*Bet pasuku galvą: Tu žvelgi iš „Šeimininkės" viršelio ir šypsaisi. Vakar teatre sutikau Viktorą****, organizuoja tavo gastroles. Dzingt, galvoju, gal sutiktų mus parežisuot? Bet nieko nesakiau (apskritai niekam nieko nesakiau). Kvietė 27-tą apsilankyti Mažajame. Sutikau, bet po to prisiminiau, kad man pačiam tą dieną spektaklis Nacionaliniame. Gal Eugenija ateis.*
Lauksiu tavo atsakymo. Forma nesvarbu. Tiks ir pašto balandis.
*P. S. Gal ir Kauno bibliotekoje yra Джером Килти „Милый лжец"?*****

2008

* Rusų aktorius Jevgenij Jevstignejev (1926–1992).
** „Ar ne laikas mums, draugai, imtis mūsų mylimo Willliamo?" (Rus.)
*** Aktorė Monika Mironaitė (1913–2000).
**** Aktorius Viktoras Valašinas.
***** Jerome'o Timothy Kilty „Mielasis apgavikas".

Gerbiamas Regimantai!

Rašau Jums aš, Elžbieta. Panorau parašyti kaip aktorė aktoriui. Ir jeigu jūs atsakysite – puiku, jei ne – irgi puiku.
Neišeina iš galvos F. Bordon „Paskutiniai mėnesiai“. Pirmą kartą mačiau spektaklio eskizą dar, man regis, praėjusių metų pavasarį. Antrą kartą – jau spektaklį – žiūrėjau lapkričio mėnesį.
Deja ne deja, nepamirštamas man paliko eskizas. Tą vakarą ir nepilna scenografija, ir laikinas apšvietimas, ir netobulai išmoktas tekstas, ir pati erdvė – fojė, ir studentų bei teatro darbuotojų publika – viskas atrodė nepamainoma ir būtina, kad įvyktų tai, kas įvyko. Kiekviena menkiausia aplinkybė buvo tobuloje vietoje tobulu laiku – tarnavo spektakliui.
Nudžiugino man dar nematytas režisieriaus R. Tumino režisūros pobūdis – ta nematoma režisūra. Taigi vyko tai, ką pats režisierius vadina tikrąja režisūra. Anksčiau, prieš kelerius metus, aš dar skirsčiau aktorius į komikus, tragikus ir pan. O jūs įrodėte tai, apie ką jau buvau pagalvojusi, kad žanrai egzistuoja tik sąvokų lygmeniu, jie – išmislas. Jūsų vaidyba užkirto kelią kažkokioms paruoštoms, išmoktoms išvadoms, išnyko klišės, teiginiai, prognozės, liko atviras (atvertas!) žmogus salėje ir jūs – scenoje. Koks žanras yra vaidyba, kai vieną sekundę žiūrėdamas juokiesi, o kitą – verki? Kai aktorius spinduliuoja energiją, kuri prikausto dvasią ir sąmonę, nebelieka pašalinių minčių, įaudrinamos mintys, ir įvyksta nuostabiausias Teatro aktas.
O labiausiai aš dėkoju už tai, kad sutriuškinote normas, klišes, paruoštus atsakymus į paruoštus klausimus, atėmėte iš žodyno žodžius, kuriais nusakoma savijauta po spektaklio.
Ir užgriozdintas fojė virto scena, o eskizas – pačiu tikriausiu Teatro stebuklu. Tačiau jūsų vaidmuo F. Bordon „Paskutiniuose mėnesiuose“ – ne vienintelė dingstis Jums parašyti. Aš ne tik žiūrovė, bet ir (kad ir kaip vis dar neįtikėtinai beskambėtų) aktorė!
Jūsų knygoje „Mintys scenos paraštėse“ itin saugotasi savęs demonstravimo. Ir aš turiu daug neatsakytų klausimų.
Kokie jūsų mėgstamiausi literatūros kūriniai ir autoriai (dramaturgai taip pat!)? O šiandieninis teatras? Ar dažnai einate į spektaklius? Gal yra režisierių, kurių spektaklių nė už ką nepraleistumėte? O patinkantys aktoriai ir aktorės? Ar niekada nejutote noro režisuoti?
Įdomus jūsų požiūris į teatrą. Kaip jis keitėsi nuo laikų, kai tik jį pamilote, iki tada, kai jau dirbote teatre? Gal jau atradote didžiųjų profesijos trūkumų-blogybių ir kokie didieji pranašumai?
Ką manote apie nuomonę, jog dauguma aktorių baigia tragiškai? Čia turiu omeny tai, kad aktoriaus profesija yra paremta komandiniu darbu, aktorius jau akademijoje dirba poros dešimčių žmonių apsuptyje. O vėliau – teatrų kolektyvai...

Tėvas, *Paskutiniai mėnesiai*,
VVMT, 2005

Teatras pagrįstas bendradarbiavimu, idėjų keitimusi. Taigi aktoriaus kaip asmenybės individualybės netaisyklingumai, ypatybės nuolatos gludinasi, trinasi, aktorius priverstas supanašėti, nusigludinti, ir kuo toliau, tuo jis tampa labiau bekvapis ir beskonis meno atstovas, dažnai ekscentriškas ir necharizmatiškas. Beje, kaip puikios dovanos laukčiau jūsų kritikos, pastabų dėl mano vaidmens A. Čechovo „Trijose seseryse". Gal pastebėjote kokių blogų tendencijų spektaklyje, už kurias atsakinga aš? Gal matėte neaiškų Irinos santykį su kitais veikėjais? Gal jūsų perskaityta A. Čechovo Irina kažkuo itin svarbiu lenkia mano Iriną?
Dar kartą sakau: Jei atrašysite – puiku.
Jei ne – irgi puiku!

Elžbieta Valerija Veronika Latėnaitė

2006 sausio dvyliktosios vakaras

P. S. Didingi sveikinimai artėjančios šventės proga!

***

Miela Elžbieta,

Tavo laiškas dar kartą patvirtina stebėtiną Tavo amžiui brandumą ir retai šiandien sutinkamą savybę – nepaviršutinišką požiūrį į savo profesiją. Kabini giliai, eisi toli! Ir nesijaudink, jei kas laikys Tave nebendringa, užsidariusia, netgi nemalonia ar pasipūtusia. Ir paskui teatre nesivelk į jokias kompanijas ar bendrijas. Tegul sako, ką nori.
Tik taip gali išsaugoti savo išskirtinumą, kurį, kaip Tu visai teisingai rašai, teatras suniveliuoja, visus suvienodindamas. Atsilaikyt, išsaugot save labai nelengva. Bet kažkiek įmanoma, žinoma, jei turi Tikslą. O Tu jį turi. Nepasiduok! Vadovaukis ta šviesa, kuri dega Tavyje. Žinoma, tai nereiškia, kad reikia užsisklęst, užsidaryt savyje. Be abejo, gyvent bus nelengva. Gali tekt net atsisakyt tos laimės, kaip ji suprantama buitiniu lygmeniu. Nuolatos teks budėti, prisukinėti savo stygas. Tokia jau mūsų profesija – jokio fiksavimo ties tuo, kas pasiekta.
Pasiekt pergalę kartais ne taip jau sunku, sunkiausia – ją išlaikyt. Ypač sunku, kai baigiasi garantinis laikas, kai stygos pradeda trūkinėt (bet apie tai galvoti Tau dar neverta). Tačiau kad kiekvieną kartą teks įrodinėt, tarsi pradėt viską nuo pradžių, nuo nulio – tai faktas.
Būk tam pasiruošusi ir nebijok to. Ne kiekvienas spektaklis pavyks, ir ne kiekvienas vaidmuo – taip pat. Bet kompensacija bus malonumas, kurį gausi dalindama, atiduodama save. Ne pinigai, ne pripažinimas, ne šlovė, o įkvėpimo akimirkos.
Dabar dėl „Paskutinių mėnesių". Tu visiškai teisi: geriausias buvo eskizas. O kai išėjau į sceną, pasijutau tarsi išmestas į duobę. Iki šiol neatrandu, kaip

apgyvendint salės erdvę, t. y. nerandu pozicijos, kurioje gali pradėt kalbėt vidus (scenoje vertinga tik tai, kas nuoširdu, kas eina iš vidaus). Gal per retai vaidinama, nėra kada įgauti improvizacijos laisvę. Be to, suveikė gana paplitęs reiškinys: neužbaigtas kūrinys dažnai būna įdomesnis nei užbaigtas. Dar turiu šiokią tokią viltį, nes suprantu didžiausią savo klaidą: bandžiau pakartot tai, kas buvo fojė. To padaryt neįmanoma. Žinau tai, bet kiekvieną kartą viliesi ir klysti. „Dabar ir čia" – fantastiška formulė, tik toli gražu ne kiekvieną kartą įgyvendinama... Iki šiol nežinau, nuo kokių faktorių priklauso kūrybinė būsena. Et, ta mūsų profesija...

Iki šiol pavydžiu dailininkams, kompozitoriams, rašytojams. Mėgstamiausi mano rašytojai keitėsi su laiku: V. Hugo, Gorkis, Sent-Egziuperi, Somerset-Moemas, K. Hamsunas, Dostojevskis... O talentingų aktorių – daugybė. Kumirai, žinoma, pasiliko jaunystėje. Dabar dažnai nesuvokiu – kur talentas, o kur tik sugebėjimas save parduot. Ekranas labai apgaulingas dalykas, netikras. Scena – kas kita. Nors ją šiandien užvaldė režisieriai-statytojai. Jiems į aktorių – nusispjaut. Toks laikmetis. Geriausias režisierius, mano manymu, yra Tuminas, kuris sugeba šiuolaikiškai mąstyt, rast formą ir kartu neužmiršta aktoriaus. O pastabų Tau nesakysiu, nes neturiu jų: visa, ką darei, buvo puiku. (Ir krepšininkams, kai laimimos rungtynės, dėl klaidų niekas nepriekaištauja.) Gal reiktų pažiūrėti keletą spektaklių, gal kai kas atrodytų kitaip, bet kol kas svarbiausia tai, kad buvai labai nuoširdi, tikra, ir sėmei iš savęs.

Nebijok klyst, nesisielok, jei kartais bus ne taip (klaidos – tai dalis tavo jaunatviško žavesio), bijok profesionalumo.

Tai mirtis, kuri Tavęs tykos per visą kūrybinį gyvenimą. Kuo ilgiau nepasiduosi sotumui, užtikrintumui (bus, žinoma, nelengva, jau sakiau), tuo ilgiau išliksi gyva.

Linkiu Tau sėkmės (jos kartais reikia, esame tokie nuo visko priklausomi) – tai vienas iš mūsų profesijos minusų.

Regimantas Adomaitis, 2006

ESĖ

Žinau, kad jeigu tu išeisi, stos tamsa, kurioje mano žvilgsnis atsimuš į užrakintas duris, užtrauktą portjerą, iškabą lange, bylojančią: „Uždaryta, išvyko.“[238]

Pradėta 1967.XI

Apie Samsoną

Kai pirmykščiai žmonės pradėjo jungtis į bendruomenes, atsirado ir draudimai, asmens laisvės suvaržymai. Atsiranda tabu, draudimas to, ko žmogus norėtų, bet vardan visuomenės privalo atsisakyti. Kartu atsiranda ir sąžinė – vidinis suvokimas to, kas draudžiama. Bet tai nereiškia, kad dingsta norai. Jei nebūtų neleistinų norų, nebūtų reikalinga ir sąžinė. Bet iš pradžių tabu – šventas dalykas, savaime suprantamas. Žmogų valdo pažeidimo baimė, įsitikinimas, kad nusikaltimas užtrauks baisią bausmę. Toji baimė išliko iki šių dienų, tačiau vystantis sąmonei žmogus pradėjo suvokti, kokią naštą jis užsivertė ant savo pečių. Jis pradėjo nesąmoningai suvokti, kas tai yra sąžinė. Jis suabejojo tabu nepažeidžiamumu. Vienu žodžiu, jis pradėjo protestuoti. Kuo toliau vystėsi civilizacija, tuo gausėjo draudimų skaičius, tuo labiau buvo slopinami žmogaus norai. Atsiranda maištininkų, atskalūnų, revoliucionierių. Pagaliau karai – ar tai ne užslopintos energijos, žudymo instinkto prasiveržimai? Šiandien žmogaus sąmonė taip aiškiai suvokia savo tragiškos egzistencijos būseną, kad pagaliau sakoma: „Viskas leistina.“ Ką reiškia neurozių skaičiaus gausėjimas? Juk neurozės dažniausiai pasireiškia žmogaus noru pabėgti nuo visuomenės, užsidaryti savo individualiame pasaulyje, sugrįžti į pirmykščio žmogaus izoliuotą vienišą būseną. Žmogui

238 Ronald Harwood, *op. cit.*, p. 47.

civilizacijos našta darosi nepakeliama. Ant jo užgriuvo visa jo kultūrinio išsivystymo našta. Pagaliau ką reiškia visos revoliucijos? Ar tai ne cikliškai besikartojančios žmonijos neurozės? Juk jos nieko neišsprendžia. Dalį draudimų pakeičia kitais, o rezultatas – atveda į dar didesnes žmonijos krizes. Ir viskas ant žmogaus pečių. Žmogus pavirto į nieką. Žmogus sukūrė visuomenę, kad padėtų savo egzistencijai, o visuomenė jį degina ant savo aukuro. Viskas vardan visuomenės, vardan žmonijos. Žmogaus galia, jo proto jėga sunaikina jį patį. Žmonija pampsta žmogaus krauju. Ji pučiasi kaip varlė iš pasakos. Kol sprogs. Visuomenė, kažkada žmonijos istorijoje vaidinusi teigiamą vaidmenį, pavirto savo priešingybe. Ji nebereikalinga žmogui. Žmogus bėga nuo jos. Kūrėjas pasibaisėjęs bėga nuo savo kūrinio. Tačiau kelio atgal nebėra. Visuomenė egzistuos, kol nesunaikins žmogaus visiškai. Žmonija eina savižudybės keliu. Visuomenė nebereikalinga, jei belieka tik nusižudyti. Tačiau į kapus ji nusitemps ir žmogų. Žmogus sukūrė visuomenę, kad sunaikintų pats save. Pasikartos Samsono legenda. Kad evoliucijos ciklas pasikartotų iš naujo.

Apie niekšus

Niekšų nėra. Teisingiau – mes visi niekšai. Visa esmė – tik santykis tarp mūsų dvasinių (turbūt dažnai pasąmoningų) intencijų potencijos ir slopinimo iš sąmonės pusės. Viskas gamtoje sudaryta iš priešybių. Kiekviena reali situacija ar reiškinys yra tik tam tikra jų kombinacija arba jų kovos rezultatas. Priešybės sukuria įtampos lauką (panašiai kaip elektrinis laukas tarp priešingų krūvių), kur vyksta žmogaus dvasios konfliktas.

Apie gyvenimo prasmę

Turbūt visa prasmė yra savęs išsėmimas, *sunaikinimas*. Žmogui duotas tam tikras energijos kiekis, kuo labiau jis bus išeikvotas, tuo bus didesnis atpildas – pasitenkinimas. Vienintelis siekimas – sudegti! Iš čia ir kelio pasirinkimas – kaip labiau save sudeginti. Ar ne todėl nemėgstama (arba ne ta pasirinktoji) profesija neteikia malonumo (tik maudulį kelia): negali sudegti. Ar ne todėl darbas atneša pasitenkinimą: leidžia labiau save sunaikinti. Kaip įrodymą galima rasti begales pavyzdžių. Visa esmė – kaip sudegti. Protingas žmogus tikriausiai paskirstys šį procesą visai savo sąmoningo gyvenimo atkarpai ir norės užbaigti jį su savo fizine mirtimi. Iš čia ir išvada: kol gyveni – dirbt, dirbt ir dirbt! Nes tik darbas leidžia skverbtis į save gilyn, surasti dar neišeikvotos energijos atsargas ir padėti jas ant susinaikinimo aukuro, kad neužgestų ugnis.

Apie pusiausvyrą

Ar nesama visuotinio gamtos dėsnio, pagal kurį gamtinė sistema – kartu ir žmogus – siekia pusiausvyros būsenos? Kiekviena fizinė sistema siekia (turi galimybę) išeikvoti tam tikrą energijos kiekį ir pereiti į pastovesnės (mažesnės) energijos būseną. Turbūt taip pat ir žmogus. Ar laimės siekimas tai nėra pusiausvyros siekimas, noras atsikratyti dvasinės įtampos. Greičiausia galbūt žmogų galima palyginti su fizine sistema, vadinama kondensatoriumi (priešingais elektros krūviais įkrautos plokštelės). Tai potenciali sistema, siekianti (siekianti – žodis šiuo atveju nevykęs, bet kol kas paliksim jį) sunaikinti save. Jei lauką tarp plokštelių padarytume laidų, priešingi krūviai neutralizuotų vienas kitą. Sąveikos rezultatas – išspinduliuojama energija, išnyksta įtampa, elektriniu požiūriu sistema pavirsta *į nieką*. Ar ne ta pati tendencija pastebima ir žmogaus atveju? Žmoguje esančios arba susidarančios priešingos tendencijos sukuria vidinę įtampą, dvasinį konfliktą, kurio išsprendimas tegali žmogų išvaduoti nuo nerimo, baimės ar panašių emocijų, trukdančių jaustis laimingam. Vadinamasis „perdegimas“ taip pat yra konflikto išsprendimas. Žmogus pasidaro viskam nejautrus, abejingas. Tiktai, be abejo, žmogus – labai sudėtinga daugybės kondensatorių sistema, su begale priešybių, kovojančių ne tik tarpusavy, bet taip pat ir besijungiančių ir sąveikaujančių. Tačiau galiausiai žmogus, kaip ir fizinė sistema, veržiasi į nieką. Pusiausvyra galiausiai yra visiškas energijos iššvaistymas. Pastoviausia energija uždarai sistemai yra nulinė energija. O tai yra mirtis. Vadinasi, visiška laimė įmanoma tiktai mirties taške. Norėti būti laimingam reiškia trokšti mirties.

Apie metafiziką

(Laiškas redakcijai, į kurios anketos klausimą „Kokius bruožus labiausiai vertinat motery?“ nusiunčiau atsakymą: „Metafiziką.“)

Tuojau paaiškinsiu tokio, turbūt per daug gudragalviško atsakymo, priežastį.
Ši filosofinė kategorija labai miglota mums, neprofesionaliems gudročiams. Todėl ji geriausiai tinka išreikšti tai, ką aš vertinu motery. Nes tai, ką aš noriu pasakyti, taip pat labai miglota. Kaip ir pati moteris – ne taip jau lengvai suprantama. Būtent tai aš ir vertinu, gal kartais ir savo nenaudai: paslaptingumą, neapibrėžtumą, neišbaigtumą, begalybę, gilybę ir t. t. Bet kiekviena iš tų savybių, atskirai paimta, yra daug siauresnė už sąvoką „metafizika“. Pastaroji yra daugiau apibendrinanti. Netgi visas rinkinys išvardintų savybių neišreiškia to, kas yra šioje vienoje sąvokoje. Pasakyti daug, dar nereiškia ką nors pasakyti šiuo atveju. Galbūt arčiausiai šios sąvokos yra „neapibrėžtumas“. Bet „metafizikoj“ yra kur kas daugiau. Čia galima suprasti ir metafizinį požiūrį į materiją, ir dvasinį polėkį, ir idealizmą, ir visa tai, kas yra už nuogo fiziškumo, kūniškumo, netgi grožio, apčiuopiamumo, aiškumo ribų. Jūs pasakysit: užuot čia aiškinęs vieną žodį, geriau imčiau ir surašyčiau panašų atsakymą į jūsų klausimą. Aš taip nemanau. Kartais vienas neaiškus, neišbaigtas štrichas labiau atitinka esmę negu visa litanija. Netgi jeigu kas nesupras panašaus atsakymo ir bus priverstas pasukti galvą, manau, kad bus gerai. Jeigu kiekvienas supras savaip – ir tai bus gerai. Nes jeigu aš pradedu išskirti kokį nors konkretų bruožą, kurį aš vertinu motery, įvyksta keistas dalykas: pabandęs įsivaizduot moterį, turinčią tik tą vienintelę dorybę (be atsvaros kitose savybėse), suprantu, kad tokia moteris būtų tiesiog nepakenčiama. Pavyzdžiui, aš vertinu motery protą ir čia pat sugaunu save meluojant, galvojant: neduok Dieve moters (suprantama, artimos), protingesnės už mane. Ir dar: jei toji moteris tuo pat metu nemokės būti ir kvaila, tas protas greit išlįs tau per gerklę. Arba, pavyzdžiui, vertinu motery tai, ko trūksta vyrams – vyriškumą (ne išorinį, žinoma). Bet pagalvokit, ar labai norėtumėte gyventi su panašia moterimi? Dar daugiau: tai, ką aš vertinu protu, gali visiškai neatitikti to, kuo aš žaviuosi motery. Pavyzdžiui: protas grožio nevertina, o tai turbūt, jeigu nemeluosime, pagrindinis dalykas, kuo moterys mus patraukia. Dažnai net ydos puošia moterį. Mes galime žavėtis moterimi su „baisiu charakteriu“, kurios protu nepriimam. Nereikšmingas niekniekis gali mus sužavėti. Todėl prieš atsakant reikia aiškiai apibrėžti – kaip vertinti: protu ar širdimi? Ir čia aš pasimetu priešingybėse. Todėl vertinu visa, kas daro moterį žavią, neteikdamas pirmenybės nė vienai savybei. Jeigu nemeluodamas pats sau atsakau, tai visos vertinimo vertos dorybės pasirodo nieko vertos. Galbūt vienintelis grožis nekelia abejonių, nors grožis – labai jau abejotina vertybė. Žmogus su turtingesne gyvenimiška patirtimi tikriausiai gali atsakyti tvirčiau ir aiškiau. Aš pasirenku neapibrėžtumą. Profesionalui mąstytojui, gerai žinančiam filosofinę sąvokos „metafizika“ prasmę, toks mano atsakymas gali parodyti visišką mano nenusimanymą apie moteris. Ir tai bus gerai. Tai bus tiesa. (1970.I.10)

Apie įtampą

Turbūt vidinė įtampa – aktoriaus įtaigumo pagrindas. Tai neprieštarauja išorinei ramybei. Panašiai kaip aukštos įtampos srovės linijos pažiūrėti atrodo ramios ir didingos, o viduje – mirtis. Taip ir aktoriui reikalingas vidinis įsielektrinimas, aukšta dvasinė įtampa (kaip jos pasiekti arba iš kur ji atsiranda – atskiras klausimas). Tik ji sugeba pramušti storą sieną tarp scenos ir publikos, įsiskverbti į žiūrovo vidų, paveikti, išmušti iš normalios, patogios miesčioniškos ramybės būsenos.

Apie kūrinio vertę

Menas neturi priklausyti liaudžiai. Jeigu kūrinys atitinka masių skonį, tai, su retomis išimtimis, jis menkavertis. Tikrus šedevrus gali suprasti ir įvertinti tik nedaugelis. Kiekvieno vertinimo kriterijus yra jis pats. „Aukščiau bambos neišsoksi." Lygiuotis į masių bambą, reiškia kurti bambos lygio masinę produkciją, vargu ar ką nors bendro turinčią su tikromis dvasinėmis vertybėmis, t. y. su menu.

Apie Dievą

Žmogus niekada nežino tiesos. Nei apie jį supantį pasaulį, nei apie patį save. Abu pažinimo procesai (išorės ir savo vidaus) yra nebaigtiniai, neišsemiami, begaliniai. Kiekviena tiesa – ir mokslo atradimų, ir žmogaus dvasios pažinimo – yra tik laikina ir reliatyvi. Kai, atrodo, jau suvokei tiesą apie save patį, supratai paslaptį, po kiek laiko pasirodo, kad toji tiesa savo ruožtu vėl reikalauja paaiškinimo, reikalauja naujų tiesų, kurių atskleidimo akimirką susidaro iliuzija, kad tu supratai esmę, atradai Tiesą. Deja, po kiek laiko pasirodo, kad tai buvo tik šios dienos tiesa. Ir taip be galo. Žmogus net pats savęs niekada negali pažinti iki galo. Išorinio pasaulio – tuo labiau. Ir vis dėlto žmonija veržiasi į tą Tiesą, ieško jos (nes ji jos neturi. Ir negali turėti: ji – begalybėje). Galbūt toji ideali, absoliuti, viską aprėpianti tiesa begalybėj ir yra taip vadinamas Dievas. Toks pats realus, kaip matematikoj begalybės sąvoka. Ir toks pats nepasiekiamas. Žmonija jo akivaizdoje juokinga. Ji *pasmerkta* veržtis į jį ir niekada nepažinti. Tegalinti tik *tikėti*, kad kažkur begalybėje yra Tiesa.

Apie gyvenimo tikslą

Ar tik žmonija nėra kažkas panašaus į vieną didžiulės smegeninės narvelį? Jei taip, tai išvis kvaila kelti klausimą apie tikslą. Kas gali žinoti, apie ką galvoja tie smegenys, koks jų tikslas. Viena tik gali būti aišku, kad toji menka dalelytė – žmonija, kurioje, lyg genuose, yra miniatiūrinis visumos atspindys – yra pašaukta tarnauti visumai. (1970.X.13)

Apie van Gogą

(Pora žodžių aktoriaus meistriškumo studentams susitikime, kurio nebuvo)

Kad be reikalo nepilstytume vandens, noriu tarti trumpą įžanginį žodį.
Pirmiausia visa tai, ką aš galiu pasakyti, nepretenduoja į jokias absoliučias tiesas. Manau, kad absoliučių tiesų iš viso nėra – netgi šis teiginys, kad absoliučių tiesų nėr, taipogi nėra absoliuti tiesa, ir tai, ką aš žinau, – tėra tik *mano* tiesos. Jos, žinoma, ne mano atrastos, nes pasaulyje niekada neįvyksta nieko naujo. Bet jas, tas tiesas, aš atradau *sau*, ir jos tapo *mano* tiesomis, taipogi reliatyviomis, ir laikytis užsispyrusiai kokios nors tiesos yra toks pats ribotumas kaip ir neturėti savo tiesos. Manau, kad jokia svetima tiesa jums neturės nė mažiausios reikšmės, kol jūs neatrasit jos patys. Žinojimas nepadeda. Bet kokia svetima patirtis neturi jokios vertės, kol nepatiriama ko nors analogiško savo

267 kailiu. Ir išvis manau, kad ką nors ko nors išmokyti yra bergždžias dalykas mene. Galima išmokyti abėcėlės, daugybos lentelės, bet ne meninės kūrybos. Žinoma, ir čia galima išmokyti pažinti natas, valdyti teptuką, savo kūną ir daugybę kitų elementarių dalykų, bet jūsų niekas neišmokys to, ko už jus negali padaryti niekas kitas. Kol jūs nepradėsite daryti *savo* atradimų, kol nepaimsite vairo į *savo* rankas ir praktiškai nepabandysite nugalėti visų jūsų tykančių pavojų. Tai nereiškia, kad aš neigiu žinių ir informacijos reikšmę. Taip teigti reikštų išvis neigti intelekto reikšmę meninėje kūryboje (nors dėl to galima ir ginčytis). Manau tik, kad, pavyzdžiui, pedagogikos uždavinys yra kur kas kuklesnis: ne išmokyti, bet žadinti, judinti, kurstyti, provokuoti jūsų smalsumą ir valią savarankiškiems atradimams. Ta prasme manau, kad ir mano kai kurios mintys gali užsikabinti už jūsų smalsumo ir šitaip būti jums naudingos.

Toliau: noriu atimti iš jūsų viltį. „Praraskite viltį, čia įeinantys", – kabėjo užrašas ant konclagerio vartų. Ką tai reiškia šiuo atveju? Liaudyje sakoma: aukščiau bambos neiššoksi. Jūs esat pasmerkti. Iš prigimties. Kiekvienas. Ką Dievas įkrovė – įkrovė, o ko neįkrovė – niekas nebeįkraus. Jokie patarimai, jokios žinios, jokie mokslai. Talento neįdėsi, jis slypi visoj mūsų psichofizinėj struktūroj iš prigimties (dėl to ginčytis turbūt nėra prasmės, nors galima, bet tai ne vien mano mintys). Mes esam sąlygoti iš prigimties, mes esam prigimties vergai. Ir čia nieko nepadarysi, turim su tuo sutikti. Vienam duota mažiau, kitam daugiau, o trečiam gal ir išvis nieko neduota.

Toliau: noriu ir grąžinti jums viltį. Kol mes jauni ir nepatyrę (ir ne tik jauni), mes nežinome (ir turbūt negalime tiksliai žinoti) visų mumyse slypinčių galimybių ir todėl turime visišką teisę puoselėti viltis dėl savo gabumų ir šitaip galbūt save apgaudinėti, nes talentas dažnai būna taip užslėptas, kad kartais atrodo, jog gamta eina slėpynių su žmogumi, tarsi sakytų: „Jei tu esi vertas – atrask mane." Čia ir iškyla tikrasis darbo proceso vaidmuo meninės kūrybos kelyje. Jis yra dvejopas. Pirma, jis leidžia atrasti savyje dar neišnaudotas galimybes ir prisikasti iki tų giluminių talento klodų, kurie kaip žemės turtai dažnai yra brangesni už paviršinius klodus. Antra, darbas turtina talento išraiškos kelius, būdus ir priemones. Kokia nauda iš talento, kuris nemoka savęs išreikšti. Čia dažnai glūdi tragedija talentingų žmonių, kurie, patikėję savo talentu, atsisako darbo. Tokius menininkus galima sulyginti su brakonieriais. Jie žaloja gamtą. Nulaužti medį, sugauti nerščiančią žuvį – nusikaltimas, o nepuoselėti, neprižiūrėti, nelaistyti brangiausio ir gležniausio gamtos augalo – talento, ne nusikaltimas? Manau išvis, kad menininką reikėtų gerbti ne už talentą, o už darbą. Gerbdami talentą, mes lenkiamės gamtai, o gerbdami darbą – žmogui.

Darant išvadą iš to, ką pasakiau, galima paklaust: „Kas gi mums belieka, prigimties pasmerktiesiems?" Atsakymas vienas: „Darbas." Tik darbas. Gamta mums davė tam tikrą savo materijos ir dvasios kiekį, mūsų uždavinys – iš viso to per darbą sukurti optimalų savęs variantą. Kas dirba – tas ieško, o kas ieško – tas randa. Jei netikite, pasiskaitykite van Gogo laiškus. (Vilnius, 1972.II.17)

André Maurois

TARPINIS NUTŪPIMAS

Prancūzų rašytojo, eseisto André Maurois (tikr. Emile Salomon Wilhelm Herzog, 1885–1967) apsakymą „Tarpinis nutūpimas“ („L'escale“) Regimantas Adomaitis išvertė „sau“, nes jam ypač patiko pagrindinė kūrinio mintis – „kaip menas gali visiškai pakeisti žmogaus gyvenimą. Kokia stipri meno galia! Ji keičia mūsų likimus.“ Rankraštyje kai kurios pastraipos išverstos po kelis kartus, ieškant kuo tikslesnės prasmės. Šį apsakymą yra išvertęs ir Valdas Petrauskas.[239]

– Keisčiausia mano gyvenime istorija? – paklausė ji. – Jūs man užduodat keblų klausimą. Daug istorijų buvo mano gyvenime.

– Manau, kad ir dabar jų netrūksta.

– O, ne! Aš pasenau, išgudrėjau... Kitaip tariant – trokštu poilsio... Aš dabar visiškai patenkinta, kai galiu vakare pasilikti viena, dar kartą perskaityti senus laiškus arba išklausyti plokštelę.

– Negalimas daiktas, kad jums daugiau niekas nebesimergintų... Jūsų bruožai išliko dailūs ir turbūt patirtų kančių atšvaitai sutiekia jiems kažką patetiško... Neabejotinai...

– Jūs labai mielas... Taip, aš dar turiu garbintojų. Visa bėda, kad aš jais nebetikiu. Aš, deja, per daug gerai pažįstu vyrus: jų įkarštį, kol jie dar nieko nepasiekę, ir abejingumą arba pavydą po to. Kam man reikia dar kartą žiūrėti komediją, kurios atomazgą žinau iš anksto?.. Jaunystėje viskas buvo kitaip. Kiekvieną kartą man atrodydavo, kad sutikau stebuklingą būtybę, kuri išsklaidys visas abejones. Ir eidavau nuoširdžiai, be jokių blogų minčių... Štai vos prieš penkerius metus susipažinau su savo vyru Reno. Man atrodė, kad užgimiau iš naujo. Jis buvo stiprus, beveik brutalus. Jis juokdavosi iš mano abejonių bei nuogąstavimų. Aš tariausi radusi gelbėtoją. Ne todėl, kad jis būtų buvęs idealus: jam trūko ir išsilavinimo, ir mokėjimo elgtis. Bet jis man atnešė tai, ko aš niekada neturėjau – tvirtumą... Gelbėjimosi ratas... Bent taip aš tada galvojau.

– Dabar nebegalvojate?

– Jūs gerai žinot, kad ne. Reno labai nesisekė, ir aš turėjau jį raminti, drąsinti, guosti. Aš gyniau Gynėją... Tikrai tvirtų žmonių pasitaiko retai.

239 „Tarpinis punktas“, iš prancūzų k. vertė Valdas Petrauskas, *in:* Andre Morua, *Labą vakarą, brangioji*, Vilnius: Vaga, 1970, p. 157–171.

– Bent vieną jums teko pažinti?

– Taip, vieną. Deja, neilgai ir keistomis aplinkybėmis... Palaukit, jūs prašėt papasakoti keisčiausią savo gyvenimo nuotykį? Tai štai jis, tas nuotykis.

– Papasakokit man.

– Dieve mano, ko jūs iš manęs prašot? Vėl reikės knaisiotis prisiminimuose... Be to, tai ilga istorija, o jūs, kaip paprastai, skubat. Ar galit man skirti truputį laiko?

– Žinoma, aš jūsų klausau.

– Na, tai gerai... Praėjo jau dvidešimt metų... Tada buvau visai jauna našlė. Jūs prisimenat mano pirmąsias vedybas? Tėvų valia ištekėjau už žmogaus, daug vyresnio už mane, kurį mylėjau, taip, bet kaip duktė... Meilė su juo man buvo ne malonumas, o pareiga iš dėkingumo. Po trejų metų jis mirė. Taigi ištrūkusi iš tėvų ir vyro globos aš staiga pasijutau visiškai laisva, savo veiksmų ir likimo šeimininkė. Nesigirdama galiu pasakyti, kad tada buvau labai graži...

– Daugiau negu graži.

– Jeigu taip norit... Šiaip ar taip, greitai aš turėjau visą spiečių pretendentų. Mano išrinktasis buvo vienas jaunas amerikietis vardu Džekas Parkeris. Daugelis prancūzų, laikomų jo varžovais, man patiko labiau: mūsų skoniai buvo vienodi, be to, jie mokėjo sakyti malonius komplimentus. Džekas skaitė mažai, iš muzikos mėgo tik bliuzus ir džiazą, tapyboje visiškai pasitikėjo mada. Apie meilę žodžio nesuregzdavo... Teisingiau, apie ją visiškai nekalbėdavo. Jo merginimasis apsiribojo paėmimu už rankos kine, teatre arba sode, mėnuliui šviečiant, ir žodžiais: „*You are just wonderfull.*" Jis man turėjo atrodyti labai nuobodus... Bet ne, aš mielai eidavau su juo. Jis veikė raminamai, buvo atviras. Su juo jaučiausi saugi, panašiai kaip su savo dabartiniu vyru mūsų santykių pradžioje. Kiti mano draugai svyravo. Ko jie norėjo? Būti meilužiais ar sutuoktiniais? Niekada aiškiai to nepasakydavo. Džekas buvo kitoks. Vien mintis apie gyvenimą susidėjus jam kėlė siaubą. Jis norėjo vesti mane, išsivežti į Ameriką, kur aš jam pagimdyčiau puikius vaikus, garbanotus ir naivius kaip jis, su jo maža tiesia nosim, kalbančius lėtu nosiniu akcentu. Jis buvo savo banko viceprezidentas, – vieną gražią dieną būtų tapęs prezidentu. Vienu žodžiu, mums niekada nieko netrūktų ir mes turėtume puikią mašiną. Taip jis matė pasaulį.

Prisipažinsiu, tai gundė. Jūs stebitės?.. Bet tai buvo visai pagal mano prigimtį. Kadangi aš pati esu komplikuota, paprastos būtybės mane traukia. Be to, nelabai sutariau su savo šeima. Išvykti gyventi į JAV buvo puiki proga pabėgti. Džekas po kelių mėnesių darbo Paryžiaus filiale grįžo į Niujorką. Prieš jam išvykstant aš pažadėjau atvažiuoti ir ištekėti už jo. Įsidėmėkite, aš nebuvau jo meilužė. Ne dėl savo kaltės. Aš būčiau nusileidus, jei jis būtų prašęs... Bet jis neišdrįso. Džekas buvo amerikietis katalikas, griežtų papročių, ir norėjo garbingų vedybų Šventojo Patriko bažnyčioje Penktajame aveniu – su daugybe žaketuotų berniukų, su baltu gvazdiku atlape, su *bridemaids*... Nepasakyčiau, kad tai nebūtų patikę ir man.

Buvo sutarta, kad aš atvyksiu balandžio mėnesį. Džekas turėjo parūpinti man bilietą. Ketinau pasinaudoti „Air-France" paslaugomis: tai buvo visai natūralu, ir aš net neužsiminiau apie tai Džekui. Paskutinę akimirką gavau bilietą Paryžius–Londonas ir Londonas–Niujorkas, pirktą iš amerikiečių bendrovės, kuri tuo metu neturėjo teisės nusileisti pas mus. Tai mane truputį suerzino, bet aš esu, kaip jūs žinot, kiek nerūpestinga ir, užuot

ėmusis kokių nors žygių, susitaikiau su padėtimi. Turėjau septintą valandą vakaro atvykti į Londoną, papietauti oro uoste ir devintą valandą išskristi į Niujorką.

Jūs mėgstat oro uostus? Nežinau kodėl, bet aš jiems jaučiu silpnybę. Jie daug švaresni ir šiuolaikiškesni už geležinkelio stotis. Dekoruoti „operacinės" stiliumi. Iš garsiakalbių skamba kvietimai į egzotiškus tolimus miestus, sakomi užsienio kalbomis ir dėl iškraipymo sunkiai suprantami. Per stiklus matyti besileidžiantys ir kylantys milžiniški lėktuvai. Tai lyg nereali dekoracija, ir ne be grožio. Aš jau buvau papietavusi ir patogiai įsitaisiusi angliškame samanų spalvos oda aptrauktame fotelyje, kai iš garsiakalbio pasigirdo ilga frazė, iš kurios tesupratau žodį „Niujorkas" ir savo reiso numerį. Truputį sunerimusi, apsidairiau. Keleiviai kilo iš savo vietų.

Gretimame fotelyje pastebėjau įdomaus veido vyriškį, kokių keturiasdešimties metų. Liesas, sutaršytais plaukais, atvira apykakle, jis labai priminė anglų poetus romantikus, ypač Šelį. Žiūrėdama į jį, pagalvojau: „Rašytojas arba muzikantas", ir panorau, kad lėktuve jis sėdėtų greta. Jis pastebėjo mano staigų sumišimą ir kreipėsi į mane angliškai:

– Atleiskite, madam... Jūs skrendate reisu 632?

– Taip... Ką čia pranešė?

– Kad dėl techninių kliūčių lėktuvas išskris tik 6 valandą ryto. Keleiviai, pageidaujantys nakvoti viešbutyje, tuoj pat bus nuvežti kompanijos autobusu.

– Tai tau kad nori! Važiuoti į viešbutį ir keltis penktą valandą ryto! Menkas malonumas... Ką jūs manot daryti?

– O, man, madam, ne bėda, kadangi turiu draugą, kuris gyvena ir dirba čia pat, oro uoste. Pas jį palikau savo automobilį. Pasiimsiu jį ir grįšiu namo.

Po akimirkos pridūrė:

– Arba geriau ne... Pasinaudosiu proga ir pasivažinėsiu... Aš esu vargonų meistras ir kartkartėmis privalau patikrinti savo instrumentų būklę kai kuriose Londono bažnyčiose... Štai man puiki proga aplankyti kokias dvi ar tris.

– Jūs galit naktį įeiti į bažnyčias?

Jis nusijuokė ir išsitraukė iš kišenės didžiulį ryšulį raktų.

– Be abejo! Kad niekam netrukdyčiau, savo klaviatūras ir rezonatorius dažniausiai bandau naktį.

– Jūs pats grojate?

– Kaip išmanau.

– Tai turėtų būti nuostabu – vargonų koncertai patamsy ir visiškoj vienatvėj.

– Nuostabu? Nežinau. Nesu didelis vargonininkas, nors ir mėgstu religinę muziką. Žinau tik, kad man tai teikia didelį malonumą.

Jis kiek padvejojo, paskui tarė:

– Žinote ką, madam, aš jums galiu pasiūlyt... Jūs manęs nepažįstate, ir aš niekuo nenusipelniau jūsų pasitikėjimo... Bet jeigu jūs norėtumėt, aš galiu jus pasiimti su savimi, paskui parvežti čia atgal... Jūs tikriausiai muzikantė?

– Taip, tikrai. Iš kur žinote?

– Jūs graži kaip artisto svajonė. Tai nemeluoja.

Prisipažinsiu, komplimentas mane paveikė. Vyriškis kažkodėl kėlė pasitikėjimą. Aš žinojau, kad bastytis naktį Londone su nepažįstamu žmogumi neatsargu. Įsivaizdavau galimus pavojus, bet man net nekilo mintis atsisakyti.

– Eime, – tariau aš jam. – Ką daryti su šiuo lagaminu?

– Mes jį įdėsim kartu su manuoju į bagažinę.

Negalėčiau pasakyti, kokios buvo tos trys bažnyčios, į kurias mes tą naktį įėjome, ir ką grojo mano paslaptingasis bendrakeleivis. Prisimenu vingiuotus laiptus, kuriais kopiau jo padedama, mėnulio šviesą, besiskverbiančią pro vitražus, prakilnią muziką. Atpažinau Bachą, Forė, Hendelį, bet manau, kad mano vadovas daugiau improvizavo. Tai buvo kažkas nepaprasto. Sakytum sujaudintos sielos siautulinga išpažintis. Paskui atsklido dangiški balsai, tarsi švelnios glamonės. Aš buvau apsvaigus. Paklausiau jo vardo – šio didžio artisto. Jis vaidinosi Piteris Danas.

– Jūs turėtumėte būti garsus, – tariau aš. – Jūs genijus.

– Jūs klystate. Laikas ir naktis kuria iliuziją. Aš tik vidutiniškas atlikėjas. Tai jūsų buvimas mane šį vakarą įkvėpė.

Toks prisipažinimas manęs nenustebino. Piteris Danas buvo iš tų būtybių, su kuriomis suartėji po kelių minučių pokalbio... Jis buvo ne iš šio pasaulio. Kai aplankėme tris bažnyčias, jis visai paprastai pasakė:

– Dar tik vidurnaktis. Ar nenorėtumėte pas mane praleisti tas tris ar keturias valandas, kurios mums liko laukti? Aš jums iškepsiu kiaušinienę. Turiu porą vaisių. Rytoj rytą ateis mano šeimininkė ir viską sutvarkys.

Aš apsidžiaugiau ir, kadangi jums sakau viską, turiu prisipažinti, jog miglotai nujaučiau tą vakarą gimsiančią meilę. Mes, moterys, lengviau pasiduodame susižavėjimui negu jūs, vyrai. Toji dieviška muzika, toji naktis, pilna giesmės, toji švelni ir tvirta ranka, kuri mane vedė patamsyje – visa tai man sužadino neaiškų geismą. Jei mano bendrakeleivis būtų panorėjęs, aš būčiau buvusi jo... Aš tokia.

Jo mažas butukas – pilnas knygų, išdažytas baltai kaip kiaušinio lukštas, su juoda juosta – man patiko. Netrukus pasijutau kaip namie. Nusiėmiau skrybėlaitę, nusivilkau lietpaltį. Pasisiūliau padėti paruošti vakarienę jo mažoje virtuvėlėje. Jis atsisakė:

– Ne, aš įpratęs. Geriau imkit knygą. Aš tuoj pat grįšiu.

Aš išsirinkau Šekspyro „Sonetus" ir spėjau perskaityti tris eilėraščius, kurie nuostabiai atitiko mano dvasinę būseną. Paskui Piteris grįžo ir padengė prieš mane mažą staliuką.

– Kaip viskas skanu, – tariau aš. – Ir aš džiaugiuosi... Aš buvau alkana. Jūs nuostabus žmogus! Jūs viską darote gerai. Laiminga jūsų išrinktoji!

– Aš neturiu išrinktosios... Bet geriau papasakokite apie save. Jūs prancūzė, savaime suprantama? Vykstat į Ameriką?

– Taip, aš išteku už amerikiečio.

Jis neparodė nei nuostabos, nei nusivylimo.

– Aš privalau jį mylėti, jeigu nusprendžiau pasirinkti jį nuolatiniu draugu.

– Tai nieko nereiškia, – pasakė jis. – Būna vedybų, kurios įvyksta be jokio ypatingo noro, lėtai ir be jausmų. Staiga pasijunti įsipareigojęs. Nebėra drąsos atsitraukti. Ir štai likimas nenusisekė... Bet aš neturiu jokio pagrindo taip pesimistiškai kalbėti, kadangi nieko nežinau apie jūsų išrinktąjį. Neįmanoma, kad tokia moteris kaip jūs apsiriktų. Vienintelis dalykas mane stebina...

Jis nutilo.

– Sakykit... Nebijokit manęs užgauti. Aš esu labai blaivi... sugebu pasižiūrėti į save iš šalies ir spręsti apie savo veiksmus.

– Gerai, – kalbėjo jis. – Mane stebina ne tai, kad jums patiko amerikietis (tarp jų yra labai puikių ir netgi labai patrauklių), bet tai, kad jo šalyje panorot praleisti visą savo gyvenimą... Ten tikriausiai rasite „naują pasaulį“, kurio vertybės nėra jūsų vertybės... Galbūt tai tik anglo prietarai... Galbūt jūsų sužadėtinis pats savaime yra toks tobulas, kad aplinkai, kuri jus sups, jūs neteikiat jokios reikšmės.

Akimirką susimąsčiau. Nežinau kodėl, bet man atrodė, kad tai, ką pasakoju Piteriui Danui, yra nepaprastai svarbu, ir jaučiau pareigą perteikti jam savo mintis tiksliai, iki mažiausių smulkmenų.

– Negalvokit taip, – pasakiau. – Džekas (mano būsimasis vyras) nėra tobulas, ir aš esu tikra, kad jis negalėtų man atstoti aplinkos, kuri man būtų maloni... Džekas yra mielas vaikinas ir garbingas žmogus, bus man geras vyras – ištikimas, sveikų vaikų tėvas. Be vaikų, jo reikalų, politikos ir pasiplepėjimo apie draugus, mes turėsim mažai bendrų interesų... Supraskit mane teisingai. Džekas nėra labai išsilavinęs, jis yra apsukrus verslo žmogus; turi tam tikrą grožio pojūtį, neblogą skonį... Tiktai poezija, paveikslai, muzika neturi jam jokios reikšmės. Jis niekada apie tai negalvoja... Bet argi tai svarbu? Galų gale menas yra tik viena iš žmogaus veiklos sričių.

– Be abejo, – pritarė Piteris Danas. – Galima būti labai jautriam ir kartu nemėgti meno, tiksliau, nesuprasti jo... Netgi neslepiamas abejingumas man labiau patinka už triukšmingą snobizmą. Bet būti vyru tokios moters kaip jūs... Ar bent turi jis to širdies subtilumo, kuris leistų įkvėpti slapčiausius sielos virpesius tos, su kuria gyveni?

– Jis taip toli neieško... Aš jam patinku; jis pats nežino kodėl; jis nesuka sau dėl to galvos. Jis neabejoja, kad padarys mane laimingą... Argi aš neturėsiu dirbančio vyro, buto Parko aveniu, aukštos klasės automobilio ir puikių juodaodžių tarnų, parinktų jo motinos, kilusios iš Virdžinijos? Ko daugiau begali norėti moteris?

– Nebūkite kandi, – pasakė jis. – Sarkazmas yra netyros sąžinės požymis. Kai taip kalbama apie būtybes, kurias turėtume mylėti, nužudoma meilė... Taip... Tai labai svarbu. Vienintelis išsigelbėjimas – tikrai švelnus ir gailestingas požiūris į žmones. Beveik visi yra tokie nelaimingi...

– Nemanau, kad Džekas būtų nelaimingas. Jis yra amerikietis, gerai prisitaikęs prie savo visuomenės, kurią nuoširdžiai laiko geriausia pasaulyje. Kuo jis galėtų abejoti?

– Netrukus jis pradės abejoti jumis. Jūs išmokysite jį kančios.

Nežinau, ar jūs pajutot, bet tą naktį aš buvau tokios dvasinės būsenos, jog galėjau su viskuo sutikti. Buvo keista, kad pirmą valandą nakties aš viena esu anglo, kurį sutikau oro uoste vos prieš keletą valandų, bute.

Dar keisčiau buvo tai, kad aš jam išsipasakojau apie savo asmeninį gyvenimą ir ateities planus. O nuostabiausia, kad jis man dalino patarimus, o aš su pagarba jo klausiausi.

Bet taip buvo. Iš jo spinduliuojantys orumas ir gerumas situaciją darė visiškai natūralią. Ne todėl, kad jis būtų laikęsis kaip pranašas arba pamokslininkas. Visai ne. Tai buvo žmogus, nesugebantis apsimetinėti. Jis juokėsi iš visos širdies, kai aš pasakydavau ką nors linksmo. Tiktai nuolatos jautei jo rimtą tiesumą, o tai labai retai būna... Taip, būtent... Rimtą tiesumą... Jūs suprantate? Dauguma žmonių nesako to, ką galvoja. Už jų frazių visada slypi kokia nors slapta mintis. Sakydami viena, jie slepia kita... Arba kalba bet ką, negalvodami... O Piteris elgėsi kaip kai kurie Tolstojaus personažai: ėjo tiesiai į daiktų esmę. Tai mane taip sukrėtė, kad pasiteiravau:

– Ar jumyse nėra rusiško kraujo?

– Kodėl? Keista, kad to paklausėte. Taip, mano motina buvo rusė, o tėvas – anglas.

Didžiuodamasi šiuo savo mažu atradimu, aš tęsiau apklausą:

– Jūs nevedęs? Ir niekada nebuvote vedęs?

– Ne... Kadangi... Tai jums pasirodys nekuklu... Aš tausoju save kažkam didesniam.

– Didelei meilei?

– Didelei meilei, bet tai nebus meilė moteriai. Aš jaučiu, kad virš menkų šio pasaulio reiškinių yra kažkas labai įstabaus, dėl ko reikia gyventi.

– Ir tą „kažką" jūs randate religinėje muzikoje?

– Taip, ir poezijoje. Taip pat ir Evangelijoje. Norėčiau, kad mano gyvenimas būtų tyras. Atleiskite, kad apie save taip kalbu, su patosu... neangliškai... bet man atrodo, kad jūs gan greit... gerai suprantat...

Aš atsikėliau ir persėdau jam prie kojų. Kodėl? Nemoku paaiškinti. Aš negalėjau kitaip.

– Taip, suprantu, – tariau aš. – Aš, kaip ir jūs, jaučiu, kad kvaila yra beprasmiškai eikvoti savo gyvenimą, vienintelį mūsų turtą, eilinėms akimirkoms, tuštiems rūpesčiams, smulkiems ginčams... Aš norėčiau, kad visos mano gyvenimo valandos būtų kaip ši... Ir vis vien žinau, kad taip nebus... Man trūksta jėgų... Aš pasiduodu nešama srovės, kadangi taip lengviau... Būsiu ponia Parker, lošiu *canastá*, gerinsiu rezultatą žaisdama golfą, žiemą važiuosiu į Floridą, ir taip eis metai iki mirties... Jūs tikriausiai pasakysite – labai gaila... Ir jūs būsite teisus... O ką daryti?

Atsirėmiau jam į kelius; tą akimirką aš buvau jo... Taip, turėjimas nieko nereiškia, sutikimas yra viskas.

– Ką daryti? – perklausė jis. – Būti savo likimo šeimininku. Kodėl jūs pasiduodate srovei? Jūs gi mokate plaukti. Aš noriu pasakyti, jūs turite pakankamai energijos ir išdidumo... Taigi!.. Be to, nereikia ilgos kovos, kad sutramdytum savo likimą. Gyvenime retai pasitaiko tokių momentų, kada viskas sprendžiasi, ir ilgam. Ir tik reikia tada turėti drąsos pasakyti „taip" arba „ne".

– Ir jūs manote, kad dabar – vienas iš tokių momentų, kai aš turiu pasakyti „ne"?

Jis paglostė man plaukus, paskui staiga atitraukė ranką ir tarsi susimąstė.

– Jūs man užduodat, – pagaliau prabilo jis, – gan sunkų klausimą. Kokią aš turiu teisę, beveik nepažinodamas jūsų, nieko nežinodamas apie jus, jūsų šeimą, jūsų būsimą vyrą, kokią aš turiu teisę jums patarti? Aš galiu skaudžiai suklysti... Ne aš turiu atsakyti – jūs. Tik jūs viena žinot, ko tikitės iš savo vedybų; jūs viena turite duomenis, iš kurių galite spręsti apie pasekmes... Aš galiu tik atkreipti jūsų dėmesį į tai, kas mano, o tikiuosi – ir jūsų nuomone, yra svarbiausia, ir paklausti jūsų: „Ar esate tikra, kad nenužudysite savyje to, kas jumyse yra geriausia?"

Dabar aš susimąsčiau.

– Deja, ne, nesu tikra. Kas manyje yra geriausia – tai viltis pasiekti pati nežinau kokią egzaltaciją; tai noras pasiaukoti... Maža būdama aš svajojau būti heroje arba šventąja. Dabar svajoju pasišvęsti puikiam žmogui ir, jeigu sugebėsiu, padėti jam jo darbe, atliekant savo misiją... Štai... To, ką aš jums tik ką pasakiau, niekada ir niekam nesu sakiusi... Kodėl jums? Pati nežinau. Jūs kažkuo išprovokuojate atvirumą... ir pasitikėjimą.

– Tas kažkas, – tarė jis, – yra išsižadėjimas. Tas, kuris nesiekia sau to, ką žmonės vadina

laime, turbūt įgyja gebėjimą mylėti kitus taip, kaip jie privalo būti mylimi, ir šitaip rasti kitą meilės formą.

Tada padariau drąsų ir šiek tiek kvailą gestą. Nutvėriau jį už rankos ir tariau:

– Bet kodėl jums, Piteri Danai, neturėti savo tikrosios laimės dalies? Štai ir aš: vos pažįstu jus, tačiau man atrodo, kad jūs esate žmogus, kurio aš visada nesąmoningai ieškojau.

– Negalvokit taip. Aš jums atrodau visai kitoks, negu esu iš tikrųjų. Jokiai moteriai aš nebūsiu pageidautinas vyras arba meilužis. Aš per daug uždaras. Nepakęsčiau šalia savęs būtybės, kuri nuo ryto iki vakaro ir nuo vakaro iki ryto kiekvieną akimirką reikalautų iš manęs dėmesio, ir visai pagrįstai...

– Dėmesys būtų abipusis.

– Be abejo. Bet man jo nereikia – dėmesio.

– Jūs jaučiatės pakankamai stiprus, kad pakeltumėt gyvenimą vienas... Taip?

– Tiksliau, aš jaučiuosi pakankamai stiprus, kad pakelčiau gyvenimą kartu su visais geros valios žmonėmis... kad dirbčiau su jais tam, idant padaryčiau gyvenimą protingesnį, laimingesnį... bent pabandyčiau tai padaryti.

– Tai turbūt būtų lengviau, jei turėtumėt šalia savęs draugę. Žinoma, reikia, kad ji persiimtų tikėjimu, kuris jus įkvepia. Bet jeigu ji jus mylėtų...

– To neužtenka... Aš pažinojau ne vieną moterį, kuri iš meilės kaip lunatikė sekė paskui savo mylimąjį... Bet vieną gražią dieną jos atsibusdavo ir su siaubu pastebėdavo besančios ant stogo, pavojuje. Ir jos tik vieno tetrokšdavo: nusileisti ant kasdienio gyvenimo grindų... Vyras, jeigu jis yra gailestingas, seka paskui moterį ir taip pat nusileidžia. Paskui, kaip sakoma, jie sukuria židinį... Ir štai – karys nuginkluotas!

– Jūs norite kovoti vienas.

Jis švelniai pakėlė mane.

– Niekada man nebuvo taip sunku pasakyti, bet tai tiesa... Aš noriu kovoti vienas.

Aš atsidusau.

– Gaila! Dėl jūsų buvau bepaaukojanti Džeką.

– Geriau paaukokite ir Džeką, ir mane.

– Kam?

– Sau pačiai.

Pasiėmiau skrybėlaitę ir priėjau prie veidrodžio. Piteris padavė man lietpaltį.

– Jūs teisi, – tarė jis. – Reikia važiuoti. Oro uostas toli nuo čia, geriau būti ten prieš atvykstant autobusui.

Jis užgesino šviesą virtuvėje. Prieš išeinant jis nesusivaldė, kaip man atrodė, ir, apglėbęs mane rankomis, draugiškai spustelėjo.

Aš nesigyniau, pasidaviau jėgai, kurios valdžioje man patiko būti. Bet jis greit nuleido rankas, atidarė duris ir praleido mane. Gatvėje stovėjo jo automobiliukas. Aš atsisėdau greta jo, nepratarus nė žodžio.

Lijo, ir naktinio Londono gatvės buvo niauriai liūdnos. Po kurio laiko Piteris prakalbo. Jis apibūdino man šių mažų tipinių namų gyventojus, jų monotonišką gyvenimą, jų menkas linksmybes ir viltis. Jo sugebėjimas perteikti buvo pritrenkiantis. Jis būtų galėjęs būti dideliu rašytoju.

Paskui mes įvažiavome į priemiesčių gamyklų zoną. Mano kompanionas nutilo. Aš

galvojau apie tai, kas bus, kai rytoj aš atvyksiu į Niujorką, apie Džeką, kuris, be abejo, po šios jaudinančios nakties atrodė truputį juokingas. Staiga tariau:

– Sustokit, Piteri!

Jis staigiai sustabdė, paskui paklausė:

– Kas atsitiko? Jums negera?.. Ar jūs ką nors pas mane užmiršot?

– Ne. Aš nebenoriu skristi į Niujorką... Aš nenoriu dar kartą ištekėti.

– Ką?

– Aš apsigalvojau. Jūs man atvėrėt akis. Jūs man pasakėte, kad gyvenime būna momentų, kada viskas sprendžiasi ilgam laikui... Štai tas momentas... Aš nusprendžiau. Aš netekėsiu už Džeko Parkerio.

– Man tenka baisi atsakomybė. Aš maniau pataręs jums. Betgi aš galiu klysti.

– Jūs negalit klysti. Ir ypač aš negaliu klysti. Aš dabar aiškiai matau, kad būčiau padariusi kvailystę. Aš neskrisiu.

– Tepadeda jums Dievas! – tarė jis. – Jūs išgelbėta. Jūs būtumėt pražuvus. Bet ar jums nebaisu grįžti į Paryžių, paaiškinti?..

– Kodėl? Mano tėvai ir draugai apgailestavo, kad išvykstu. Mano vedybas jie laikė kvailyste... Jie bus laimingi, jei grįšiu.

– O misteris Parkeris?

– Džekas nusimins keletui dienų arba keletui valandų. Jo savimeilė kentės, bet galiausiai pasakys sau, kad pakankamai turėjo nemalonumų su ta kaprizinga moterimi, ir apsidžiaugs, kad išsiskyrėme prieš vedybas, o ne po jų. Tiktai reikia pasiųsti jam skubią telegramą, kad rytoj be reikalo manęs neieškotų.

Piteris įjungė variklį.

– Ką darom? – paklausė jis.

– Vykstam į oro uostą. Jūsų laukia lėktuvas. Na, o aš sėsiu į kitą, skrendantį Prancūzijon. Sapnas baigėsi.

– Tai buvo nuostabus sapnas, – tarė jis.

– Sapnas nemiegant.

Oro uoste aš nuėjau į telegrafą ir parašiau Džekui telegramą: „Priėjau išvados kad vedybos netikslingos Taškas Apgailestauju nes myliu jus bet gyventi užsienyje negalėsiu Taškas Manau atvirumas geriau Taškas Grąžinu atsiskaitymui bilietą Taškas Bučiuoju – Marselė“ Perskaičiau ir pakeičiau „gyventi užsienyje“ į „gyventi svetur“. Kol siunčiau telegramą, Piteris nuėjo pasiteirauti apie savo lėktuvą. Grįžęs tarė:

– Viskas gerai. Arba greičiau – blogai, variklį pataisė. Po dvidešimties minučių aš išskrendu. Jums teks palaukti iki septintos valandos. Man nesmagu palikti jus vieną. Norite, nupirksiu jums knygą?

– Ne, – pasakiau. – Aš turiu apie ką pagalvoti.

– Jūs tikra, kad nieko nesigailėsit? Dar yra laiko. Kai išsiųsit telegramą, bus per vėlu.

Be žodžių padaviau telegramą pašto tarnautojui.

– Registruota? – paklausė jis.

– Ne.

Paskui paėmiau Piterį už parankės.

– Brangusis Piteri, man atrodo, kad aš išlydžiu patį geriausią savo draugą.

Neįmanoma pakartoti visko, ką jis man kalbėjo per tas dvidešimt minučių, kurios buvo mums likusios. Tai buvo tikros gyvenimo taisyklės. Jūs kažkada norėjot man pasakyti, kad aš turinti žmogiškų vertybių, kad esu ištikima draugė, kad nemeluoju. Jei tai iš dalies tiesa, aš turiu būti dėkinga Piteriui. Pagaliau garsiakalbis pranešė: „Keleiviai, vykstantys į Niujorką reisu 632...“ Palydėjau Piterį iki tvorelės. Ten pasistiebiau ir pabučiavau jį į lūpas kaip savo vyrą. Daugiau niekada jo nesutikau.

– Niekada nesutikot? Kodėl? Argi jūs nedavėt jam savo adreso?

– Daviau, bet jis taip ir neparašė. Spėju, kad jis mėgdavo taip įsibrauti į kitų gyvenimą, nukreipti juos, paskui išnykti.

– Bet argi jūs būdama Londone nebandėte su juo susitikti?

– O kam? Jis man davė, kaip pats sakė, geriausia, ką turėjo. Mes niekada nebūtume patyrę nuostabios tos nakties atmosferos... Ne, taip buvo geriau... Nereikia bandyti dar kartą išgyventi per daug tobulo momento... Bet ar aš neteisi, sakydama, kad tai pats keisčiausias mano gyvenimo įvykis? Ar tai, kad žmogus, kuris pakreipė mano likimą, kurio dėka aš gyvenu ne Amerikoje, o Prancūzijoje, kuris turėjo man didžiausią įtaką, kad tas žmogus buvo nepažįstamas anglas, atsitiktinai sutiktas oro uoste, – argi tai ne nuostabu?

– Tai primena, – tariau aš, – antikines istorijas, kur dievas, persirengęs elgeta arba svetimšaliu, ateina pas mirtinguosius... Tikrovėje, Marsele, nepažįstamasis ne taip jau jus ir pakeitė, kadangi galų gale jūs ištekėjote už Reno, kuris yra toks pats kaip Džekas, tik vardas kitas.

Ji valandėlę susimąstė.

– Žinoma, – tarė ji. – Prigimties nepakeisi. Galima tik apdailinti.

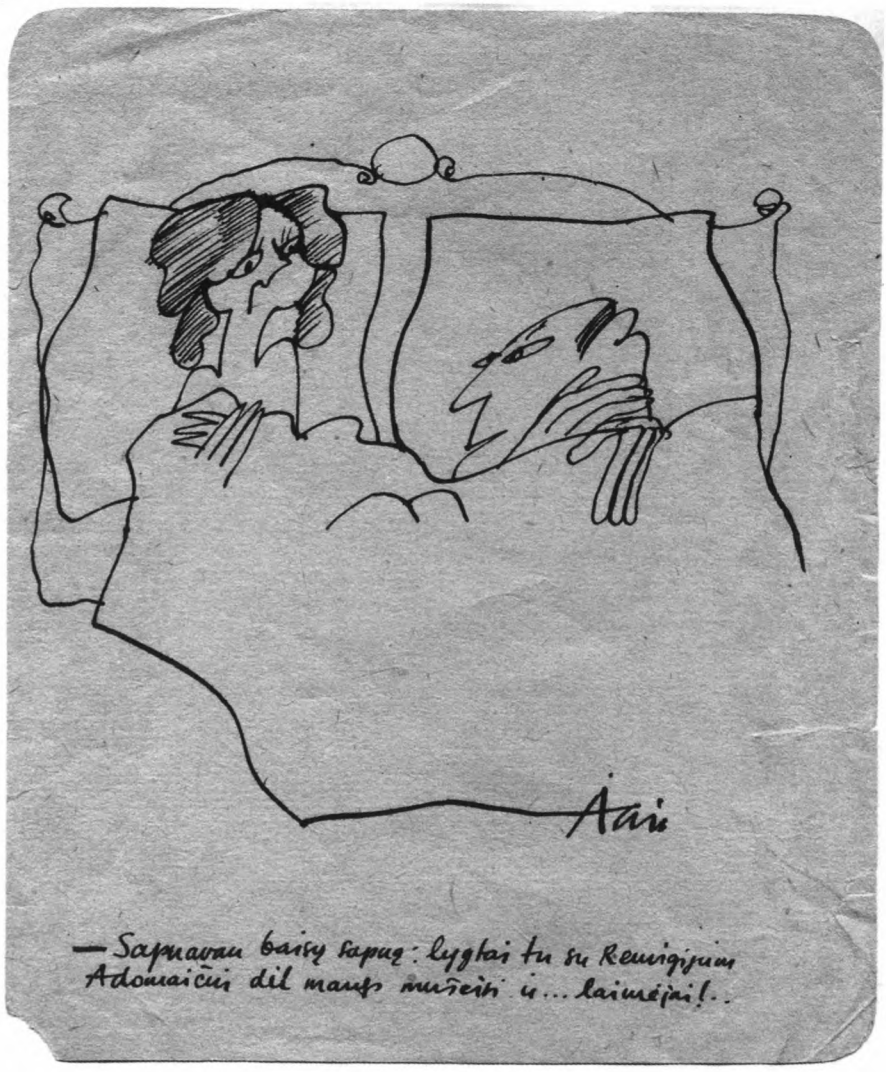

Andrius Cvirka. Karikatūra, 1981 12 31

Junas Gabrielis Borkmanas

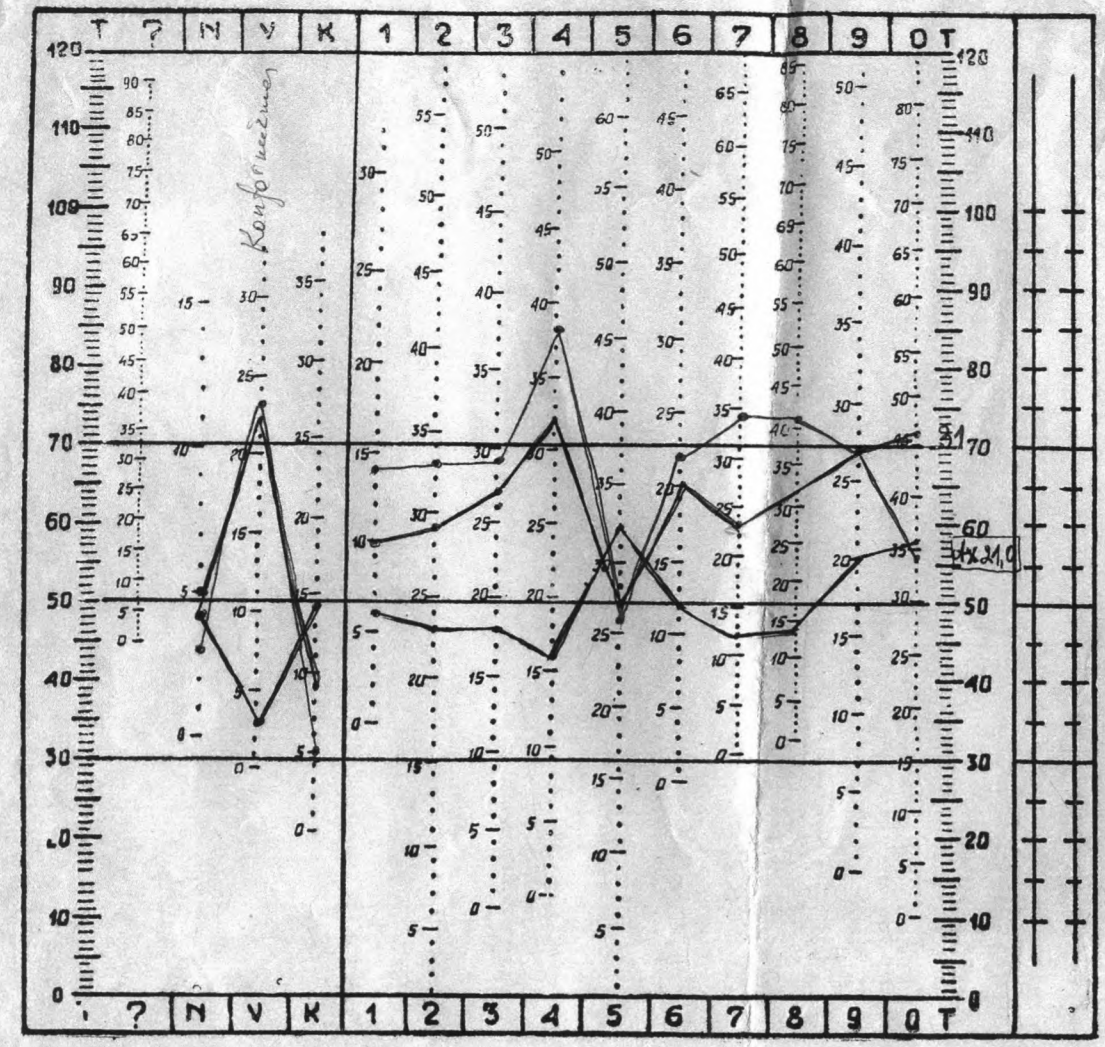

Ligos ist. Nr. .....

Pavardė inicialai — akt. R. Adamaitis
— akt. R. Adamaičio Borkmana
— kaip. Borkmanų šeimoje žiūrovai

Amžius ..... šeimyninė padėtis .....

Išsilavinimas .....

Profesija .....

Pareigos .....

Data ..... Tyrimo trukmė .....

Dgn.: .....

.....

.....

Išvada: .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1975 Kardiovaskulinės sist. m/t i-tas, Medicininės psichologijas lab.

LAD sp. 3000, 1206-79

Aktoriaus Regimanto Adomaičio kardiovaskulinės sistemos tyrimo rezultatai, praėjus kiek daugiau nei metams po *Juno Gabrielio Borkmano* premjeros, 1983

REGIMANTO ADOMAIČIO KŪRYBINĖ BIOGRAFIJA

Reikia tikėti savimi ir savo likimu, reikia likti ištikimu savo troškimams ir leisti, kad jie tave galutinai pavergtų. Ir tuomet tu amžinai įkliuvęs.[240]

Teatro ir kino aktorius Regimantas ADOMAITIS gimė 1937 m. sausio 31 d. Šiauliuose. Vaikystėje gyveno Šimonių kaime, Pasvalio raj., lankė Migonių pradžios mokyklą. Vėliau su tėvais persikėlė gyventi į Pasvalį. 1954 m. sidabro medaliu baigė Pasvalio vidurinę mokyklą (dabar – Pasvalio Petro Vileišio gimnazija), 1959 m. baigė Vilniaus valstybinio V. Kapsuko universiteto (dabar – Vilniaus universitetas) Fizikos – matematikos fakultetą, 1958–1962 m. studijavo Lietuvos valstybinėje konservatorijoje (dabar – Lietuvos muzikos ir teatro akademija), Aktorinio meistriškumo katedroje (vadovė Irena Vaišytė).

1962–1963 m. dirbo Kapsuko (dabar Marijampolė) valstybiniame dramos teatre, 1963–1967 m. Kauno valstybiniame akademiniame dramos teatre. Nuo 1967 m. – Lietuvos valstybinio akademinio (nuo 1998 – nacionalinio) dramos teatro aktorius. Nuo 2000 m. dirba įvairiuose Vilniaus teatruose.

1988 m. buvo Sąjūdžio iniciatyvinės grupės narys.

240 Ronald Harwood, *op. cit.*, p. 22.

1957 (II K.) Edgaras Bregas – Archibald Joseph Cronin, *Jupiteris juokiasi*. Režisierius Justinas Bautrėnas, Vilniaus valstybinis V. Kapsuko universitetas, Centrinis dramos būrelis.

1958 (III K.) Marcelinas Šeškas – Balys Sruoga, *Dobilėlis penkialapis*. Režisierius Vytautas Vitkauskas, Vilniaus valstybinis V. Kapsuko universitetas, Centrinis dramos būrelis.

1958 Kapitonas Žoržas Stamatesku – Tudor Muşatescu, *Titaniko valsas*. Režisierius aktorius Arnas Rosenas, Vilniaus valstybinis V. Kapsuko universitetas, Centrinis dramos būrelis.

TARP 1959–1962 Kolia – Michail Svetlov, Aleksej Arbuzov, *Po dvidešimties metų*. Kurso vadovė Irena Vaišytė, Lietuvos valstybinė konservatorija, Mokomasis teatras.

1961 (IV KURSAS) Agranovskis – Aleksej Arbuzov, *Miestas aušroje*, Lietuvos valstybinė konservatorija, Mokomasis teatras.

1961 Petniuniokas – Juozas Baltušis, *„Parduotų vasarų" puslapiai*. Meno vadovė Irena Vaišytė, Lietuvos valstybinė konservatorija, Mokomasis teatras.

1962 Tomas – Aleksandra Bruštein, *Dėdės Tomo trobelė*, pagal Harrietos Beecher Stowe romaną, meno vadovė Irena Vaišytė, Lietuvos valstybinė konservatorija, Mokomasis teatras.

Vaidmenys teatre (nurodant premjeros datą):

1962	Simonas Renaras – Victor Hugo, *Marija Tiudor*. Režisierius Stasys Čaikauskas, Kapsuko valstybinis dramos teatras.
1963 09 21	Griša – Viktor Rozov, *Prieš vakarienę*. Režisierius Henrikas Vancevičius, KVDT.
1963 10 27	Gimnastas Tibulas – Jurij Oleša, Michail Goriunov, *Trys dručkiai*. Režisierius Stasys Motiejūnas, KVDT.
1964 01 17	Povilas Višinskis – Kazys Inčiūra, *Žemaitė*. Režisierius Henrikas Vancevičius, KVADT.
1964 02 23	Juozas – Raimundas Samulevičius, *Studentiška novelė*. Režisierius Stasys Motiejūnas, KVDT.
1964 05 16	Piotras – Čingiz Aitmatov, *Mano Tuopelė raudona skarele*. Režisierius Kęstutis Genys, KVDT.
1964 09 12	Albinas Žygus – Kazys Saja, *Saulė ir stulpas*. Režisierius Henrikas Vancevičius, KVADT.
1964 10 18	Princas Dezirė – Vladimir Metalnikov, *Miegančioji gražuolė*. Režisierius Stasys Motiejūnas, KVDT.
1964 12 20	Konsteblis – Bertold Brecht, *Opera už tris skatikus*. Režisierius Genadij Kostiukov, KVDT.
1965 02 13	Augustas – Dalia Urnevičiūtė, *Vadink mane motina*. Režisierius Stasys Motiejūnas, KVDT.
1965 12 04	Alioša – Fiodor Dostojevskij, *Pažemintieji ir nuskriaustieji*. Režisierius Stasys Motiejūnas, KVDT.
1965 02 05	Dolabela – William Shakespeare, *Antonijus ir Kleopatra*. Režisierius Henrikas Vancevičius, KVDT.
1966 09 28	Džordžas – John Steinbeck, *Pelės ir žmonės*. Režisierius Henrikas Vancevičius, KVDT.
1966 10 08	Konstruktorius Tempas – Remigijus Markūnas, *Išsipildančiųjų linkėjimų gegutė*. Režisierius Stasys Motiejūnas, KVDT.
1968 02 10	Francas – Jean Paul Sartre, *Altonos atsiskyrėliai*. Režisierius Henrikas Vancevičius, LVADT.
1969 01 04	Mindaugas – Justinas Marcinkevičius, *Mindaugas*. Režisierius Henrikas Vancevičius, LVADT.
1970 03 14	Marius Nemunis – Jonas Avyžius, Henrikas Vancevičius, *Sūkuryje*. Režisierius Henrikas Vancevičius, LVAD.

1970 04 17 Choras – Algimantas Baltakis, *Tiltas*. Režisierius Henrikas Vancevičius, LVADT.

1970 11 27 Volteris Francas – Arthur Miller, *Kaina*. Režisierė Irena Bučienė, LVADT.

1973 02 24 Albertas Gregoras – Karel Čapek, *Makropulo receptas*. Režisierė Irena Bučienė, LVADT.

1974 12 07 Edgaras – Friedrich Dürrenmatt, *Vaidinam Strindbergą*. Režisierė Irena Bučienė, LVADT.

1974 04 25 Isabekas Mergenovas – Čingiz Aitmatov, Kaltaj Muhamedžanov, *Fudzijama*. Režisierius Henrikas Vancevičius, LVADT.

1976 05 01 Pilypas Karalius – Juozas Grušas, *Cirkas*. Režisierius Henrikas Vancevičius, LVADT.

1978 06 05 Mažvydas – Justinas Marcinkevičius, *Mažvydas*. Režisierius Henrikas Vancevičius, LVADT.

1979 01 02 Senis – Sofija Kymantaitė-Čiurlionienė, *Dvylika brolių juodvarniais lakstančių*. Režisierė Irena Bučienė, LVADT.

1979 05 05 Jokūbas Sobieskis – Balys Sruoga, *Kazimieras Sapiega*. Režisierius Henrikas Vancevičius, LVADT.

1980 03 22 Gustavas Šuazelis, Aleksandras – Kazys Saja, *Ubagų sala*. Režisierė Irena Bučienė, LVADT.

1981 02 21 Junas Gabrielis Borkmanas – Henrik Ibsen, *Junas Gabrielis Borkmanas*. Režisierius Henrikas Vancevičius, LVADT.

1982 09 18 Andrejus Golubevas – Aleksandr Gelman, *Akis į akį su visais*. Režisierė Irena Bučienė, LVADT.

1983 04 30 Kaligula – Albert Camus, *Kaligula*. Režisierius Jonas Vaitkus, KVDT.

1983 12 31 Marčius Kreivėnas – Vytautas Bubnys, *Po vasaros dangum*. Režisierius Henrikas Vancevičius, LVADT.

1984 03 31 Žanas Babtistas Poklenas de Moljeras – Michail Bulgakov, *Moljeras*. Režisierė Irena Bučienė, LVADT.

1984 12 30 Ančiukas – Pranas Treinys, *Ančiuko kryžius*. Režisierė Irena Bučienė, LVADT.

1986 02 22 Šalimovas – Maksim Gorkij, *Vasarotojai*. Režisierius Henrikas Vancevičius, LVADT.

1987 09 01 Skirgaila – Vincas Krėvė, *Skirgaila*. Režisierius Henrikas Vancevičius, LVADT.

1989 03 19 Džeimsas Taironas – Eugene O'Neill, *Ilgos dienos kelionė į naktį*. Režisierius Gytis Padegimas, LVADT.

1989 11 17	AA – Sławomir Mrożek, *Emigrantai*. Režisierė Irena Bučienė, LVADT.
1990 01 27	Hanimenas – Lee Blessing, *Pasivaikščiojimas miške*. Režisierius Des MacAnuff, LVADT.
1990 04 13	Senatorius – Adomas Mickevičius, *Vėlinės*. Režisierius Jonas Vaitkus, LVADT.
1991 04 02	Henris Higinsas – Bernard Shaw, *Pigmalionas*. Režisierė Irena Bučienė, LVADT.
1994 07 06	Mindaugas – Justinas Marcinkevičius, *Mindaugas*. Režisierė Irena Bučienė, Žemutinė pilis.
1996 03 16	Seras – Ronald Harwood, *Aprengėjas*. Režisierius Algirdas Latėnas, LVADT.
1997 02 27	Kazarinas – Michail Lermontov, *Maskaradas*. Režisierius Rimas Tuminas, Valstybinis Vilniaus mažasis teatras.
1998 03 27	Fransua – Francis Veber, *Vėpla*. Režisierius Ramutis Rimeikis, LNDT.
1999 06 18	Karalius Edvardas IV – William Shakespeare, *Ričardas III*. Režisierius Rimas Tuminas, LNDT.
1999 11 20	Hendelis – Paul Barz, *Susitikimas*. Režisierius Raimundas Banionis, LNDT.
2000 05 05	Anselmas – Molière, *Šykštuolis*. Režisierė Irena Bučienė, LNDT.
2001 12 21	Stočkus – Marius Katiliškis, *Paskendusi vasara*. Režisierius Julius Dautartas, LNDT.
2002 06 26	Žynys – Sofoklis, *Oidipas karalius*. Režisierius Oskaras Koršunovas, Oskaro Koršunovo teatras.
2004 03 12	Kazanova – Karl Gassauer, *Kazanova*. Režisierius Sakalas Uždavinys, „Skrajojantis teatras“ Vilniuje.
2005 11 22	Tėvas – Furio Bordon, *Paskutiniai mėnesiai*. Režisierius Rimas Tuminas, VVMT. (Prizas už geriausią vyro vaidmenį XXII Lietuvos profesionalių teatrų festivalyje „Vaidiname žemdirbiams“.)
2006 09 15	Telesporas Žemgirdas – Juozas Glinskis, *Vieno tėvo vaikai*. Režisierius Gytis Padegimas, LNDT.
2006 09 15	Džonatanas Sviftas – Grigorij Gorin, *Svifto namai*. Režisierius Sigitas Račkys, VVMT.
2010 01 29	Jevgenijus Sergejevičius Dornas – Anton Čechov, *Žuvėdra*. Režisierius Jonas Vaitkus, „Baltijskij dom“ (Sankt Peterburgo teatras).
2014 02 07	Mykolas – Juozas Tumas-Vaižgantas, *Dėdės ir dėdienės*. Režisierė Gabrielė Tumėnaitė, VVMT.

1963 Pilotas – *Vienos dienos kronika*. Režisierius Vytautas Žalakevičius, LKS.

1965 Donatas Lokys – *Niekas nenorėjo mirti*. Režisierius Vytautas Žalakevičius, LKS.

1967 Bronius – *Suaugusių žmonių žaidimai*. Režisierius Ilja Rud-Gercovskij, LKS. (Diplomas už geriausią vyro vaidmenį IX Pabaltijo, Baltarusijos ir Moldavijos kino festivalyje, vykusiame Rygoje.)

1967 Sergejus Lazo – *Sergejus Lazo*. Režisierius Aleksandr Gordon, „Moldova film". (Diplomas už geriausią vyro vaidmenį IX Pabaltijo, Baltarusijos ir Moldavijos kino festivalyje, vykusiame Rygoje.)

1968 Kasparas – *Jausmai*. Režisieriai Almantas Grikevičius, Algirdas Dausa, LKS.

1968 Ivan Lobač – *Rytų koridorius*. Režisierius Valentin Vinogradov, „Belarusfilm".

1970 Augustinas – *Vyrų vasara*. Režisierius Marijonas Giedrys, LKS.

1970 Daktaras Antonijus – *Visa teisybė apie Kolumbą*. Režisierius Vytautas Žalakevičius, LTV.

1971 Edmundas – *Karalius Lyras*. Režisierius Grigorij Kozincev, „Lenfilm".

1971 Grafas – *Akmuo ant akmens*. Režisierius Raimondas Vabalas, LKS.

1973 Franciskas – *Tas saldus žodis – laisvė!*. Režisierius Vytautas Žalakevičius, „Mosfilm" (Rusija), LKS.

1973 Volcas – *Volcas*. Režisierius Günter Reisch, „DEFA" (Vokietija).

1974 Trapsas – *Avarija*. Režisierius Vytautas Žalakevičius, „Mosfilm".

1974 Girdvainis – *Velnio nuotaka*. Režisierius Arūnas Žebriūnas, LKS.

1974 Povilas Baibokas – *Sadūto tūto*. Režisierius Almantas Grikevičius, LKS.

1975 Robert Nimann – *Vienas prieš vieną*. Režisierius Kurt Maetzig, VDR.

1976 Adomas Vainoras – *Sodybų tuštėjimo metas*. Režisierius Almantas Grikevičius, LKS.

1977 Vasilij Vereščiagin – *Julija Vrevskaja*. Režisierius Nikola Korabov, „Bojana" (Bulgarija), „Mosfilm" (Rusija).

1978 Jakov Bardin – *Priešai*. Režisierius Rodion Nachapetov, „Mosfilm".

1978 Orlandas – *Kentaurai*. Režisierius Vytautas Žalakevičius, „Mosfilm" (Rusija), „Mafilm" (Vengrija), „Barrandov Studios" (Čekija).

1979 Fišeris – *Veidas taikinyje*. Režisierius Almantas Grikevičius, LKS.

1979 Valerij Ivanovič – *Nepjautų lauko gėlių juosta.* Režisierius Jurij Iljenko, A. Dovženkos kino studija.

1980 Tardytojas – *Gyvenimas puikus (Vita è bella, La).* Režisieriai Grigorij Čiuchraj, Aleksej Aleksejev, „Mosfilm" (Rusija), „Chinematografika Quattro Cavalli" (Italija).

1980 Pavliščevas – *Iš poilsiautojų gyvenimo.* Režisierius Nikolaj Gubenko, „Mosfilm" (Rusija).

1980 Hermann Reimers – *Sužadėtinė (Die Verlobte).* Režisieriai Günter Reisch, Günther Rücker, DEFA (Vokietija).

1980 Jonas Buckus – *Faktas.* Režisierius Almantas Grikevičius, LKS.

1981 Prokuroras Meisonas Orvilas – *Amerikoniškoji tragedija.* Režisierius Marijonas Giedrys, LKS.

1982 Teodoras Boilanas – *Turtuolis, vargšas...* Režisierius Arūnas Žebriūnas, LKS.

1982 Ačas – *Atsiprašau.* Režisierius Vytautas Žalakevičius, LKS.

1982 Deividas – *Medaus mėnuo Amerikoje.* Režisierius Jonas Vaitkus, LKS.

1982 Endis Takeris – *Trestas, kuris žlugo.* Režisierius Aleksandr Pavlovskij, Odesos kino studija.

1983 Vyras – *Paryžiaus drama.* Režisierius Nikolaj Maščenka, A. Dovženkos kino studija.

1983 Advokatas – *Žaliasis furgonas.* Režisierius Aleksandr Pavlovskij, Odesos kino studija.

1983 Djedonė – *Skrydis per Atlantą.* Režisierius Raimondas Vabalas, LKS.

1983 Frenkas Morganas – *Miražas.* Režisierius Aloiz Brench, „Filmstudio Riga".

1984 Feliksas – *Vestuvės girioje.* Režisierius Algirdas Araminas, TV.

1984 Samoilov – *...ir puiki pergalės akimirka.* Režisierius Viačeslav Vinnik. A. Dovženkos kino studija.

1984 *Einantys paskui.* Režisierius Rodion Nachapetov, „Mosfilm" (Rusija).

1985 Meistras Tektonas – *Matvejaus džiaugsmas.* Režisierė Irina Poplavskaja, „Mosfilm" (Rusija).

1986 Eduardas Vergaras – *Vilkolakio pėdsakai.* Režisierius Almantas Grikevičius, LKS, Argentina.

1986 Roberas – *Chameleono žaidimai.* Režisierius Arūnas Žebriūnas, LKS.

1986 Ingmar Ros – *Žmogaus iš „Mercedeso" dosjė.* Režisierius Georgij Nikolajenko, M. Gorkio kino studija (Rusija).

1987	Priachinas – *Karuselė turgaus aikštėje*. Režisierius Nikolaj Stambula, „Mosfilm“ (Rusija).
1990	*Aitvaras*. Režisierė Aliona Demjanenko, LKS.
1990	Veilandas – *Sunku būti dievu*. Režisieriai Angelo Pastore, Vladimir Krainev, Svetlana Osadčiaja, A. Dovženkos kino studija, Hallelujah Films, Mediactue, Sovinfilm (Vokietija, Prancūzija).
1992	Daktaras – *Juodojo mėnulio laipsnis*. Režisierė Natalija Kirakozova, A. Dovženkos kino studija (Ukraina).
1993	Johanas fon Šrederis – *Mirties angelai*. Režisierius Jurijus Ozerovas, „Mosfilm“, „Ganefilm“ (Rusija, Prancūzija).
1993	Leitenantas Pitas Birnsas – *Žmogžudystės būdas*. Režisierius Oleg Gojda, A. Dovženkos kino studija „Č“ (Ukraina).
1993	Georgijus Plechanovas – *Skilimas*. Režisierius Sergejus Kolosovas, „Ekran“ (Rusija).
1993	Šventikas – *Senovės dievai*. Režisierius Aleksandr Kadžvoryan, „Mitra“ (Armėnija).
1993	Veršinin – *Tu esi...* Režisierius Vladimir Makaranec, Sverdlovsko kino studija (Rusija).
1994	Eugenijus Kosovas – *Stikliukas degtinės – per daug (Ein Wodka zuviel)*. Režisierius Werner Masten, „Tatort“ (Vokietija).
1995	Režisierius – *Peizažas su trimis besimaudančiomis*. Režisierius Valerij Rubinčik, Belarusfilm.
1995	*Gyvensime*. Režisierius Dmitrij Tomašpolskij, Ukraina.
1995	Pulkininkas – *Vilko kraujas*. Režisierius Nikolaj Stambula, Studija-S (Rusija).
1996	Karo vadas – *Anna*. Režisierius Aloizs Brenčs (Latvija, Vokietija).
1996	Olegas – *Vyras jaunai merginai*. Režisierius Murad Ibragimbekov, „Fora Film“ (Rusija).
1997	*Ant slenksčio*. Režisierė Liudmila Saakjants, „Armenfilm“ (Armėnija).
1997	Viktoras Malenkow – *Antrininkas (Der Doppelgänger)*. Režisierius Bernhard Stephan (Vokietija).
1998	Komentatorius – *Adomas Mickevičius. 1798–1855. Realybės versijos*. Režisierius Raimundas Banionis, „Litnek“.
1998–2000	Liudas Baronas – *Atžalos*. Režisierius Saulius Vosylius, LRT.

1999	*Vyrai*. Režisierė Inesa Kurklietytė, Studio 2000, LR Kultūros ministerija (Lietuva).
2001	Aurimas Antaura – *Gedimino 11*. Režisierius Raimundas Banionis, TV serialas, „Videometra“.
2003	*Sekmadienis toks, koks yra*. Režisierius Ignas Jonynas, „Cinevera“ (Lietuva).
2004	Daktaras Salvadoras, Ichtiandro tėvas – *Žmogus amfibija. Jūros velnias*. Režisierius Aleksandr Atanesian, „VideoFilm“ (Rusija).
2004	Martinsonas – *Raktai nuo bedugnės. Vaiduoklių medžioklė*. Režisierius Sergej Rusakov, „Goldmedium“, Studija „2B“ (Rusija).
2004	*Refrešas (Refresh)*. Režisieriai Maris Martinsons, Ruslan Korostenskij, „PC Piramidė“.
2004	Žurnalistas Restonas – *Maskvos saga*. Režisierius Dmitrij Barčevskij, Kinovideostudija „Risk“ (Rusija).
2005	Profesorius – *Persona non grata*. Režisierius Vladimir Nachabcev, „MakDos“, „Fora Film“ (Rusija).
2005	Daktaras Salvatoras – *Žmogus – amfibija*. Režisierius Aleksandr Atanesian. „VideoFilm“ (Rusija).
2007	Šeimininkas – *Trečias dangus*. Režisierius Eljor Išmuhamedov, „Pyramid“ (Rusija).
2008	Ričardas – *Moterys meluoja geriau*. Režisierius Raimundas Banionis, TV serialas (Lietuva).
2008	Valerij Kasol – *Ledinis bučinys*. Režisierius Knut Eric Jensen, Baltic Film Group / Filmhuset Produksjoner (Lietuva, Norvegija).
2011	Anvaras, Džanzuro emyras – *Granato skonis*. Režisierės Nonna Agadžanova, Anna Lobanova, „Kinosiužet“ (Rusija).
2012	Galerijos šeimininkas – *Vienintelė mano nuodėmė*. Režisierė Karinė Folijanc, „Children's performance Ltd“ (Rusija).
2013	Džonas Maklou – *Mano svajonės krantai*. Režisierius Stanislav Dremov, kino studija „Gamma“, studija „Zaria“.
2014	Grafas Drakula – *Penktoji sargyba*. Režisierius Vasilij Pičul.

Apdovanojimai:

1973	LSSR nusipelnęs artistas
1979	LSSR liaudies artistas
1981	Vokietijos (VDR) nacionalinė premija
1982	LSSR valstybinė premija
1985	SSRS liaudies artistas
1997	Gedimino III laipsnio ordinas
2000	Lietuvos Nepriklausomybės medalis
2007	Valstybinio Vilniaus mažojo teatro ordinas
2011	„Auksinės gervės“ apdovanojimas už viso gyvenimo nuopelnus
2012	Armėnijos Respublikos Vyriausybės atminimo medalis
2012	LR kultūros ministerijos garbės ženklas „Nešk savo šviesą ir tikėk“ už Lietuvos kultūrai įžiebtas idėjas ir iniciatyvas, inspiruojančias bendruomenę pozityviai veiklai, už asmeninę poziciją ir atsakomybę, kuriant kultūrinę ir dvasinę aplinką
2012	Ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Komandoro didysis kryžius
2015	Lietuvos nacionalinė kultūros ir meno premija

Regimantas Adomaitis su Lietuvos Respublikos Prezidente Dalia Grybauskaite, įteikus Lietuvos nacionalinę kultūros ir meno premiją, 2016 02 16

Regimantas Adomaitis

Ačiū Tau, Dieve, kad leidai pagyventi
Tavos kūrybos nuostabiam kampely – žemėj
Ir sąskaitos vis nesulaukti
Už klystkeliais nueitą kelią.

Asmenvardžių rodyklė

A – žr. Masiulis, Algimantas
Abas, Eugenijus – žr. Аб, Евгений
Abuladze, Tengiz 126
Adamkai, Alma, Valdas 203
Adomaitienė, Kotryna 130
Adomaitis, Gediminas 8, 22, 123, 232
Adomaitis, Kasparas 8
Adomaitis, Mindaugas 8, 22, 141, 232
Adomaitis, Vaitiekus 130, 132
Adomaitis, Vidas 130
Adomaitis, Vytautas 8, 22, 232, 252
Adomaitytė, Aigustė 8
Adomaitytė, Elzė 8
Adomaitytė, Julija 8
Adomaitytė, Klarisė 8
Agadžanova, Nona 287
Aitmatov, Čingiz 110, 281, 282
Aleknienė, Violeta 21, 22
Aleksaitė, Irena 30, 31, 34, 45, 46
Aleksejev, Aleksej 285
Algis, Algimantas M. – žr. Masiulis, Algimantas
Almantas – žr. Grikevičius, Almantas
Andrašiūnaitė, Rasa 251
Araminas, Algirdas 285
Arbuzov, Aleksej 280
Archipovaitė, Liucija 92
Atanesian, Aleksandr 287
Audra – žr. Misiūnienė, Audra
Aukštikalnis, Eustachijus 75
Aušra – žr. Jurašienė, Aušra
Avyžius, Jonas 123, 281

Babkauskas, Bronius 70, 170
Bach, Johann Sebastian 59, 61, 139, 271
Bagdonas, Vladas 104
Bajorytė (Adomaitienė), Eugenija 8, 20–22, 88, 89, 91, 109, 140, 144, 145, 222, 224, 227, 232, 234, 255
Balandytė, Gražina 218
Baltakis, Algimantas 282
Baltušis, Juozas 280
Baltušnikienė, Tatjana (Татьяна Балтушникене) 57
Balzac, Honoré de 198
Banionis, Donatas 59, 70, 112, 139
Banionis, Raimundas 59, 283, 286, 287
Barčevskij, Dmitrij 287
Baryshnikov, Michail 232
Barrault, Jean Louis 146
Barz, Paul 58, 283
Baškauskaitė, Liucija 236
Batalov, Aleksej 103, 105, 106
Baudelaire, Charles 18
Bautrėnas, Justinas 135, 280
Beelitz, Günther 244
Belmondo, Jean-Paul 58
Ben Gurion, David 233
Berelovičius, Šlaumė (Šlioma) 224
Berukštytė, Janina 164
Billington, Michael (Майкл Биллингтон) 27
Blessing, Lee 246, 283
Bobrowski, Johannes (Bobrovskis) 234
Bolotova, Žanna 241
Bordon, Furio 60, 256, 283
Brecht, Bertolt 189, 281
Brenčs, Aloizs (Aloiz Brench) 285, 286
Bruštein, Aleksandra 280
Bubnys, Vytautas 282
Bučienė, Irena 8, 27, 45–47, 49, 52, 53, 108, 114, 114–116, 121, 136, 221, 222, 236, 237, 282, 283
Budraitis, Juozas 70, 90, 91, 95, 112, 116, 117
Bulgakov, Michail 47, 282
Burneikaitė, Inga 62

Campbell, Patrick, Mrs. (Patrik Kembel) 255
Camus, Albert 50, 51, 97, 135, 165, 166, 192, 282
Capas, Mindaugas 118
Chadaravičius, Audris 39
Chadaravičiūtė, Inga 31
Che Guevara – žr. Guevara, Ernesto
Chopin, Frédéric 133
Ciolkovskij, Konstantin 195
Cronin, Archibald Joseph 280
Cvirka, Andrius 277

Čaikauskas, Stasys 281
Čapek, Karel 27, 45, 115, 282
Čechov, Anton 63, 258, 283
Čechov, Michail 129, 136, 154, 163, 166, 222

Čilinskas, Kęstutis 144
Čiuchraj, Grigorij 285
Čiurlionis, Mikalojus Konstantinas 104, 218
Čiursina, Liudmila 105, 106

Damaševičius, Vytautas 92
Danilov, Jul. 215
Dapšys, Arvydas 60, 119
Daujotas, Juozas 79, 80, 88
Daunys, Vaidotas 244
Dausa, Algirdas 20, 69, 87, 88, 447, 144, 284
Dautartas, Julius 59, 283
Demjanenko, Aliona 286
Derkintis, Valerijonas 135
Dobrovolskis, Vidmantas 245
Donelaitis, Kristijonas 234
Dostojevskij, Fiodor 31, 45, 103, 241, 259, 281
Dremov, Stanislav 287
Dürrenmatt, Friedrich 27, 46, 47, 282

E. – žr. Liegutė, Emilija
Efros, Anatolij 35
Elžbieta – žr. Latėnaitė, Elžbieta Valerija Veronika

Faulkner, William 241
Fein, Maria 47
Fellini, Federico 146, 152
Filipas, Žeraras – žr. Philipe, Gérard
Folijanc, Karinė 287
Forster, Rudolf Heribert Anton 47

Gabrėnaitė, Eglė 8, 43, 55, 114, 116, 128, 136
Gaidys, Povilas 36
Gailius, Antanas 17
Garasimavičiūtė, Irena 39
Garuolytė, Regina 121
Gassauer, Karl 283
Gazda, Janusz 70, 72
Geda, Sigitas 230, 245
Gelman, Aleksandr 49, 282
Genys, Kęstutis 281
Giedrys, Marijonas 97, 112, 284, 285
Girdzijauskaitė, Audronė 47, 49
Gladij, Grigorij 167
Glinskis, Juozas 63, 283
Godard, Jean-Luc 70
Godunavičienė, Jadvyga 55, 95, 96
Goethe, Johann Wolfgang von 138
Gogol, Nikolaj 102
Gojda, Oleg 286
Gončarov, Andrej 189
Gordon, Aleksandr 75, 76, 284
Gorin, Grigorij 283
Goriunov, Michail 281
Gorkij, Maksim 259, 282
Grybauskaitė, Dalia 288
Gricius, Jonas 83
Grigienė, Jevdokija 238
Grigolis, Vytautas 57, 58
Grikevičius, Almantas (Almantas) 20, 21, 69, 87, 88, 90, 91, 93, 94, 105, 117, 231, 233, 284, 285
Grin, Aleksandr 205
Grušas, Juozas 282
Gubenko, Nikolaj 97, 241, 285
Guevara, Ernesto (Che Guevara) 172

Hamsun, Knut 241, 259
Harkenthal, Gisela 93
Harrison, Rex 252
Harwood, Ronald 15, 20, 25, 53, 54, 67, 101, 119, 123, 140, 149, 177, 195, 201, 261, 279, 283
Heidegger, Martin 51
Heisenberg, Werner 10
Hemingway, Ernest 241
Hendel, Georg Friedrich 58, 59, 61, 139, 155, 271, 283
Hoffman, Dustin 153
Hugo, Victor 259, 281

Ibragimbekov, Murad 286
Ibsen, Henrik 47, 49, 53, 253, 282
Idzelytė, Virginija 58
Iljenko, Jurij 285
Inčiūra, Kazys 31, 104, 110, 281
Inozemcev, Artiom 47
Išmuhamedov, Eljor 287

Jablonskienė, Audronė 28, 36, 41, 50, 52, 53, 73, 74, 76, 89–91, 96, 201

Jančys, Artūras 36
Jansonas, Egmontas 104, 107, 218
Janušauskaitė, Aldona 8
Jauniškis, Vaidotas 63
Jemeljanova, I. 215
Jensen, Knut Eric 284
Jevstignejev, Jevgenij 255
Jonas – žr. Jurašas, Jonas
Jonynas, Ignas 287
Jonušaitė, Neringa 50, 51, 74, 86, 87, 94
Judelevičius, Dovydas 47
Jukna, Steponas 8, 135, 202
Juknevičius, Romualdas 104, 135
Juodytė, Ona 39
Juozėnaitė, Vida 208
Jurašas, Jonas (Jonas) 111, 202, 233–236, 243, 247, 253, 254
Jurašienė, Aušra 233–236, 243, 247
Jurkūnas, Vladas 136

Kačanova, Galina 211
Kadžvoryan, Aleksandr 286
Kalanta, Romas 202
Kalinauskas, Juozas 36
Kalniņš, Ivars 167
Kalpokaitė, Larisa 53
Kalpokaitė, Vlada 63
Kancleris, Vytautas 112
Karka, Gediminas 21
Karosas, Juozas 20
Kašubos, Aleksandra ir Vytautas 233
Katiliškis, Marius 59, 283
Kavaliauskas, Jonas 8, 35, 39, 47, 135
Kazragytė, Doloresa 111
Kembel, Patrik – Campbell, Patrick, Mrs Kilty, Jerome Timothy (Джером Килти) 228, 255
Kymantaitė, Kazimiera 39
Kymantaitė-Čiurlionienė, Sofija 282
Kirakozova, Natalija 286
Kisarauskas, Vincas 232, 233
Kisielius, Juozas 242
Kiškytė, Agnė 64
Koch, Ivan 83
Kolosov, Sergej 286
Korabov, Nikola 284
Koršunovas, Oskaras 27, 60, 137, 138, 157, 283
Kostiukov, Genadij 189, 281
Kozincev, Grigorij 22, 80–83, 97, 105, 218–220, 284
Krainev, Vladimir 286
Krasauskaitė, Rasa 209
Krasilnikov, Boris 228
Krėvė, Vincas 282
Kriučkov, Nikolaj 105
Kuprevičius, Giedrius (Giedrius) 244, 246
Kupstaitė, Lidija (Lidija. K.) 47, 237
Kurauskas, Henrikas 8, 39, 41, 135, 202

Lalas, Jonas 135
Latėnaitė, Elžbieta Valerija Veronika 256, 258
Latėnas, Algirdas 15, 27, 53–55, 119, 283
Laucevičius, Liubomiras 248
Laurinkus, Mečys (Mečys) 243
Lermontov, Michail 57, 283
Lidija. K. – žr. Kupstaitė, Lidija
Liegutė, Emilija (E.) 41, 43, 46, 220–222
Liuga, Audronis 21, 54, 55, 90
Lobanova, Anna 287
Lordkipanidzė, Natella (Нателла Лордкипанидзе) 40
Loren, Sophia 152
Lupa, Krystian 18
Lurje, Leonid 228

M. M. – žr. Mironaitė, Monika
Macaitis, Saulius 30, 70, 74, 83, 86–89, 251
Maceina, Antanas 51
Mačernis, Vytautas 6
Maetzig, Kurt 284
Mainelytė, Vaiva 8, 49, 86, 92, 112, 169
Makaranec, Vladimir 286
Mann, Thomas 103
Marcinkevičius, Justinas 8, 27, 34, 36, 38, 41, 53, 81, 119, 139, 144, 164, 171, 174, 216, 218, 237, 243, 254, 281–283
Marcinkevičiūtė, Ramunė 54
Mareckaitė, Gražina 36, 38, 40, 63
Markūnas, Remigijus 281
Martinsons, Maris 287
Martišius, Vytautas 47
Masalskis, Valentinas 50
Masina, Giulietta 152
Masiulis, Algimantas (A, Algimantas M., Algis) 70, 91, 111, 218, 222, 223, 225, 250
Masten, Werner 286
Mastroianni, Marcello 61
Maščenka, Nikolaj 285

Maugham, William Somerset (Somerset-Moemas) 259
Maurois, André (tikr. Emile Salomon Wilhelm Herzog) 268
Mažvydas, Martynas 8, 27, 28, 30, 34, 36, 41, 43, 45, 105, 106, 139, 144, 164, 168, 171, 174, 216, 218, 220, 182
McAnuff, Desmond 246
Mečys – žr. Laurinkus, Mečys
Mečnikov, Ilja 140
Meškauskas, Juozas 8, 39, 135, 136
Metalnikov, Vladimir 110, 281
Metzing, Kurt 191
Michalkov, Nikita 79
Midvikis, Remigijus 36
Mikiver, Mikk 53, 254
Mykolaitis-Putinas, Vincas 30, 35
Mikšys, Žibuntas 146
Milkova, Vaida 22, 61
Miller, Arthur 27, 282
Miltinis, Juozas 104, 105, 132, 134, 146, 222
Mindaugas, Lietuvos karalius 8, 27, 30, 34, 36, 38–41, 45, 46, 52, 53, 75, 81, 105, 106, 111, 117, 135, 139, 164, 165, 167, 171, 174, 191, 192, 216, 218, 220, 237, 254, 281, 283
Mironaitė, Monika (M. M.) 39, 42, 46, 47, 191, 228
Misiukevičienė, Ingrida 161, 207, 230
Misiūnas, Romas 230, 232
Misiūnienė, Audra 230, 232, 233
Mockevičiūtė, Vitalija 60
Molière (Moljeras) 47, 282
Motiejūnas, Stasys 281
Mrożek, Sławomir 51, 58, 243, 283
Murre, Jikke 218
Mușatescu, Tudor 280
Musteikis, Audrius 22, 38, 45

Nachabcev, Vladimir 287
Nachapetov, Rodion 284, 285
Nakas, Napoleonas 39, 135
Neeley, Ted 87
Nekrošius, Eimuntas 104, 105, 157, 231
Nietzsche, Friedrich Wilhelm 19
Nikolajenko, Georgij 285
Nikulina, Valentina 210
Noreika, Laimonas 39, 41, 43, 47, 133, 168, 169

O'Ya (Oja), Bruno 70
O'Neill, Carlota 51
O'Neill, Eugene 51, 282
Oginskaitė, Rūta 52, 54, 74, 87, 90
Oleša, Jurij 281
Orantas, Romas 251
Osadčiaja, Svetlana 286
Overaitė, Dalia 60
Ozerov, Jurij 286

Padegimas, Gytis 51, 63, 233, 282, 283
Pastore, Angelo 286
Paukštė, Vytautas 36, 134, 139, 174
Paukštytė, Rasa 69
Pavlovskij, Aleksandr 285
Petrauskas, Valdas 268
Petravičius, Viktoras 245
Petuchauskas, Markas 38
Philipe, Gérard (Žeraras Filipas) 211
Piču, Vasilij 287
Pleškytė, Eugenija 80, 91, 170
Polański, Roman 233
Poplavskaja, Irina 285
Potapova, Audra 77
Povilionienė, Veronika (Veronika) 249
Požela, Juras 131
Pranckūnaitė, Giedrė 26
Proust, Marcel 10
Puipa, Algimantas 16

R., Rūta, Rūta St. – žr. Staliliūnaitė, Rūta
Račkys, Sigitas 283
Ragaišis, Antanas (Антанас Рагайшис) 51, 93
Rasteikaitė, Marija 8, 135, 163
Raubaitė, Birutė 110
Ražkovskytė, Jūratė 109
Reisch (Reišas), Günter 83, 93, 105, 284, 285
Richter, Sviatoslav 104
Ričardas III, Anglijos karalius 81, 243, 283
Rygertas, Juozas 36, 38, 40, 108, 134, 139
Rimaitytė, Miglė 118
Rimeikis, Ramutis 48, 58, 283
Rimickaitė, Rasa 70
Rosenas, Arnas 39, 108/, 136, 280
Rozov, Viktor 31, 110, 281
Rubinčik, Valerij 286
Rücker, Günther 93, 285
Rudaitytė, Regina 15, 51
Rud-Gercovskij, Ilja 284
Rudnik, S. 91

Rudzinskas, Juozas 135
Rumšas, Vytautas 8, 52, 58, 59, 136
Rusakov, Sergej 287
Rutkutė, Dana 19, 30, 41, 44, 45, 50, 51, 53, 69, 106, 251

Saakjants, Liudmila 286
Sabalis, Algirdas 39
Saint-Exupéry, Antoine de (Sent-Egziuperi) 259
Saja, Kazys 31, 221, 281, 282
Sakalauskas, Arūnas 54, 126
Samulevičius, Raimundas 31, 281
Sapiega, Kazimieras 42, 43, 222, 282
Sapiega, Motiejus 136
Sartre, Jean-Paul 34, 51, 115, 117, 135, 163, 281
Schiller, Friedrich 17
Sent-Egziuperi – žr. Saint-Exupéry, Antoine de
Shakespeare, William (Šekspyras) 75, 80–82, 126, 220, 243, 255, 271, 281, 283
Shaw, Bernard 236, 254, 283
Sykčin, Nikifor 57, 242, 243
Sipaitis, Saulius 133, 134
Sobieskis, Jokūbas (Jakub Ludwik Sobieski) 42, 43, 282
Sodeika, Vainius 118
Sofoklis 60, 283
Somerset-Moemas – žr. Maugham, William Somerset
Sruoga, Balys 43, 243, 280, 282
Staliliūnaitė, Rūta (R, Rūta, Rūta. St, Rūta Stal.) 165, 226–229, 255
Stambula, Nikolaj 286
Stanislavskij, Konstantin 57, 127, 129, 133, 136, 154, 156, 157, 166, 198, 199, 222
Stankus, Povilas 112
Statkevičienė, Dovilė 116, 117
Steinbeck, John 34, 105, 134, 281
Stephan, Bernhard 286
Stowe, Harriet Beecher 280
Svetlov, Michail 280

Šabasevičienė, Daiva 7, 11
Šaltenis, Saulius 231
Šataitė, Agnė 118
Šekspyras – žr. Shakespeare, William
Šepetytė, Danutė 161
Šinkūnas, Almantas 62
Širvinskaitė, Justina 92
Šleivienė, Irina 77
Šlekytė-Roche, Živilė 236, 237
Šostak, Irina – žr. Шостак, Ирина
Šostakovič, Dmitrij 104
Šukšin, Vasilij 79
Šulgaitė, Eugenija 70
Šurna, Antanas 70, 112

Talačka, Algimantas 202
Tamulevičiūtė, Dalia 231
Tapinas, Laimonas 73, 82, 91–93, 95
Tarkovskij, Andrej 76
Tichonov, Viačeslav 103
Tomašpolskij, Dmitrij 286
Tomkus, Vytautas 27, 34, 59, 67, 69, 70, 105, 134, 135
Treinys, Pranas 108, 136, 282
Tumas-Vaižgantas, Juozas – žr. Vaižgantas
Tuminaitė, Gabrielė 64, 118
Tuminas, Rimas 8, 27, 40, 57, 58, 60, 61, 107, 121, 137, 157, 192, 256, 259, 283

Ungureanu, Ion 75
Uogintas, Bronius 233
Urnevičiūtė, Dalia 31, 281
Uždavinys, Sakalas 283

V.V. – žr. Valašinas, Viktoras
Vabalas, Raimondas 20, 284, 285
Vachtangov, Jevgenij 45
Vaišytė, Irena 34, 114, 136, 154, 279, 280
Vaitkus, Arūnas 1
Vaitkus, Jonas 27, 50, 63, 104, 135, 166, 167, 192, 236, 237, 244, 253, 282, 283, 285
Vaižgantas (Juozas Tumas-Vaižgantas) 64, 118, 174, 283
Valaitis, Teodoras Kazimieras 189
Valašinas, Viktoras (V.V.) 248, 255
Valiulis, Skirmantas 30, 81, 82
Van Gogh, Vincent 266
Vanagaitė, Rūta 50
Vancevičius, Henrikas 8, 27, 30, 31, 34, 36, 39–41, 43, 47, 49, 70, 109–111, 113, 115, 117, 121, 134–137, 139, 163, 167, 168, 238, 242, 243, 281, 282
Vasiliauskas, Valdas 41
Vasinauskaitė, Rasa 53, 55
Veber, Francis 58
Vegman, Dolores 217
Veronika – žr. Povilionienė, Veronika
Vilutis, Mikas 230

Vinnik, Viačeslav 97, 285
Vinogradov, Valentin 284
Višinskis, Povilas 31, 104, 110, 281
Vytautas – žr. Adomaitis, Vytautas
Vitkauskas, Vytautas 280
Vitkauskienė, Genė 179
Vosylius, Saulius 286

Webber, Andrew Lloyd 87
Wilson, Robert 87

Zemeckis, Robert 234
Zorkaja, Nėja – žr. Зоркая, Нея

Žalakevičius, Vytautas 4, 8, 16, 20, 34, 55, 69, 70, 72–75, 80, 82, 88–90, 92–97, 102, 103, 105, 115–117, 143, 158, 161, 171, 205, 284, 285
Žebertavičiūtė, Elvyra 70
Žebriūnas, Arūnas 69, 86, 87, 230, 284, 285
Žemaitė 31, 104, 110, 281
Žemgaila, Juozas 54
Žilius, Gintas 26

Аб, Евгений (Eugenijus Abas) 72
Абросимова, Арина 19

Байорите, Эугения – žr. Bajorytė, Eugenija
Балтушникене, Татьяна – žr. Baltušnikienė, Tatjana
Биллингтон, Майкл – žr. Billington, Michael

Зарецкая, Жанна 64
Зоркая, Нея (Nėja Zorkaja) 72, 81

Кейнас, Алберт 78
Килти, Джером – žr. Kilty, Jerome Timothy

Лордкипанидзе, Нателла – žr. Lordkipanidzė, Natella

Мазурова, Светлана 63
Мастыкина, Ирина 61

Рагайшис, Антанас – žr. Ragaišis, Antanas

Савиковская, Юлия 27
Севидова, Наталья 35
Смирнова-Несвицкая, Мария 63

Фейн, Игорь 50, 69, 97

Шостак, Ирина (Irina Šostak) 40, 41, 43, 45

Šabasevičienė, Daiva

Ša-03 Smėlio pilys: Regimantas Adomaitis: vaidmenys, tekstai, laiškai / Daiva Šabasavičienė. – Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2017. – 296 p.: iliustr.

Asmenvardžių r-klė: p. 290–295.

ISBN 978-9986-39-929-2

Teatrologės dr. Daivos Šabasevičienės knygoje plačiai pristatoma Lietuvos nacionalinės premijos laureato aktoriaus Regimanto Adomaičio (gim. 1937) kūrybinė veikla. Knygoje apžvelgiami R. Adomaičio sukurti teatro ir kino vaidmenys, pateikiama teatrologinė jų interpretacija bei kritikos vertinimų spektras, skelbiami aktoriaus interviu, mintys, pasisakymai, esė, laiškai. Knyga iliustruota R. Adomaičio vaidmenų nuotraukomis.

UDK 792.071.2(474.5)(092)+
791.44.071.2(474.5)(092)

Daiva Šabasevičienė
SMĖLIO PILYS. Regimantas Adomaitis: vaidmenys, tekstai, laiškai

Redaktorė
Dalia Kižlienė

Korektorė
Virginija Savickienė

Dailininkas
Liudas Parulskis

Išleido Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla,
K. Sirvydo g. 6, LT-01101 Vilnius
www.rsleidykla.lt
info@rsleidykla.lt

Spausdino UAB BALTO print,
Utenos 41a, LT-08217 Vilnius

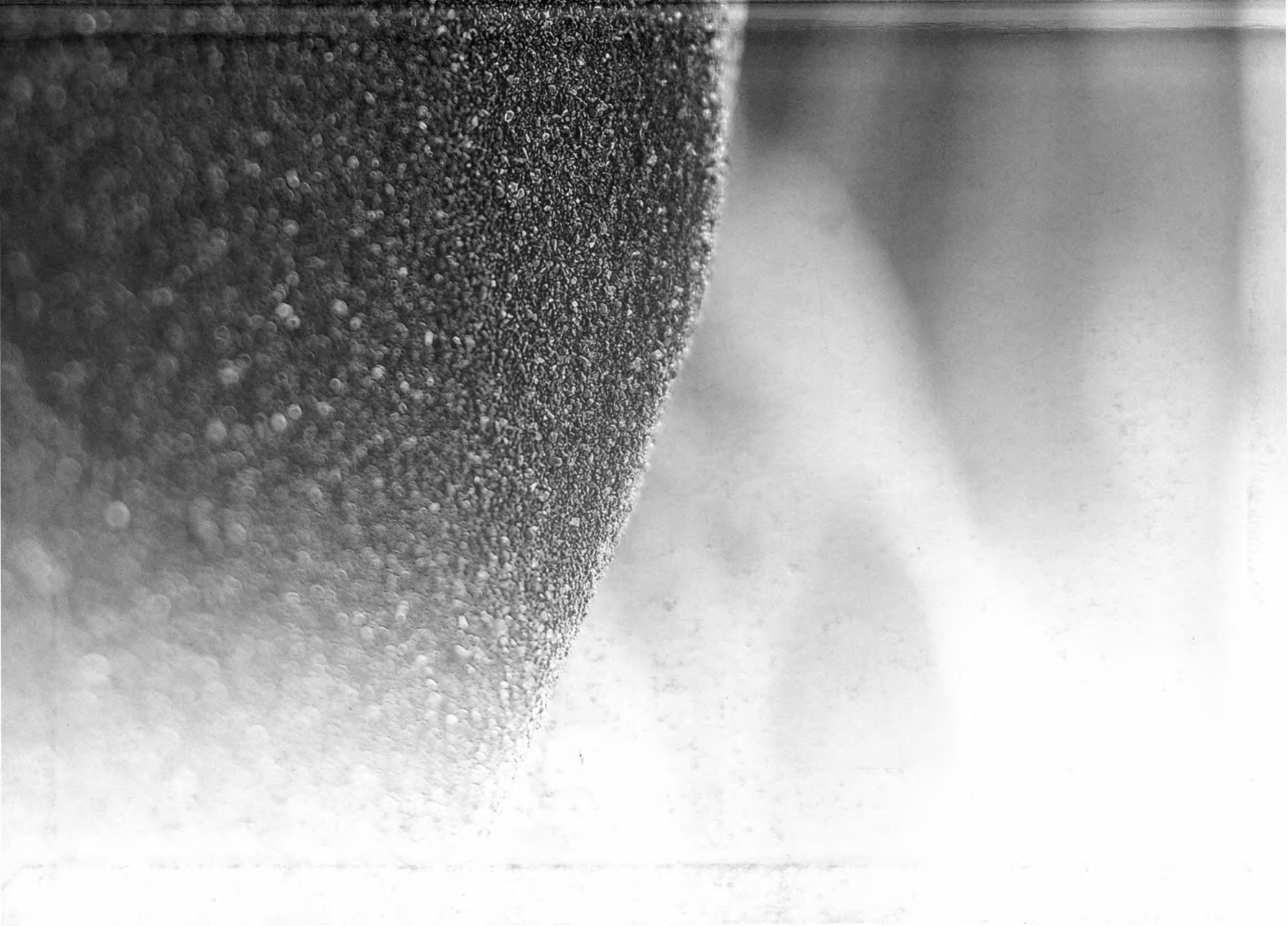

Pabandyti atvirai pažvelgti į realybę nereiškia nei liūdėti, nei šokinėti iš džiaugsmo. Kad ir kaip būtų, visos abejonės ir kančios atperkamos, kai, išėjęs į sceną, pajunti savo rankose personažą, jo ir savo meilę paverti žiūrovų meile, neapykantą – jų neapykanta, atiduodi save ir kaip atlygį patiri begalinės laimės pojūtį.

Regimantas Adomaitis

TEATROLOGĖS DR. DAIVOS ŠABASEVIČIENĖS knygoje plačiai pristatoma Lietuvos nacionalinės premijos laureato aktoriaus Regimanto Adomaičio (gim. 1937) teatro ir kino vaidmenys, pateikiama teatrologinė jų interpretacija, kritikos vertinimų spektras, skelbiami Regimanto Adomaičio interviu, mintys, pasisakymai, esė, laiškai. Regimanto Adomaičio vaidyba – ryškus aktoriaus meno pavyzdys. Tai intelektualus aktorius, kuriamu vaidmeniu išreiškęs turtingą vidinį pasaulį, pavertęs kūrybą instrumentu, tyrinėjančiu XX a. pabaigos žmogaus dvasinę savijautą. Aktoriaus kūryba rėmėsi subtilia personažo psichologine analize ir sugebėjimu kurti apibendrintą charakterį, ieškoti ypatingų jo savybių, atsisakant natūralizmo ir buitiškumo.
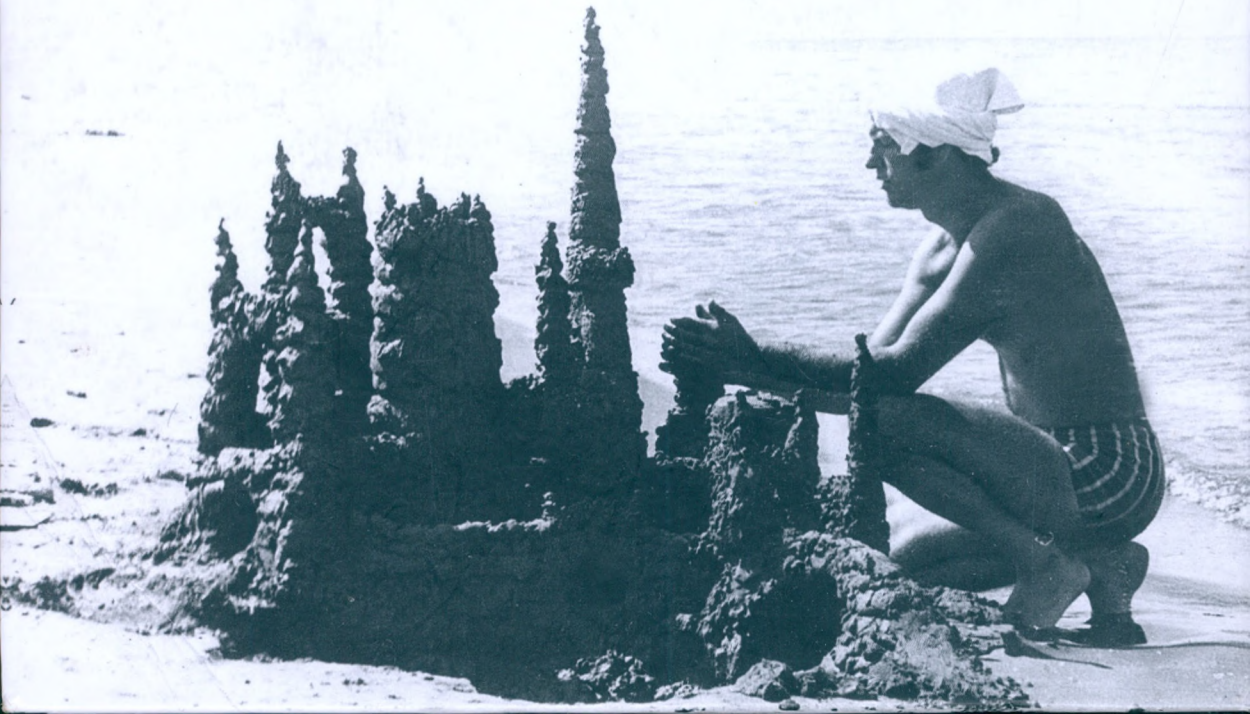
9 789986 399292